

T.C.
NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
HACI BEKTAŞ VELİ ARAŞTIRMA VE UYGULAMA ENSTİTÜSÜ
ALEVİ BEKTAŞI İLMİ KAYNAKLARI ANA BİLİM DALI

**KOÇU BABA OCAĞI'NA AİT BİR RİSALE
(ÇEVİRİ YAZI-İNCELEME-TIPKIBASIM)**

Yüksek Lisans Tezi

Nazmiye SAKARLI

Danışman
Doç. Dr. İlgar BAHARLU

Nevşehir
Nisan 2024

T.C.
NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
HACI BEKTAŞ VELİ ARAŞTIRMA VE UYGULAMA ENSTİTÜSÜ
ALEVİ BEKTAŞI İLMİ KAYNAKLARI ANA BİLİM DALI

KOÇU BABA OCAĞI'NA AİT BİR RİSALE
(ÇEVİRİ YAZI-İNCELEME-TIPKIBASIM)

Yüksek Lisans Tezi

Nazmiye SAKARLI

Danışman
Doç. Dr. İlgar BAHARLU

Nevşehir
Nisan 2024

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Tezi Hazırlayan

Nazmiye SAKARLI

TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK

“*Koçu Baba Ocağı’na Ait Bir Risale (Çeviri Yazı-İnceleme-Tıpkıbasım)*” adlı Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Hacı Bektaş Veli Araştırma ve Uygulama Enstitüsü Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzu’na uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan
Nazmiye SAKARLI

Danışman
Doç. Dr. İlgar BAHARLU

Ana Bilim Dalı Başkanı
Dr. Öğr. Üyesi Mihriban ARTAN

Kabul ve Onay Sayfası

Doç. Dr. İlgar BAHARLU danışmanlığında Nazmiye SAKARLI tarafından hazırlanan “*Koçu Baba Ocağı’na Ait Bir Risale (Çeviri Yazı-İnceleme-Tıpkıbasım)*” adlı bu çalışma, jürimiz tarafından Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Hacı Bektaş Veli Araştırma ve Uygulama Enstitüsü Alevi Bektaşî İlmi Kaynakları Ana Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

..... / /

.....

JÜRİ

Danışman : Doç. Dr. İlgar BAHARLU
Üye : Prof. Dr. Mehmet ÇERİBAŞ
Üye : Doç. Dr. Bünyamin TAŞ

İMZA

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun / / tarih vesayılı Kararı ile onaylanmıştır.

/..... /

.....

Doç. Dr. İlgar BAHARLU
Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

Çalışmalarım boyunca bana her daim destek olan, bana inanan, tanıdığım için kendimi şanslı hissettiğim tez danışmanım ve kıymetli Hocam Doç. Dr. İlgar Baharlu'ya şükranlarımı sunarım. Araştırmalarım esnasında birçok insanla tanıştım. Birçoğu Alevilik yolunun önderleriydi; destekleri, anlayışları ve sabırlarından dolayı teşekkür ederim. Bu yolun erenlerinin bugüne uzanan aziz hatıraları için minnettarım. Büyüklerimin anlatılarında kıymetli hatıralarıyla büyüdüğüm ocâkzâdeleri (ehl-ibeyt evlatlarını), ailelerini, yol âşıklarını saygı ve hürmetle anıyorum. Tanışma fırsatı bulduğum birçok ocakzâde, dede, seyit, anabacı (anasultan) ve taliplere müteşekkirim. Hünkâr Hacı Bektaş Veli mürşitlerine ve kıymetli ailelerine; Koçu Baba Ocağı, Seyit Cemal Sultan Ocağı (özellikle Muhterem Ali Dedeme ve kıymetli ailesine), Seyit Sultan Şücaeddin Veli Ocağı, Seyit Battal Gazi Ocağı, Pir Ahmet Efendi Ocağı, Seyit Ali Sultan Ocağı, Garip Musa Ocağı, Tapduk Emre Sultan Ocağı, Seyit Hüseyin Gazi Ocağı; dedelerine, onların kıymetli ailelerine, seyitlere, rehberlere, kamberlere, âşıklara (zâkirlere), Hakk yoluna bağlılıkla hizmet eden değerli taliplere bu yolda destek oldukları için ve her daim yanımda oldukları için teşekkürlerimi arz ederim.

Yüksek Lisans Eğitimimde tanıma fırsatı bulduğum; bana inanan ve her daim güler yüzüyle yanımda olan Dr. Öğr. Üyesi Mihriban Artan'a ve Dr. Öğretim Üyesi Erdem Akın'a ayrıca teşekkür ederim. Yazma eserdeki Arapça cümlelerin tercümesinde yardımlarını esirgemeyen Sayın Yusuf Akbay'a teşekkür ederim. Tanışma fırsatı bulduğum Sayın Hocalarım Prof. Dr. Ali Yaman, Prof. Dr. Mehmet Çeribaş, Doç. Dr. Bülent Akın, Doç. Dr. Hüseyin Saraç, Doç. Dr. Metin Ziya Köse, Doç. Dr. Eyyub Şimşek, Doç. Dr. Bünyamin Taş'a teşekkür ederim. Ayrıca çalışmalarından yararlandığım başta Doç. Dr. Mehmet Ersal olmak üzere; akademisyen, araştırmacı, yazar birçok kıymetli insanın değerli düşüncelerini tanıdığım ve çalışmalarım da yararlandığım için çok memnun oldum. Araştırmalarım da emeği geçen ve beni destekleyen herkese teşekkür ederim.

Koçu Baba Ocağı'na ait kutsal bir emanet olan bu risaleyi çalışmak için veren; Hacı Bektaş Veli evlatlarından Veliyettin Ulusoy Efendiye ve Koçu Baba evlatlarından Besim Ulusoy Dedeye bana güvenerek hizmet etmeme vesile oldukları için müteşekkirim. Verdiği bilgilerden dolayı Koçu Baba evlatlarından Koç Ulusoy

Dedeye teşekkür ederim. 2022 yılında “*Koçu Baba Ocağı’na Ait Bir İcâzetnâme*”¹ adıyla yayımlanan makalemizde çevirisini yaptığımız icâzetnâmeyi bize ulaştıran Besim Dedenin belgeyi aldığı Koçu Baba evlatlarından Halil İbrahim Dedenin (Merhum) yeğeni ve manevi kızı Fatma Gökpinar’a teşekkür ederim. Şücaeddin Veli evlatlarından Mehmet Demirtaş Dedeye, eşi Zehra Anabacı’ya (Koçu Baba evladı), Koçu Baba evlatlarından Hüseyin Gazi Koç’un eşi Cemile Anne’ye manevi destekleri için şükranlarımı sunuyorum. Eğitimime başladığımdan bu yana beni destekleyen Koçu Baba evlatlarına; tanışma fırsatı bulduğum birçok ocakzâde, dede, seyit, anabacı ve taliplere müteşekkirim. Bu çalışmanın Koçu Baba evlatlarının bir hatırası olarak hem taliplere hem de okuyan herkese ulaşmasını ve erenlerin hatırasıyla anılmasını temenni ederim. Nitekim Hacı Bektaş Veli evlatlarından Muhammed Hamdullah Çelebi’nin aziz hatırasının; Hacı Bektaş Veli evlatlarına ve sayın okuyuculara kadim bir inancın sürekliliğinden günümüze kutsal bir hatıra olan emanetin sunulmasına vesile olmaktan onur duyarım. Kıymetli emanetin tadilinde emeği geçen ve kitabı bize gönderen Bülent Bilmez ile Demet Yıldız’a şükranlarımı sunarım.

Kıymetli ailem; beni destekleyen anne ve babama (Yüksel ve Tahsin), canım kardeşlerim Sibel ve İbrahim Abidin’e, Mustafa Dedeme ve Nazmiye Babaanneme her daim inandıkları ve yanımda oldukları için sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Aramızdan ayrılan ama her daim anmaktan huzur bulduğum, bana bu yolda örnek olan Hüseyin Dedem ve Hatice Anneannemin kıymetli hatırasıyla daim olması dileğimle...

¹ Bk.: Sakarlı, N. (2022). Koçu Baba Ocağı’na Ait Bir İcâzetnâme. *Alevilik-Bektaşılık Araştırmaları Dergisi*, (26), 229-246. Malberg-Hausen (Wied)/Almanya. <https://abked.de/index.php/abked/article/view/394/306> Erişim Tarihi: 11.01.2024.

**KOÇU BABA OCAĞI'NA AİT BİR RİSALE (ÇEVİRİ YAZI-İNCELEME-
TIPKIBASIM)**

Nazmiye SAKARLI

**Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Hacı Bektaş Veli Araştırma ve
Uygulama Enstitüsü**

Alevi Bektaşî İlmî Kaynakları Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ocak 2024

Danışman: Doç. Dr. İlgar BAHARLU

ÖZET

Anadolu'da yer alan Alevi-Bektaşî Ocaklarından olan Koçu Baba Ocağı'na XIX. yüzyılda hediye edilmiş bir el yazması, çalışmamızın ana konusunu oluşturmaktadır. Tezin birinci bölümünde Araştırmanın amaç, kapsam ve yöntemini açıkladıktan sonra Alevilik, Bektaşîlik ve Kızılbaşlık hakkında verdiğimiz bir ön bilgiyle Alevilikte Ocaklar ve Koçu Baba Ocağı hakkındaki bilgileri de aktarmaktayız. Koçu Baba hakkında sözlü gelenekte ve tarihsel süreçte birçok tanımlama bulunmasının yanı sıra türbesinin önünde yer alan kitabesindeki bilgilerden Seyit Hasan Gazi olarak Hacı Bektaş Veli'nin amcasının oğlu olduğu ayrıca Abdal Musa'nın ve Mehemmed Abdal'ın babası olduğu şeklinde kayıtlar da mevcuttur. Hacı Bektaş Veli Dergâhına bağlı bir ocak olarak geçmişten bugüne Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde Koçu Baba soyundan gelen dedelerin talipleriyle cem ibadeti yaptığı bilinmektedir. Bu açıdan Koçu Baba Ocağı, bir ocak olarak veli kültü özelliği göstermesi, postnişinlerinin seyit olması ve taliplerinin yer alması bakımından Alevi-Bektaşî Ocak araştırmalarında da bilinen özelliklere sahip bulunmaktadır. Bu ocağa hatıra olarak emanet edilmiş eserin yazarı olan Muhammed Hamdullah Çelebi, Hacı Bektaş Veli Çelebilerindedir. Bu sebepten dolayı eserin yazarı olan Hamdullah Çelebi'nin tarihî kişiliği hakkında da araştırmamızda bilgiler sunmaya çalıştık. Araştırmalarımız esnasında tarihsel verilerin ve arşiv belgelerinin karşılıklı incelenmesi de tarihsel gerçekliğe ışık tutacağı için son derece önemlidir.

Tezin ikinci bölümünde Osmanlı Türkçesi ile yazılmış olan el yazmasının Latin alfabesiyle yazımı ve günümüz Türkçesine aktarımını yapmış bulunmaktayız. 1814 yılında yazılmış olan eser, Hacı Bektaş Veli Dergâhının 1824 tarihinde Postnişini olduğu bilinen Şeyh Feyzullah Efendi'nin oğlu Muhammed Hamdullah Çelebi imzasını taşımaktadır. Söz konusu risalede erkânâme ve tasavvufî konularına yer

verilmektedir. Eserin son kısımlarında Hamdullah Çelebi'ye ait olduğunu düşündüğümüz şiirler yer almaktadır. Eserin bazı sayfalarının eksik olduğunu sayfaların sonundaki belirleyici kelimelerin bir sonraki sayfanın başında yer almaması ve metin bağlamındaki kopukluklardan anlamaktayız. Üç farklı sayfada yer alan mühürlerdeki “*Abdühü's-Seyyid Muhammed Hamdullah*” ifadesinden dolayı mühürlerin Muhammed Hamdullah Çelebi'ye ait olduğunu düşünmekteyiz. Nitekim üslubundan da anlaşılacağı üzere tarihsel manada yol gösterici olduğunu düşündüğümüz bir eseri çevirmiş bulunmaktayız. Yöntem olarak metinlerde geçen Arapça ifadelerin harf ve işaretlerini metne bağlılık esasına dayanarak olduğu haliyle yazmış bulunmaktayız. Bunun yanında Aleviliğin yol bilgisi olarak önemsemiğimiz bazı konuların açıklayıcı bir şekilde sunulmasına özen gösterilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Risale, Koçu Baba Ocağı, Seyit Hasan Gazi, Seyit Hamdullah Çelebi.

ABSTRACT

Koçu Baba Ocağı, one of the Alevi-Bektashi Ocaks in Anatolia, dates back to the 19th century. A manuscript given as a gift in the 19th century constitutes the main subject of our study. In the first part of the thesis, after explaining the purpose, scope and method of the research, we provide preliminary information about Alevism, Bektashism and Qizilbashism, and also provide information about Alevi ocaks and Koçu Baba Ocağı. In addition to the many descriptions about Koçu Baba in the oral tradition and historical process, there are also records from the information in the inscription in front of his tomb that he is the son of Hacı Bektas Veli's uncle as Seyit Hasan Gazi and that he is the father of Abdal Musa and Mehemmed Abdal. As an ocak affiliated with the Hacı Bektas Veli Dervish Lodge, it is known that the grandfathers from the Koçu Baba lineage have performed cem worship with their disciples in various regions of Anatolia from past to present. In this respect, Koçu Baba Ocağı has characteristics that are also known in Alevi-Bektashi Ocaks research in terms of its saint cult characteristics as an ocak, its postnishins being seyyids and its suitors. Muhammed Hamdullah Celebi, the author of the work entrusted to this ocak as a souvenir, is one of the Hacı Bektas Veli Celebis. For this reason, we tried to provide information in our research about the historical personality of Hamdullah Celebi, the author of the work. During our research, mutual examination of historical data and archive documents is extremely important as it will shed light on historical reality.

In the second part of the thesis, we transcribed the manuscript written in Ottoman Turkish with the Latin alphabet and translated it into modern Turkish. The work, written in 1814, bears the signature of Muhammed Hamdullah Celebi, the son of Sheikh Feyzullah Efendi, who is known to have been the Postnishin of Hacı Bektas Veli Dervish Lodge in 1824. In the treatise in question, the subjects of virtues and Sufism are included. The last parts of the work include Hamdullah Celebi's poems. We understand that some pages of the work are missing from the fact that the defining words at the end of the pages do not appear at the beginning of the next page and from the breaks in the context of the text. We think that the seals belong to Muhammed Hamdullah Celebi due to the phrase "*Abdühü's-Seyyid Muhammed Hamdullah*" on the seals on three different pages. As a matter of fact, as can be understood from its style, we have translated a work that we think is historically guiding. As a method, we have

written the letters and signs of the Arabic expressions in the texts as they are, based on the principle of adherence to the text. In addition, care has been taken to present some issues that we consider important as the path information of Alevism in an explanatory manner.

Key Words: Treatise, Koçu Baba Ocağı, Seyit Hasan Gazi, Seyit Hamdullah Celebi.

KISALTMALAR

ABKED: Alevi-Bektaşı Kültür Enstitüsü Dergisi

AKM: Alevi Kültür Merkezi

A.s.m./A.s./A.m.: Aleyhisselâm; *“Allah’ın selamı onun üzerine olsun.”*

Bk.: Bakınız

C: Cilt

ev.: Çeviri

doğ.: Doğum tarihi

Doç: Doçent

Dr.: Doktor

Ed.: Editör

Haz.: Hazırlayan/Hazırlayanlar

Hz.: Hazreti

H: Hicri

M: Miladi

M: Milattan nce

No.: Numara

Öğr.: Öğretim

l.: Ölüm tarihi

Prof.: Profesör

S: Sayı

s.: Sayfa

T.C.: Türkiye Cumhuriyeti

TDK: Türk Dil Kurumu

TDV: Türkiye Diyanet Vakfı

TTK: Türk Tarih Kurumu

vb.: Ve başkası, ve başkaları, ve benzeri, ve benzerleri, ve bunun gibi

vd.: Ve devamı ve diğerleri

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	ii
TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK	iii
KABUL VE ONAY SAYFASI	iv
TEŞEKKÜR	v
ÖZET	vii
ABSTRACT	ix
KISALTMALAR	xi
İÇİNDEKİLER	xii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	4
ARAŞTIRMANIN KAPSAMI, YÖNTEMİ VE KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ ... 4	
1.1. Araştırmanın Konusu ve Kapsamı	4
1.2. Araştırmanın Amacı	6
1.3. Araştırmanın Yöntemi	8
1.4. Kavramsal Çerçeve.....	11
1.4.1. Alevilik	11
1.4.2. Kızılbaşlık	15
1.4.3. Bektaşilik	20
1.4.4. Alevilikte Ocaklar	24
1.4.4.1. Koçu Baba Ocağı	26
1.5. Yazma Eserin Değerlendirilmesi	33
1.6. Yazma Eserin Müellifi: Muhammed Hamdullah Çelebi	36
İKİNCİ BÖLÜM	41
KOÇU BABA OCAĞI'NA AİT BİR RİSALE	41
2.1. Latin Alfabetiyle Yazımı	41
2.2. Günümüz Türkçesine Aktarılmış Hali	102
SONUÇ	131
KAYNAKÇA	135
FOTOĞRAFLAR	150
EKLER	168
ORJİNAL NÜSHA	170

ÖZGEÇMİŞ..... 189

GİRİŞ

Tarihte geniş bir coğrafya olarak anlatılan Horasan Bölgesinin topraklarının zamanla değişen sosyo-kültürel ve siyasî nedenlerle genişleyip daraldığı belirtilmektedir. Günümüzde İran’da küçük bir yer özelliği gösteren Horasan, tarihte “*Aşağı Türkistan Coğrafyasının*” geniş bir kısmını oluşturduğu için büyük bir coğrafyaya sahip bir yer olarak açıklanmaktadır. Horasan; merkez şehirleri “*Nişabur, Herat, Merv, Balh (Belh)*” etrafında oluşan dört bölgenin yer aldığı bir coğrafya olarak “*doğuda Huttel (Tacikistan’da Kul’ab çevresi), Gur (Orta Afganistan) ve kısmen Sicistan (Sistan); güneyden Deştülû ve Kirman ile Rey arasındaki Fars toprakları; batıdan Deştikevîr’in batı kısmı ve Taberistan ile Cürçân; kuzeyden de Türkmenistan’ın bir bölümü, Hârizm ve Mâverâünnehir tarafından çevrilmiş geniş bir alan*” olarak “*Tarihî Horasan*” ifadesiyle literatüre yansımaktadır (Baharlu, 2022c, s. 52).² Tarihî Horasan coğrafyası, günümüzde halen Türklerin de yer aldığı bir coğrafyadır. Araştırma konumuz üzerinden aktarılan önemli bilgilerde görüleceği üzere Anadolu’ya getirilen inançsal bir hafızanın da en önemli dayanak noktasıdır.³

Tarihî Horasan 1036 yılına kadar Büyük Selçuklu Devleti’nin hakimiyeti altına girmeden önce Gazellilerin hakimiyetinde kabul edilmektedir. Belirsiz alınan vergilerin ve tekrarlayan kıtlık dönemlerinden sonra (1037) Nişabur başta olmak üzere bu geniş coğrafyada Büyük Selçuklu Devleti’nin hakimiyetinin kabul edildiği bilinmektedir. Bu bölgenin Dandanakan Savaşı’nın (1040) ardından Selçukluların

² Tarihî Horasan’ın geçmişte “*Nişabur, Herat, Merv, Belh*” gibi önemli merkezleri içine alan ve tasavvuf kaynaklarında da bahsedilen geniş bir coğrafyaya sahip olduğu anlatılmaktadır. Tarihsel süreçte sosyokültürel ve siyasal nedenlerden dolayı genişleyen ve daralan bir yapı göstermesiyle bu coğrafyanın sınırlarında farklı zamanlarda oluşan değişimler de vurgulanmaktadır. Bk. (Çetin, 1998, s. 234; Konur, 2005, s. 4-5; Baharlu, 2022b, s. 38). Ayrıca konunun aktarıldığı söz konusu makalemiz daha önce yayımlanmıştır. Bk.: Nazmiye Sakarlı, “*Koçu Baba Ocağı’na Ait Bir İcâzetnâme*”, Alevilik Bektaşilik Araştırmaları Dergisi, S. 26, Malberg-Hausen (Wied)/Almanya 2022, s. 229-246.

³ Bu tarihî hafızanın bir örneği; Alevilerin “*Horasan’dan gelmelik*” söylemiyle Anadolu’ya getirilen önemli armağanlarından ve Aleviliğin inanç ve tasavvufunda en temel ibadet ritüellerinden olan semahtır. Bk.: İlgar Baharlu, “*Tasavvuf Klasikleri Eşliğinde Safevîler Öncesinde Sema (Semah)*”, Alevilik Bektaşilik Araştırmaları Dergisi, Malberg-Hausen (Wied)/Almanya 2020, S. 22, Malberg-Hausen (Wied)/Almanya 2020, s. 179-198. Bk.: (Sakarlı, 2022, s. 233; Artan, 2023, s. 201-202).

hakimiyetinde bir coğrafya olduğu izah edilmektedir (Çetin, 1998, s. 237). Aynı zamanda Türkmenlerin doğudan batıya göçlerinin Dandanakan savaşından sonra gelenek haline gelerek bu göçlerle Türklerin Anadolu'yu yurt edindiği anlatılmaktadır (Baharlı, 2022b, s. 38). Fakat Sultan Sencer'in saltanatının son dönemleri doğudan gelen kalabalık Türkmenlerin uygun otlaklara sahip olan Horasan bölgesine yerleşmeleri ve merkezi yönetimle anlaşmazlıkları sonucu (1153) sultanın yenilip esir alındığı bilinmekle birlikte Gurlular ve Harzemşahların da sonradan bölgeyi ele geçirdiği belirtilmektedir. Horasan'ın Cengiz (Moğol) istilasına (1220) uğraması sonucu halkın göç etmesi, nüfusun azalması, üretim dengesinin değişmesi ve yüksek vergilerin alınmasıyla halkın fakirleştiği vurgulanmaktadır (Çetin, 1998, s. 237).

Oğuzlara (Türkmenlere) ait şehirlerde yapılmış olan arkeolojik araştırmalarda kadim bir kültüre rastlandığına dikkat çekilmektedir. Oğuzların yerleşik hayata geçen bir bölümünün göçlere katılmadığı ve İran'ın Horasan bölgesine⁴ kaçarak İran'ın istila edilmesi üzerine Anadolu'ya gelmişlerdir. (Sümer, 2007, s. 326). X. ve XIII. yüzyıllar dikkate alındığında Moğol istilası öncesinde “*Kınık, Döğer, Yağma, Salgur, Avsar ve Yıva*” boylarının Anadolu'ya göç etmiş oldukları bildirilmektedir. Moğol istilası sonrası göç eden boylar: “*Kıpçak, Peçenek, Moğol, Çağatay ve Hârezmler*” olarak açıklanmaktadır. Yoğun bir nüfusa bağlı oluşan göç sonucu İslamiyet'in Türk özellikleriyle yoğurulmuş olmasıyla yeni bir medeniyetin oluşumunu sağladığı kabul edilmektedir (Ulusoy, 2002, s. 28). Horasan'a bağlanan bu gelişin hatırası Anadolu halkı tarafından zamanımıza kadar yaşatıldığı bilinmektedir (Sümer, 2007, s. 326). İşte böyle bir dönemde göç eden toplulukların Anadolu'ya gelerek bu coğrafyada yerleşmesi günümüzde de üzerinde durulan önemli konulardan biridir.

Horasan'dan göç ediş nedenlerinin sadece Moğol istilasına bağlanmasını pek doğru kabul etmemekle birlikte bir düşüncemiz de tasavvuf ehli kimselerin mürşitlerinin izniyle sefere çıkmaları ve bu seferde nefsi terbiye için yolda görülen ve yaşanan olaylardan ders çıkarmaları tasavvufi bir gelenek olarak uygulanmaktadır. Nitekim bir

⁴ Horasan bölgesi daha önce de belirttiğimiz gibi geniş bir coğrafyanın adıdır. “*İran'ın Horasan bölgesi*” ifadesiyle Faruk Sümer, günümüzde İran sınırları içinde yer alan Horasan'ı kastetmektedir ki o dönem coğrafyasında bu küçük bir kısımdır. Zaman içinde tarihî, sosyo-ekonomik, kültürel ve siyasi sebeplerle büyüyen bazen de daralan bir coğrafyadır. O yüzden kastedilen coğrafya; 13. yüzyılda yer alan geniş bir bölge olarak kabul edilen Horasan coğrafyası ya da “*Tarihî Horasan*” olarak belirtilmelidir. Bk.: (Konur, 2005, s. 4)

araştırma konusu olabilecek bir konudur ve biz kısaca değineceğiz. TDK'nin sözlüğünde “sefer (Arapça): 1. Yolculuk. 2. Kez, defa, kere. 3. Askerlik. Genellikle ülke dışına yapılan askerî harekât, savaşa gitme, savaş.”⁵ anlamlarına geldiği görülmektedir. TDV İslam Ansiklopedisi'nde sûfîlerin nefsi terbiye etmek ve Hakk'a ermek için bedenle veya kalple yaptıkları yolculuk anlamında bir tasavvuf terimi olarak kullanılmıştır. Sufilerin uyguladığı sefere çıkmak; Kur'an ve hadislerde “siyâhat”, sefere çıkan kimseye de “sâih (dışili sâiha)” denildiği açıklanmaktadır. Muhammed el-Farisi'ye göre sefer; varlıklara bakıp ibret almak ve nefsi terbiye etmek amaçlarını taşıdığı nitekim Bîşr el-Hafî'nin *Seyahat ediniz ki arınasınız, su bir yerde fazla kalırsa bozulur*” ifadeleriyle de sufilerin sefere yönlendirilmesine dikkat çekilmektedir. Sufilerin kalp ile gerçekleştirdiği dört mânevî sefer: 1. “Kalbin Hakk'a yönelmesi” ifadesiyle Hakk'a sefer (seyr ilâllah), 2. Hak'ta Hak ile sefer (seyr fillâh), 3. Cem' makamına yükselme şeklindeki sefer, 4. Hak'la birlikte Hak'tan sefer (seyr billâh anillâh) olarak tanımlanmaktadır. Muhyiddin İbnü'l-Arabi'nin Kitabü'l-İsfâr'an neta'ici'l-esfar adlı eserinde seferin maddi ve manevi türleri olduğunu belirttiği, her peygamberin hatta her insanın ve canlıının bir seferi olduğu bildirilmektedir (Uludağ, 2009, s. 298).

⁵ <https://sozluk.gov.tr/> Erişim Tarihi: 13.03.2024.

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN KAPSAMI, YÖNTEMİ VE KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

1.1. Araştırmanın Konusu ve Kapsamı

Koçu Baba Ocağı'na 1814 yılında hediye edildiğini içindeki bilgilerden öğrendiğimiz ve tezin araştırma konusu; tasavvufî metinler, erkânâme, şiir ve hadislerin yer aldığı risale⁶ özelliği gösteren bir el yazmasıdır. Alevi-Bektaşî literatüründe erkânâme, risale ve şiirler Alevi-Bektaşî inancı içinde de yolun temel esaslarını anlamamızı sağlayan önemli eserlerdendir. Alevi literatüründe erkânâmeler; Alevi-Bektaşî inancının yol esaslarını, özelliklerini ve ritüellerini kapsamlı bir şekilde anlatan eserler olarak açıklanmaktadır (Akın, 2020a, s. 53). Türk Edebiyatında risale; *“bir meseleyi özetle ele alıp inceleyen ve o konudaki neticeyi ortaya koyan kısa metin”* olarak tanımlanırken risalenin *“zamanla gelişerek kitap telif türü haline dönüştüğünde başta hadis, fıkıh, tefsir gibi dinî ilimler olmak üzere astronomi, matematik, tıp ve mûsiki gibi fen ilimleriyle edebiyat, belâgat ve aruz gibi alanlara ait farklı konuların ele alındığı bir çeşitliliği de beraberinde getirmiştir. Osmanlı telif geleneğinde risâlelerin Arapça, Farsça, Türkçe gibi tek bir dil yanında bu dillerden ikisi veya üçüyle kaleme alındığı, sayı, konu ve muhteva itibariyle diğer Müslüman toplumlarındaki gibi zengin olduğu görülmektedir”* şeklinde izah edilmektedir (Uzun, 2008, s. 114-115). Çevirdiğimiz eser, bu anlamda çok kapsamlı bir literatür özelliğine sahiptir.

Çevirisini yaptığımız eserin yazarının Hünkâr Hacı Bektaş Veli torunlarından Şeyh Feyzullah Efendi'nin oğlu olarak bilinen Muhammed Hamdullah Çelebi (Hamdullah Efendi/doğ. 1767- öl. 1846)⁷ olduğunu öğrenmekteyiz. Yazma eserdeki mühürlerde de adı geçen Muhammed Hamdullah Çelebi'nin yazma konusundaki yetkinliği ve kendine ait bir mührünün bulunması henüz postnişinlik yapmasa dahi bir Çelebinin

⁶ Risale: Kitapçık. Bk.: <https://sozluk.gov.tr/> Erişim Tarihi: 12.03.2024.

⁷ Adı kaynaklarda Mehmed Hamdullah Çelebi olarak da geçmektedir (Ulusoy, 1986, s. 92).

toplumsal konumunu ifade etmesi bakımından önem arz etmektedir. Hamdullah Çelebi'nin tarihî bilgilere göre 1824'te babasının vefatı sonrası postnişin olduğu göz önünde bulundurulursa 1814 tarihi onun dergâhın piri olmadan önce bu metinleri yazdığını ve istinsah olan yazmanın tarihî bilgilerden de yola çıkarak hazırlandığını göstermektedir. Aynı zamanda sayfalarda yer alan mühürlerin hepsinin⁸ Hamdullah Çelebi'ye ait olduğu ve üç parçadan oluştuğu görülmektedir. Metindeki düzeltmelerin sonradan yapıldığını kelime dönüşlerinde karalanmış ifadelerden anlamaktayız. Ayrıca sayfaların sol alt kısımlarında (derkenarlarında) sonraki sayfanın ilk kelimelerinin yer alması da sayfalardaki belirleyicilik unsurunun olduğunu ve belki kitap haline getirilmeden birbirinden bağımsız sayfaların kaybolmaması ve karışmaması için eklenmiş olabileceğini de akla getirmektedir.

Hamdullah Çelebi'nin babası Feyzullah Efendi'nin postnişin olduğu 1814 yılında Koçu Baba Tekkesinde postnişin olan Hasan Tefvik ismini çevirdiğimiz metnin 73. sayfasında görmekteyiz. Bu bilgiyi kanıtlayan başka bir unsur ise “*Koçu Baba Ocağı'na Ait Bir İcâzetnâme*” adlı makalemizde 13 Haziran 1822 (23 Ramazan 1237)⁹ yılında vefat eden “*Koçu Baba neslinden Hasan Efendi*” bilgisinden yola çıkarak bu tarihe kadar postnişin olan Hasan Efendi'nin 1814 yılında yazılmış olan yazma eserde yer alan “*Hasan Tefvik*” adındaki kişi olabileceği adı geçen Koçu Baba Zaviyesinin (Tekkesinin) Vakfı'ndan sorumlu kişiyle aynı kişi olduğu düşünülmektedir (Sakarlı, 2022, s. 238). İki belgede birbirini doğrular şekilde ilerlemektedir. Bunun yanı sıra yazmada geçen bir diğer isim ise “*Şeyh Abdülkadir*” Koçu Baba evladı olarak 42. sayfada yer almaktadır. Bir tarihî araştırmayla 1826'da Bektaşî Tekkelerinin kapatıldığı dönemde “*Kapatılmayan ve Harap Halde Bulunan Anadolu Tekkeleri*” başlıklı araştırmaya göre Koçu Baba Tekkesi de bu listeye dahil olmakla birlikte tekkeyle ilgili iki kişi olarak “*Şeyh İsmail*” ve “*Şeyh Abdülkadir*” isimleri bildirilmektedir (Maden, 2020, s. 136). Bu durumda Şeyh Abdülkadir'in adı geçen Koçu Baba evladı olarak tekke hizmetinde yer aldığı düşünülmektedir. Tarihsel olarak

⁸ Eserin 18. sayfasında yer alan mühür, silik olduğu için okunamadı. Bu sayfada yer alan mühürün; eserin 42. ve 73. sayfalarında yer alan mühür baskısıyla aynı bilgileri ihtiva ettiği düşünülmektedir. Nitekim bu üç sayfada geçen metinlerdeki imzada “*Seyyid Muhammed Hamdullah*” ifadesi, diğer mühür bulunan sayfalarda da aynıdır.

⁹ <https://www.ttk.gov.tr/tarih-cevirme-kilavuzu/> Erişim Tarihi: 05.02.2024.

doğruluğun sağlandığı belgelerde, karşılaştırmalı incelemenin literatüre katkısı göz önünde bulundurulmalıdır.

Eserdeki metnin konuları, kapsamlı olması bakımından çok çeşitlilik barındırmaktadır. Alevi-Bektaşî literatürünün önemli eserleri dönemin dilini ve bakış açısını günümüze aktaran önemli kaynaklardandır. Elimizdeki yazmada; risale bölümlerinin yanı sıra ayet, hadis, felsefe, astronomi, astroloji, tasavvuf, hayvan sağlığı, menkıbe ve erkânâme konularının çok yönlü bir eser olarak öne çıkmasında önemli bir unsur olarak yer aldığını fark etmekteyiz. Bilgilerin tarihsel verilerle karşılaştırmalı olarak incelenmesi tarihî gerçeklik açısından önemlidir. Yazma eserin dikkat çeken bir diğer özelliği ise metinlerde alıntı yapılan yazarın veya evliyanın ismi belirtilirken bazı kısımlarda alıntı eserle ilgili bilgi eklenmemiştir. Nitekim verilen bilgileri, tarihî belgelerden yararlanarak karşılaştırma yaptığımız araştırmalardan mümkün olduğunca aktarmış bulunmaktayız. Bu çok kapsamlı eserin dilinin öğretici olduğu düşünüldüğünde; yazarın ise üslubundan anlaşıldığı üzere birçok konuyu araştırmış, eğitilmiş biri olması bakımından tarihî tanınırlığına da bir örnek oluşturacaktır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Seyit Hamdullah Muhammed Çelebi'nin H 1229/M 1814 yılında istinsah ettiği Osmanlı Türkçesi ile yazılmış el yazması, yetmiş dört sayfadan oluşmaktadır. İçerik olarak buyruk ve erkânâmelerde yer alan ve Aleviliğin özünü oluşturan motiflerin anlatımı;¹⁰ yol gösterici bir dilden mürşit-talip arasında soru-cevap şeklinde ve geçmiş örnekler üzerinden açıklamalarla ifade edilmektedir. Nitekim aydınlatıcı metinlerdeki anlatının öğeleri; Kur'an-ı Kerim ayetlerine, hadislere ve geçmişte yaşanmış örnek olaylara yani menkıbelere dayandırılmaktadır. Metinlerde ifade edilen kelimelerin etimolojik özellikleri incelenirse tarih olarak yine daha eski dönemlerde yazılan metinlerin bir istinsahıdır. Bu açılarından metinlerin buyruk, erkânâme, menkıbe ve rivayetlerden örnekle aktarıldığını anlamaktayız. Yine sayfalarında geçen bilgide;¹¹ H

¹⁰ Dini karizmatik şahsiyetin bolluğu ve bereketi arttırma niteliğinden, feyzinden yararlanılarak kutsal şahsiyetler çevresinde çeşitli uygulamalar gerçekleştirilir ve motifler çerçevesinde anlatı gelenekleri takip edilir (Ersal 2016; Akın, 2020b; Akın, 2020d; Baharlı, 2022b;). Bu bağlamda, Hacı Bektaş Veli'nin kerametlerinin zamanla Anadolu'da yaşamış diğer velilerin menkıbelerinde de yer alarak ortak motiflerin bulunması, onun inanç anlatı geleneğinde oluşturduğu derin etkinin tezahürüdür (Akın, 2020b; Akın, 2020c).

¹¹ Yazmanın 42. ve 73. sayfalarında ayrı olarak bu bilgiler geçmektedir.

1229/M 1814 senesinde Hacı Bektaş-ı Veli postnişini Şeyh Feyzullah Efendi'nin oğlu Muhammed Hamdullah Efendi tarafından Koçu Baba evlatlarından olduğunu düşündüğümüz “*Seyyid Şeyh Abdülkadîr*” ve “*Hasan Tevfik'e*” hediye edildiği¹² izah edilmektedir.

Koçu Baba Ocağı'yla onun mürşit ocağı kabul edilen Hacı Bektaş Veli Dergâhının tarihsel ilişkisini de yansıtan bu çalışmamız, Koçu Baba'yı da merkeze aldığımız bir kaynak olacaktır. Araştırma süresince Koçu Baba'nın şahsi bilgilerinin fazla oluşu ve şecere olarak bir örneğine henüz rastlanmamış olması; bizi o dönemle ilgili kapsamlı bir araştırmaya yönlendirmektedir. Verilen bilgilerin ve yazılanların ötesinde kahraman bir kişiliğe sahip, ziyaretçilerinin ve yol taliplerinin büyük bir sevgi ve saygıyla yad ettiği Koçu Baba'nın literatür de yer alması ve hakkında daha çok araştırma yapılmasını temenni etmekteyiz. İstinsah eden kişi, bir mürşit ocağı olan Hacı Bektaş Veli Ocağı'nda mühür sahibi bir çelebi olan Muhammed Hamdullah Çelebi'dir. Eserin yazıldığı 1814 tarihi dikkate alındığında eser; kaynaklara göre 1824 yılında postnişin olduğu¹³ bilinen bir çelebinin henüz postnişin olmadan önce de kapsamlı bir eğitime sahip olduğunu ve önderlik özelliklerini gözler önüne sermektedir. Metinlerdeki hiyerarşik anlatım dili, mürşit-talip iletişiminin öğretici üslubuyla işlenmiş olması bakımından bu duruma güzel bir örnektir. Alevi-Bektaşî literatürüne Hamdullah Çelebi'ye ait bir yazma eserin sunulması; dil özellikleri, konularının çeşitliliği, yolun esası ve bu esasları anlatım şekli inanç özellikleri bakımından son derece önemlidir. Dönemin özelliklerini ve yazan kişinin edebî ve ruhânî özellikleri de inanç açısından ve literatüre katkı sağlaması bakımından kıymetlidir.

Yazma eserin hatıra olarak saklandığı ve dönemsel olarak hatıra özelliğinin korunduğunu belirten hassasiyetler de yer almaktadır. Örneğin; 62. sayfada Latin alfabesiyle yazılmış yazılardan ve kişilerin isim bilgisinden hareketle; bu sayfanın eserin yazım tarihinden sonraları emanetin teslim edildiği kişilerce yazıldığını düşünmekteyiz. Kitaba zarar gelmemesini hatta bu olduğu takdirde “*ebedi tarikat*

¹² Bu kişiler aracılığıyla Koçu Baba Tekkesine “*vakfedildiği*” bildirilmektedir.

¹³ Adı “*Mehmet Hamdi*” olarak da belirtilen Hamdullah Çelebinin 1824 yılında Hacı Bektaş Veli Dergâhında postnişinlik yapmaya başladığı ve “*vakıf müteveli başkanlığına fermanla tayin edilmiştir*” bilgisiyyle yetkileri anlaşılmaktadır (Erdugan, 2018, s. 15).

düşkünü” olacağını vurgulayan kısımdan dolayı inancın yaptırım diliyle yazılmış bir ifadeye rastlanmaktadır. Bu nedenle kıymet verilen bir eser olduğunu dikkate almalıyız. Bu örneğin kadim dönemlerden bugüne farklı inanç ve kültürlerde örnekleri bulunmaktadır. Bu durum, zaman içinde insanların benzer psikolojik ihtiyaçlara sahip olduğunu farklı zamanlarda, farklı inanç içinde olsalar dahi benzer ihtiyaca ve tanıdık duygulara sahip olduklarını göstermektedir. Yer ve zaman fark etmeksizin bir yakını kaybeden insanların benzer duygular içinde olması (üzüntü ve yas durumları) gibi zaman ve mekânın farklı olması insanı insan yapan ruh, duygu ve davranışların her dönemde benzerliği; yaratılış tabiatındaki muhteşem tasarımdan olsa gerektir. Anlaşılan hiçbir şeye uzak olmamak; “*empati*” ve özellikle “*sempati*” hissetmenin bir ayna olarak yansıtılmış suretleri şeklinde anlaşılabilir. Bu eserde de kıymet verilen bir hatıranın korunmak istenmesi ve içindeki bilgiye ve özellikle gönülden bağlı oldukları anlaşılan mürşit ocağına sevgi ve saygıları dikkat çekicidir.

Alevi-Bektaşî eserlerin çevrilmesinde ve tarihsel araştırmalarla dönemselliği karşılaştırmalı incelemelere büyük bir katkı sağlamaktadır. Eserin konularıyla şekillenmiş olan tarihî bilgiler mümkün olduğu kadar bulduğumuz incelemelerle son derece değerlidir. Amacımız; çeviri ve araştırmalarımızla gelecekte yapılacak olan çalışmalara kaynaklık etmek yönünde olacaktır. Bir ocağın hatırası olan emanetini tez haline getirmemizin amaçları arasında; yeni kuşaklara aktarılması, metnin herkes tarafından okunabilmesi, dil araştırmaları yapanlara yeni araştırmalar için bir malzeme sunulması, Koçu Baba (Seyit Hasan Gazi) hatırasının yaşatılması, Koçu Baba Ocağı’na hizmet olarak bu emanetin bilim camiasıyla buluşması ve tanıtılması yer almaktadır.

1.3. Araştırmanın Yöntemi

H 1229/M 1814 yılında yazıldığı imza ve mühür sayfalarında bildirilmiş olan yazma eserin öncelikle kitap tadili tamamlanmış haldeki kırk altı sayfası dijital ortam aracılığıyla iletildi. Besim Ulusoy Dede tarafından taranmış haliyle iletilen toplam yetmiş dört sayfa, kitabın günümüze ulaşmış sayfalarıdır. Bu sayfalardan bir tanesinin boş olduğu ve dört sayfasının¹⁴ eksik olduğu ise sayfanın sol alt kısmında

¹⁴ 19. sayfadan önceki sayfa ile 20., 28. ve 70. sayfalardan sonraki sayfaların eksik olduğu düşünülmektedir. 19. sayfanın başladığı konunun öncesi diğer sayfalarda bulunmamaktadır. Derkenar

(derkenarında) yazan kelimelerin diğer sayfanın başlangıcındaki kelimelerle aynı olmamasından anlaşılmaktadır. Sayfalardaki konu geçişlerinde devamının olduğunu hissettiren metinler ile son sayfadaki metinlerin yeni bir konu girişi olduğu düşünüldüğünde eserin daha kapsamlı bir devamının olduğu tahmin edilmektedir. Yaptığımız incelemeler sonucunda; eksik sayfaların olduğunu uygun kısımlarda da belirterek çeviriyi araştırmaya sunduk. Metinlerde imla hataları yer almaktadır. Bununla birlikte bazı sayfalarda harflerin üstünün karalanmış olduğunu görmekteyiz.¹⁵ Bu durumu; eserin yazarı tarafından tekrar kontrol edilerek kelimelerdeki bazı düzeltmelerin yapıldığına yani metinlerin yazıldıktan sonra tekrar gözden geçirilmiş olduğuna bağlamaktayız.

Yazma eserin birçok farklı konuyu ihtiva etmesi ve şiirlerle anlatımın sağlandığı bölümleri de göz önüne alındığında risale özelliği ön plana çıkmaktadır. Bu durumda risaleler; Alevi-Bektaşî araştırmalarında sık rastlanan öğreticiliği ve sanatsal özelliği bir arada kullanmasıyla günümüz disiplinler arası bilimlerin birbiriyle bağlantısı gibi çok amaçlı eklektik bir yapı sergilemektedir. Bu anlamda risaleler, geçmişin öğreticiliğini ve bakış açısını günümüze aktaran tarihsel ve kültürel öneme sahip eserler arasında yer almaktadır. Elimizdeki eser de aynı özelliklere sahip bulunmaktadır. Eserde bazı sayfalardan sonra konunun bittiğini vurgulayan ifadeler ve yeni bir konuyla başlayan sayfalar bunun göstergelerindedir diyebiliriz.¹⁶ Metinlerde menkıbelerin, erkânâmelerin, risalelerin konularından seçilmiş metinler hatta tedavi amaçlı, kurtarıcı bir bilginin yer aldığı bölüm de dönemin dilini ve düşüncesini yansıtması bakımından önemli kabul edilmektedir.

Yazma eserin Latin alfabesiyle yazımında herhangi bir işaretleme ya da noktalama kullanmadan; kutsal kabul edilen varlık ve kişilerin isimlerinin büyük yazılması dışında farklı bir yazıma başvurmadık. Metne sadık kalmayı ve metin üzerinde araştırmalar yapmayı doğru bulmaktayız. Yapılan araştırmalarda tarihî kişilerin

özelliklerinde 20. sayfa “*derdgâh*”, 28. sayfa “*ahlâkdan*”, ve 70. sayfa ise “*bu hadîs*” ifadeleriyle tamamlanmaktadır. Kendilerinden sonra başlayacak olan sayfaların bu kelimelerle başlayacağı göz önüne alındığında bu durum dört sayfanın eksik olduğunu göstermektedir. Öncesinin veya sonrasının eksik olduğu bu sayfaların anlatım açısından da eksik olduğu metinlerin çevirisinde de anlaşılmaktadır.

¹⁵ Örneğin; 10. sayfada yer alan “*virid*” kelimesinde “*v y r d*” olarak yazılmış ve sonradan ikinci bir “*d*” (د) harfi silinmek ya da anlatımı düzeltmek amacıyla karalanmıştır.

¹⁶ “*Temmet ve temmetü'l-kitab*” (tamamlandı, kitap tamamlandı/bitti) ifadeleriyle biten kısımlardan sonra başka bir konuya başlandığı da bilinmektedir.

araştırma noktasında daha önce yaşamış ve o bilgilerin sahibi olduklarını görmekte birlikte bir noktada eksik kısımların olduğunun da farkındayız. Fakat özellikle Arapça kısımları bazı harekesiz özellikleriyle metne bağlılık esasıyla yazmaya özen gösterdik; hareketli ve noktalamalarının kalıplaşmış hallerini de bazı durumlarda dipnota eklemeyi uygun görmekteyiz. O dönem dilinde Osmanlı Türkçesi ifadelerde harekesiz ve noktalamasız olması belki de dönem dilinin özelliklerini yansıtmaktadır. Her dönemin kabul unsurları olduğu gibi yazan kişinin üslubunun aktarıldığı ifadelerle kontrol sahibi eğitilmiş biri olduğu anlaşılmaktadır.

Yazma eserdeki şiir bölümü;¹⁷ Arapça bir satırla başlayan hadis olduğunu düşündüğümüz belirleyici ifadelerin altında öğretici üslupla yazılmış şiirleri kapsamaktadır. Türkçe ifadelerin de yer aldığı şiirlerin kafiye özelliklerinin aynı kalması açısından yazıldığı haliyle aktarımını yaptığımızı ve günümüz Türkçesine de aynı haliyle aktardığımızı söyleyebiliriz. Özellikle hadislerden yola çıkarak yazılmış olan ve kendi ocaklarına bağlı olan Koçu Baba Tekkesi postnişinlerine birçok bilgi hakkında aktarım yapılması açısından da önemlidir. Üç farklı sayfada yer alan mühürlerin “*Abdühü’s-Seyyid Muhammed Hamdullah*” ifadesiyle Hacı Bektaş Veli evlatlarından kabul edilen Muhammed Hamdullah Çelebi’ye ait olduğu tespit edilmiştir. Hem tarihsel olarak hem de günümüzde de Hacı Bektaş Veli Ocağı, Koçu Baba Ocağı’nın mürşit ocağı olarak kabul edilmektedir. Geçmişte Horasan’dan gelişin hatırasını günümüzde de Cemlerde yaşatan iki ocağın bağlantısı devam etmektedir. Koçu Baba Ocakzâdeleri ise Hacı Bektaş Veli soyundan geldiği belirtilen Çelebilerden icâzet alarak postnişinlik yapmaktadırlar (Ersal, 2016 s. 57-76-77). Cemlerinde ise “*Çelebiler Süreği*” (Hacı Bektaş Veli Süreği) olarak “*Pençe-i Âli Abâ*”¹⁸ uygulaması devam etmektedir (Uludağ, 1989, s. 306-307; Ersal, 2016 s. 66-286; Soyuer, 2019, s. 246). Bu çalışmada da hediye edilmiş bir eserin hatırasından yola çıkarak söz konusu ocaklar arası bağlılığın ve hiyerarşik yapılanmanın ifadesi olarak incelenmiştir.

¹⁷ Şiirlerin olduğu kısım, üçüncü bölüm olarak belirttiğimiz kısımdır. Bu bölüm; 45. sayfadan itibaren başlamakta ve 73. sayfa da dahil olmaktadır.

¹⁸ “*Pençeli Ocaklar*” olarak da tanımlanmaktadır (Akin, 2020a, s. 157). Dede, “*Pence-i Al-i Aba*’yı (Hz. Muhammed, Hz. Ali, Hz. Fatıma, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin) temsil eden elini talibin sırtına kuvvetlice sürer” şeklinde açıklanmaktadır (Yıldırım, 2021, s. 235).

1.4. Kavramsal Çerçeve

Bu çalışmada sıklıkla geçmekte olan ve girişte açıklanmasını uygun gördüğümüz konular ve bu konular hakkında yapılan çalışmalar doğrultusunda yapılmış olan araştırmalar dikkate alınacaktır. Çalışma konusunun dayandığı inanç sistemi hakkında anlaşılır bilgiler sunulması amacıyla hazırlanmıştır.

1.4.1. Alevilik

Sözlükte “*Alevî*” kelimesi iki anlatımla açıklanmaktadır. İlki Hz. Ali ve Hz. Fatıma’nın soyundan gelenler, ikincisi ise Hz. Ali’ye bağlı ve onun tarafında olanlar için kullanılmaktadır (Sami, 2018, s 736). Alevilikle ilgili ön araştırmaların Mehmet Fuat Köprülü tarafından yapıldığı bilinmektedir (Yıldırım, 2021, s. 45). Ahmet T. Karamustafa, “*Türklerin eski inanç ve törenlerinin İslamlaşma sürecindeki*” değişiminde “*yeni anlamlar ve yeni işlevler*”in ortaya çıkışını incelemenin önemli olduğuna dikkat çekmektedir. Ayrıca birçok araştırmacının yararlandığı Mehmet Fuat Köprülü’nün çalışmalarından hareketle; Türklerin İslamiyet’e geçiş sürecini XI. ve XIII. yüzyılda “*Horasan ve Maveraiünnehir’de*” İslamiyet’e geçen Türklerin tecrübelerinin kendinden sonraki Türklere de yol gösterici olduğunu ileri sürmektedir. Konar-göçer Türklerin bu süreci, kendilerine özgü özellikleriyle oluşturduğu ve bunların; İslam öncesi inançlarındaki “*Türk kam-ozan*” yerini “*babalar-atalar*”a bırakması ve İslamiyet’in tasavvufî yönüyle bir etki sağlandığını anlatmaktadır. Karamustafa’nın bu görüşler de katıldığı kısım Türklerin İslam’a tasavvufî manalarla yakınlaşmasıdır. Fakat şaman özellikleri vurgulanan dede ve Türkmen babaların yüzeyde İslamlaştığı fikrine katılmadığını; birçok göçer, köylü ve şehirli Türk’ün tasavvufu anlayıp inanç ve yaşamlarına başarılı bir şekilde uyguladığını düşünmektedir (Karamustafa, s. 69-70-71-95). Ahmet Yaşar Ocak ise bir çalışmasında bahsettiği “*Türkiye’de Sünnilik dışı İslâm anlayışını*” XIII. yüzyılda “*heterodoks*¹⁹” olarak adlandırılan Türkmenlerin Babailer Ayaklanması’yla incelemiş bulunmaktadır (Ocak, 2020, s. 9). Ocak, bir araştırmasında 1990 yılından itibaren Türkiye’de Alevilik ve Bektaşiliğin bu inanca bağlı olan yazarlarda dahil olmak üzere “*popüler nitelikli yayınlar*” özelliği gösteren yazılarda bilhassa birbiriyle çelişkili farklı bakış açılarının ve varsayımların meydana geldiğini izah etmektedir. Ocak, inancın coğrafya ve

¹⁹ Heterodoks: Kabul edilmiş din kurallarına aykırı. Bk.: <https://sozluk.gov.tr/> Erişim Tarihi: 11.03.2024.

kültürel özelliklerinin tek bir kaynağa bağlı olmayıp uzun bir zaman dilimi ve coğrafyaya yayılarak “çok kültürlü senkretizm ürünü” olduğunu ayrıca göstermek istediğini de açıklamaktadır (Ocak, 2020, s. 15-16).

Emevi Devletinin son dönemlerinde “Alevi” ifadesinin “seyyid, şerif²⁰ ve emir” gibi ünvanların yanında kullanıldığı ve Abbasi Devleti döneminde kurulan devletlerin oluşumlarında etkili bir kavram olarak kullanılmasından dolayı 1826 öncesi Osmanlı belgelerinde de Alevi kavramının Hz. Ali’nin soyundan gelenler için tanımlanarak bugüne kadar da devam ettiği anlatılmaktadır (Yaman, 2007, s. 21-22). Bu devletlerden Hz. Ali ile soy bağı bulunmayıp da politik bir güç amacıyla ve yayılmak için bu kavramı kullandığı da bildirilmektedir. Ayrıca “Alevi” kavramının tasavvuf içinde bazı tarikatlar için müşterek kullanımının olduğu ve özellikle XI. yüzyıldaki tarikatların silsilelerini Hz. Ali’ye bağladığı ve Alevi olarak isimlendirildiği incelenmektedir. Bunlar: “Zeydiyye, İsnâşeriyye, Beyânîyye, İsmâîliyye ve Bâtîniyye” olarak belirtilmektedir. Günümüzde Alevi olarak XIII. yüzyılda ortaya çıktığı öne sürülen Arap Aleviliği (Nusayrilik) ve XVI. yüzyılda Safevi (Kızılbaşîye) Devletinin inancı olarak Kızılbaşlık ön plana çıkmaktadır. Bu anlatımlardan yola çıkarak dış adlandırma olarak belirteceğimiz Alevi kavramının Osmanlı arşivlerinde “Kızılbaş ve Râfîzîler”²¹ olarak geçtiği belirtilmektedir (Ocak, 1989, s. 369). Alevilik inancına bağlı olanların tarihte birçok dış adlandırmaya tanımlandıkları anlaşılmaktadır (Akın, 2017, s. 240).

Ahmet T. Karamustafa, Anadolu’nun İslamlaştığı tarihselliği incelemenin Aleviliğin oluşumundaki anlatımları ortaya çıkaracağına dikkat çekmektedir. 1071 yılında Malazgirt Savaşı sonucu Anadolu’nun kapılarının Türklere açılmasıyla bu coğrafya için “Türkleşme” başladığını göz önünde bulundurmaktadır. Anadolu’ya İslamiyet’in etkisinin daha erken dönemlerde Müslüman Arapların savaşlarıyla başladığı VII-XI. yüzyıllar arasında ise Bizans’ın kültürel uç noktaları haline gelen coğrafyalardan da

²⁰ “Seyit” ünvanı, Hz. Hüseyin’in soyundan gelenlere denilmekteyken “Şerif” ünvanı ise Hz. Hasan’ın soyundan gelen kişilere denilmektedir. Bu soyun özelliği, Hz. Ali ve Hz. Fatıma’nın çocukları oldukları için Hz. Muhammed’e bağlanmaktadır. Bu kavramlar, saygı ve sevgi ifadesiyle kullanılmaktadır. Ayrıca “Hz. Hasan ve Hüseyin cennet gençlerinin seyidi olarak anılmaktadırlar” bilgisine ulaşılmaktadır (Yaman, 2007, s. 21).

²¹ Râfîzî kelimesinin kökü olan “rafz” olarak “terketmek, bırakmak, ayrılmak” anlamlarına gelmektedir. Kullanıldığı ilk dönemlerden beri de bu kavramın İmâmîyye’ye bağlı olanlar tarafından “kötülükleri terkedenler, kötülükten uzaklaşanlar” anlamında kullanıldığı bildirilmektedir (Öz, 2007, s. 396-397).

başta “*Seyit Battal Gazi Destanı, Dedem Korkut Kitabı*” gibi tarihî yazınsal kaynakların içeriğinde yer alan ögelerden anlamının mümkün olduğunu belirtmektedir (Karamustafa, 2020, s. 43-44). Türklerin VIII. yüzyılda yaşadıkları durumlar itibariyle baktığımızda bu konuyla ilgili olarak Emevîlerin İran’ı²² aldıktan sonra komutanlarından “*İbn Kuteybe ve Kan Dökücü Haccac-ı Zalim*” hakkında Türkistan’daki Türk ailelerini katlettiklerine dikkat çekilmektedir (Altınok, 2012, s. 1). Emevî Devletinin (661-750) yöneticilerinin İslamiyet’in evrensel olarak yayılmasını istememeleri, Türkleri ve Türk bölgelerini gelir kaynağı olarak görmeleri hatta Türklerden Müslüman olsalar dahi Müslüman olmayanlardan alınan vergileri almaya devam ettikleri ve çeşitli görevlerde yeteneklerinden yararlanmak için kullandıkları kanıt oluşturmaktadır. Türklerin Emevîlerin döneminde küçük gruplar halinde Müslüman olup Araplar konusunda Çin’den yardım istedikleri de kaynaklarda yer almaktadır (Yazıcı, 2018, s. 35-57). Emevî Devletinin kaldırılmasında özellikle “*Horasanlı bir Türk olan Ebu Müslim*” öncülüğünde Abbasî Devleti’nin kurulmasında birleştirici bir rol oynadıkları, önemli kademelerde de görev aldıkları değerlendirilmektedir. Kербela faciasından sonra Türklerin Ehl-i Beyt masumlarının yanında oldukları, onlara bağlılıkları dolayısıyla İslamiyet’i yaşamalarının ve doğru anlamlandırmalarının Ehl-i Beyt İmamlarının rehberliğinde gerçekleştiği bilinmektedir (Altınok, 2012, s. 1-2).

Ali Yaman, Türkiye’de Alevilerin birçoğu kendini Türk olarak tanımlarken Kürtler ve Zazalar tarafından da Aleviliğin benimsendiğini açıklamaktadır. Hatay ve etrafındaki yerleşimlerde “*Arap Aleviliği ya da Nusayrılık*”, Balkanlar’da “*Bektaşilik*”, İran, Irak ve Azerbaycan’da ise Alevilikle benzerlik gösteren inançlar olduğunu bildirmektedir. Ayrıca Yaman, “*Alevi inanç önderleri*” hakkında yaptığı araştırmalarda dedelerin neredeyse hepsinin inançlarını tanımlarken kendileri için “*Alevi*” ifadesini kullandıklarını bunun yanında “*Bektaşî, Alevi-Bektaşî ve Kızılbaş*” kavramlarının da kullanıldığını izah etmektedir. Nitekim ocakzâde ve taliplerin bu tanımlamaları yaptığı bilinirken Bektaşîliğin Babagan koluna bağlı olanların kendilerine daha çok “*Bektaşî*” dedikleri de eklenmektedir (Yaman, 2007, s.49).

²² Kuteybe b. Müslim’in fetih bölgeleri (705-715): Buhara, Semerkant, Hârizm, Toharistan ve Zabulistan olarak bilinmektedir (Yazıcı, 2018, s. 7). Bu coğrafyanın Tarihî Horasan olarak geçtiği düşünülmektedir. Yazar bu kısımda günümüzde kullanılan ismiyle o bölgeyi tarif etmektedir.

Alevilik inancını araştıran araştırmaların genel olgusu, belli başlı terimler üzerinde durmaktadır. Araştırmalarda; “*Alevilik*” adlandırmasının bir Őemsiye kavram olarak farklı inanç toplulukları tarafından kullanılması, eklektik ve senkretik²³ yapı özelliklerinin olması, bu inançtan kişilerin takiye özelliği göstermesi, günümüze kadar gelen tasavvufî, batınî bir “*sözlü anlatım geleneğinin*” yer alması, kendine özgü değer yargıları, esasları ve kuralları olması ön plana çıkmaktadır (Yazıcı, 2011, s. 23-24). Her ne kadar Alevilikte Ocak sistemini diğer başlıklarda inceleseniz de bu başlık altında da bahsetmek gereklidir. Alevilikte Ocak sistemi önemli bir teşkilat yapısı özelliği göstermesinin yanında yapı içindeki hiyerarşıyla de dikkat çekicidir. Alevilikte inanç önderleri ve onlara bağlı talip toplulukları önemli ocak özelliklerindedir. Bir de bu ocakların bir “*Veli Kültüne bağlı olmaları*” ve inanç önderlerinin “*seyitlik*” özelliğinin olmasının gerekliliği de ayrıca önem arz etmektedir. Nitekim coğrafya ve ritüel farklılıklarında birleştirici bir kavram olarak kullandıkları “*Yol bir, sürekin bin bir*” sözü aynı yol içinde sürekindeki çeşitliliği öne çıkarmaktadır (Ersal, 2016, s. 41). Bu söz kendini kültürün çeşitli ortamlarında da göstermektedir. Örneğin sanal ortamda, “*Hacı Bektaş Veli Yolcusu*” gibi çeşitli adlarla gruplar kurularak paylaşım ortamlarının oluşturulduğu, bu ortamlarda Hacı Bektaş Veli’ye isnat edilen “*İlimden gidilmeyen yolun sonu karanlıktır*”, *Yolumuz ilim irfan ve insan sevgisi üzerine kurulmuştur*”, “*İlim hakikate giden yolları aydınlatan ışıktır*”, “*Pirsiz gidilen yolun sonu karanlıktır*” şeklinde hikmetli sözlerin grup üyelerince çeşitlendirilerek “*Yol bir sürekin bin bir*” düsturuna uygun şekilde yoğun olarak dolaşıma eklendiği görölmektedir (Akın, 2021b, 122). Nitekim tarihsel sürece dahil olan ocak yapılanması Alevilikte çok önemlidir ve XV. yüzyıla dek²⁴ uzanan belgelerden Aleviliğin kaynak araştırmalarının sonucunda tarihi belirlenirken ocak yapılanmasının daha eski dönemlere de gideceği gelecekte yapılacak araştırmalara bir mesaj niteliğindedir. Aleviliğin özünü oluştıran ibadet, ritüeller ve adlandırmaların tarih araştırmaları da Alevi inancının tarihini belirlemede önemli rol oynamaktadır. Ocak konusu diğer bir başlıkta detayları inceleneceği için bu konuyu burada tamamlayacağız.

²³ Eklektik: Seçmecî. Bk.: <https://sozluk.gov.tr/> Erişim Tarihi: 11.03.2024. Senkretizm: Birbirinden ayrı düşünce, inanış veya öğretileri kaynaştırmaya çalışan felsefe sistemi. Bk.: <https://sozluk.gov.tr/> Erişim Tarihi: 11.03.2024.

²⁴ Bülent Akın; “*ocak*” kavramının kullanıldığı eserlerin ilki olarak Vahidî tarafından 1522-1523 yıllarında yazılmış “*Hâce-i Cihân ve Neşice-i Cân*” adlı menâkıbnâme olduğunu açıklamaktadır. Detaylı bilgi için: (Akın, 2020b, s. 66). Bu kısım “*Alevilikte Ocaklar*” adlı başlıkta tekrar incelenecektir.

Erdal Gezik, Alevilikle ilgili olarak Hz. Ali ve Ehl-i Beyte sevgi ve bağlılık olarak ele alınırsa Alevilik kavramının genel olarak kullanıldığı grupları belirleyeceğini dikkate almaktadır. Bunlar: “*Bektaşiler, Kızılbaşlar, Tahtacılar, Nusayriler, Dersim merkezli ocaklar ve talipleri, Çepniler*” bilgisinin yanında Osmanlı Devleti temel alındığında ise bu listeye “*Dürzüler, Kakailer, Şabaklar, Ehl-i Haklar*” eklenmesini ileri sürmektedir. Alevilikteki Cem ibadeti eklendiğinde ise Nusayriler ve Dürzülerin bu gruplamanın dışında olduğu, seyitlerin odağında oluşmuş bir inanç olarak düşünülürse ocakzâde ve aileleri söz konusu olduğunda Bektaşilerin bu grubun dışında kaldığını da bildirmektedir. İlginç bir örnekte farklı topluluklar tarafından farklı tanımlanmış olan musahiplikle ilgilidir. Nusayrilerde ve Bektaşilerde musahiplik olmadığı fakat Alevi ve Şii tanımında yer almadığını belirttiği Ezidilerin musahipliği devam ettirdiği şeklinde tespit etmektedir (Gezik, 2020, s. 260-261).

1.4.2. Kızılbaşlık

Kızılbaş kelimesi, X. yüzyılda İslamiyeti kabul eden Türkler (Türkmenler) için farklı dönem ve coğrafyalarda kullandıkları bir kavram olarak görülmektedir “*Kızıl ve baş*” ifadelerinden oluşan Kızılbaş kavramı, geçmişte Türklerin kullandığı başlık olan “*kızıl börk*” ile birbirine bağlantılı olarak incelenmektedir (Ersal, 2016, s. 23-24). Bu açıdan Kızılbaş kavramı ile ilgili olarak eski bir Türk özelliğinin devamı şeklinde Türklerin “*kızıl börk*” kullandığı zamanlara kadar ilişkilendirilmektedir. Hatta Osman Bey ve Orhan Bey dönemine kadar Türkmenlerin kızıl börk kullandığı da bildirilmektedir (Akın, 2020b, s. 39). Nitekim Kızılbaş ifadesinin temelini İslamiyet’in ilk zamanlarında oluşan bazı durumlara dayandırıldığı da ileri sürülmektedir. Bu durumlara bir örnek olarak; Hayber Kalesi’nin fetih zamanında Hz. Ali’ye başına “*kırmızı sarık*” bağladığı için “*Kızılbaş*” denildiği rivayet edilmektedir. Diğer bir rivayet ise Uhud Savaşı’nda (625) Hz. Muhammed yaralandığı esnada onu korumak için gelen kişinin (Ebû Dücâne’nin/Hz. Ali’nin²⁵) başındaki sarık kan olduğu için kendisine Kızılbaş denildiği anlatılmaktadır. Nitekim Sıffin Savaşı’nda Hz. Ali’nin askerlerinin kızıl sarık kullanmalarını istediği bu sebeple Muâviye’nin askerlerinden

²⁵ Bazı kaynaklarda bu kişinin Hz. Ali olduğu bildirilmektedir. Uhud Savaşı’nda Hz. Muhammed’in yaralanıp çukura düştüğü esnada Hz. Ali’nin de orada olduğu belirtilmektedir (Sevmezler, 2017, s. 70). Hatta Hz. Muhammed’in: “*Lâ fetâ illâ Ali – Lâ Seyfe illâ Zü’l-fikâr (Ali’den başka cömert, yardımsever, asâlet ve şecaat sahibi yiğit genç- Zü’l-fikâr’dan başka kılıç yoktur).*” sözünü Hz. Ali’ye ithafen burada söylediği bilgiler dahilindedir (Fırlalı, 2009, s. 252).

farklı ve seçkin olması amacıyla Hz. Ali tarafında olanların “Kızılbaş” olarak adlandırıldığı da rivayetler arasındadır. XI. yüzyıldan XV. yüzyıla kadar farklı coğrafyalarda yer alan İslam öncesinde şekillenmiş bazı “batınî” hareketlerin de “kızıl/kırmızı giyenler” olarak “muhammara” kavramıyla veya “batıniyeye muhammara” şeklinde ifade edildikleri saptanmaktadır. Aleviler tarafından kullanılan “Kızılbaş” kelimesinin esası; Hz. Muhammed ile Hz. Ali menkıbeleriyle ve Muaviye ile Hz. Ali arasında geçen Sıffin Savaşı’nda Hz. Ali taraftarlarının başlarına kırmızı sarık kullandıkları bilgisiyle ilişkilendirilmektedir. Tarihî kaynaklara göre Kızılbaş adlandırmasının XV. yüzyıldan itibaren geçmekte olduğu vurgulanmaktadır (Artan Ok, 2024, s. 33-34; Akın, 2020b, s. 37; Eröz, 1990, s. 81; Gölpinarlı, 1977, s. 789).

Alevilik inancına bağlı olanların birçok dış adlandırmayla tanımlandıkları bilinmektedir (Akın, 2017, s. 240). Alevilerin diğer adlandırmasının “Kızılbaş” kelimesi olduğu anlaşılmaktadır (Yaman, 2007, s. 132). Ansiklopedik bir bilgede önceleri kızıl börk (başlık) giyenlere özellikle de Türkmenlerin kullandığı²⁶ bu başlığa istinaden verilen bir ünvan olarak “Kızılbaş” kelimesinin kullanıldığı ve zaman içinde bazı boylar kızıl börk kullanımını bıraktıkça sadece Alevilerin kullandığı bir adlandırma olarak devam ettiği açıklanmaktadır. Günümüze kadar belirli dönemlerde farklı inanç mensuplarının ön yargıyla karşılandıkları için olumsuz bir ifade olarak kullanılmaya çalışılsa da Aleviler inançlarını Kızılbaş olarak da tanımlamaktadır (Soyyer, 2019, s. 263). Bu açıdan Kızılbaşlığın bir iç adlandırma olduğu düşünülmektedir. Ayrıca “Özbekler Yeşilbaş, Safeviler Kızılbaş, Osmanlılar Akbaş, Gürcüler ise Karabaş” ünvanlarıyla da tanınmaktadır. 1301 yılında Şeyh Safiyüddin Erdebilî tarafından kurulduğu düşünülen Safevî Tarikatı’nın Şeyh Safi’nin oğlu ve sırasıyla torunlarının²⁷ liderliğiyle güçlü bir halde devam ettiği izah edilmektedir (Baharlı, 2021b, s. 1). Nitekim Erdebil sûflerinin bir kâmil mürşit kavramına bakışını da gösteren “Tanrı’nın zuhûru”, “Allah’ın oğlu” olarak tanımladığı Şeyh Haydar²⁸ döneminde on iki dilimli Kızılbaş tacı kullanılmaya başlandığı ve müritlerin farklı

²⁶ Osman Gazi ve Orhan Gazi’nin de askerleriyle birlikte kızıl börk kullandığı bildirilmektedir (Soyyer, 2019, s. 263).

²⁷ Sırasıyla oğlu Şeyh Sadrettin Musa, onun oğlu Hâce Ali ve Hâce Ali’nin oğlu Şeyh İbrahim’den sonra Şeyh Cüneyd ve onun oğlu Şeyh Haydar sonra ise Şeyh Haydar’ın oğlu Şah İsmail’in 1501 yılında Safevî Devleti’ni kurduğu, bu devletin günümüzde İran’ın bulunduğu bölgede yıkılış yıllarına kadar (1722-1723/1735-1736) “itikadî, ekonomik, etnik ve sosyo-kültürel açıdan” etkili bir halde devam ettiği bilinmektedir (Baharlı, 2021b, s. 1).

²⁸ Babası Şeyh Cüneyd için de “İlah oğlu” denildiği belirtilmektedir (Baharlı, 2021b, s. 112).

coğrafyalarda da tanınmalarını sağlayan bu tacın “*tac-ı Haydarî*”, “*haydarî taç*” olarak da ifade edildiği bildirilmektedir. “*Kızılbaş*” kavramı, Safevi Devleti’nin (Kızılbaşıye Devleti) coğrafyasında kullanılırken zamanla Anadolu Alevileri için de kullanılan bir kavram olarak dikkat çekmektedir (Savaş, 2020, s. 7; Baharlu, 2021b, s.109-110-112;).

Dandanakan Savaşı sonrası Türkmenlerin doğudan batıya göç etmesinin bir gelenek haline gelmesiyle Anadolu’nun Türkler tarafından vatan edinildiği bilinmektedir. XV. yüzyılın ikinci yarısında batıdan doğuya bir göçün gerçekleştiği de ileri sürülmektedir. Bu göçün Karakoyunlu, Akkoyunlu ve Safevi Türkmen devletlerinin hakimiyet dönemlerinde gerçekleştiği, Karakoyunlular döneminde Maraş ve Elbistan bölgelerinden Ağaçeri Türkmenlerinin günümüz İran’ına göç ettiği ifade edilmektedir. Bu ters göçlerin en kuvvetli dalgasının Safevi Devleti’nin kuruluşu ile gerçekleştiği belirlenmektedir. Faruk Sümer’e göre bu göçlerin önceki dönemlerle karşılaştırılmayacak derecede yoğun ve sürekli olduğu ve Safevi Devleti’nin kuruluşundan sonra uzun yıllar devam ettiği yönünde tespitler bulunmaktadır (Baharlu 2022b, s. 38-39). Erdebil Tekkesinin genç müşidi Şah İsmail Safevi’nin devletin kurulması adımlarından ilkinin Anadolu coğrafyasına gelerek Türkmenleri etrafına toplamak olduğu vurgulanmaktadır (Baharlu, 2021b, 115). Bunun üzerine birçok Türkmen aşiretinin Erdebil’in karizmatik müşidinin etrafında toplandığı, yeni bir Türk devletinin ortaya çıkmasında önemli katkıları olduğu dikkate alınmaktadır (Baharlu 2022b, s. 38).

Kızılbaşlığın anlatıldığı önemli güncel kaynaklardan biri olan İlgar Baharlu’nun “*Şah’ın Bahçesinde Şah İsmail Öncesi ve Sonrası Kızılbaşlık*” adlı çalışmasında iki önemli Türk Devleti olan Karakoyunlu ve Akkoyunlu Devletleri’nin hakimiyet mücadelesi arasında bu devletlerin coğrafyasında Türkmen Kızılbaşların inanç sistemiyle kurduğu Safevî Devleti (Kızılbaşıye Devleti)’nin yöneticisi Şah İsmail döneminin Şia mezhebi üzerinde neredeyse bir milat etkisini anlatmaktadır. Safevî Devleti’nin ilk dönemi olarak 1501-1533 yılları arasında Şah İsmail döneminde

“*Türkmen Kızılbaşlığı*”nın²⁹ hâkim olduğu ve ikinci döneminde ortaya çıkan Şia’nın “*Şeriatçı Şia/İsnâaşeri Şia*”³⁰ olarak adlandırıldığı ve önceden bilinen Şia’dan³¹ farklı olduğu vurgulanmaktadır. Türkmen Alevi Kızılbaşlığı’nın devlet yapısındaki ilk etkilerinin Karakoyunlularda görülmesi ve bugün hala Horasan’dan Balkanlar’a kadar bu inancın devam ettiği önemli bir göstergedir. Ayrıca XVI. yüzyıl öncesi ve XVI. yüzyıl sonrası olarak adlandırılacak iki farklı Şia’dan bahsedilmektedir. XVI. yüzyıl sonrası Şia, İsnâaşeri Şia olarak tanımlanmaktadır (Baharlu, 2021b, s. 171-213). Nitekim Şia kavramını velâyet konusuyla ele alan İlgar Baharlu, Şia tanımlamasını ikiye ayıran Şehram Pazukî’den aktarımını şöyle yapmaktadır: “*Bir tarafta tasavvufî mana içeren velâ-yi (velâyet) Şia ve diğer tarafta ise siyasî, itikadî ve fikhî-kelâmî anlam içeren Şia mezhebidir.*” Baharlu; Pâzukî’nin araştırmasındaki bilgilerden de hareketle “*Velâyet ve Velî*” kavramlarının Şia’nın en önemli terimleri olduğunu ancak günümüzde ifadesinin “*siyasî ve toplumun önderi, hâkim ve hâkimiyeti içeren siyasî*” anlamıyla kabul gördüğünü fakat bu kavramların Safevî Devleti’nin en azından orta dönemlerine değin bu anlamları içermediğini ayrıca dikkate almaktadır. Baharlu’nun aktardığı velâyet anlayışı; “*Velâyet ise Hz. Ali’ye manevi anlamda bağlılık ve saygı duyma ve tasavvufî bir bağlılık hissidir. Bu tarz Şia ise tasavvufî Şia’dır ki sûfiler ve sûfî tarikatların Hz. Ali’ye bakışı böyle bir bakıştır.*” şeklinde ifade edilmektedir. Baharlu, günümüz Aleviliği/Kızılbaşlığı’nı XVI. yüzyıl öncesi tasavvufî Şia’nın devamı olarak tanımlamayı doğru bulmaktadır. Bu doğrultuda yazar, XVI. yüzyılın ortalarından itibaren oluşan şeriatçı, siyasî ve itikadî Şia’nın Kızılbaş Alevi Şia’sından ortaya çıktığını ileri sürmektedir (Baharlu, 2021, s. 183-184). Velâyet’in³² manasını ve aslında geçmişten günümüze Alevilik/Kızılbaşlık inancında nasıl bir etkisinin

²⁹ Türkmen Kızılbaşlarının “*On İki İmam*” merkezli inançlarının Safevî Devleti’nin resmî mezhebi olarak tanımlandığı ve günümüze kadar da Erdebil Tekkesinin etkisiyle Anadolu, Irak ve Suriye’de devam ettiği belirtilmektedir (Baharlu, 2021b, s. 2).

³⁰ Safevî devletinin ikinci dönemi, Arap din adamlarının devletin dinî konularında başkanlık etmesiyle İsnâaşeri mezhebinin temsilciliğini yapan *Farsî din adamlarının* din uygulamalarını kontrol altına aldıkları da bildirilmektedir (Baharlu, 2021b, s. 2).

³¹ Buradaki 16. Yüzyıl öncesi Şia “*Gâlî Şia veya Gulât Şia*” olarak da tanımlanmaktadır. *Gâlî kelimesi “Mezhebî akidelerde aşırıya giden”, Gulât kelimesi “mülhit ve batini”* olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca İ. Baharlu, bu kavramların dış adlandırma olduğunu ve “*Türkmen-Kızılbaş-Ön Kızılbaş*” toplumlarını da tanımlayamayacağını sadece Karakoyunlulardan itibaren Safevîlerin I. Dönemine kadar (1501-1533) olan aşamada “*Gâlî, Gulât ve Gâlî Şia*” ifadelerinin metinlerde “*Türkmen-Kızılbaş-Ön Kızılbaş inanç sisteminin*” eş anlamında kullanıldığını belirtmek için bilgi vermektedir. Karakoyunlu Devleti ve yöneticilerinden Cihan Şah, Gâlî Şia olduğu Safevî Devleti’nin bu anlamda “*öncüsü*” olarak görülmektedir (Baharlu, 2021b, s. 168-169-170).

³² Ayrıca bk.: “*Velâyet/vilâyet*” kökünden türeyen kelimelere ve anlamlarına dikkat çekmektedir (Akin, 2020a, s. 43-44-203-204).

olduğunu Bülent Akın'ın, “*Kırklar Mitten Tasavvufa Alevi Ritüellerinin Sır Dili*” adlı çalışmasında geçen: “*Miraçta Hz. Muhammed’e rehber olan velâyet nuru, ilk yaratılıştta nübüvvet nuru ile birlikte aynı nurdan yaratılmış ve peygamberlerin hepsine delil olmuştur. Velâyet nuru, nübüvvet nuru ile birlikte ilk yaratılıştan itibaren bütün peygamberlerde tezahür ettikten sonra Hz. Muhammed ve Hz. Ali’nin şahsında ete kemiğe bürünmüş; Kırklar Cemi sonrasında bu tevhid aşikâr olmuştur (Akın,2020a, s. 193).*” şeklindeki ifadelerinden de öğrenmekteyiz.

Bülent Akın bir araştırmasında, “*Kalenderi, Haydari, Abdalan-ı Rum, Işık ve Torlak*”³³ adı verilen “heterodoks” olarak tabir ettiği İslamlaşmış Türk topluluklarından bazılarının Şah İsmail’e bağlı olduğu ve onun etrafında “ocak” sistemi adını verdikleri teşkilatlanmış bir yapıyı sürdürdüklerini bildirmektedir. Bir kısmının ise Balım Sultan ile yazılı olan bir erkân etrafında Bektaşî tarikatına ya da diğer tarikatlara bağlı olduklarını belirtmektedir. Kalenderilerin Osmanlı Dönemi’nde ocak yapısından ayrılarak Bektaşî tarikatına bağlandıklarını ve bu tanımlamayla devam ettiklerini ifade etmektedir. Ayrıca Kalenderilerin XVI. ve XVII. yüzyılda politik yönden başarısız olmalarından dolayı³⁴ “*dede ve babaların*” iki tercihlerinin olduğu bunlardan biri Şah İsmail’in yanında Kızılbaş korumasında olmak ya da Bektaşî olmak şeklinde açıklamaktadır (Akın, 2020b, s. 78-79).

Ali Yaman, “*Bektaşî ve Kızılbaş*” olarak anılan grupların “*Alevi-Bektaşî*” den çok da “*Alevi*” olarak anıldıklarına dikkat çekmektedir. Bu grupların tarihsel süreç ve coğrafi özelliklerin etkisiyle bazı benzerlik ve farklılıklarının olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Dikkat çeken farklılıklardan ilki Bektaşîlerin şehirlerde, Kızılbaşların konar göçer çevrelerde yaşadığı iddiasıdır ki bu durumun eskisi gibi olmadığı ve günümüzde değişen bir özellik olarak yerini aldığını izah etmektedir. Bektaşîlerle Kızılbaşların

³³ Seyyid Gazi Dergâhı, Sultan Sucâu’ d-Dîn Zâviyesi, Uryân Baba Zâviyesi, Hacı Bektaş Veli Dergâhı ve Abdal Musa Dergâhlarının 16. Yüzyıl sonlarına kadar Kalenderi ve Işık olduklarıyla ilgili tarihî kayıtların bulunduğunu bildirmektedir (Akın, 2020b, s. 79).

³⁴ Bu yüzyıllarda dikkat çeken olaylardan Şah Kulu ve Şah Veli Ayaklanmaları’nı kastetmekle beraber Osmanlı ile Safevi Devleti (Kızılbaşıye Devleti) arasındaki politik mücadeleleri de belirtmektedir (Akın, 2020b, s. 80). Şah Kulu Ayaklanmasının en önemli nedeni olarak ise “*Osmanlı Devleti’ndeki otorite boşluğu*” olması nedeniyle özellikle “*vezir ve devlet adamlarının*” halka karşı adil olmayan davranışları gibi birtakım sebeplerden ortaya çıkan ve Kızılbaşlarla Sünnileri bir araya getiren bu ayaklanmanın “*sosyo-ekonomik faktör*” kaynaklı olduğu bildirilmektedir. Bu araştırma da Sünnilerin de aynı konudan muzdarip olduğu ve ayaklanmada yer aldığı ayrıca dikkat çekmektedir (Artan, 2019, s. 295-298).

ibadetlerinin “*ayin-i cem*” olduğunu belirterek; Bektaşilerin “*meydan odası*”, Kızılbaşların “*cem damı, cemevi*” adı verilen yerleri ibadet için kullandığını ifade etmektedir. Kızılbaş ve Bektaşilerin “*cemal cemale muhabbeti*” tercih ettiği; yol hakkında sohbet ve saz eşliğinde tasavvufî mana içeren deyişlerin okunduğu ibadetleri; “*Erenler meclisinde Hakkın zikredilmesi*” şeklinde dile getirilmektedir. Bu anlamda “*eline, diline, beline sahip olmak*” ifadesiyle belirtilen ahlak özellikleriyle buyruk ve erkânâmelerde yer alan birtakım farklılardan ziyade benzedikleri yönler dikkate alınmaktadır (Yaman, 2007, s. 115). Ali Yaman bir araştırmasında İslamiyet’ten önce Arap grupların başkanlarında “*Seyyid, Şerif, Emir veya Şeyh*” gibi ünvanlar bulunduğunu ve X. yüzyıldan bu yana Hz. Ali’nin soyundan olan kişiler için kullanıldığını bildirmektedir. Nitekim bu soydan gelenlerin “*Seyyid ve Şerif*” ünvanlarıyla ilgili olarak yazılmış belgeleri olduğu ve bu belgelerin verilmesi için de Nakîbü’l-eshrâfîlik denilen bir kurumun bulunduğu açıklanmaktadır (Yaman, 2007, s. 21).

1.4.3. Bektaşilik

Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi’nde “*Bektaşilik*” şeklinde yazılan kavram: “*XIII. yüzyılda Kalenderîlik içinde teşekküle başlayıp XV. yüzyılın sonlarında Hacı Bektâş-ı Velî an’aneleri etrafında Anadolu’da ortaya çıkan bir tarikat.*” olarak tanımlanmaktadır (Ocak, 1992, s. 373). A. Yılmaz Soyzer’in hazırlamış olduğu “*Hünkâr Ansiklopedik Bektaşilik Sözlüğü*”nde “*Bektaş*” kelimesinin Bedri Noyan Dede Baba’nın tasavvufî anlatımıyla açıklandıktan sonra “*akran*” anlamına da geldiği belirtilmektedir. Yine “*Bektaşiliğin Esasları*” maddesinde: “*Bektaşilik iyi ahlak yolu, insanları birbirine sevdirmek yolu, dünyayı içinde mutlu olarak yaşanacak bir cennet haline getirme yoludur. Dünyanın hakkını da dünyada vermek, yaşamanın zevkine insanca ermektir. Yetmiş iki milleti bir görüp bayile gedayı bir kılmak*” şeklinde yazmaktadır. Bektaşiliğin esasları: “*Kur’an ve hadislerin buyruklarına uymak, Hz. Muhammed’e ve onun Ehl-i Beyt’ine aynı derecede sevgi beslemek...*” ifadeleriyle sıralamaktadır (Soyzer, 2019, s. 95).

Bedri Noyan Dede Baba, Aleviler ve Bektaşilerle ilgili olarak “*düşünüş ve inanışları bir, yönetimleri ayrı olan müşterek inanışlı zümrelerdir*” ifadelerini kullanmaktadır. Devamında ise “*Aleviler Sofyan kolu*” ve “*Bektaşiler Babagan kolu*” şeklinde bir

ifadeyle ikiye ayırmaktadır. Alevilerin Sofyan kolunun seyit³⁵ oldukları bilinen soy esaslı bir yapıyla “*Dedeler*” tarafından yönetildiği bilgisini vermektedir. Bektaşilerin Babagan kolunu ise “*Dedebaba*” denilen bir manevi liderin Hacı Bektaş Veli postuna oturduğu ve ona vekalet ettiği düşünülerek sürdürülen teşkilata bağlı bir kol olarak açıklamaktadır. Babagan kolunda evli (müte’ehhil) ve bekar (mücerret) olmak üzere iki ikrar bulunduğu ve mücerret olmak isteyenlerin Balım Sultan Türbesinin eşliğinde sağ kulaklarının menguş (küpe) ile delindiği bildirilmektedir. İkrar veren nasip alan bu kişilere ise “*muhıbb veya can*” denildiği ve seçilenlerin “*derviş*” olduğu dervişlerin arasında da bilgi sahibi olması ve uyarıcı özellikleriyle seçilen kişinin Dedebaba’dan icâzet alarak “*Baba*” olduğu ve herkesin mürşit olabileceği izah edilmektedir. Malazgirt Zaferi’nden (1071) itibaren Bektaşiliğin doğuşunu anlattığı kısımda Hacı Bektaş Veli’nin zuhurundan sonra Ahilik ve Kalenderilik gibi akımların hepsinin Bektaşilik içinde eriyip bütünleştiğini savunmaktadır (Noyan, 1995, s. 20-23). Nitekim İlgar Baharlı ile Bülent Akın, bu konuya dair “*Erbâbü’t-Tarîk: XVII. Yüzyıl’a Ait Bir Kalenderi Erkânâme*” adlı çalışmalarında XVI. yüzyılda her ne kadar Bektaşiliğe bağlanan Kalenderiler olsa da asıl önemli noktanın “*Alevi, Kızılbaş, ocak*” ifadelerinin “*müstakil ve çatı bir adlandırma*” olmasına gereken önemin verilmemesinden kaynaklandığına bağlamaktadır. Hatta “*Alevi ve Bektaşî şairlere yer veren tezkireler*”de ve burada geçen şairler hakkında yapılmış araştırmalarda da “*Kalenderi*³⁶, *Haydari, Bektaşî, Alevi, Kızılbaş, Abdal ve Işık*” kavramlarıyla ilgili olarak genelde “*bir arada ve birbirinin yerine kullanılmıştır*” şeklinde kanıtlamaktadır. Ayrıca Balım Sultan dönemiyle tarikat özelliği göstermeye başlayan Bektaşiliğin aslında bu dönem öncesinde bir Kalenderi kabul edilen Hacı Bektaş Veli’ye bağlı oldukları ve onun adıyla anılan “*Hacı Bektaş Veli Ocağı*”na Alevi ocak yapılanması olarak soy esaslı “*Çelebiler Kolu*” ile bağlanmış olan Bektaşilerin olması da önemli bir neden kabul etmektedir. Bu sebeplerden dolayı “*Kızılbaşlıği/Aleviliği benimseyen Kalenderi toplulukların Bektaşîleşenlere kıyasla daha fazla olduğunu gösteren önemli bulgular mevcuttur*” şeklinde sonuca bağlamaktadır (Akın ve Baharlı, 2022, s. 13-16-17).

³⁵ Daha önce bahsettiğimiz konu; Hz. Hüseyin’in soyundan gelenlere “*seyit*” denilmektedir.

³⁶ Kalenderilerin kendilerini “*aşk ve melamet meşrepli olduklarını vurgulamak için eserlerinde; ne derse desinler, nasıl adlandırılırsa adlandırsınlar*” üslubunda bir tutumları olduğunu ve “*din, diyanet, mezhep, tarikat vb. sınıflandırmalara bağlı tanımlama ve adlandırmaları*” bunlara önem vermeyen bir tutumla “*kendi vahdet anlayışları içerisinde eritmeyi başarmışlardır*” şeklinde tespit edilmektedir (Akın ve Baharlı, 2022, s. 14).

Ali Yaman, Bektaşilerin geldiği iki kol olan “Çelebiler ve Babagan Bektaşiliği”ne dikkat çekmektedir. Çelebilerin Hünkâr Hacı Bektaş Veli soyundan geldiklerini belirttikleri bu yapının da kendi içinde “Mürselli-Hüdadadlı” olarak iki aileye ayrıldığını bildirmektedir. Mürselli ailesinin posta oturdukları ve üstünlüğünün olduğu bildirilirken Hüdadadlıların vakıflara karışmadığı ve Pir postuna oturmadığı fakat Aydın taraflarında Hüdadadlılara bağlı olan taliplerden söz edilmektedir (Yaman, 2007, s. 113). Rıza Yıldırım; Irène Mélikoff’un araştırmalarında Hacı Bektaş Veli’nin yansıttığı tasavvuf manasıyla şekillenen Türkmen topluluklarının “*halk İslam hareketi*” olarak XV. yüzyıl sonlarında ikiye ayrıldığı bir tanesinin Balkan ağırlıklı olup Hacı Bektaş Veli’ye bağlılıklarının devam ettiği diğerinin Safevi Devletine bağlanıp “*Kızılbaş*” olduklarını belirttiğini ifade etmektedir. Mélikoff’un bir grubun kırsal yaşamda “*göçebe ve yarı göçebe*” olarak devam ederken diğer grubun “*şehir ve tekkelerde*” inancını sürdürdüğünü ve tarihsel farklılaşmanın yanında “*Bektaşilik ve Alevilik*” özünde aynı olduğu için birbirinden ayrılmasının mümkün olmadığını anlattığını dile getirmektedir. Ahmet Yaşar Ocak’ın araştırmasında ise “*Alevilikle ve Bektaşilik*” arasındaki farkı; Bektaşiliğin tarih içinde tarikat haline gelmesini, Aleviliğin “*mistik bir gelenek*” olduğu fakat tarikat olmadığı bilgisini aktarmaktadır (Yıldırım, 2020, s. 73-74). Rıza Yıldırım, “*Bektaşî*” terimini üç noktada incelemektedir. İlki “*Babagân Bektaşileri*”; “*Tarikat-ı Aliye-i Bektaşîyye*” veya “*Tarikat-ı Nazenin*” olarak belirtilen bir tarikatta olması gereken pratik ve uygulamaları manevi yönden ilerlemek amacı taşımakta olduğunu belirtmektedir. Bir Bektaşî Babasından “*nasip alan*” kişiye “*Bektaşî*” denildiğini ve isteyen herkesin tarikattaki uygulamaları yaptığı sürece Bektaşî olabileceğine dikkat çekmektedir. İkinci olarak “*Çelebilere bağlı Kızılbaşlar/Aleviler veya Kızılbaş Bektaşiler*”; Hacı Bektaş Veli soyundan geldikleri belirtilen Çelebileri mürşit olarak kabul ettikleri bilinen “*Kızılbaş/Alevi ocakları*”nın dede ve taliplerinden oluşmaktadır. Üçüncü kısım ise “*Balkan Alevi Bektaşî süreklileri*” olarak Balkanlarda yaşayan ve Hacı Bektaş Veli’ye bağlı olan Bektaşiler olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım, 2020, s. 74-75).

Ahmet Yaşar Ocak, Bektaşiliği tasavvufi birçok tarikat gibi kendine has uygulama ve yol bilgisine sahip bir tarikat olarak yorumlamaktadır. Bektaşiliğin çok eski bir tarikat olarak tarih içinde bilinmesinden daha eskiye hatta XIII. yüzyıla kadar tarihlendirilebileceğini ifade etmektedir. Nitekim Kalenderilikteki “*usul ve erkân*” ile

bir bağı olduğunu düşünmektedir.¹ Hatta “*İlk Bektaşilik*” ifadesiyle belirttiği tarikatın bağlantı noktasında “*çihar darb, mücerretlik erkânı ve kılık kıyafet gibi*” özelliklerinin Kalenderilikteki uygulama ve esaslarla ortak bir benzerliğini dikkate almaktadır (Ocak, 2009, s. 14-15). Ahmet T. Karamustafa ise XIII. ve XIV. yüzyılda kendi içlerinde Farsça konuşan “*Kalenderi, Haydari ve Câmî*³⁷ dervişlerinin Anadolu’da Bektaşilik içinde eridiğine dikkat çekmektedir. İlgar Baharlı ve Bülent Akın; birçok araştırmadan ulaşılan sonuç olarak Kalenderilerin XVI. yüzyılda Bektaşi olduklarının söz konusu olduğunu öne çıkarmaktadır. Ancak bu konuda göz ardı edilenin ise Abdal Musa Sultan ile Balım Sultan dönemlerinde sistematik bir tarikat yapısına dönüşen Bektaşiliğin önceleri bir “*Alevi Ocak yapılanması özelliği gösterdiğini*” ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca “*Hacı Bektaş Veli, Abdal Musa ve Kaygusuz Abdal*” ile aynı dönemlerde bulunmuş birçok “*eren*”in kaynaklarda Kalenderi olarak belirtildiği ve onların isimleriyle yer alan Alevi ocaklarının bu durumun kanıtı olduğunu ifade etmektedir. Baharlı ve Akın bu kaynakları; “*birçok tarih, dîvân, tezkire kitabında tesadüf etmek mümkündür.*” şeklinde dile getirmektedir. Bu bilgilerin aktarımı yapılan söz konusu araştırmada “*Alevi, Kızılbaş, Kalenderi, Haydari, Cavlaki, Abdal, Işık, Torlak ve Ocak*” ifadelerinin geldiği esasın bir olduğunu ve anlamlarının da ortak olduğunu tespit etmektedir. Hatta “*Kendisini Bektaşi, Rum abdalı ve Kalenderi olarak tanımlayan Hayretî*”nin şiirlerinde bu tanımlamalara yer veren önemli şairlerden birisi olduğunu da eklemektedir (Akın ve Baharlı, 2022, s. 15-16-17).

Fahri Maden, XIX. yüzyıla kadar Bektaşiliğin Yeniçeri aracılığıyla devletle olan irtibatlarını öne çıkarmaktadır. Yeniçerilerin padişahın otoritesini sarsması durumundan dolayı Yeniçerilerin ortadan kaldırılmasıyla da Bektaşiliğin bu sebeple gözden düştüğünü anlatırken 10 Temmuz 1826’da II. Mahmut tarafından verilen fermanla Bektaşiliğin yasaklandığını belirtmektedir. Yine de bu süreç içinde “*takiye*” ile inançlarını sürdürdüklerinden bahsettiği Bektaşilerle Osmanlı Devleti’nin birbirlerine yazı yoluyla da olsa iletişimlerine devam ettiklerini vurgulamaktadır (Maden, 2020, s. 186-190-213).

³⁷ Câmîyye. Bu dervişler hakkında “*aşk ehli olup semâ ve musikiye düşkün*” oldukları belirtilmektedir (Uludağ, 1992, s. 136-137).

1.4.4. Alevilikte Ocaklar

Ocak kelimesinin farklı ve yaygın etimolojik ve terminolojik kullanımları bulunmaktadır. “*Ocak*” kelimesi Türk Dil Kurumu’na ait Güncel Sözlükte şu şekilde tanımlanmaktadır: “1. Ateş yakmaya yarayan, pişirme, ısıtma, ısınma vb. amaçlarla kullanılan yer. 2. Şömine. 3. Isı vererek üzerine veya içine konulan maddeleri ısıtan, pişiren, kaynatan, eriten araç veya alet. 4. Kahvelerde, kuruluşlarda çay, kahve vb.nin yapıldığı yer. 5. Yer üstünde veya yer altında cevher çıkarılan yer. 6. Bahçelerde veya bostanlarda her tür meyve ve sebze tohumu veya fidesinin dikimi için ayrılmış toprak çukuru. 7. Aynı amaç ve düşünceyi paylaşanların kurdukları kuruluş veya toplandıkları, görev yaptıkları yer. 8. Yılın birinci ayı, kânunusani. 9. Yeniçeri teşkilatını oluşturan odalardan her biri. 10. Ev, aile, soy. 11. Halk hekimliğinde bir önceki kuşaktan el verme suretiyle aktarılan bilgileri kullanarak belirli bir şikâyeti veya hastalığı iyileştirdiğine inanılan aile”.³⁸ Ayrıca Başbakanlık Arşivi kayıtlarından yapılmış bir çalışmada “*konargöçer Türkmen ve Yörükân*” topluluklarından olan “*Maraş Eyaleti, Hamideli, Kütahya ve Karahisâr-ı Sâhib Sancakları, Uluborlu, Irla, Edirne, Payas, Zülkadiriye ve Erzincan Kazâlarında*”: “*Ocak, Ocaklı, Ocakca (Ocakcı) ve Ocakuşağı*” kavramları yer alan “*oymak, aşiret ve cemaat isimleri*”nin tespit edildiği anlaşılmaktadır. Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğünde ise Türkiye Türkçesinde “*ocak*” sözcüğünün karşılığı olarak Azerbaycan Türkçesinde “*ocag*”, Başkurt Türkçesinde “*usak*”, Kazak Türkçesinde “*oşak, şanırak, üy*” Kırgız Türkçesinde “*oçok*”, Özbek Türkçesi’nde “*oçak*”, Tatar Türkçesinde “*uçak*”, Türkmen Türkçesinde “*ocak*”, Uygur Türkçesinde “*oçak*” ve Rusçada “*oçag*” şeklinde kullanıldığı ifade edilmektedir (Yaman, 2011, s. 48).

Alevilikte ocak kavramını inceleyen araştırmacılardan Bülent Akın; Ali Yaman’ın araştırmasında “*dede, seyyid, pir, mürşid, rehber*” gibi adlarla da anılan dinsel hizmetleri gören kişilerin ailelerini, soylarını nitelemek üzere kullanılan bir kavram olarak tanımladığını aktarmaktadır. Akın; Yaman’ın bu ailelerden gelen kişilerin bir dede ocağından geldiklerini açıklamak üzere “*ocakzâde*” kavramının kullanılmakta olduğunu XIX. ve XX. yüzyıllara ait bazı icâzetnâme ve şecereleri karşılaştırmalı olarak inceleyerek ulaştığı sonuca göre XX. yüzyıldan itibaren yazılı belgelerde tespit

³⁸ Bk.: <https://sozluk.gov.tr/> Erişim Tarihi: 24.11.2021

ettiğine dikkat çekmektedir (Akın, 2020b, s. 60). Bu bakımdan tarih belirlemede yazılı belgelerin önemi anlaşılmaktadır. Ahmet T. Karamustafa, peygamber soyuna duyulan sevgi ve saygının neticesinde XI. ve XII. yüzyıllarda “*seyyid ve şeriflerin Anadolu’da bir veli olarak yüceltilmesinin*” Anadolu’nun “*halk İslamlığının ve Türkmenlerin İslamlaşma sürecinin*” etkisi seyitleri merkeze alan bir yapılanma olarak “*ocak*” sisteminin ortaya çıkmasında önemli bir dinamik olarak görülmektedir (Karamustafa, 2015, s. 48; Akın, 2020b, s. 61) Alevilikte ocak kavramı etrafında birçok araştırma yapılmasına karşın Bülent Akın’ın yazılı kaynaklardan yaptığı tespitler sonucunda bazı araştırmacıların öne sürdüğü “*ocak sisteminin XIII. Yüzyılda oluştuğu*” görüşünü doğrulayan ve “*ocak*” kavramının Alevi inanç sistemi içerisindeki yazılı kaynaklarda XV. yüzyıldan itibaren³⁹ kullanıldığı sonucuna ulaşmış olması bu araştırmalar açısından oldukça aydınlatıcıdır (Akın, 2014, s. 18-20-21-22-23-24; Akın, 2020b, s. 65).

Alevi-Bektaşî inanç sisteminde “*ocak yapılanmasının*” kapsamlı bir tanımı olduğu ve bu yapılanmanın kendi içinde bölümlere ayrıldığı bilinmektedir. Akın, Ocak sistemi hakkında en geniş tanımın Mehmet Ersal tarafından yapıldığını bildirmektedir. Ersal: “*Soyu On İki İmamlar kanalıyla Ehlibeyt’e dayanan bir karizmatik inanç önderi adına kurulan, kendisine bağlı bir talip ve hiyerarşiye göre ocak topluluğu olan, silsile olarak karizmatik inanç önderinin soyundan gelen temsilcilerine pir, mürşid, dede adı verilen, kendi içinde ve diğer ocaklarla bir hiyerarşisi olan, bazı yörelerde rehber, pir ve mürşid adları ile tanımlanan, takip ettiği bir süreklilik ya da erkan sistemi olan inanç sistemi yapılanmasına ‘ocak’ ya da ‘dede ocağı’ denir.*” şeklinde ifade etmektedir (Ersal, 2016, s. 37-40-41; Akın, 2020b, s. 84). Ali Yaman, ocaklar hakkında yaptığı tespitler sonucu “*yaklaşık 300 ocak ismi*”ne rastlamaktadır (Yaman, 2011, s. 59). Bu ocaklardan bazıları; Seyyid Battal Gazi Ocağı, Hacı Bektaş Ocağı, Hüseyin Gazi Ocağı, Şücaeddin Veli Ocağı, Dede Garkın Ocağı, Sarı Saltuk Ocağı, Hacım Sultan Ocağı, Güvenç Abdal Ocağı, Abdal Musa Ocağı, Kızıl Deli (Seyit Ali Sultan) Ocağı, Pir Sultan Ocağı, Kul Himmet Ocağı, Hıdır Abdal Ocağı, Teslim Abdal Ocağı, Üryan Hızır Ocağı, Sarı İsmail Ocağı, Şeyh Ahmed Dede Ocağı, Kalender Veli Ocağı gibi

³⁹ Bülent Akın; “*ocak*” kavramının kullanıldığı eserlerin ilki olarak Vahidî tarafından 1522-1523 yıllarında yazılmış “*Hâce-i Cihân ve Netice-i Cân*” adlı menâkıbnâme olduğunu belirtmektedir. Detaylı bilgi için: (Akın, 2020b, s. 66).

tarihî önemi olan velilerin adını vermeleriyle kurulan ocaklar, bu velilere bağlılığın da önemli örnekleri olarak değerlendirilmektedir (Akın, 2020b, s. 78). Bu ocaklardan bir diğeri de Koçu Baba Ocağı'dır. Ocak tanımlamasında araştırılan kıstaslara uygun olması ve ocaklar arasında bazı akademisyen ve araştırmacılar tarafından belirtilmiş olması da bunun göstergesidir.⁴⁰

1.4.4.1. Koçu Baba Ocağı

Tarihî Horasan'dan Anadolu'ya gelerek “*dede, baba ya da ata*” ünvanlarına sahip “*Kolonizatör Türk Dervîşi*” veya “*Horasan Erenleri*” olarak araştırmalarda geçen velilerin Anadolu'nun Türkleşmesini ve İslam'ın öz ifadesini bulmasını sağladıkları bilinmektedir (Barkan, 1942, s. 284; Akın, 2020b, 1; Sakarlı, 2022, s. 233). Koçu Baba'nın da XIII. yüzyılda Horasan'dan Anadolu'ya gelen erenlerden olduğu türbesinin⁴¹ kitabesinde anlatılmaktadır (**Fotoğraf 8**). Kitabesinde yer alan diğer bilgilerde ise Seyit Hasan Ata yazmakta; 1200 yılında⁴² Horasan'ın⁴³ Nişabur şehrinde doğduğu ve annesinin adı Zeynep Hatun, babasının adı Musa Sanî olarak geçmektedir.⁴⁴ Koçu Baba'nın Hacı Ahmet Yesevi Ocakları'nda yetiştiği, 1222 yılında Hünkâr Hacı Bektaş Veli önderliğinde “*dokuz Horasan Ereni*” olarak Kafkaslara geçtikleri ve Evliya Çelebi'nin eserinde “*Hazret-i Hacı Bektaş-ı Veli'nin halifelerindendir*” bilgisinin geçmesi bu durumu kanıtlamaktadır. 1229 yılında ise Anadolu'ya geldiklerinden bahsedilmektedir. Koçu Baba'nın 1265 yılında Çankırı Sancağı'nda görev aldığı ve 1273 yılında bugün türbesinin yer aldığı Balışeyh

⁴⁰ Bu araştırmalardan bazıları: (Yaman, 2007, s. 250; Uçakçı, 2015, s. 56-64-65-66-197-241-315-334; Ersal, 2016, s. 76; Aksüt, 2020, s. 89-90-91; Maden, 2020, s. 31-136-289-364-372-379).

⁴¹ Koçu Baba Türbesi, Türkiye'nin çeşitli yerlerinde bulunmaktadır. Bizim araştırma konumuz Kırıkkale ilinde Balışeyh ilçesinde yer alan Koçubaba Köyündeki Koçu Baba Türbesidir. Ocakzadelerin bir kısmı da burada olmakla birlikte Koçu Baba soyundan geldikleri için “*Dede Sülalesi*” olarak anıldıkları anlatılmaktadır (Tekel, 2021, s. 264) (**Fotoğraf 1-2-3-4**). Erzincan'ın Kemaliye İlçesindeki Başpınar Köyünde de bir “*Koçu Baba Türbesi*” olduğu “*Anadolu'ya İslamiyeti yaymak*” üzere geldiği belirtilmektedir (Bezgin, 2019, s. 106). Bunun yanı sıra Diyarbakır'ın Bismil ilçesi Türkmenhacı Köyü'nde bulunan Koçu Baba Türbesi, eski türbe taşında yer alan koç motifi ile Alevi ziyaret geleneğinde önemli bir kutsal mekandır. Zaman zaman çevresini dönme ritüeli görülen türbedeki kutlu şahsiyet hakkında yörede de cem ritüellerinde icra edilen Pir Sultan Abdal'ın bir deyişi vardır: “*İndim koçbabayı tavaf eyledim / Bugün yaylımdadır geliyor koçlar / Mübarek cemalin seyran eyledim / Bugün yaylımdadır geliyor koçlar*” (Akın, 2022b, 169, 217, 218). Nitekim Kütahya Elmalı Köyü'nde “*Koçubaba (Koçbaba) Türbesi*” hakkında bilgi bulunmaktadır (Aday, 2018, s. 145-147).

⁴² Kitabede “*yıllarında*” şeklinde geçmektedir (**Fotoğraf 10**).

⁴³ Daha önce giriş kısmında belirttiğimiz Tarihî Horasan kastedilmektedir.

⁴⁴ Devamında anlatacağımız kaynaklarda bu bilgilerin bazıları değişiklik göstermektedir. Örneğin; Seyit Hasan Gazi'nin babası, “*Haydar Ata*”, “*Haydar Gazi*” olarak bildirilmektedir.

İlçesindeki Koçubaba Köyüne⁴⁵ (Koçibeyli Köyüne)⁴⁶ geldiği bilgisi verilmektedir (Tekel, 2021, s. 147-263-265). Arşiv kayıtlarında “*Koçi Baba*” ismiyle karşılaştığı ifade edilmektedir (Ulusoy, 2002, s. 268-271-274). İlahî dinlerde “*koç*” kutsal bir varlık olarak geçmektedir. Hz. İbrahim oğlunu kurban edeceği sırada Tanrı tarafından gönderilen koçtur. Alevi-Bektaşî menkıbelerinde ayrıca aslan, geyik, boğa gibi canlılardan ve morfolojik bir özellik olan don değiştirmeye ilgili anlatılara rastlanmaktadır. Ayrıca Akyazılı Sultan’ın yanından ayrılmak istemeyen Hacı diye bilinen kişiye “*Sen evlenmezsen, koçlanmazsan ya Karademir nereden gelir?*” sözünde de “*koç*” ifadesini görmekteyiz (Alşan, 2012, s. 341).

Tarihsel süreçte vakıf kurarak zaviyeler açmış olan oymakların Koçu Baba’ya bağlı oldukları ve Gedük Nahiyesi, Kavacık Mezrasından yer alarak “*Koçu Baba dervişleri*” olarak adlandırıldıkları tespit edilmektedir. Koçu Baba’ya bağlı aşiretlerin Koçak Beyoğlu, Derviş, Ulusoy aşiretleri olduğu da bilgiler arasındadır. Nitekim İsmail Uçakçı’nın bir araştırmasında Ulusoy aşiretinin Balışeyh ilçesi Koçubaba Köyünde ikamet edenlerin Hacı Bektaş Veli’nin 67. nesil torunu olan Feyzullah Çelebi’nin torunları olduğu aktarılırken Çelebilerden dolayı Hacı Bektaş Veli’ye bağlı olduklarına ve yakın olan bölgelerdeki bazı yerlerde Ulusoy soyadına sahip kişilerin bu aşirete bağlı olduğuna dikkat çekilmektedir (Uçakçı, 2015, s. 64-65-66). Yerleşim olarak da Nevşehir Hacıbektaş ilçesinde Hacı Bektaş Veli’nin makamının⁴⁷ bulunduğu mevkiye yakın bir konumda olan Kırıkkale Balışeyh İlçesindeki Koçu Baba Türbesi; Horasan Erenlerinden olan iki velinin tarihsel yakınlığının günümüze miras izleridir. Hatta “*Kadıncık Ana*”nın ismini “*Koçu Baba topluluğu*”ndan olan “*Koçu obasıyla*” yaşayan “*Kadıncıklı obası*”ndan aldığı düşünülmektedir. “*Bektaşlı aşireti*”ne dahil olduğu bildirilen Hacı Bektaş Veli’nin önceden bu obayla ya da Kadıncık Ana ile Elbistan’da karşılaşmış olduğuna ihtimal verilmektedir. Kadıncık Ana topluluğunun Sulucakarrahöyük’e önceden ulaştıkları ve Hacı Bektaş Veli’yle bağının devamı da bu duruma bağlanmaktadır. Bu bilgilerde de yine erenlerin birbirleriyle yakınlığı göz önünde bulundurulmalıdır (Gökhan, 2022, 801).

⁴⁵ Ayrıca kitabede bu köyün önceleri “*yayla*” olarak geçtiği ve erenlerin gelişiyile “*köy*” haline geldiği belirtilmektedir.

⁴⁶ Günümüzde türbesinin de yer aldığı ve erenin adının verildiği “*Koçubaba Köyü*” kastedilmektedir (Uçakçı, 2015, s. 64-65).

⁴⁷ **Fotoğraf: 33-34-35-36.**

Bir inancın dilinin gelecek nesillere aktarımı çok önemlidir. Keramet, don değiştirme ve çeşitli anlatılarla geçmişten günümüze oluşturulan anlatısal özellikler farklı uygarlıkların, kültürlerin ve inançların kadim bakış açısını günümüze aktarmaktadır. Bu anlatılardan bir tanesi de evliyaların “*don değiştirme*” özelliğinin “*kıyafet değiştirme*” anlamına gelen bir ifadeden türediği ve kişinin “*canlı veya cansız*” bir varlık şeklinde görünmesi olarak bilinmektedir.⁴⁸ Alevilikte don değiştirme konusunda tasavvufi bir mana olarak “*ruhun lmszliğine*” dikkat çekilmektedir. Alevilik inancına göre Hz. Ali’nin don değiştirmiş hali olduğu kabul edilen Hacı Bektaş Veli’nin güvercin ve şahin donuna girdiği ve tekrar insan görünümüne dönebildiği işlenmektedir (Küçük, 2020, s. 98-99-100-101). Don değiştirme ile ilgili olarak Koçu Baba için de menkıbeler bulunmaktadır.⁴⁹ Nitekim Koçu Baba’nın ko donuna girebildiği hatta ko olup dervifleri doyurup tekrar önceki haline yani insan görünümüne kavuştuğu anlatılmaktadır (Ulusoy, 2002, s. 199-200).⁵⁰ Yine “*Seyit Hasan Ata*” ile ilgili bir menkıbede: “*Koç donuna girer. Kesilerek pişirilir. Derghta bulunanlar pişirilen koçu yiyerek karınlarını doyururlar. Kemikler toplanıp derisinin içine konulur tekrar canlanır.*” şeklinde söz edilmektedir (Ulusoy, 2002, s. 230). Koçu Baba hakkında günümüze kadar gelen şiirler de mevcuttur. Pir Sultan Abdal, Dedemoğlu ve şık Hakverdi’ye⁵¹ ait olduğu düşünülen şiirler başta olmak üzere bazı şiirler türbe alanında yer almaktadır (**Fotoğraf 11-14-15-16**).

Koçu Baba ile ilgili olarak 2002 yılında yazılmış bir kitapta verilen bilgilere göre; türbesinde yer alan sancaktaki yazılarda “*Miralay Işkodra nc taburunun*

⁴⁸ Don değiştirmenin Türk dünyasındaki geniş örneklem çeşitliliği için Bk.: Ergun, M. (1997). Türk Dünyası Efsanelerinde Değişme Motifi I-II. Türk Dil Kurumu Yayınları.

⁴⁹ Dini karizmatik şahsiyetlere bağlılığı ifade etmek amacıyla kullanılan çok çeşitli nitelendirmelerden kutluluğu, yüceliği, mitik bir temeli ifade edenlerin yoğun olarak tercih edilmesi, esasında kutlu şahsiyetlerin ve kült oluşturabilmiş velilerin yapısal dayanağıdır (Akın, 2023, s. 214).

⁵⁰ Koçubaba çevresinde aktarılan inanç anlatılarındaki keramet motifleri, dini karizmatik şahsiyetin adlandırılmasına, lakabına kaynaklık etmektedir. Allah katında ve halk arasında bir dereceyi ve statüyü ifade eden lakaplar, dinî karizmadan istifade edilmesini amaçlayan şahsiyetlerin nitelikleri ve faziletlerinin öz ifadesi olarak hakkında dinî karizmasını oluşturan şahsiyeti hakkında oldukça uzun anlatılabilecek fiziksel ve ruhsal nitelikler tek bir lakaba sığdırmaktadır. Bu bağlamda lakapların dini karizmatik şahsiyetin karizmasının çözümlenmesini sağlayan kodlar olduğu söylenebilir (Akın, 2022a, 127).

⁵¹ Koçu Baba evlatlarından olduğu bilinmektedir. Türbe alanında mezarı bulunmaktadır (**Fotoğraf 13a-13b**).

*efradından olup intima...’’⁵² ve “... efrâdının üç büyük ferîk,⁵³ üç yüz sancağı Koçu Baba Türbesine...’’ şeklinde ifadelerin yer aldığı ve sancağın okunamayan kısımları olsa da bağlı olunan dergâhın “Hacı Bektaş” olabileceği ve diğer kısımda kendini tanıtan dizede “cem kaldırma duası” yazıyor olabileceği tahmin edilmektedir (Ulusoy, 2002, s. 320-321). Koçu Baba ile ilgili diğer bir bilgi ise Seyit Ali Sultan’ın onun oğlu olduğu iddiasıdır. Dimetoka’da mürşitlik yapan Seyit Ali Sultan’ın kardeşi Ali Koçu’nun⁵⁴ Balkan coğrafyasında yer alan Rusçuk’ta mürşitlik yaptığı anlatılmaktadır. Bektaş Kulu adında bir kardeşleri daha olduğu ve Koçu Baba Postnişinlerinden olduğu belirtilmektedir. Koçu Baba türbesinde bulunan sancakta yazdığı belirtilen “Hasan Koçu” ya da “Ferik Hasan”ın Niğbolu Kalesi’nde görev yapmış olan “Hasan Paşa” ile aynı kişi olduğu varsayılmaktadır (Ulusoy, 2002, s. 189). Tüm bu varsayımlara rağmen yukarıda da değindiğimiz Evliya Çelebi’nin eserinde geçen “Hazret-i Hacı Bektaş-ı Veli’nin halifelerindendir” sözü dikkate alındığında Hacı Bektaş Veli’ye bağlılığının olduğu ve bir Alevi-Bektaşî inanç önderi olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca Hâce Ahmet Yesevî (öl. 1166/1167)’nin halifelerini Türklerin olduğu bölgelere irşat amacıyla göndermiş olduğu ve halifelerin *adlarında* “Ata” kelimesinin geçtiğine dikkat çekilmektedir. Aynı zaman da Koçu Baba’nın da “Uzun Hasan Ata (Seyit Hasan Ata)” adındaki halifesi olabileceği yönünde bilgi eklense de eğer kitabede verilen ve bazı araştırmalarda da geçen XIII. yüzyılda yaşamış olabileceği bilgileri doğruysa tarih bakımından aynı dönemde yaşamalarının mümkün olamayacağı ve Hünkâr Hacı Bektaş Veli’nin de onun ekolünden gelen bir veli olarak anılmasında Hâce Ahmet Yesevî’nin Lokman Parende gibi bir halifesiyle irtibatı göz önünde bulundurulmaktadır (Ulusoy, 2002, s. 219). Horan Erenleri’nden kabul edilen Baba İlyas’ın halifelerinden “Koçum Seydi”nin de “Hasan Ata” olarak “Koçu Baba” ünvanıyla tanındığı belirtilmektedir. Buradaki “Koçum Seydi” ifadesinin “eski bir Harzem geleneği” olarak anlamlandırılan bir anlatımdan kaynaklandığı öne sürülerek “Koçu” iken “-m” eki alarak “Koçum” a dönüşen anlatım gibi tıpkı “Hacı”*

⁵² Anlatılan kitapta “bir mezhebe bağlı olmak” şeklinde açıklaması yapılsa da (Ulusoy, 2002, s. 320) “intima” yani “sahip olmak, mensup olmak” anlamlarına gelen bir kelime tek başına bu anlamı karşılamayacaktır ki başka kelimelerle anlam bütünlüğü sağlayan bir kelime olarak görülmektedir. Bu kelimedden türeyen “Necât-intimâ (Kurtarıcı)” kelimesinin anlamı örnek verilebilir. Bk: <https://imla.kabikavseyin.com/?kelime=hankah&kaynak=browser&sadecehattikuran=False&filitre=-&manadaara=False> Erişim Tarihi: 10.01.2024.

⁵³ Ferik: General. Bk.: <https://www.luggat.com/index.php#ceviri> Erişim Tarihi: 10.01.2024.

⁵⁴ Mehmet Ersal’ın hazırladığı bir çalışmada ise verilen bilgilere göre; Seyit Ali Sultan’ın (Kızıldeli) oğlu Ali Koç Baba olarak geçmektedir (Ceylan ve Ersal, 2018, s. 60).

ünvanından “*Hacım*” denilen “*Hacım Sultan*” ifadesiyle bu duruma örnek verilmektedir (Ulusoy, 2002, s. 38-39-65-214).

Koçu Baba hakkındaki bazı araştırmaları incelediğimizde soyunun aynı bilgilere dayandığını görmekte birlikte türbede yer alan kitabe bilgisinden farklı olarak adının Seyit Hasan Gazi olduğu babası ise Hünkâr Hacı Bektaş Veli'nin amcası olan Seyit Haydar Gazi olarak belirtilmektedir. Bu yüzden “*seyitlik*” özelliğini; ataları olan İbrahim Mükerrrem Mücâb'ın soyunun yedinci İmam Musa Kazım aracılığıyla Hz. Fatıma ile birinci İmam Hz. Ali'ye ve bu bağılıkla Hz. Muhammed Peygambere ulaştığını Hacı Bektaş Veli Velâyetnâmesi'nde geçen bilgilerden de görmekteyiz (Kardaş, 2018, s. 29-97; Sakarlı, 2022, s. 233-234). Koçu Baba Belediyesi'nin hazırlamış olduğu bir kitapçıkta⁵⁵ Koçu Baba'nın “*Seyit Hasan Ata*” isminde bir zat olduğu ve Horasan bölgesinin Nişabur beldesinde dünyaya geldiği babasının Seyit Haydar Ata, Annesi ise Sultan Hatun olarak bahsedilmektedir. Seyit Hasan Ata, Hünkâr Hacı Bektaş Veli ile doğum yerlerinin beraber oluşu ve aynı yıllarda yaşamaları da göz önüne alınarak Hacı Bektaş Veli'ye bağılı olduğu düşünülmektedir. Bir Türk alimi olup bir ekol haline gelen Hâce Ahmet Yesevi'nin öğrencisi olan Lokman Parende'den eğitim aldığı tahmin edilmektedir. Koçu Baba'nın yaptığı hizmetlerden dolayı Selçuklular tarafından kabrine türbe inşa ettirilmiş olduğu sancaktarlığından kalan eşyaların ise (sancağı, bayrağı, mehter malzemeleri) hala türbe içerisinde yer almakta ve korunmakta olduğu anlatılmaktadır (**Fotoğraf 6a-6b, Fotoğraf 7a-7b**). Bir anlatımda ise “*Koçu Baba'nın türbesinin bulunduğu yere geldiğinde düşmanları ile yaptıkları savaşta şehit düştüğü bu nedenle bölgeye gömüldüğü, Koçu Baba'nın şehit düşmesi üzerine kız kardeşi Hanım Ana'nın önderliğinde savaşa devam ederek bölgeyi ele geçirerek yerleşmiş oldukları*” şeklinde açıklanmaktadır (Ulusoy, 2002, s. 229). Seyit Hasan Gazi, Mehemmed Abdal'ın babası olarak geçmekteyken Abdal Musa'nın da babası kabul edilmektedir (Kardaş, 2018, s. 36; Güzel, 2019, s. 19, 63, 64, 86; Sakarlı, 2022, s. 233). Nitekim Abdal Musa ile ilgili bir anlatıda: “*Babası Hasan Gazi'dir. Dedesi Haydar Ata ise Hacı Bektaş-ı Veli'nin amcasıdır. Annesi Ana Sultan kız kardeşi ise Hüsniye Bacı*” şeklinde söz edilmektedir

⁵⁵ Koçubaba Belediyesi Kültür Yayınları tarafından hazırlanmış bir kitapçıkta bilgilerden eklenmiştir. Dönemin Belediye Başkanı Memduh Ulusoy bilgisi de kitapçıkta yer almakla birlikte Koçu Baba, “*Koçu Hasan Ata ve Seyit Hasan Ata*” olarak belirtilmekte ve eren hakkındaki bilgiler yıl sırasıyla anlatılmaktadır (**Ek 1**).

(Ulusoy, 2002, s. 118). Bu anlatılara göre Seyit Hasan Gazi, “*Koçu Baba*” ile aynı kişiye bir soy bağı olarak Hacı Bektaş Veli ile akrabalığı dolayısıyla bağlantı kurulabilecektir.

Koçubaba Köyünün yer aldığı bölgenin arkeolojik manada yerleşim olarak kullanılmasının MÖ 4000 yıllarında Hitit kazılarıyla ortaya çıktığı belirtilmektedir (Ulusoy, 2002, s. 52). Anadolu'nun köklü tarihinde birçok uygarlığın yer aldığı coğrafyasının; yüzyıllarca politik, sosyo-ekonomik ve kültürel sebeplerle daralıp genişlediği bilinmektedir (Ulusoy, 2002, s. 50-58). Koçu Baba'nın 1221 tarihinde Nişabur'dan Anadolu'ya gelişinin ardından Anadolu'daki nüfusun artışında da rolü olduğu düşünülmektedir (Ulusoy, 2002, s. 57). Koçubaba türbe alanı ve kompozit bir özellik gösteren yapıların ve özellikle bir cemevinin bulunduğu bir köy olmakla birlikte camiinin XV. yüzyıldan sonra yapıldığı bazı araştırmalar sonucu⁵⁶ vurgulanmaktadır (**Fotoğraf 28-29-30-31**) (Tekel, 2021, s. 264). Türbenin bir araştırma konusu olarak yapı planı ve mimari özellikleri bakımında Türk İslâm sanatı açısından değerlendirilen XI. yüzyılda Büyük Selçuklu mimarisinde yaygın olarak görülmekte olan sekizgen türbe yapısının Anadolu'da XII. ve XIII. yüzyıl Anadolu Selçuklu türbe yapılarında görülmeye başlanması ve Koçu Baba Türbesi'nin XIV. yüzyıl yapısı olduğu tarihî verilere göre de ayrıca açıklanmaktadır (Özgür, 2018, s. 231-232). Türbedeki bazı eşyaların yer aldığı (def, kudüm, boru, zil, şamdan, topuz, alem ve sancak gibi) bazılarının günümüze kadar korunagelmış olduğu ve yağmur duası⁵⁷ gibi törenlerde geçmiş ritüelleri de inançları doğrultusunda sürdürdükleri bildirilmektedir (Tiryaki, 1989, 15-16; Özgür, 2018, s. 231; Tekel, 2021, s. 189-193-264). Mimarisinde devşirme mimari elemanlarının yer aldığı ve ince işçiliğin dikkat çektiği antik dönem sanatıyla iç içe olarak görülmektedir. Olasılıkla o dönemlerde çevrede yer alan ve getirilen antik mimari öğelerin mimariye ayrı bir ahenk katması; Alevilerin Tarihî Horasan'dan Anadolu'ya asırlarca karşılaştıkları birçok inançtan eklektik ve senkretik (seçmeci ve bağdaştırıcı) olarak güzel ile doğru olanı ilahî olanla

⁵⁶ Evliya Çelebi'nin XV. yüzyılda geldiği ve eserinde buradaki camiden bahsetmediği için olasılıkla caminin sonraları yapıldığı düşünülmektedir (Tekel, 2021, s. 264).

⁵⁷Bk: Gopuh Uçurtma. (11 Mayıs 2022). Yağmur Duası [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=6zKszyQtOIg> Erişim Tarihi: 11.01.2024. Ayrıca Bk.: Gopuh Uçurtma. (28 Nisan 2022). Koçubaba'da Yağmur Duası... [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=LrzpgiCFz8E> Erişim Tarihi: 11.01.2024

bütünleştirip sevgi ve hoşgörüle yorumlamalarına İslamiyet'in evrenselliği özelliğinden bir örnek olmaktadır.

Koçu Baba hakkında verilen bir diğer bilgide ise benzer tarihler ele alınmakla birlikte Celalettin Harzemşah'ın ordusunda sancaktarlık yaptığından bahsedilmektedir. Harzemşahların II. Gıyaseddin Keyhüsrev'e karşı ayaklanmaları sonucunda “*Urfa, Suruç ve Harran*” bölgesine yöneldikleri ve Koçu Baba'nın onların “*dini lideri*” olduğu anlatılmaktadır. 1239-1240 yıllarında “*Büyük Türkmen İsyanı*” olarak belirtilen Baba İshak Ayaklanması'na katılıp yenik düşmeleri sonrası 1247'ye kadar gizlendikleri ve sonrasında dedelerin meydana çıkmasıyla da Koçu Baba'da günümüz Kırıkkale ili sınırlarındaki adını verdiği Koçubaba mevkiine yerleştiği bildirilmektedir. Koçu Baba Ocağı taliplerinin Eskişehir'de olduğu ve ilçeleriyle birlikte köylerinin de adlarının geçtiği görülmektedir (Saltık, 2011, s. 221). Her ne kadar bu bilgilerden Eskişehir'de de talipleri olduğu bilinmekteyse Kütahya'da ve Türkiye'nin çeşitli illerinde de taliplerinin bulunduğunu ve Hacı Bektaş Veli Dergâhından (Serçeşme'den) icazetli olan beş Ocakzâdenin Cem hizmeti yürüttüğü ifade edilmektedir (B. Ulusoy, kişisel görüşme, 22 Kasım 2021). Abdal Musa'nın babası olarak bilinen Seyit Hasan Gazi'nin de 1239-1240 yılları arasındaki “*Baba İshak İsyanı*” olarak belirttiği ayaklanmaya katıldığını beyan etmektedir (Saltık, 2011, s. 65). Bir bilgide ise 1265 yılında Çankırı Sancağı'na görevlendirilen Koçu Baba'nın türbesini Selçuklular'ın yaptırmasıyla birlikte kıymetli hatıraları adına önem verilen bir veli olduğuna dikkat çekilmektedir (Tekel, 2021, s. 265-266). Türbenin kitabesinde Seyit Hasan Ata olarak belirtilen ve diğer bilgilerle uyum sağladığı düşünülen velinin Abdal Musa'nın da babası olarak bilinen “*Seyit Hasan Gazi*”ye ait bazı bilgilerle uyduğu vurgulanmaktadır. Ocağa ait bir şecere ya da yazılı bir belgenin veya bir tez konusu olabilecek daha kapsamlı bir araştırmanın bu konuyu açığa çıkarabileceğini düşünmekteyiz. Yine de araştırmaları aktarmak istedik. Gelecekte yapılacak olan araştırmalara ilham olması temennisiyle kısaca değinilmiştir. Buna istinaden asıl konumuz Koçu Baba Ocağı'na ve evlatlarına hediye edilmiş olan inançsal ve tarihsel bakımdan kıymetli bir eserdir.

1.5. Yazma Eserin Değerlendirilmesi

Yazma eser, istinsah olduğunu düşündüğümüz metinlere sahiptir. Metinleri incelediğimizde Koçu Baba Ocağı ve o dönemdeki ocakzâdelerine ithaf olunmuştur. Eserin yazarı, sayfalarında yer alan imza ve mühürlerden öğrendiğimiz Hacı Bektaş Veli evlatlarından Seyit Muhammed Hamdullah'tır. Tarihî kaynaklardan Seyit Muhammed Hamdullah, bu eseri mürşit olmadan önce yazmakla birlikte o dönemde çelebilerin mürşit olmadan önce bir eser yazdığı ve kendilerine bağlı⁵⁸ bir ocakzâdeye yol hakkında bilgi aktarımı yaptıkları göz önünde bulundurulmaktadır. Bölümlerin tamamlandığı üç sayfada Hamdullah Çelebi'ye ait bir mührün incelenmesi bakımından önemli bir belge niteliğindedir. Yine bu kısımlarda yer alan iki farklı sayfada Koçu Baba Ocağı'nda yer alan "*Seyyid Şeyh Abdülkadîr*" ve "*Hasan Teyfik*" isimleri dikkat çekmektedir. İstinsah bir eser olarak incelendiğinde içinde erkânâme, tasavvufî mana barındıran konular, menkıbeler, rivayetler, hadisler ve önemli kişilerin sözlerinden oluşan ve bu sözlerin altını beyitler halinde şiirlerle ifade eden bir anlatım göze çarpmaktadır. Şiirlerin usta bir dille Arapça hadislerin altında yazılmış olması⁵⁹, üslup özellikleri açısından da dikkat çekmektedir. Hamdullah Çelebi'nin "*edebî kişiliği*"⁶⁰ olmasından dolayı şiirlerin ona ait olduğunu düşündürmektedir. Birçok konuyu barındıran eser, muhteva ettiği özellik bakımından risale kabul edilmiştir. Risale, üç bölümden oluşmaktadır.⁶¹ Bu bölümler:

1. Bölüm: 1. sayfadan başlayarak 18. sayfa dahil olmak üzere bu bölüm tamamlanmaktadır. Erkânâme konularıyla başlayan kısmın devamı; tasavvufî anlatılarla devam etmektedir. Arapça cümleler, metne bağlı kalınarak sayfalardaki haliyle yazılmıştır. Bazı hadisler; kaynaklardaki haliyle dipnotta gösterilmektedir.

⁵⁸ Ocaklar konusunda da işlenmekle birlikte Koçu Baba Ocağı ve Hacı Bektaş Ocağı'nın birbiriyle bağlantıları incelenmektedir. Tarihsel yakınlığın hem buldukları konum itibarıyla hem de tarihi araştırmalar (soy özellikleri de dahil) bakımından günümüze kadar devam ettiği düşünülmektedir. Bu durumu icâzetnâme geleneğindeki özelliklerde de görmekteyiz (Sakarlı, 2022, s. 238-239).

⁵⁹ Hz. Ali'ye ait olduğu kabul edilen yüz sözün altında şiirlerin yer aldığı ve XV. veya XVI. Yüzyıl başlarında tercüme edildiği düşünülen bir çalışmadan geleneksel bir anlatım örneği olarak düşünülmektedir (Ceyhan ve Özdemir, 2013, s. 229-230-238).

⁶⁰ Hamdullah Çelebi'nin "*Hamdullah, Hamdi, Hamdiyâ, Hasretî*" mahlaslarını kullandığı şiirlerinin olduğu bir araştırma konusudur. Hamdullah Çelebi'nin "*Nutk-ı Hamdi*" başlığıyla yazdığı şiir: "*Men hevâî meşrebim Âl-i abâdir sevdiğim/Lahmike lahmi imâm-ı pişüvâdır sevdiğim/Şehr-i ilmin kapısı müşkil-güşâdır sevdiğim/Küntü kenzin sırr-ı genci hel eta'dır sevdiğim/Sâkî-yi Kevser Aliyye'l Murtaza'dır sevdiğim (Erdugan, 2018, s. 74)*" şiirde ayet bilgisini de içeren batınî anlamlarla birlikte Alevi-Bektaşî yolunun önemli ifadeleri dikkat çekicidir.

⁶¹ 74. sayfa farklı bir konu olarak düşünülmektedir. Ancak bir sayfadır. Tedavi amaçlı bir yöntemin yer aldığı kısımdır.

Örneğin: الطَّرِيقَ olarak yazıldığı bilinmektedir. Okunuşu: “*Er-Refik, sümme't-tarik*”
Anlamı: “*Önce yoldaş, sonra yol*” olarak geçmektedir (**Sayfa 1**). Bu bölümde
Astronomi ve Astroloji ile ilgili bilgiler de geçmektedir (**Sayfa 8**).

2. Bölüm: 19. sayfadan başlayarak 42. sayfa dahil olmak üzere bu bölüm
tamamlanmaktadır. Erkânâme konularıyla başlayan kısmın devamı; tasavvufî
anlatılarla devam etmektedir. Bu risalede ikinci bölüm “şemhalci” kelimesiyle
başlamaktadır. Fakat metnin akışına ve bağlamına bakılınca bu metnin önceki
sayfalarının kaybolduğu ihtimali göze çarpmaktadır.

3. Bölüm: Bu bölümde yeni bir konuya Arapça bir yazıyla ve "Besmele" ile
başlamaktadır. 44. sayfadan başlayarak 73. sayfa dahil olmak üzere bu bölüm
tamamlanmaktadır. Bölümün başladığı kısım; yeni konuya Arap alfabesiyle yazılı
halde *Besmele*"ile başlamaktadır. 44. sayfadan başlayarak 74. sayfaya kadar olan
kısmında hadislerin başlık olarak verildiği şiirler beyitler halinde yer almaktadır. 45.
sayfadaki şiirde geçen: “*Sekiz uçmak: Sekiz cennet/Yedi tamu: Yedi cehennem*”
ifadelerinden Türklerin kadim inançlarındaki ifadelerin kullanılması dikkat çekicidir.

Risalede ilk olarak Osmanlı Türkçesiyle yazılmış metinleri, Latin alfabesiyle yazarak
olduğu haliyle okumuş bulunmaktayız. Devamında günümüz Türkçesine mümkün
olduğu kadar çevirisini tamamladık. Arapça cümleleri metne bağlı kalınarak
sayfalardaki haliyle yazdığımızı belirtelim. Bazı hadisler; kaynaklardaki haliyle
dipnotta göstermekteyiz. Tarihî araştırmalardan mümkün olduğunca yararlanmış
bulunmaktayız. Belli sayfalarda erkânâme özellikleri taşımaktadır. Nitekim erkânâme ile
başlayan sayfaların devamında tasavvufî anlatılarla devam etmektedir. Özellikle birinci ve
ikinci bölümlerde bu durum görmekteyiz. Bölüm sonlarında “*temmet ve temmetü'l-kitab*”
(tamamlandı, kitap tamamlandı/bitti) ifadeleriyle biten kısımlardan sonra başka bir
konuya başlandığını anlamaktayız. Bölümü ve konuyu tamamlayan sayfalarda mühür,
yazar bilgisi ve ithaf edildiği yer ve kişi bilgileri yer almaktadır. Üç sayfada yazar ve
soyu hakkında bilgi içeren bir yazı ile mühürler bulunmaktadır. Bu sayfalar: 18. sayfa
(mühür siliktir), 42. sayfa ve 73. sayfadır. Yazma eserin cönk kısmında 45. sayfasından
73. sayfası da dahil olmak üzere Arapça bir satırla (hadisler ve Hz. Ali'nin sözleri)

başlayan öğretici şiirler dikkat çekmektedir. Tarihî kişilerden alınan bilgilerinde yer aldığı bir istinsah eser olduğunu düşünmekteyiz. Örnek olarak “Hz. Muhammed, Hz. Ali, İmam Cafer Sadık, Şeyh Safî, Hz. Mevlana, İbn-i Kemal, Şeyh-i Ekber,⁶² Şeyh Hasan Basrî” isimleri geçmektedir. Ayrıca eserde yer alan 43. ve 62. sayfalar⁶³ boş sayfadır.

Risalenin sayfalarında derkenarındaki ifadenin diğer sayfayı başlatan kısım olduğu düşünülürse bu anlamda belirleyici bir üsluptan eksik olduğunu düşündüğümüz sayfalar göze çarpmaktadır. Buna istinaden eserde dört sayfa eksiktir. Nitekim 19. sayfadan önceki sayfa ile 20., 28. ve 70. sayfalardan sonraki sayfaların eksik olduğu düşünülmektedir. 19. sayfanın başladığı konunun öncesi diğer sayfalarda bulunmamaktadır. Derkenar özelliklerinde 20. sayfa “*derdgâh*”, 28. sayfa “*ahlâkdan*”, ve 70. sayfa ise “*bu hadîs*” ifadeleriyle tamamlanmaktadır. Metinlerde düzeltme yapıldığını ve yazar tarafından tekrar incelendiğini düşünerek bu metinlerin kontrolünün sağlandığını tahmin etmekteyiz. Örneğin; 10. sayfada yer alan “*virid*” kelimesinde “*v y r d*”⁶⁴ olarak yazılmış ve sonradan ikinci bir “*d*” (ـ) harfi silinmek amacıyla karalanmıştır. Konunun tamamlandığını belirtmek amacıyla yazılmış; “*Temmet ve temmetü'l-kitab*” (tamamlandı, kitap tamamlandı/bitti) ifadelerinden sonra başka bir konuya başlandığı da bilinmektedir. Devamında imzalar mühür ve bir tarih yer almaktadır. Örneğin 42. sayfada üç kısımdan oluşan bir mühür yer almaktadır:

“**Üst Kısım:** وَمَا تُؤْفِيكِي إِلَّا بِاللَّهِ

“*Ve başarım ancak Allah'tandır.*” (Hûd Suresi 88. ayetten bir parça)

Orta Kısım: عن سلاله حجي بكتاش ولي

“*An Sülale-i Hacı Bektaş Veli*”

Alt Kısım: عیدهالسنیّد محمد حمدآلاه

Abdühü's-Seyyid Muhammed Hamdullah”

“*Fi gurre-i Rebûi'l-evvel sene 1229*” (M 21 Şubat 1814). Ayrıca “*Ya Rabbi kim benim için dua okursa sen onu evliya ile haşr eyle*” şeklinde çevirdiğimiz ifadeler de bölümlerin tamamlandığı sayfalarda yer almaktadır.

⁶² Muhyiddin İbnü'l-Arabî (Arabî vd., 2022, s.7).

⁶³ 62. sayfada sonraki dönemlerde yazıldığını düşündüğümüz ifadeler; tükenmez kalemle ve Latin alfabesiyle yazılmıştır. Sayfada eserin korunması gerektiğine dikkat çeken bir üslupla yazı bulunmaktadır. Ayrıca şiirler yer almaktadır, “*Fevzi ve Alirza Ulusoy*” isimleri geçmektedir.

⁶⁴ Arap alfabesiyle yazılmış harflerdir. Biz anlaşılır olması açısından Latin Alfabesiyle belirtiyoruz.

Yazma eserdeki şiir bölümü, 45. sayfadan itibaren 73. sayfa dahil olmak üzere Arapça bir satırla başlayan öğretici üslupla yazılmış şiirleri kapsamaktadır. Bu öğretici şiirler özellikle hadislerden yola çıkarak yazılmış olan ve Hacı Bektaş Veli Ocağı'ndan kendilerine bağlı olan Koçu Baba Ocağı postnişinlerine birçok bilgi hakkında aktarım yapılması açısından da önemlidir. Hem tarihsel olarak hem de günümüzde de bilindiği üzere Koçu Baba Ocağı ve Ocakzâdeleri'nin Hacı Bektaş Veli Dergâhına bağlı oldukları,⁶⁵ dedelik yapmak için de Çelebiler'den icâzet aldıkları, Çelebiler'in yönettiği Cemlerde görgüden geçtikleri⁶⁶ dikkate alınırsa hiyerarşik bir anlatım dili metinlerde de dikkat çekmektedir. Eserin yazarı olan Muhammed Hamdullah Çelebi, mürşit ocağı diyebileceğimiz Hacı Bektaş Veli Ocağı'nın 1814 yılı dikkate alındığında tarihî verilere göre dergâhta postnişin olmadan önce mühür sahibi bir Çelebidir. Sayfalarda yer alan mührü de onun imzasını taşımaktadır.

1.6. Yazma Eserin Müellifi: Muhammed Hamdullah Çelebi

Hamdullah Çelebi'nin asıl adı "*Mehmet Hamdi*" olarak belirtilmekle birlikte 1767 yılında Hacibektaş ilçesinde doğduğu ve Hünkâr Hacı Bektaş Veli'nin soyundan gelen bir seyit olduğu kabul edilmektedir. Babası Feyzullah Efendi'nin vefatından sonra 1824 yılında dergâhın postnişini olduğu ve fermanla Hacı Bektaş Veli Vakfı'nın başına geçtiği belirtilmektedir. 1826 yılında Yeniçeri Ocağı'nın kapatılması ve Bektaşî Tekkelerinin de kapatılmasından sonra II. Mahmut'un fermanı sonrası 1827 yılının Mart ayında Amasya'ya sürgün edildiği ve bu yüzden kardeşi Veliyüddin Çelebi'nin⁶⁷ (d. 1772-v. 1828) vakfın başkanı olmak üzere atandığı anlatılmaktadır. Ayrıca bu sürgünden sonra Nakşibendî tarikatının şeyhi Kayserili Şeyh Mehmet Said Efendi'nin dergâha postnişin olarak tayin edilmesi ve sürgün edilmemiş olan Türbedar Sivashlı Mehmed Nebi Dede baba'nın (1813-1834) Mehmet Said Efendi'nin gözetimi altına bırakıldığı ifade edilmektedir. Veliyüddin Çelebi'nin 18 Ağustos 1834⁶⁸ tarihinde

⁶⁵ Cenksu Üçer'in çalışmasında; Alevi ocakların birbirleriyle hiyerarşik olarak yapılanmasından bahsetmektedir. Her ne kadar tartışmalı bir konu olsa da bu kısımda ilginç çeken Hacı Bektaş Veli Ocağı'na bağlı olarak gösterilen ocaklardan bir tanesinin "*Koçu Baba Ocağı*" olduğudur (Üçer, 2019, s. 79-80).

⁶⁶ Konunun geçtiği sayfalarda daha önce açıklamıştık. Mehmet Ersal bir çalışmasında ibadetteki uygulama şekline göre bir örnek olarak "*Pençeli Ocaklar*" hakkında bilgi vermektedir. Koçu Baba Ocağı da bu ocaklar arasında yer almaktadır (Ersal, 2016, s. 57-66-76-286).

⁶⁷ Veliyettin Efendi olarak da geçmektedir (Ulusoy, 1986, s. 38-39).

⁶⁸ Veliyüddin Çelebi'nin vefat tarihi kaynaklarda 1828 yılı olarak geçmektedir (Salman Yıkılmış, 2014, s. 186-218; Erdugan, 2018, s. 15) Bu açıdan 1834 tarihi, incelenmesi gereken bir tarihtir.

Çelebilğin kaldırılması sonucu Sivas'a sürgün edildiği ve burada vefat ettiği bildirilirken; Maden, başka bir bilgiye göre Konya'ya sürgün edilmiş olabileceğini de aktarmaktadır (Alkan, 2011, s. 213; Erdugan, 2018, s. 8-15-16-17; Maden, 2020, s. 89-92-256).

Hamdullah Çelebi'nin yargılanması bir trajedi olarak kabul edilmekle birlikte "*Hamdullah Çelebi'nin Savunması*"nın⁶⁹ Alevi-Bektaşî toplumu için önemi vurgulanmaktadır (Erdugan, 2018, s. 16-17-18; Maden, 2020, s. 89). Bu konunun detaylı olarak anlatıldığı "*Serçeşme'nin Savunması: "Zalimin Zulmünden Yıkıldı Cihan" Pir Hamdullah Çelebi*" adıyla yazılmış bir çalışma dikkat çekmektedir. Bu çalışmanın Hamdullah Çelebi'nin sürgün edilmesinden kırk ya da elli yıl sonra yazılmış olan metinlerden çevrildiği izah edilmektedir. Bu bilgiler doğrultusunda yaşamına baktığımızda Hamdullah Çelebi'nin annesinin adının "*Rahime*", babasının ise "*Seyyid Feyzullah Efendi*" olduğunu ve H 1183⁷⁰ doğumlu olduğu metinlerde de geçmektedir. Hamdullah Çelebi'nin iki çocuğunun olduğu (bir tanesi kız ve bir tanesi erkek) ve onların Amasya'da vefat etmesi nedeniyle kardeşi Veliyettin Çelebi'nin (1772-1828) çocuklarının Hacı Bektaş Veli Ocağı Postnişinliğini devam ettirdiği açıklanmaktadır. Hamdullah Çelebi döneminde âşıklık yapan Âşık Veli'nin Hamdullah Çelebi'nin vefatı sonrası yazdığı şiirde vefat yılının hicrî 1263⁷¹ yılı olarak belirtildiği anlatılmaktadır (Deniz vd., 2021, s. 26-46-161). Şiir:

*“İsmi Hamdullah tı gürbüz er idi
Âşıklara sadıklara yar idi
Ta baştan ayağa münevver idi
İnci, mercan, gevher, lal ağlamaz mı?*

*Sene bin iki yüz altmış üç oldu
Varam dedim varamadım suç oldu
Don değişti şu dünyadan göç oldu*

⁶⁹ Bu konu hakkında bir eser bulunmaktadır. Bk.: Dr. A. Çağlar Deniz (Çev.), Yunus Koçak (Kaynak), Rıza Aydın, Aydın Şimşek (Haz.) (2021). Serçeşme'nin Savunması: "*Zalimin Zulmünden Yıkıldı Cihan*" Pir Hamdullah Çelebi. Dorlion Yayınları.

⁷⁰ Hicri 1183 yılı: Miladi 1169/1170 yıllarına karşılık gelmektedir. Bk.: <https://www.ttk.gov.tr/tarih-cevirme-kilavuzu/> Erişim Tarihi: 16.03.2024.

⁷¹ Hicri 1263 yılı: Miladi 1846/1847 yılları olarak çevrilmektedir. Bk.: <https://www.ttk.gov.tr/tarih-cevirme-kilavuzu/> Erişim Tarihi: 16.03.2024.

Kervanı kesilen bel bağlamaz mı?

Âşık Veli'm eder derdim yüz oldu

Geçinden isterdik gayet tez oldu

Yaz bahar ayları döndü güz oldu

Bağa gazel düştü gül ağlamaz mı? (Deniz vd., 2021, s. 162)."

1840 yılında affedildiği ancak Kırşehir'e ger dönmeyerek 1846 yılında Amasya'da vefat ettiği⁷² ve Pirlar mevki denilen yerde mezarının olduğu yere türbesinin de yapıldığı; türbesinin yanında bulunan bir diğer sandukada eşi Güleser Hanım (Ana Sultan)'a ait olduğu dile getirilmektedir (Erdugan, 2018, s. 18-19). Türbesinin kare planlı olarak üstünde kubbeyle örtülü olduğu "avlu duvarlarıyla çevrili kuruluk, ocak ve kesim yeri" şeklinde bölümlere sahip kompozit bir alandan meydana geldiği tespit edilmektedir. Türbesine "Bektaş Baba Türbesi" denildiği ancak dedesinin Bektaş Baba olarak tanındığı da vurgulanmaktadır (Erdugan, 2018, s. 19).

Hamdullah Çelebi'nin yetenekli bir şair olduğu, "Hamdullah ve Hasretî"⁷³ mahlaslarıyla şiirler yazdığı bilgisi verilmektedir (Ulusoy, 1986, s. 92; Erdugan, 2018, s. 149). Şiirlerinden örnekler:

"Gel sevdiğim gamzelerin kan eder

Lûtfeyle yüreğim yârelenmesin

Mâh cemâlin kasd-ı cân eder

Kerem kıl ciğerim pârelenmesin

...

Hamdullah işitsin dost ahvâlimi

Dûd-u âh bürüdü dört bir yanımı

Görmeden almasın Mevlâ canımı

Ömrümün defteri karelenmesin (Erdugan, 2018, s. 63)"

⁷² Bazı kaynaklarda Hamdullah Çelebi'nin vefat tarihi olarak 1836 yılı geçmektedir (Ulusoy, 1986, s. 92; Alkan, 2011, s. 213). Ancak Serkan Erdugan'ın bildirdiği iki belge; 1840 yılında Hamdullah Çelebi'nin affedilmesi için yaptığı başvuru ve "13 Ekim 1842" tarihli bir belgenin vakfın gelirinden bir kısmının Hamdullah Çelebi'ye maaş olarak ayrılması ile ilgili olarak bu tarihi geçersiz kılmakta olduğu anlaşılmaktadır (Erdugan, 2018, s. 18).

⁷³ Sürgünden önce Hamdullah mahlasını kullanmaktayken sürgünden sonra kullandığı Hasretî mahlasının Hacıbektaş'a hasretinden dolayı aldığını belirtilmektedir. Bir tane de "Hamdiyâ" mahlaslı bir şiiri olduğu bildirilmektedir (Erdugan, 2018, s. 21-63).

“*Nutk-ı Hamdi*” başlığıyla “*Hamdiyâ*” mahlasıyla yazdığı şiir:

“*Men hevâi meşrebim Âl-i abâdır sevdiğim*
Lahmike lahmi imâm-ı pîşüvâdır sevdiğim
Şehr-i ilmin kapısı müşkil-güşâdır sevdiğim
Küntü kenzin sırr-ı genci hel eta'dır sevdiğim
Sâkî-yi Kevser Aliyye'l Murtaza'dır sevdiğim

...

Devr-i cehdi erişe fazl-ı Rabb-ül âlemîn
Zâhir oldu üstüvândan Zülfikâr-ı Şâh-ı din
Kalmadı halk-ı cihân içinde ba'z u kibr ü kin
*Sevdiğin kimdir haber ver **Hamdiyâ** bil gel yakın*
Şâh-ı âdil Mehdî-i sâhib livâdır sevdiğim (Erdugan, 2018, s. 74-77)”

“*Hasretî*” mahlasıyla yazdığı bir şiir ise:

“*Ağlarsan sen kendi başına ağla*
İçten içe ağlar yaran bulunmaz
Bağlarsan sen kendi yararı bağla
Şu onmaz yarayı saran bulunmaz

...

Sene bin iki yüz doksan başıdır
Ah ne yapam bu Hüdâ'nın işidir
Garîb başım bârânıdır kışıdır
Bu coşkun ummanda limân bulunmaz

Hasretî ana gör der-bâr-ı Şâhı
Azdı yarelerim dermân ilâhî
Mü'minlerin Müslîmlerin penâhi
Sensiz dil yâremi saran bulunmaz (Erdugan, 2018, s. 77-78)”

Hamdullah Çelebi'nin şiirlerinden ve yazılarından anladığımız kadarıyla kalemi kuvvetli ve ilmi olarak derin biri olduğu görülmektedir. XIX. yüzyıl sonrasında tekkelerdeki Bektaşiliğe ait bütün eserlerin yakılarak yok edilmeye çalışıldığı anlatılmaktadır (Erdugan, 2018, s. 10). O dönemden günümüze kadar gelen eserlerin büyük bir saygıyla korunmuş olduğuna hiç şüphe yoktur. Her ne kadar tarihî verilerden

Muhammed Hamdullah Çelebi'nin Postnişinliğini 1824 yılında başlamış olsa da çevirisini yaptığımız yazma eserin 1814 yılında Muhammed Hamdullah Çelebi tarafından istinsah edilmesi ve Alevi-Bektaşî inancının esaslarını yol diliyle anlatmış olması son derece kıymetlidir.

İKİNCİ BÖLÜM

KOÇU BABA OCAĞI'NA AİT BİR RİSALE

2.1. Latin Alfabesiyle Yazımı

Birinci Bölüm

1. Sayfa

Şerî'at,⁷⁴ tarîkat, ma'rifet, hakikat kâl aleyhisselâm eş-şerî'at-ı akvâli, ve't-tarîkat-ı ef'âli, ve'l ma'rifet-ü hâlî, ve'l hakikat-ü vaslehü ilâ visâli⁷⁵ ya'nî buyurmuş ki şerî'at benim kavlimdir, tarîkat benim fi'limdir, ma'rifet benim hâlimdir ve hakikat benim likâ-i' cemâl-i bâ kemâlimdir ey tâlib bil ki Hazret bir sözü demiştir şerî'at oldur ve bir ameli ki etmiştir tarîkat oldur ve her ne ki görmüştür ma'rifet oldur her ne ki bilmiştir hakikat oldur her kimdeki dördü var ise anun dört kapısı kâmindir ve her kimde üçü var ise yoldadır ve her kimde ikisi var ise tâlibdir ve her kimde biri var ise nâkısdir bir sâil su'âl etse ki tarîkat aslı kaçdır elcevâb ondur evvel Hakk'ı talep etmek ikinci bir mürebbi eteğine yapışa ki delîlsiz yola gitmek câ'iz degildir Hazret-i Resûl buyurdu ki ⁷⁶ الرَّفِيقُ شَمَالُطَرِيقٍ ya'nî evvel yoldaş bul andan sonra yola git der üçüncü irâdetdir gerekir ki Sûfî her işi ki ide pîrînden icâzet ala

⁷⁴ Bu risalede birinci bölüm “şerî'at” kelimesiyle başlamaktadır.

⁷⁵ رسول الله (صلی الله علیه وآله): الشريعة أقوالی، والطريقة أفعالی، والحقیقة أحوالی، والمعرفة رأس مالی، والعقل أصل دینی “ ”والحب أساسی، والشوق مركبی، والخوف

Bk.: http://shiaonlinelibrary.com/%D8%A7%D9%84%D9%83%D8%AA%D8%A8/1693_%D9%85%D9%8A%D8%B2%D8%A7%D9%86-%D8%A7%D9%84%D8%AD%D9%83%D9%85%D8%A9-%D9%85%D8%AD%D9%85%D8%AF-%D8%A7%D9%84%D8%B1%D9%8A%D8%B4%D9%87%D8%B1%D9%8A-%D8%AC-%D9%A2/%D8%A7%D9%84%D8%B5%D9%81%D8%AD%D8%A9_516#:~:text=%5B1979%5D%20%D8%A7%D9%84%D8%B4%D8%B1%D9%8A%D8%B9%D8%A9%20%D9%88%D8%A7%D9%84%D8%B7%D8%B1%D9%8A%D9%82%D8%A9%20%2D%20%D8%B1%D8%B3%D9%88%D9%84,%D9%81%D8%AE%D8%B1%D9%8A%20%D9%88%D8%A8%D9%87%20%D8%A3%D9%81%D8%AA%D8%AE%D8%B1%20%D8%B9%D9%84%D9%89%20%D8%B3%D8%A7%D8%A6%D8%B1 Erişim Tarihi: 25.03.2024.

Şeriat, tarikat, marifet, hakikat yani şöyle dedi: “Şeriat, sözlerimdir; tarikat, amellerimdir; marifet, halimdir; hakikat ise vuslatıma ulaşmaktır” الشريعة أقوالی والطريقة أفعالی والمعرفة حالي والحقیقة وصل الی وصالی

⁷⁶ الرَّفِيقُ شَمَالُطَرِيقٍ olarak yazıldığı bilinmektedir. Bk.: <https://serverkursu.com/uploads/ilim-yolunda-olmanin-mukafati.pdf> Erişim Tarihi: 14.01.2024. Okunuşu: “Er-Refik, sümme't-tarik” Anlamı: “Önce yoldaş, sonra yol” olarak geçmektedir (Gencer, 2018, s. 97).

2. Sayfa

Andan sonra ol işe yapışa dördüncü gerekdir ki cemî-i' ef'âli ve akvâli pirine uya beşinci her iş ki pir istemez terk ide altıncı gerekir ki sırdar ola başın vire bir tâlibin sırrın fâş itmeye yedinci herze ve türrehat⁷⁷ söz söylemiye ki Hazret-i Resûl a.s.m.⁷⁸ buyurur ⁷⁹مَنْ صُمَّتْ نَجَّتْ

her kim ki kizbden ve mâ-lâ-ya'nî sözden dilin sakladı iki cihân belâ'sından necât buldu zîra ki insan başına her ne belâ' gelür dilindendir sekizinci çok yatmaya Hazret-i Resûl Aleyhisselâm buyurur ⁸⁰النَّوْمُ اخِ الْمَوْتِ

ya'nî uyhu ölümün karındaşdır yatan ölü ile birdir tâlib-i hakikat oldur ki gündüzü kesretde gicesi vahdetde ola ya'nî gündüzü halk yüzüne göre gicesi Allah dokuzuncu hazerdir sakına her münâfıktan sırrın izhâr itmeye fasl hakikat dahî ondur evvel korkudur ikinci sulhdur sûfi gerek ki cemî-i' kötü sözlere tahammül ide eger bir kimesne anı döğse eline ve ayağına düşe andan helâllik dileye üçüncü Şefkatdir

3. Sayfa

Şefkatdir ya'nî kâfir ve müslimân konu ve konşu cümlelerin hayrın isteye hiç kimseye zarar istemeye dördüncü miskînlikdir sûfi gerekdir ki yüzün kamu tâlibler ayağına süre beşinci tevâzu'dur ya'nî derd diyene cân diye altıncı rızâ ve teslimdir ya'nî sûfi gerekdir ki gelen belâ'lara râzî ola başına her ne gelürse kendiden bile ve teslim olmak oldur ki cânını ve malını ve ehl-ü iyâlini mürebbî m ş m h b-ne m m m h k⁸¹ îcâzetiyle teslim ide küllî varın yola koya yedinci kulağın sağır eyleye işiddiğini kimseye söylemeye sekizinci dili lâl ola asla bir kötü söz söylemeye eger kötü işidirse eyü söyleye dokuzuncu gözü kör ola asla gördüğü aybları fâş etmeye onuncu sırrın saklıya şöyle ki zâhid îmânın şeytandan nîce saklarsa sûfi sırrın zâhiden öyle sakına her kim bu gürûh-ı nâcîlik da'vâsın ederse lâzımdır ki bu dediklerimizi bile eger birin bilmezse

⁷⁷ Türrehat/derrihat (derr) (Sami, 2018, s. 315-474). Tahminimizce başta “te ت” türrehât yerine, “dal د” harfiyle “dürrehât” yazılmış olabilir ki sayfa 315'te yer alan türrehât adlı maddede “türhe lisânımızda müsta'mel değildir.” ibaresi bulunmaktadır. Belki de o dönemde dilin kullanımında bu ifade geçerli olabilmektedir ve bu da bize dönem dilinin yazı diline diyalektiğini gösterebilir.

⁷⁸ a.s.m.: Aleyhisselâm kelimesinin kısaltılmış halidir.

⁷⁹ “Kim sessiz kalırsa kurtulur”

⁸⁰ النَّوْمُ أَخِ الْمَوْتِ Bk.: <https://ferkous.com/home/?q=nabawiya-1-19> Erişim Tarihi: 14.01.2024.

⁸¹ Hurûflik etkisinde yazılmış olduğu ve batınî bir mana barındırıyor olabileceği düşünülmektedir.

Muhammed-Alî⁸² lokmasının yemek ve yedirmek ana harâmıdır bilmeden amel iderse dünyadan

4. Sayfa

Âhirete îmânsız gider ve Muhammed-Alî da'vâcı olur fasl eger bir tâlib su'âl etse fakrın evveli nedir ve âhiri nedir kemer-bendi nedir dini nedir merkebi⁸³ nedir hazinesi nedir pîri nedir yolu nedir aslı nedir tûşesi nedir gitmegi nedir nûru nedir kuvveti nedir tamamı nedir elcevâb evveli kanâ'tdir ahiri bekâdır evi cemî'yetdir kilidi irâdetdir lokması sabrdır tac tevekküldür kemer-bendi hizmet eylemekdir dini muhabbettir merkebi aşkıdır pîri miskinliktir yolu kanâ'tdir aslı rıza ve teslîm olmaktır nûru korkudur kuvveti minnetdir gitmegi pîrler yoludur tamamı fânî olub Hakkla bâkî olmaktır Hazret-i Resûl Aleyhisselâm buyurmuş ki ⁸⁴تَمَّ الْفَقْرُ هُوَ الْآلَاءُ kaçan ki fakr tamam oldu Hakk'a vasıl olur eger bir sâil su'âl eylese ki dervîşin kaç menzili var geçmek gerek ki dervîş ola evvel benliği terk ide ol kimesne ki yeryüzünde benlik da'vâsın etdi şeytân idi Cenâb-ı İzzet rahmetinden payı kesildi ikinci menzil türâb Olmaktır

5. Sayfa

Olmaktır zîra ki insanın aslı ateş ve yel ve su ve topraktır ateş her neye değse yakar ve su uğradığı yeri yıkar ve yel varan yeri vîrân eder pes lâzımdır dervîşlik da'vâsın eden kimse ateşi ve yeli ve suyu gidere toprak kıla zîra ki cemî-i dürlü hububat ve cevâhir topraktan hâsıl olur üçüncü yalandan ihtirâz ede ki Hazret-i Resûl Aleyhisselâm buyurur ki ⁸⁵المؤمن لا يكذب

⁸² Muhammed-Alî Sırrı: Bektaşî tasavvuf anlayışında, “*Muhammed-Alî*” ifadesinin vahdeti temsil ettiği ve özdeş olduğunu açıkladığı belirtilmiştir. Mıraçta, Kırklar Meclisi'nde, bir gömlekten iki baş çıkmasında, vahyi getiren elin yeşil olmasının yorumlanmasında bu sır ve özdeşlik belirtilmektedir (Soyyer, 2019, s. 301-302).

⁸³ Merkebi: merâkib. “*rükûb*”dan. Nakl için binilecek şey; hayvan, araba vesâire gibi (Sami, 2018, s. 1025).

⁸⁴ “*İzâ temme'l-fakru fe-hüvallah*”: “*Fakr tamam olduğunda artık o Allah'tır.*” şeklinde tasavvuf kaynaklarında geçtiği belirtilmektedir (Tan, 2019, s. 131).

⁸⁵ المؤمن لا يكذب olarak yazılmaktadır. “*El mü'min lâ yekzib*” yani “*Mümin yalan söylemesin.*” Anlamına gelmektedir (Yaqoob, 2018, s. 212).

ya'nî mü'min oldur ki asla yalan demeye dördüncü cehd ede müslimânlara dilinden ve elinden bir zarar deĝmeye Hazret-i Resûl Aleyhisselâm buyurur *المسلم من سلم المسلمون من يده ولسانه*⁸⁶

ya'nî müslimân oldur ki müslimânlar eli şerrinden ve dili şerrinden emin ola beşinci menzil oldur ki eger bir tâlibin lokmasın yese ya bir tâlib anun hakkına bir iyilik eylese ta ölünce anı unutmaya zîra Hazret-i Resûl Aleyhisselâm buyurmuş ki *من لم يشكر الناس لم يشكر الله*⁸⁷

ya'nî her kimesne ki

6. Sayfa

İnsanlık şükrin yerine yitüremez Hakk Te'âlâ şükrin hergiz yerine yitüremez zîra ki Hakk Te'âlâ şükr-i nihâyetden taşardır altıncı menzili rahmdir gerek ki dervîşin şol mertebe rahm ola ki kendüye zarar isteye bir karıncaya zarar istemeye Hazret-i Resûl Aleyhisselâm buyurmuş ki *يا'nî rahm edin ارحموا من في الارض يرحمكم من في السماء*⁸⁸ ya'nî rahm edin yeryüzünde olanlara ta ki Tengri rahm ede size yedinci menzili gerçek söylemekdir ki Resûl Aleyhisselâm buyurur *قولوا الحق ولو على انفسكم*⁸⁹ ya'nî hakk sözden şaşman eger ol sözden nefsinüze veya malınüze bir zarar degersede üstâz buyurmuş ki beyt

Dogruluk et dogruluk ey nîk-ray

Dogruda ac görmedim eğride pay

Dogruluğundan varır ok menzile

Egriliginden kalur yerinde yay

Sekizinci menzil oldur ki dervîş olan kendü nefsin bile zîra kendin bilmeyen Hakkı bilmez kal Aleyhisselâm *من عرفه نفسه فقد عرفه ربه*⁹⁰ ya'nî her kim kendü nefsin

Bildi

⁸⁶ *المسلم من سلم المسلمون من يده ولسانه* Bu hadisin geçtiği kaynakta tercümesi: “*Hakikatte müslim o kimsedir ki, onun dilinden ve elinden sair müslimin emin ve salim bulunurlar.*” şeklinde belirtilmektedir. “*El-müslimü men selime'l-müslimüne min lisânihi ve yedihi*” (İnce, 200.?, s. 53).

⁸⁷ “*İnsanlara teşekkür etmeyen, Allah'a da şükretmemiştir*”

⁸⁸ “*Yeryüzündekilere merhamet edin ki, gökteki de size merhamet etsin*”

⁸⁹ “*Hakikati söyleyin, kendi aleyhinize olsa bile*”

⁹⁰ “*Kendini bilen, Rabbini bilmiş olur*”

7. Sayfa

Bildi Hakkı bildi nefsin bilmeyen Rabbin bilmemiş olur dokuzuncu menzil oldur ki dervîş olanın dâim niyyeti hayr ola ⁹¹ نَيْتُ الْمُؤْمِنِ خَيْرٌ مِنْ عَمَلِهِ وَ نَيْتُ الْمُنَافِقِ شَرٌّ مِنْ عَمَلِهِ بِفِي

mü'minin niyyeti amelinin sevabın artırur ve münâfıkın niyyeti amelinin günâhın artırur onuncu menzil cömerdlikdir dervîş olan cehd ide bir hakk karındaşın görünce can başın ana kurbân ede zîra Alîyyü'l-Murtazâ bir sâil için bir günde kendin yetmiş kerre satdı on birinci menzil muhabbetdir tâlib şol denli muhib gerek ki bir nefes pirsiz dirilmeye şöyle ki balık susuz olmadığı gibi kale'n-Nebiyy Aleyhisselâm من جلس مع آل صالح فكاغًا جلس مَفَّ⁹²

ya'nî her kim bir sâlih kimesne ile otursa benimle oturmuş gibidir on ikinci menzil teslîm olmakdır tâlib şöyle teslîm gerekdir ki eger mürebbe-i kâmile eger mürebbe-i mürşide boğazlasalar bir kılı debrenmeye zîra Hazreti İsmâ'il can-ı gönülde Hakk

8. Sayfa

Yoluna can ve baş koyup teslîm oldu evvela ölmekden kurtuldu pes imdi mürşidlik eden kimesne lâzımdır ki bu on iki menzili bilüb yerine getüre eger bu menzilleri bilmeyüb mürşidlik ederse ana Muhammed Alî la'net eder ve melâikeler ana la'net eder kezzâblar deyü alınma yazılır yüzü kara olur divan-ı Hakk da fâsl bilgil ki Hakk Te'âlâ Âdem'i dört anasırdan yaratdı ateş ve yel ve su ve toprak ve sana altı yan virdi sağ ve sol ön' ve ard yukarı ve aşağı ve beş nesne havâs-ı bâtine virdi evvel akl ve aşk ve muhabbet ve rûh ve nefis amma nefis dört kısımdır nefis-i emmâre ateşdir ve nefis-i levvâme yeldir ve nefis-i mülhime sudur ve nefis-i mutma'inne topraktır ve dört aza virdi kemik toprak ve nefes yel ve ateş kan fehm su yel ruha ta'alluk eder ateş kahre ta'alluk eder su aşka ta'alluk eder toprak

Muhabbete

9. Sayfa

Muhabbete ta'alluk eder ve Hakk Te'âlâ âlemde her ne ki yaratdı ise insanda mevcûddur hamel baş sevr boyun cevzâ el seretân emcik esed göğüs sünbüle bağırsak mizân göbek akreb zeker kavs but cedy baldır delv diz hût ayaklar ya'nî bu on iki burc

⁹¹ "Müminin niyeti, amelinden daha hayırlıdır. Münafığın niyeti ise, amelinden daha kötüdür"

⁹² "İyi kişiyle (salih kişiyle) oturan, benimle oturmuş gibidir"

nefsinizde vardır ve seb'a-i seyyâre beyân oluna şems gönül zühre ciğer kâmer öyken⁹³ merrîh öd zühâl dalak utarid böbrek müşteri yürek ve dahî dünya yedi iklimdir insanda mevcûddur kemik dağ kıl ağaçlar yüzün imâret ardık vîrâne ilmek gündüz câhillik/cehlik gice dünyada dört fasl anden nişâne insanda vardır tufûliyyet bahâr ve gençlik yaz kühûllük güz kocalık kış ve her ecza bir yerden su içer ve kulak ödden su içer balgamîdir ve akl dimâğda hayal gözde fehm kulakda ilm göğüsde olur ve bilgil ey tâlib ki mürşidlik da'vâsın eden âşika lâzımdır ki on yedi gün riyâzet

10. Sayfa

Çeküb her gün Murtazâ Alînin bir oğlunun virdin okuya zîra Hazret-i Murtazâ Alî'nin on yedi oğlu var idi kemerbeste idi kaçan gazâyâ gitse mübârek eli ilen on yedisinin dahî silahın⁹⁴ kuşadıb giderdi ve her birine bir vird okudur idi imdi lâzımdır ki on yedi evlâd-ı Alînin isimlerin bile ve virdler okuya Hasan ve Hüseyin ve Hâdî Ekber ve Abdü'l-Vâhid ve Ömer ve Osmân ve Bubekr Ömerin lakabı Tayyib idi Osmânın lakabı Tûrâb idi Ebû Bekrin lakabı Tâhir idi bunun yedisi Fâtımadan idi Muhammed Hanîfe ve Alî Ekber ve Abdü'r-Ra'ûf ve Abdü'l-Vehhâb bunun dördü Kayser-i Rum kızı Hanîfe'den idi Abdü'l-Celîl ve Abdullah ve Abdü'r-Râhim ve Abdü'l-Mu'în Habeş kızı Sanuradan idi Abdü'l-Kerîm ve Abdü's-Samed Fâtımanın câriyesi Rahmeden idi bilgil ey tâlib virdleri ne idi Hasan virdi Ya Allah Hüseyin virdi Ya Rahmân Muhammed Hanife virdi Ya Rahîm Hâdî Ekber

Virdi

11. Sayfa

Virdi Ya Settar Abdü'r-Ra'ûf virdi Ya Şekûr Abdü'l-Celîl virdi Ya Kayyûm Abdü'r-Râhim virdi Ya Halîm Abdü'l-Mu'în virdi Ya Sabûr Abdullah virdi Ya Gafûr Abdü'l-Vâhid virdi Ya Semî' Abdü'l-Kerîm virdi Ya Cebbâr Abdü's-Samed virdi Ya Latîf Alî Ekber virdi Ya Afüvv Abdü'l-Vehhâb virdi Ya Vedûd Tayyib virdi Ya Nâfi' Tûrâb virdi Ya Mümît Tâhir virdi Ya Tâhir idi imdi bu on yedi kemerbeste adın ve virdlerin bilmesi mürşidlik da'vâsın etse ulu dîvânda yüzü karadır yedügi ve yedirdiği lokma İmâm Hasanın ve İmâm Hüseyinin etinden eşedddir ve dahî bilgil ey tâlib ki Hakk Teâlâ

⁹³ Öyken (öygen): Akciğer. Bk.: <https://sozluk.gov.tr/> Erişim Tarihi: 19.12.2023.

⁹⁴ Cümlenin anlamına bakıldığında "ص" harfiyle yazılmış kelimenin doğrusu "س" harfiyle yazılan "savaş aleti" anlamına gelen "silah" kelimesi olmaktadır. Silah: Harp âleti (Sami, 2018, s. 572).

nefs-i emmâre ye on mertebe verdi ki ateşdir beyân edelüm cehl hışm buğz kahr tekebbür kin-i kibr hasûdluk bahîllik küfr ü nifâk on mertebe dahî nefsi levvâmeyi verdi ki yeldir kavlühü Teâlâ⁹⁵ ⁹⁶ فَلَا أَقْسَمُ بِالنَّفْسِ أَلَا أَمَةٌ 96

zühd takva vera' namâz zekât hacc oruç fitra umre gazâ on

12. Sayfa

Mertebe dahî nefsi mülhimeye verdi ki sudur akl hikmet dâniş vahy ilhâm sabr ve hâl fâzl ihsân sehâ on mertebe dahî nefsi mutma'inneye vermiş ki toprakdır kavlühü Teâlâ

يَا أَيُّهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ ارْجِعِي إِلَىٰ رَبِّكِ رَاضِيَةً مَّرْضِيَّةً فَادْخُلِي فِي عِبَادِي وَادْخُلِي جَنَّاتِي⁹⁷

ve bir yerde dahî buyurmuş ki ⁹⁸ يَا نَفْسُ أَدَمُ الْأَسْمَاءُ تَكْتَبُهَا 98 ve ya'nî cümle esmâ'-i Âdeme ta'allüm idüb gösterdim murâd nefsi evliyâdır kemâlât idi ezeli toprakdan hâsıl olur fakr sabr adl insâf ilm rızâ tahkîk hilm ahd vefâ imdi her mürşid olan nefsi mutma'inne mertebesine yetirmese ve sıfâtlar ile sıfâatlanmasa ana da'vâ-yı mürşidlik harâmdır eger bir tâlib su'âl etse tarîkat ahkâmı kacdır elcevâb altıdır evvel ma'rifet sahâvet yakîn⁹⁹ sıdk tevekkül tefekkür eger bir sâil su'âl etse tarîkatın rûknü kacdır elcevâb altıdır evvel ilm hilm muhabbet şevk vefâ altıncı teslîm olmaktadır eger su'âl etseler ki tarikatın

Vâcibi

13. Sayfa

Vâcibi kacdır elcevâb altıdır evvel hulk ya'nî yüzü güle döğene söğene hak diye kâfire ve Müslimâne kûsüb buğz dutmaya ikinci ihsân ya'nî cehd ide bir üzüm dânesi olsa bir kaç kimesne ile yiye kâfir ve müslimân dimeyüb her ne virse Hakk aşkına vire üçüncü dünyayı terk ide yaramazlıktan el çeke dördüncü âhîret terk ide beşinci hâlis muhlis Hakk yoluna cân baş koya altıncı bir amel ide ki halk ana mesâvî idünüb

⁹⁵ Kavl kelimesi “söz” anlamına gelmektedir. Bu tamlamadan “Cenâb-ı Hakk sözüdür” anlamını çıkartmaktayız (Sami, 2018, s. 857).

⁹⁶ “Ve la uksimu bin nefsil levvameh” Kıyamet suresinin ikinci ayetinde bu şekilde geçmektedir. Bk.: <https://acikkuran.com/75/2> Erişim adresi: 13.12.2023.

⁹⁷ Fecr suresi 27. ayetten itibaren 30. ayeti de kapsayan kısımda: يَا أَيُّهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ ارْجِعِي إِلَىٰ رَبِّكِ رَاضِيَةً مَّرْضِيَّةً فَادْخُلِي فِي عِبَادِي وَادْخُلِي جَنَّاتِي 97 olarak Rabb'ine dön. Kullarıma katıl; cennetime gir.” anlamına gelmektedir. Bk.: <https://acikkuran.com/89> Erişim Tarihi: 25.03.2024.

⁹⁸ Bakara suresi 31. ayette: يَا نَفْسُ أَدَمُ الْأَسْمَاءُ تَكْتَبُهَا 98 şeklinde yazılmış olup “Ve Adem'e bütün isimleri öğretti.” anlamına gelmektedir. Bk.: <https://acikkuran.com/2/31> Erişim Tarihi: 25.03.2024.

⁹⁹ Yakîn: “Sabit olmak, durulmak, sükûnete kavuşmak” veya hadislerde geçen anlamıyla “şüpheye düşmeden inanmak, bilmek” şeklinde açıklandığı belirtilmektedir (Demir, 2013, s. 271).

söyleşmeye ya'nî münâfika daş attırmaya ecirdir her kim gürûh-ı nâcîlik da'vâsı idüb bu tarikat binasından ve ahkâm-ı erkân-ı vâcibâtından haberi olmaya mahşerde divân-ı Hakka yüzü kara vara erenler nazarından mahrûm ola yer gök ehli ana la'net ede Hazret-i İmâm Cafer Sâdık'dan Ebû Hâfız¹⁰⁰ Hucendî¹⁰¹ su'âl eyledi ki Ya İmâm tasavvuf nedir Hazret-i İmâm Cafer Sâdık a.s.m. buyurur ki Muhammed-Alî yoludur her kim mâ-sivâdan el çeküb sûfî dimeğe lâyıkdır tasavvuf oldur ki cemi'-i mâ-sivâdan el çeke

14. Sayfa

Hakk ile Hakk ola zîra ki Hazreti Emîrû'l-Mü'minîn Alîyyü'l-Murtazâ buyurmuş ki alemin ilmi bendedir benim ilmim sûfiler ilmüne yetmedi ve Hazret-i Resûl Aleyhisselâm buyurmuş ki رَأَيْتُ رَبِّي بِعَيْنِ رَبِّي¹⁰² ya'nî gördüm Hakk'ı Hakk'ın gözüyle ve bir dahî buyurmuş ki عَرَفْتُ رَبِّي بِرَبِّي¹⁰³ ya'nî Hakk'ı bildim Hakk ilen bilgil ki bir yıl üç yüz altmış altı gündür ve felekü'l-burûcde dahî üç yüz altmış altı derece vardır amma a'zâ'-i insanda beş kerre üç yüz altmış altı derece vardır üç yüz altmış altı pâre kemik üç yüz altmış altı pâre damar üç yüz altmış altı pâre asebe ve üç yüz altmış altı pare asl kıl zâhirde olan kıllar fer'dir üç yüz altmış altı pâre deri vardır pes ma'lûm oldu ki insan yerden ve gökden efzal olub felekü'l-azîm ve âlem-i kübrâdır zirâ bunlarda bir olan insanda beş bulunur imdi her kim bu sırlardan haberi olmasa mürşid olmağa lâyıık değildir ve insan değildir hayvân-ı nâtıkdır kavluhü Teâlâ

أُولَئِكَ كَا

¹⁰⁰ Ebû Hâfız Hucendî (?)

¹⁰¹ Hucend: Tarihî Horasan coğrafyasında ipek yolu üzerinde bulunmakla birlikte Maveraünnehir bölgesinin büyük şehirlerinden kabul edilmiştir. Günümüzde Tacikistan'ın sınırları içinde olduğu bilinmektedir (Kurtuluş, 1998, s. 272).

¹⁰² "Rabbimi, Rabbimin gözüyle gördüm"

¹⁰³ "Rabbimi Rabbimle tanıdım"

15. Sayfa

اولئك كالألوانعام¹⁰⁴

ya'nî her kim benim emrimi dutmaz ve Resûlüm sözine amel eylemez nefsi hevâsına ve şeytan fi'line uymuş olur anlar şeksiz ve şüphesiz in'ay rıd¹⁰⁵ كالألوانعام eşek ve öküz ve it ve hıncır amelindedir bu zıkr olan eşyâ cümle zârî idüb eyitdiler İlâhî hazret ki ayândır ki bize emr olunanı kâdir olduğumuz mikdârı yerine getürmeğe cehd ideriz ne sebebden bizi âsî ve mücrim olub erkân-ı Âl-i Muhammed-Alî yoluna gitmeyenlere teşbîh idesin Hakk Teâlâ anlara tesellî-i hâtır için buyurur ki بَلْ هُمْ أَضَلُّ¹⁰⁶

ya'nî bu mertebede olanlar sizden kemdir zîra ki size azâb ve ikâb yokdur amma anlara azâb vardır ebedü'l-âbâd tamuda kalsalar gerekdir eger bir sâil su'âl etse ki şerî'at nedir tarîkat nedir ma'rifet nedir hakîkat nedir elcevâb şerî'at deryadır tarîkat gemidir ma'rifet gemicidir hakîkat sağ ve sâlim selâmete çıkub halâs olmaktadır bu kavli İmâm Caferdir ammâ Hazret-i Şeyh Sâfi¹⁰⁷ buyurmuş ki şerî'at cerâğdır tarîkat yağdır ma'rifet fitildir hakikat ışıktır eger sâil su'âl etse ki

16. Sayfa

موتوا قبل أن تموتوا¹⁰⁸ Sırr-ı Sırrullah nedir elcevâb vahdet ihtiyâr etmektir

makâmına irişmektir ki zıkr olundu Hazret-i Resûl Aleyhisselâm buyurmuş ki ölmeden evvel ölesiz her tâlib gözü gördü ki işi ve kulağı işitdü ki sözü kimseye izhâr eylemeye ve elinden bir zarar kimseye değmeye ve erenler yolunda ayağın muhkem basa nâ-hakk yola boyun sokmaya zirâ ki ölü ne görür ve ne işidir ve ne alur ve nice gider bu mertebede olan kimesne Sırr-ı Sırrullah neş'esine erişmiş olur eger sâil su'âl etse sırr-ı Muhammed ve Alî nedir elcevâb Hazret-i İmâm Ca'fer Sâdik buyurur ki sırr-ı

¹⁰⁴ “Onlar hayvan gibidir.” Araf Suresi 179. ayette geçmektedir. Bk.: <https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/A'r%C3%A2f-suresi/1133/179-ayet-tefsiri> Erişim Tarihi: 09.04.2023.

¹⁰⁵ “Hayvanlar gibidir”

¹⁰⁶ “Hatta daha da şakındırlar.” Araf Suresi 179. ayette geçmektedir. Bk.: <https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/A'r%C3%A2f-suresi/1133/179-ayet-tefsiri> Erişim Tarihi: 09.04.2023
“Hatta daha da aşağılıktır.” benzeri çeviriler de bulunmaktadır. Bk.: <https://www.kuranmeali.com/AyetKarsilastirma.php?sure=7&ayet=179> Erişim Tarihi: 09.04.2023.

¹⁰⁷ Bazı kaynaklarda “Şeyh Safî” olarak da geçmektedir (Baharlu, 2021a, s. 177). Şeyh Safiyüddîn Erdebilî (v. 1334) (İlgar Baharlu, 2022a, s. 115). “On yedi kemerbest (Aytekin, 1958, s. 12-269; Yaman, 2000, s. 52).”

¹⁰⁸ “Ölmeden önce ölin”

Muhammed ve Alî ayblar örtüb fâş etmemekdir ve Hazret-i Şeyh Sâfi buyurur ki kaçan bir âşık bir neş'e göre sırr-ı evliyadan anı fâş etmemekdir ve Şeyh Sadreddîn buyurmuş ki Hazret-i Resûlü ve Alîyyü'l-Murtazâ-yı birbirinden ayr görmeyib ikisin bir bilmek sırr-ı Muhammed ve Alîdir ve Hazret-i Resûl a.m. buyurmuş ki لَحْمُكَ لَحْمِي¹⁰⁹ دَمُّكَ دَمِّي

ya'nî ben Alî'yim Alî bendir bu sırrı gâfiller yanında beyân etmeyeler
Ve Şeyh

17. Sayfa

Ve Şeyh Hasan Basrî buyurmuş ki seni döğdü sen elin öpüp helâl idesin ve sa'y idesin gönlü ve gözü saklıyesin ki maksûde iresin rivâyet olunur ki Hazret-i Resûl Aleyhisselâm bir gün Fâtıma hânesine geldi Fâtıma-yı gamm-nâk gördü aslı nedir ve bu gam niçün didi Fâtıma eyitdi ki Yâ baba bugün yedi gündür Hasan ve Hüseyin taam yemedi Hazret-i Resûl mübârek eliyle bir daşı sığadı ol daş inci oldu Kanbere virdi Yâ Kanber bunu taama vir didi Kanber bâzâra iletüb bir etmekci kâfir var idi ol kâfir alub on akça etmek virdi Kanber getirüb şehzâdeler nûş eyledi Alîyy-i Hazar Hazar¹¹⁰ Gazâsından geldi ol kâfire eyitdi alduğun inciye' gördim etmekci virdi Alî mübârek eliyle sığadı yine bir daş oldu ol kâfir görüb müslimân oldu sâir kâfirler ana Alî seni sihr ile müslimân eyledi didiler etmekci eyitdi öyle dimen ben vâkimde gördüm Resûl daşı inci etti Alî inciye' daş yine fehm eyleki ne sırrdır anların sırrına akl irişmez ey tâlib

18. Sayfa

Bilgil ki âyîn-i Muhammed ve Alîde olan erkânın her biri kimden kaldı İmâm Hasan tarîkci idi İmâm Hüseyin ferrâş idi Abdü's-Samed zâkir idi Abdü'l-Vâhid sofracı İdi Abdü'l-Mu'în hâdim idi Abdü'l-Kerîm gözcü idi Abdullah pervâne idi Hadî-i Ekber çırâkci idi Abdü'l-Celîl kapucı idi ve Allahu a'lem bi's-savâb ve ileyhi merci' ve'l-me'âb temmetü'l-kitab an yed-i za'f-i za'îf hâdimü'l-fukara el-Seyyid Muhammed Hamdullah ibn'üs-Seyyid el-Şeyh Feyzullah min evlâd-ı Hacı Bektaş Velî kuddise sirrehü'l-âli ve'l-celî sâhibü'l-hayrat yadigâr el-Seyyid Muhammed Hamdullah

¹⁰⁹ "Etin etim, kanın kanım"

¹¹⁰ Bazı kaynaklarda "Hazzâz, Hazzâr, Hazâr ve Hezâz" olarak geçtiğini bu kullanımın yanlış olduğunu ama doğrusunun "Harrâr" yani "Harrâr Seferi" olduğu belirtilmektedir (Sarıçam, 1997, s. 242).

vakefe asitane-i Koçu Baba kuddise sirrehü'l-Azîz sene bin iki yüz yirmi dokuz fi yirmi Sâfer (Fî 20 Sâfer sene 1229)

Farsça beyt:

Her ki hâned ez berây-ı men düa
Ya reb an-ra haşr kün ba evliya

Fi 20 Sâfer sene 1229

Mühür: (Mührün baskı açısından silik bulunmasıyla okunamamaktadır. Yazmanın 42. sayfasındaki mühürle aynı bilgilerin yer aldığı düşünülmektedir).

Üst Kısım: ¹¹¹ وَمَا تَوْفِيقِي إِلَّا بِاللَّهِ

Orta Kısım: ¹¹² عن سلاله حجي بكتاش ولي

Alt Kısım: ¹¹³ عیدهالسید محمد حمدالاه

İkinci Bölüm

19. Sayfa

Şemhâlcî¹¹⁴ İmâm Hanîfe halife İmâm Muhammed Mehdî sâhibü'z-zamân kutbü'l-devrân gözcünün şart cem gözetmekdir zâkirin şart zıkr eylemekdir tarîkcinin şart tarîk çalmak halifenin şart hizmet eylemek eger sorsalar ki hâdimlik kimden kaldı eyit ki Muhammedü'l-Mustafa'ya geldi Hazret-i Muhammedü'l-Mustafa Selmân'a virdi Sofra-i Halîlü'r-Rahman saldı Selmân götürdi sofranın yüzü nedir asdarı nedir yüzü el-Bismi'llah asdarı Elhamdü'llah dua-i hâdim sofrası Halîl nemek-i Celîl ma'na-i Merdân şîr-i Yezdân dem-i devazdeh¹¹⁵ İmâm Mehdî zuhûrluğuna zü'l-fikâr keskinliğine kabul-ü kurban tekbir diye ez dem-i pirân bilgil ey tâlib ki Hazret-i Resûl Aleyhisselâm buyurur ki Cenâb-ı İzzet insanı yüz yigirmi beş kısım yarattı¹¹⁶ yüz

¹¹¹ “*Ve başarım ancak Allah'tandır.*” Hûd Suresi 88. ayetten bir parça. Bk: <https://www.kuranmeali.com/AyetKarsilastirma.php?sure=11&ayet=88#:~:text=Sizi%20kendisinden%20men%20etti%C4%9Fim%20%C5%9Feyler.ancak%20O'na%20y%C3%B6nelirim.%E2%80%9D>
Erişim Tarihi: 26.03.2024.

¹¹² “*An Sülale-i Hacı Bektaş Veli*”

¹¹³ “*Abdühü's-Seyyid Muhammed Hamdullah*”

¹¹⁴ Bu risalede ikinci bölüm “*şemhalci*” kelimesiyle başlamaktadır. Fakat metnin akışına ve bağlamına bakılınca bu metnin önceki sayfalarının kaybolduğu ihtimali göze çarpmaktadır. Bu risalede ikinci bölüm “*şemhalci*” kelimesiyle başlamaktadır. Şemhalci: Alevi Cemlerindeki hizmetten biri olan çerağcı ile aynı hizmet anlamına gelmektedir. Bu bilgi Doç. Dr. İlgar Baharlı tarafından bizimle paylaşılmıştır.

¹¹⁵ Duazdeh: Farça olup on iki anlamına gelmektedir. Cemlerde On iki İmamların adlarının anıldığı deyişler olarak geçmekte ayrıca Hz. Muhammed, Hz. Ali, Hz. Fatıma ve Hünkâr Hacı Bektaş Veli gibi Alevi inanç önderlerinin de anıldığı bilinmektedir. Bk.: <https://aregem.ktb.gov.tr/TR-12615/duaz-duez-duvaz.html> Erişim Tarihi: 25.04.2023.

¹¹⁶ Yaratmak kelimesi metnin anlamına uygun düşmektedir. Yaratmak kelimesi için bk.: (Sami, 2018, s. 1179-1196).

kısmı ye'cûc me'cûcdür ve yigirmi dört kısmı kâfirler ve münâfiklar ve inkârlardır bir kısım kaldı ol bir kısmı dahî yetmiş üç kısım etdi yetmiş ikisin havâric¹¹⁷ itdi ve ol bir kısmın nâcî gürûhu

20. Sayfa

Etdi. Hazret-i Alî eydür¹¹⁸ Ya Resûlullah nâcî gürûhu kimdir ve Hazret-i Resûl buyurur ki ¹¹⁹موتوا قبل أن تموتوا

ya'nî ol kimselerdir ki ölmezden evvel öleler Hazret-i Alî a.m.¹²⁰ eyitdi ol ölüm nece ölümdür beyân buyurun Hazret-i Risâlet buyurdu ki Ya Alî tâlib olan kimsede on yedi şart gerek ki ol tâlib ölü hükmünde ola evvel şartı budur ki tâlib evliyâ yoluna kadem-i merdâne basa ta nefsi kudret-i Hakk ola Alî eyitdi evliyâ kimdir didi Hazret-i Resûl eyitdi Ya Alî Hakk Teâlânın yeryüzünde üç yüz kulu vardır kalbleri Âdem Peygamber kalbine benzer ve yetmiş kulu dahî vardır kalbleri İsmâ'îl Peygamber kalbine benzer ve kırk kulu dahî vardır kalbleri Mûsâ Peygamber kalbine benzer ve yedi kulu dahî vardır kalbleri İbrâhim Peygamber kalbine benzer ve beş kulu dahî vardır kalbleri Cebrâil a.s.m. kalbine benzer ve dahî üçler bizim sırrımızdır ama bir kulu dahî vardır kalbi Azrâil'dir ve ol üç yüz

Derdgâh¹²¹

21. Sayfa

Kâmil terbiyesiyle olmaya zîra ki tâlib-i irfân olan insan cümle evkatinde ibâdet ve riyâzet ve mücâhede-yi Eflâtûn-ı İlâhî gibi tebdîl-i ahlâk eylese ve merâtib-i keşf-i mükâşefât nazarına erişse olur lâkin kendü kendülüğünden mümkün değildir çekmeye mürşid lâzımdır ve hakikatde tebdîl-i ahlâkdir murâd ¹²²تخلفوا باخلاق الآه ile amel idüb ittisâf-ı evsâf-ı beşeriyetden güzer eylemekdir mâdâm ki evsâf-ı beşeriyet dâim ve hevâ ve hiss mütesabi silkinde kâ'im ola ana sıfât-ı Hakk ile ittisâf müyesser değildir nitekim gülşen sâhib buyurmuşdur beyt

¹¹⁷ Havâric: Hâricî (Sami, 2018, s. 463). Hâricî: Hz. Ali'ye karşı isyan edenler olarak mezhep halini aldığı belirtilmektedir (Sami, 2018, s. 445).

¹¹⁸ Eydür: söyler, der, der ki. Bk.: <http://sozluk.beycan.net/239/eydur-ne-demek.html> Erişim Tarihi: 05.02.2023.

¹¹⁹ “Ölmeden önce ölü”

¹²⁰ A.m.: Aleyhisselâm ifadesinin kısaltılmış hali olarak bilinmektedir.

¹²¹ Sayfanın altında yazan kelime “derdgâh” bir sonraki sayfanın başlayacağı kelimedir. Ancak 21. sayfaya baktığımızda bu kelime ile başlamamakta ve bir önceki sayfayla uyumamaktadır.

¹²² “Ölmeden önce ölü” تَخَلَّفُوا بِأَخْلَاقِ الْآه Bk.: <https://salafcenter.org/6974/> Erişim Tarihi: 20.01.2024.

Beşer sıfâtından ol bil ki sâfi

Ki Hakk evsâfınıdır bu hilâfi

Keşif nazarına mezkûr esrâr-ı ma'kûlât-ı külliye sâlike mekşûf olmakdır hadîs-i sahîh de vardır ¹²³ انّ آلاه سبعين الف حجّاب من نور و ظلمة

ya'nî Hakk Teâlâ için yetmiş bin hicâb vardır nurdan ve zulmetden demek olur her biri bir hicâb ki mâni'-i rü'yet-i vech-i hakîkatdir her bir hicâbın keşfinde ve yedi gafletin ref'inde bir âlem keşf olsa gerekdir pes yetmiş bin âlem bi-tamâmihâ nihâdinde mevcûddur zîra hicâb mahcûb i'tibâriyledir insanın nihâdinde her âleme göre bir gözü vardır ol göz ile ol âlem keşf

22. Sayfa

Hâlinde seyr eder çün mürîd-i sâdık cezbe-i irâdetle esfelü's-sâfilînden alâ-yı illîyyin-i ma'rifetine müteveccih ola ve kadem-i sıdk ile cadde-i tarîkata kânun-u riyâzât ve mücâhedât ile sülûkü'l tarîk hicâbından mürûr ve ubûr etmeğe başlaya ol makâma münâsib-i Hakk Celle ve Alâ ana bir çeşm-i ibret-bin bağışlaya ol dercede akl gözüne bir dâirenin hicâbları zâil olduğu ve mir'ât-ı safâ hâsıl etdüğü mikdâr-ı esrâr-ı mâ'kûlât keşf olur ve buna *keşf-i nazari* derler nitekim zikrolunmuşdur ekser-i hukemâ'-i felâsifeden sâhib-i riyâzât olanlar bu makâmda kaldılar bunu maksad-ı aksâya ve mertebe-i kusvâya vusûl sandılar çün kadem-i cidd ve ictihâd ile tasfiye-i nefse izdiyâd ve keşf-i nazarı bulub mükâşifât-ı kalbîyye *keşf-i şühûdî* derler ol makâmda envâr-ı muhtelif müşâhede olsa gerek andan sonra mükâşifât-ı sırrı ayân olsa gerekdir ana *keşf-i ilhâmî* derler ol makâmda esrâr-ı âferîniş ve her nesnenin vücûdunun hikmeti ve hakîkati mekşûf olsa gerekdir andan sonra mükâşifât-ı ruhi zuhûr etse gerekdir ana *keşf-i rûhânî* derler ibtidâ' hâlinde keşf-i ma'âric ve arz-ı cinân ve cehim ve rü'yet-i Melâike

23. Sayfa

Melâike bunlar gele mükâleme-i zâhirü'l-yesrdir amma çünkü rûh bi'l-küllîyye safâ hâsıl ede ve kedret-i cismânîden pâk ola nâ-mütenâhî alemleri keşf olsa gerekdir havârik-i zât ve keşf-i kerâmet bu makâmda zuhûr ederdur *der beyân-ı tarîkü'l-mükâşif* ve *ba'de'l-mücâhid* ey tâlib murâd hâsıl olub maksûd olmak murâd ise mürşid-i kâmil

¹²³ "Allah'ın yetmiş bin perdesi vardır; nur ve karanlıktan"

destine kendünü can-ı dilden teslim edüb bir sâhib-i tedbirin emrine memur olmak gerekdir zîra mürşid nefsin cellâdı ve ol tıfl-ı nâ-hemvârın üstâd-ı sâhib-i seddâd idir zinhâr ve zinhâr ey birâder mürşid-i kâminden gâfil olma ve mürşid-i hakîki Rabbü'l-âlemîndir dahî mürşid yokdur ba'zılara vesîle ile terbiye ederler ve ba'zılara bilâ-vesîle terbiye ederler meczûb sâlikler gibi şol nüfûs ki meczûb sâlik değil bi-herhâl mürşide ihtiyâc lâ-büddür ve meczûb sâlikin dahî mürşide ihtiyâcı olmaduğu ale'l-ıtlâk değildir belki bâtınleri ve zâhirleri tatbik ve bu makâmda tahakkıkda anların dahî mürşide ihtiyâcları vardır zîra meczubin tecellî-i'zâta mazharlardır ol hâlde ne âlim var ve ne ilm var ve ne surat ve ne mâ'na ve ne hakk ve ne bâtıl

24. Sayfa

Ve ne küfr ve ne îmân ve ne vasf ve ne nişân ke ennehu bir avuc toprak idi bâd-ı sarsar tecelli mukâbil düşdü savruldu getdi cümle vücûdu mahvoldu gubâr-ı hestîden nişân kalmadı ancak Hakk mutlâk kaldı gerci bu makâmın ilmi olmaz aynı âlemdir alem olmaduğu bu ma'nadır ki ilmi alim gerek ve ma'lûmken vücûd mahvolursa ne ilim ve ne ma'lûm kalur eger Hakk eserlerinden tecellî eyleye veya tecelli-i sûrî vâki olsa ma'rifet ol tecellîde olur zîra bunca Envâr-ı İlâhiyye ki vâki olur ma'rifet bilâ-nihâye hâsıl olur pes her tecellîye cehd ve münâsebet nedir bilinmeğe ve bildirmeğe mürşid gerekdir meczûb sâlike ve gayri sâlike bi-herhâl mürşid lâ-büddür pes ey birâder ter nüfus-u nefise ki iki cihâna kafa çevirüb mülk-ü gınânın ve âlem-i istiğnânın sultânlarıdır anlara mürşid lâzım olıcak bezm misâli bî-perr ü bal perî nâkıs-ı kemâl olub kuyudat-ı dünyevîyye ile mukâyved ve selâsil-i i'lâl-ı ma'siyet ile zindân-ı tabîatda mahbûs ve mü'ebbed olanlara farz-ı ayn ve ayn-ı farzdır pes ey ârif evâ'il-i kelâmda zikr olunmuşdur ki eşyânın icâdından murâd ma'rifet

Hakkdır ma'rifet

25. Sayfa

Hakkdır ma'rifet-i Hakk nefse mes'ûtdur nitekim buyurulmuşdur من عرفه نفسه فقد عرفه ربه¹²⁴

men arefe sırrı özge âlemdir her ki vasıldır ibn-i Âdem'dir mü'min olana ilm-i Hudâ lâzımdır ki andan vücûd-ı mutlak ile tabir ederler cümle cümle kuyûdatda münezzeh yokdur mu'arrâ ola سبحانه و تعالى عما يقول الظالمون علواً كبيراً¹²⁵ imdi bu vecd-i vâhid ki şol evsâf-ı izâfât münasebetiyle çok görünür hakîkaten zât-ı vâhiddir kâbil-i in'âm değildir misli ve şerîki yok niddi ve zıddı yok zîra zıdd vücûd-ı adem'dir misli yokdur bu ma'nâya ki cümle-yi esmâ' ve sıfâtı câmi'-yi vücûd-ı mutlak idi gayri olmak mümteni'dir ve zât-ı sıfât kim itlâk olunur zuhûrda meselâ zamandır zâtın zuhûru ve sıfâtın ta'yini zâtıyladır kezâlik nitekim cânsız ten vücûd bulmaz elbetde ten vücûd bulmağa cân gerekdir ve cân dahî vücûd bulmağa kemâlâtın izhâr etmeğe ten gerekdir öyle olsa zâhir-i bâtın ve bâtına zâhir gerekdir ve evvele âhir âhire dahî evvel gerekdir ve sûrete ma'na gerekdir sûret ve ma'na birdir nitekim cân ve ten birdir ten ve cân eger çe i'tibârda ikidir amma fi'l-hakîka birdir ve vücûdât ve zât bi-hasebi'l-hakîka

26. Sayfa

Eger çe vâhiddir amma bi-hasebi'l-mir'ât ve'l-itibârât kesîrdür zât cümle-yi esmâ'-i sıfât ile birdir amma bi-hasebi'l-meratib her biri bir ad bulur meselâ bâtın olduğu i'tibâriyle bâtındır ve zuhûr olduğu i'tibâriyle zuhurdur deriz ger çe bâtında meşâyih-i merâtib-i i'tibâr mücerred-i i'tibâridir ve tabirdir zîra bâtın nûr-u mahz ve bî-vücûd bî-renk ve bî-pâyân ve bî-nişândır

نُرُّ الْأَنْوَارِ لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ¹²⁶

derr zaman andan ol zamandan değildir ve mekân andan ol mekândan değildir bu hâlkim lisân kalle mezkûrdur sıfâtdan ve esmâdan ve rüsûmden münezzehdir ve bu mertebede i'tibâr-ı merâtib emri i'tibâridir hakikat değildir ve vasf vasfa kâbil değildir cümle sûret evsanın mebbe'-i menşe'idir çünküm âlem-i hafâda ve müddet-i ihfâda olan esrârı izhâr dildi ehadiyyetden ve ehadiyyet tecelli eyledi ki ol makâm-ı ta'yin-i

¹²⁴ “Kendini bilen, Rabbini bilmiş olur”

¹²⁵ “Yüce ve büyük olan (Allah), zalimlerin söylediklerinden uzaktır”

¹²⁶ “La tudrikuhul ebsaru”; “O'nu gözler algılamaz” olarak Enam Suresi 103. ayet de geçmektedir. Bk.: <https://acikkuran.com/6/103> Erişim Tarihi: 14.12.2023. “Nûru'l envâr: Nurların nuru” anlamına gelmektedir.

evvel âlem-i ceberut bahr-i a'zâm ve ezell-i azal ve zât-ı muhîr ve akl-ı küll ve hakikat-ı Muhammediyye Âdem-i hakîk derler nitekim seyyid şerîf bu âlemden haber vermişlerdir ¹²⁷ *اول ما خلق الآه روحى* ve Celle Alâ bunlar şânında

¹²⁸ *لَوْلَاكَ لَوْ لَأَكْ لِمَا خَلَقْتُ الْأَفْلَاقَ* buyurur zîra menşei' vücûd-ı âlemdir zât-ı ekberdir nefis-i küll zâta'l-burûc ve âlem-i

Ervâh

27. Sayfa

Ervâh Hudâ-yı hakîk ve ayn-i ayân sâniye derler bundan sonra ecrâm felek ve âb ve Hakk ¹²⁹ *و من أَلَسْمَاك الي أَلَسْمَاك* ve bunca hikmet zuhura geldi imdi ey tâlib-i Hakk ve ey cüyende-yi hayy-ı mutlâk inan nazar-ı fikir edersen hakîkat mefhûm ola budur ki bunca zuhûrât ve ta'ayyünât evvel insandır zuhûr bulmak için tenezzül eyledi ve ol öldü ve esfelü's-sâfilinde âhir olduğu için âhir oldu pes batın ve zahir murad olan hakikat-ı insaniyye kim ¹³⁰ *من عرفه نفسه فقد عرفه ربه* mefhûmunda zâhirdir *و خلقت الأثياء* و خلقت الأثياء ¹³¹ *لا جلك و خلقتك لا جلى*

fehvasından ve Hazret-i Mevlâna buyurur beyt

Ayn-ı zâtem ayn-ı zâtem ayn-ı zât

Benden ol mustecme-i zât-ı sıfât

Ve Seyyid-i nükabâ' Hazret-i Alî buyurur ki ¹³² *أَنَا أَلَاهُ و أَنَا عَلِيٌّ و أَنَا أَعْلَى* dedi ve Bâyezîd-i Bistâmî ¹³³ *أَلَاهُ سَوِي فِيهِ حَتَّى سَوِي* dedi ve mensûr harâreti sâfi olub zâtını esmâ'-i sıfâta câmi' gördü ¹³⁴ *أَنَا لِحَقِّ* dedi ve dahî evliyâ-i kemâl ve ekmel ve mükemmel ma'rifet nefste çok sözler söylediler dürlü dürlü işâretler eylediler mecmûnun kelimâtı birbirine muvafıktır lafzan mugâirinde zarar virmez ma'nada asla muhâlefet yokdur pes âlem-i esbâb vücûd-ı insan imiş nitekim şeftâlû çekirdeğin diksek evvel adı çekirdektir

¹²⁷ "Allah'ın yarattığı ilk şey ruhumdu"

¹²⁸ "Eğer sen olmasaydın âlemleri yaratmazdım"

¹²⁹ "Balıktan balıkçıya kadar"

¹³⁰ "Kendini bilen, Rabbini bilmiş olur"

¹³¹ "Ve ben eşyaları senin için yarattım, seni de benim için yarattım"

¹³² "Ben Allah'ım, ben Ali'yim ve ben en yüceyim"

¹³³ "...Hatta Allah dışında"

¹³⁴ Ene'l-Hakk, "Ene'l-Hak": "Ben Hakk'ım." "Tek gerçeklik olan Tanrı bende tecelli etti (Soyyer, 2019, s.164; Türer, 2020, s. 234)."

28. Sayfa

Ve bitdügi vakit cücük dirler budaklansa budaklı dersin yapraklanınca yapraklı dersin çiçeklense çiçeklü dersin ve hamlığa çağla dersin kemâle ericek olmuş dersin her mertebede bir ad verirsin amma ki hakîkaten bir çekirdektir pes bâğbân dese olur ki ey şeftâlû murâdım sensin eger sen olmasan ben bu ağacı dikmezdim ve bu zahmeti çekmezdim zîra ağaçdan murâd meyvedir pes bu âlemin dahî çekirdeği ve aslı ve kökü hakîkat-i Muhammediyyedir ve dahî hilkat-ı Âdem'den dahî murâd hakikat-ı Muhammediyyedir ol sebebden ¹³⁵ لَوْ لَأَكْتُ لَوْ لَأَكْتُ buyurmuşdur fe-emmâ şol şeftâlû ki hâm ola ekel olunmaz hora geçmez ağaç ve yaprak andan yeğdir zîra sebep meyvedir amma hâm olan budağından hubût ve sükût vâki' olsa anda fânî olur nesne hâsıl olmaz vücûdundan kimse behre bulmaz eger insan dahî mühmil olub esfelü's-sâfilînde kalsa cennetü'l me'vâye ki makâm-ı aslidir rücû' etmese ve rûh azizi zulmet-i tabi'atdan ve çâh-i şekâvetden halâs etmese behayimdir ¹³⁶ بلهم اضل

olur hem vücûd-ı insanda nihân olan ruh-i insanî ki rûhulkudüs derler nihâd-ı insanda alem-i ceberut mesâbesindedir bir cevher-i lâtifdir ki mebdei nutk ve idrâk olub mertebe-i imkân ve derece-i

Ahlâkdan

29. Sayfa

İhsâsdan münezzehtir belki alem-i melekût ve alem-i ulûhiyetden ve kudretten ruh-i insani dahî derler zîra Âdemi-zâde olan bu ruh-ı şerifin terbiyye ve imdâdiyle zümre-i hayvândan mümtâz olur cümle hükemâ ve ukalâ mu'takidlerdir ki bu ruh dâhil-i beden değildir nihâyet mürebbi-i nabz-ı bedendir ki bedeninin padişahıdır ba'zı hizmetkârları vardır ba'zılara kavî ve ba'zılara melâike derler mesela kuvvet-i fehm ve zîrek ve kuvve-yi ilhâm ve kuvvet-i vahy ki ol peygamberlerde mevcuddur zîra vahy ilhâm-ı risâlet tarîkiyle sâkıtdır ve kuvvet-i vahyden murad Cebraildir ve kuvvet-i mucizeden murad Azraildir bunlardan ma'idası dahî havass-ı aşeredir ruh-i insanî hüdamedendir beşi zahiredir ve beşi havass-ı batinedir ki ulemanın ba'zıları Hakka kâil değillerdir ve kâil olanın kavli üzerine dimâği üç bahş etmişlerdir mukaddem ve evsât muahhardir cüz-i mukaddem dimâğ mahâlinde mevzî dir anda bir kuvvet vardır

¹³⁵ “Sen olmasaydın, sen olmasaydın (Soyyer; 2019, s. 277).”

¹³⁶ “تِلْهُنَّ هُمُ اضْلُ” şeklinde Araf suresinde geçmektedir. Anlamı: “Hatta onlar daha da şaşkınlıktır.” Bk.: <https://www.kuranmeali.com/Sayfalar.php?sayfa=173&meal=diyanetvakfi> Erişim Tarihi: 23.12.2023.

ki hiss-i müşterektir hâssası oldur ki alemde ne ki idrâk olunmak şanıdadır arar bulur idrâk eder ve cüz-i evsât ki mahâl-i hayalde vehmdir bunların zabtına teslim eder pes hayal dahi müdrik¹³⁷

30. Sayfa

Olanı tahayyül edib vehme verir vehm dahi cüz-i muahharde mevzi' olanki kuvvet-i hâfızadır kuvvet-i zâkireye teslim eder kuvvet-i hâfıza dahi o müdrik ne ise nîk ü bed hıfz eyler kuvve-yi zâkire oldur ki ol müdrik-i mahfûz yad olunmalu olsa müzekkir olur ya'ni andurur ol pes hiss-i müşterek ve hiss-i hayal ve hiss-i vehm ve hiss-i hafıza ve hiss-i zâkire beş olub dimâğda mevzî olduğu mukarrerdir ve beş dahi hiss-i zahire olduğu mukarrerdir evvel sâmiâ bâsıra ve şâmme ve zâika ve lâmisedir bunlar mâlûmdur beden-i insanda ruh-ı sanî ki ruh-ı hayvanîdir bunun mahalli bedende gönül dedikleri lahmi¹³⁸ senuberidir¹³⁹ bunun bedende hassası hıfz-i zindegânîdir ol deme dek ki emr-i Hakk ile heyavat-ı mukattaa ola ve üçüncü ruh-ı nefsânîdir bunun mahâlli dimâğdır ve ruh-ı nefsânînin hâssası oldur ki alem-i gafletde idrâk-ı mâ'kûlâtta mutasarrıfdir bir nesne ki bilinmeğe kâbil ola bu ruhun şanı oldur ki kuvvet-i akl sebebi ile anı insana bildirir ve gafletten men' eyler râh-ı akla delâlet eder dördüncü ruh tabiatıdır bunun

Mahalli

31. Sayfa

Mahâlli ciğerdir bunun şanı budur ki gıdada tefrîka eder galîz kesîfden nîk bedden ayırub ol ki lâyıq-ı beden değildir muzırdır anı def' ider pes imdi ey birâder eger insan isek kendü zatında nihân olan ruh-i insanide nuraniyeti fehm edüb nefsinin hayvâniyyetden kurtar ve evsâf-ı Hakk ile mevsûf eyle ve ma'rifet-i insan ile ma'rûf eyle bu babda seyyid-i kainat¹⁴⁰ تخلقوا باخلاق¹⁴⁰ buyurdu bu dahî mâlûmdur ki hilkat-ı alemden murad vücûd-u insandır garaz zuhur-u zât-ı Hakk'dır ve zuhûr-u sıfât-ı

¹³⁷ Kelimenin sonuna "Kej" harfi eklenmemiştir. Metindeki anlatıma "müdrik" kelimesi uygun olmaktadır.

¹³⁸ Lahm: Et anlamına geldiği belirtilmektedir. Bk.: <https://www.luggat.com/index.php#ceviri> Erişim Tarihi: 10.04.2024.

¹³⁹ Senuberi kelimesi; "Sanavber, Sanavberi" olarak da geçmektedir. Sanavber kelimesi; "çam fıstığı ağacı, çam fıstığı kozalağı, sevgilinin boyu" anlamlarına geldiği belirtilirken sanavberî kelimesi; "çam fıstığı kozalağı biçiminde olan.", "Çam fıstığı renginde." şeklinde tanımlanmaktadır. Bk.: <https://www.lugatim.com/s/SANAVBER> Erişim Tarihi: 10.04.2024.

¹⁴⁰ "Allah'ın ahlakıyla ahlaklanmak (Beken, 2020, s. 273)."

Hakk'dır zîra insan emin-i Hakk ve hazen-i hazîne-yi genc-i mutlâkdır cevâhir kenz-i hafîdir ve serây-i mahfî insanın kalbî hazînesinde mahzûn ve medfundur
أنا وحيثا الأمانت¹⁴¹

bu ma'nâyı musarrahdır cevâhir dediğin evsâf-ı Hudâdır ve insan dânadır ve sıfât dahî iki kısımdır evsâf-ı latife ve evsâf-ı kahriyyedir bu iki vasıf aksâmla mü'minde gerekdir fahr mahâlline sarf olsa ayne lûtfdur nitekim Hazret-i Mevlâna buyurur nefsin bilene atası kanı helâl ve eger kendü özin bilmese anası südü haramdır zîra kişi emr-i şer'î ile kan etse helâldir eger kendü özini bilmese içdüğü su ki mübâhdır haram ola anası südü haram olur denildi bu ma'nâdır ki

32. Sayfa

Kişi anası südünü emmekden garaz kendü vücûdun ıslâh edüb evsâf-ı akla mevsûf olmakdır eger etmese anası südü ve mecmû'-i yedüğü haramdır zîra tu'me-yi helâlden ve i'mâlden murad evsaf-ı hakkı bilmekdir ki vesile-i zat Hakkdır pes mâlûm oldu ki bir kişi ma'rifet-i nefsi-nâtika etmese vücûd-ı alemine geldikten berü yedüğü abes ve haramdır imiş ve etdüğü amel riyâ imiş amel-i taklid hod ayn-i azabdır ki veylün¹⁴² tamusu bundan tâbirdir lokma-i helâl ve huzûr-ı kalble i'mâl sebeb tasfiye-i kalb ve bâis-i tehzîb-i ahlâk-ı münevver-i mir'âtdır ve nezr-i evâmîr nevâhî bu ki penâhdır zîra Hakk Rabbe hâzıkdır kangı lokmadan tenkiye hâsıl olur âlimdir ve cümle emrâz-ı kalbe münâsib şerbet ne ise bağışlamışdır her tab' sahib-ı gazezine tabib bi-garezki murâd-ı ıslâh fuvuddur anun buyurduğı şerbeti içüp ve gıda-yı muhâlifden perhiz edüb emr-i hekim üzerine amel etse beher-hal sıhhat bulur meğer ki marîz-i mevt ola veya tabib-i hâzık amelin etmiş ola Hazret-i Resûl Aleyhisselâm buyurur her kim kırk sabah hâlisen ve muhlisen Hakka ibadet eylese menâbi'-i hikmetdir ve derûnundan diline cârî ola meşayih-i

Kirâm

33. Sayfa

Kirâm kuddise sırrehüm hem erbâin etdiklerine hikmet budur zîra i'mâl-i sâliha ile ve evsâf-ı zemîmeden ictinâb eyleye mizâcından emrâz-ı nefsiye za'if olur çün mürşid-i

¹⁴¹ “Emaneti vahyettik”

¹⁴² Veylün: Cehennemde bir çukur ismi ya da cehennemin kapılarından birine bu ismin verildiği belirtilmektedir. Bk.: <https://www.luggat.com/index.php#ceviri> Erişim Tarihi: 24.12.2023.

kamil tedricle nebzi-i vâkıadan ma'lum edine kim marîzlerini gidermiştir heman kendülüksiz şerbetten içer ve evsâf-ı beşeriyetden geçer evsâf-ı Hakk ile mevsûf olur dahî ol fazıl ve âlim-i Kemâl Paşazâde risâle-i şerîflerinde buyurmuşlar ki ruh-i insanîyle cesed-i keşf ki bedendir mabeynlerinde bihâr-ı latîf vardır mezkûr ruh ile beden ortasında alâkadır ve ruh-i hayvani dedikleri zikr olunan bihâr-ı latîfdir mâdem ki mezkûr bihârın alâka olmağa salâhiyeti ola hayvân bâkîdir şol vakt ki salâhiyet zâil ola ruh bedenden müfârakat edüb kat'-î alâka ile hurûc mukarrerdir bu hurûca hurûc-ı ızdırârî derler vakt olur ki henüz alâka bâkî iken dahî kat' olur ki sûfiye insilâhi derler ve hurûca ihtiyârî derler seyyid-i âlem ¹⁴³ مُمْ تُوَا قَبْلَ أَنْ تَمُوتُوا

buyurduğı bu ma'naya şarttır emrâz-ı bedeniyye gibi emrâz-ı kalbiyye dahî bî-nihayedir mürşid-i kâmilden gayri bir kimse emrâz-ı kalbiyye ne mâkûle idüken ve ne marizidir

34. Sayfa

İlacı ne idüken bilmez pes halâs murâd iden mürşid-i kâmilden gayri çare bulunmaz emrâz-ı ten ten ile fânî olur emrâz-ı can can ile bâkîdir amma emrâz bi-nihayedir amma ehl-i tahkik yedidir demişler nitekim cehennem yedi bâbdır ıstılâh-ı meşâyih ol yedi sîfata nâriyye dirler kibr ucüb kin şehvet gazab hırs hased cümlesinin aslı hubb-i dünyadır nitekim buyurulmuştur ¹⁴⁴ حُبُّ الدُّنْيَا رَأْسُ كُلِّ حُطِيئَةٍ

pes merd-i âkıl ve insan-ı âmile la'ik değildir ki hubb-i dünya ve arzu-yu nefsi-i hevâ ile kendülerin helâk edeler her vechle mâni'-i ameldir ne anki bir ala himmet bahr-i dil katında metâ'-i sîm zer mertebesinin müdürde ola ol vücûd-u şerîfe dünya ne kadar el virse ve ziyâde olsa zarar etmez nitekim şekâvet suret-i bedeniyye saâdet-i ezeliyyeye mani' değildir beher hâl saâdet ezeliyye ki batn-ı ademdir mâneviyyetde nihândır zuhûr etse gerekdir şekâvetde hâl bu makâmıdır seyyid-i kâinât demişdir ¹⁴⁵ السَّعِيدُ سَعِيدٌ فِي بطنِ امَّةٍ وَالشَّقِيُّ شَقِيٌّ فِي بطنِ امَّةٍ

buyurmuşdur zâhire sâid sâiddir batın ümm-i mânevîde kezâlik şâkî şâkîdir batn-ı ümm-i manevîde öyle olsa sâid şâkî olur demek rast olmaz bu mahâlde hadîsin fehvâsın tahkîk ve tatbîk muhakkıklar buyurmuşlardır

Ezel-i azâlde

¹⁴³ “Ölmeden önce ölü”

¹⁴⁴ “Dünya sevgisi, bütün hataların (günahların) başıdır”

¹⁴⁵ “Mutlu, annesinin karnında mutludur; mutsuz, annesinin karnında mutsuzdur”

35. Sayfa

Ezel-i âzalde elestü birabbiküm makalinin Cenâb-ı Hudây Teâlâdan sudûr-u ervâhda şunlar ki hidayetullah ismine mazhar oldular anlar evvel hitâbda belâ ve ne'am ile cevap verdiler anlar ki ¹⁴⁶جواب ما صدقت ثانياً و ثالثاً

cevab verdiler eşkiyâdan oldular imânlarında nef' müşâhede etmediler ve nâfi' dahî olmadılar Şeyh-i Ekber Hazretleri bu makamda buyurur انّ ألاه تعالى ما خلقت زريت آدم من طهره ظهر لكم قال ألتست بر بكم قال ابلى لكن لم ينفع إيمان الأشقاء لأنهم لم يؤمنوا قبل ما حلط السعيد والشقي ولم يفرق منها في هذه العالم تم انكم إذا انزل في بطون امهات غير السعيد من الشقي والشقي من السعيد¹⁴⁷ kemâ kal Aleyhisselâm

¹⁴⁸نصرانه ويمجسانه hülâsa-yi makal-i hadîs-i şerîf budur ki hadîs evvelde sa'âdetten ve şekâvetden murâd ezeliyyedir ve hadîs-i sâni'de âlem-i sûretde olan şekâvetdir çok kimse olur ki batn-ı ümm-i manevîde sa'yd kayd olunur iken âlem-i sûretde bir mikdar şekâvet üzere olub tadrîcile sa'âdet-i ezeliyye ki nihânde idi tarîk-i irşâda vara var sitâre-yi şevk edüb şekâvet sa'âdete

36. Sayfa

Mübeddel olur ve nice nüfûs olur ki ezelde şekâvete mazhar olur lâkin âlem-i sûrete geldikde nev'an sa'âdet üzerine olur bâdehu müddet-i medîde neüzü billâh ol şekâvete mübeddel olur elkıssa benlik şerâbından geçmeğe ilm-i ledünni içmeğe mürşid-i kâmil lâbüddür mâdem ki unsur libâsın çâk edüb esniniyyet râyihâsından halâs el vermeye makâm-ı tevhîd müyesser olmayınca olmaz ve şeyh-i kebir hazretleri bu makâmda buyurmuşlar ki ekser-i ârifîn buna zâhib olmuşlardır ki kişi var olmağa kendi vücûdu ifna' gerekdir ki bekâ billâh müyesser ola egerçe bu tarîka zâhib olmuşlardır lâkin hata etmişlerdir deyü buyurmuşlardır zîra ifnâ-yı vücûd vücûdun sübûtundan Sonra olsa gerekdir pes sen ki saliksin vücûda mâlik olduk ki fenâ kâsd edersen Buna binâendir ki Seyyid-i Âlem buyurmuşdur ¹⁴⁹مَنْ عَرَفَهُ نَفْسَهُ فَقَدْ عَرَفَهُ رَبَّهُ

deyü buyurdu ¹⁵⁰من أفتأ نفسه فقد عرفه ربه

¹⁴⁶ "İkinci ve üçüncüyü kastettiğin şeyin cevabı"

¹⁴⁷ Allah, Adem soyunu sırtından çıkardığında size: "Ben Rabbiniz değil miyim?" dedi. "Evet, öylesin" dediler. Ancak sırf mutlu ve mutsuzları birbirine karıştırmadan önce mutsuzlar inanmadığı için imanları onlara bir fayda sağlamadı. Dünyada bu farkı yapmadılar. Sonra sizler, mutsuzlardan ve mutlu olanlardan fark etmeden annelerin karnına indirildiniz.

¹⁴⁸ Her doğan, İslam'ın fitratı üzere doğar. Sonra onun ebeveynleri, onu Yahudileştirir, Hristiyanlaştırır veya Mecusileştirir"

¹⁴⁹ "Kendini bilen, Rabbini bilmiş olur"

¹⁵⁰ "Kendini tüketen, Rabbini tanımıştır"

demedi pes vücûd-u nefis ayn-i vücûd-ı Hakk imiş ki nefsin bilen hudasin bilür nefis-i ifnâ eden hudasin bilür demedi bel ki tevhid hemân eşyâda görünen vücûd-ı Hakkdır gayri şöyle ki ya nefseke ya eşyâdan bir şeyin falanın vücûdu yok deyü î'tikâd edesin şirkdir vücûd-ı

Hakkdır

37. Sayfa

Hakkdır kimse ile şirketi yokdur beyt

Var odur bil ki nefside o hemân

Bu yoksa mülk-i Âdemdedir bu cihân

Bi'l-cümle makam-ı vahdet ve ilm-i tevhîd özge makâmıdır ve bu ilm-i şerîfden hazz olub zevk-i rûhânî tahsîline meşâyih-i kirâm hizmeti lâzımdır meşâyih-i kiramdan Behâeddîn zâde¹⁵¹ vücûd risâlelerinde buyurdular ki ey karındaş neylersen eyle tek meşâyih hizmetin özüne lâzım kıl eger meşâyih hizmetine erişmezsen bârî cân ü dilden bunlara muhibb ol muhabbet eyle anların muhabbeti seni yabanda komaz ve dâimâ ekabir risâlelerin mütâla'a eyle Ehlü'l-lâh hazretlerinin ahvâlin tetebbu' eyle ve anların ervâhından istimdâd üzere olasın ya'nî bunlara âdâb ve ahlâk ile tahalluk edesin anların ervâh-i pür-fütûhiyle mülâkât birle kendi kendinden münselîh olub varıb buluşasın nâ-geh zuhûr-i hakayık-i eşyâ ve tecelliyât-ı fu'la ve sıfât ve tenzilât-ı Rabbânî ve nüzûl-ü feyz-i ilâhî ve ma'ârif-i nâ-mütenâhî-yi keşf-i şühûd kalbine nüzûl eyleye çün teveccüh hâsıl ola ve kemâl ihlâsla herhâlde variset sâbit ola bunların aynasında çehre-i murâd ve maksûd rûy-nemâ olub cümle mevcûdât eger sa'îd eger şakidir nazar-ı merhamet ve dîde-i şefkat

38. Sayfa

İle nazar olub sa'âdet-i dünyevîye ve devlet-i uhrevîyye'yi Hakkdan dilersen emrâz-ı hıkd ve hasedden pâk olub cümle nefsinden nîk nazar edesin Hakk Celle ve Alâ Hazretleri cem'-i tâliblere makâm-ı tevhîd ve tarîk-i tevhîd âsân edüb mürşid-i kâmil terbiyesiyle iğtinâm müyesser eyleye ve perde-yi astandan dîdârın müşâhede ettüre der

¹⁵¹ Ceyhan, S. (2012). Bayrâmiyye Meşâyihinden Bahâeddinzâde Muhyiddin Mehmed Efendi ve Vahdet-i Vücûd Risâlesi. *Uluslararası Hacı Bayrâm-ı Velî Sempozyumu*, 283-304. Ankara. Bk.: <https://avesis.marmara.edu.tr/yayin/ab411041-b7d7-4263-9879-8d0bc4445396/bayramiyye-mesayihinden-bahaeddinzade-muhyiddin-mehmed-efendi-ve-vahdet-i-vucud-risalesi> bk.: https://isamveri.org/pdfdrg/D233844/2012/2012_CEHANS.pdf Erişim Tarihi: 22.03.2024

beyân tasavvuf bu ibâret ki Hakk Teâlâ insanı oddan ve yelden ve sudan ve toprakdan halk etdi her birinin iksir hâssiyyeti vardır amma od ıssı ve kurudur yel ıssı ve yaşıdır su souk ve yaşıdır toprak souk ve kurudur odun bâtnı âşk rengindebve yelin bâtnı ruh renginde ve suyun bâtnı akl renginde ve toprağın bâtnı nefis renginde gelür ve bu dört anâsır zıddı yine dört nefse şebîh etmişlerdir ve Allah Teâlâ her birine ikişer hâssa verdi ateşe emmâre¹⁵² yelevvâm¹⁵³ suya mülhime¹⁵⁴ toprağa mutma'inne deyü ad verdi ve her birinin bir dürlü hâssası vardır ve anların her birisi on mertebe sâhibdir nefis-i emmâre on mertebe nefis-i levvâm on mertebe nefis-i mülhime on mertebe nefis-i mutma'inne on mertebe cümlesi kırk

Mertebe olur

39. Sayfa

Mertebe olur ve bu nefis-i emmâre de zâlimdir ârifler bunu ateşe teşbîh eylemişlerdir ve mezkûrde on mertebenin evvel kisi cehldir hısm buğz kahr kibr kin hased buhl küfr nifâk eger bu sıfât ile muttasıf ola ehl-i şerî'atdır ve nefis-i levvâmeye dahî on mertebe konuldu zühd takva verv kulluk namâz oruç hacc zekât umre gazâ¹⁵⁵ eger bu sıfât ile muttasıf olursa ehl-i tarîkatdır nefis-i mülhimeye dahî on mertebe konuldu akl hikmet ilm pâklık hayâ hayr kerem fazl hüsn hulk eger bu sıfât ile muttasıf olursa ehl-i ma'rifetdir nefis-i mutma'inneye dahî on mertebe konuldu fakr sabr adl insâf rızâ tahkîk merhamet yakîn ahd vefâ eger bu sıfât ile muttasıf olursa ol zaman ehl-i hakikat olur der beyân havâss havâss ondur beşi zâhirdedir ve beşi bâtındadır zâhirde olan havâss-ı hamse-i zâhire bunlardır semî' basar şemm zevk lems havâss-ı hamse-i bâtne bunlardır hiss-i müşterek ve hayâl ve vehm hâfıza mutasarrıfa imdi hayâl hiss-i müşteregin hazîne-dâridir ve hâfıza vehmin hazîne-dâridir ve bu hiss-i müşterek ve hayâl dimâğın evvelindedir ve hâfıza dimâğın mu'ahharındadır

¹⁵² Emmâre: Ziyâdesiyle emredici, mücbir. Nefs-i Emmâre: İnsana kötülükleri, günahları emreden nefis ve şehveti olarak tanımlanmaktadır (Sami, 2018, s. 132).

¹⁵³ Levvâm: Zemm ü fasl ve serzeniş eden. Nefs-i levvâm: Bir fenâlığı ettikten sonra hâsıl olan vicdan rahatsızlığı ki nefsin üç nevinden biridir (Sami, 2018, s. 961).

¹⁵⁴ Daha önce açıklanmıştır. Nefs-i Mülhime: Kişi yaptığı zikir ve ibadetten memnuniyetle birlikte kalbinde ilahi aşkı hissederek tüm azalarında da bu zikri hissedip bütün varlıkların Allah'ı andığının farkına varması olarak yorumlanmaktadır (Türer, 2020, s. 124-125).

¹⁵⁵ Gâzî/Gazâ' (Sami, 2018, s. 745-750).

40. Sayfa

Ve mutasarrıfa dediğimiz suver-i mahsûsât ve mugayyebât müdrikdir her ne kim insanın bânında ve zâhirinde vardır havâss-ı bânına ârife ma'lûmdur öbür mertebe derler mertebelerinden biri sibâ' biri behâyimdir biri melâikedir ve biri mertebe-i insandır imdi terk-i gazab ve terk-i nevmle sibâ'yyetden geçer killet-i taam terk-i taamla hayvâniyyetden¹⁵⁶ geçer ve hilm ve hayâ ile mülkiyyetden geçer bâdehû kendüye ve gayriye nef' ola mertebe-i insaniyyetdir¹⁵⁷ rûh beşdir biri nebâtî biri hayvânî biri revânî biri nefsanî biri insanîdir ruh-i insaniye rûh-u izâfî dahî derler vec budur ki ki Hakk Teâlâ kendüye muzâfî kalb buyurur ki ¹⁵⁸ فَازَ اسْتَوْيَتْهُ وَ نَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي bir sâlik kat'-ı merâtib-i ahlâk-ı hamide ve ahlâk-ı latîfe birle müzeyyen ola isti'dâd kesb edüb rûh-u izâfîyle zinde olmuş olur ve nefhât-ı rûhi dediği ruhun kabulünden ibâretdir ve bu ruh ile zinde olup hayat bulmak iki şart üzerinedir evvelkisi insaniyyet mertebesine tahsil kılmaktır ikincisi isti'dâd hâsıl kılmaktır kalb-i sâfi isteyen bânın ismine meşgul ola

der beyân-ı esrâr-ı zemin-i hakikat bilgil ki zemîn-i kıyâmet

Bir zemînden

41. Sayfa

Bir zemînden ibâretdir ki halk anda cümle cem' olmuş ola nitekim Kur'an'da buyurur

¹⁵⁹ يَوْمِجَعْمَكُم لِيَوْمِ الْجَمْعِ

ol zemîn vücud-ı insandır anun çünkü cem'-i mevcûdâtta hiçbir gayri yerde kıyâm mümkün değildir illâ zemîn vücûd-ı insanda mümkündür yevmü'l-kıyâmet vücûd-ı insan olur ve halk-ı âlem hiçbir zemînde hâzır olmak mestûr degildir illâ zemîn vücûd-ı insanda mestûrdur pes yevmü'l-cem' olur ve Hakk bâtıldan hiçbir zemînde ayrılmaz illâ zemîn vücûd-ı insanda ayrılır yevmü'l-fasl olur ve esrârdan hiç sırr bir zemînde âşikâr olmaz illâ zemîn vücûd-ı insanda olur yevmü'l-serâir olur ve hiçbir zemînde

¹⁵⁶ Hayvan: Hayvânât (Sami, 2018, s. 443).

¹⁵⁷ İnsaniyyet: 1. Adama yakışır evsâf ve fazâil, iyilik, hayr-hâhlık. 2. Umûm insanlar, nev'-i beşer (Sami, 2018, s. 144).

¹⁵⁸ "Ona tam şeklini verip ruhumdan da üflediğim vakit" Hicr Suresi 29. Ayette geçmektedir. "Onun şeklini tamamladığım ve ona ruhumdan üflediğim vakit..." Bk.: <https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/Hicr-suresi/1831/29-35-ayet-tefsiri> Erişim Tarihi: 27.06.2023.

¹⁵⁹ Kırmızı renkle yazılmış olan bu kısmın üstü çizilmiş olup metnin yazarı tarafından düzeltilmek amacıyla yeni ifadesi üstü çizilen kısmın altına eklenmiş olduğu görülmektedir.

"Toplantı gününde sizi bir araya getirecektir" Bk.: <https://www.kuranvemeali.com/tegabun-suresi/9-ayeti-meali> Erişim Tarihi: 18.03.2023.

herkesin her kimseye cezâsı erişemez illâ bunda erişür pes yevmi'd-dîn olur ve قس على
هزأ¹⁶⁰

dır temmet ta'rîf-i insan-ı kâmil insan bir metndir mütûn-u ilâhiyye den Kur'ân hâli
olub rahı şanı sâir-i mütûn-u ilâhiyye cami' ve hâdî olmaklık ile on sekiz bin âlem ve
vâki' olmuşdur ve yine bilinmeye nice şerhe muhtacdır lâkin kalb-i ârif tâlebde envâ'-
i muhsin ile şerhe şerhe

شَحَّ الْأَهْ صُدْرَهُ¹⁶¹

ye mazhar düşüb râzdan ulûmi

42. Sayfa

Evvelin ve âhirin fehm edüb astar-ı zâhire ile kendüyi setr edüb tılsımât-ı ilâhiyyeden
behre alub hakâyık-ı eşyâ yüzünden zuhûru sübut bulur fe efheme vallâhü a'lem
ketebehü'l-fâkirü'l-hakîr an yed-i ez'âf-ı za'îf hâdimü'l-fukarâ el- Seyyid Muhammed
Hamdullah İbn Es-Seyyid El-Şeyh Feyzullah min evlâd-ı El Hacı Bektaş Velî kuddise
sirrehü'l-Alî

Farsça beyt:

Her ki hâned ez berây-ı men düa

Ya reb an-ra haşr kün ba evliya

Fi gurre-i Rebîü'l-evvel sene 1229¹⁶²

Vakefe Koçu Baba kuddisallah sirrehü'l-azîz yadigâr Es-Seyyid Muhammed
Hamdullah sâhib ve mâlik El-Seyyid El-Şeyh Abdü'l-Kadîr min evlâd-ı Koçu Baba
kuddise sirrehü'l-azîz temmet

Sâhib ve Mâlik

Mühür:

Üst Kısım: وَمَا تَوْفِيقِي إِلَّا بِاللَّهِ¹⁶³

¹⁶⁰ “Bunun üzerine kıyas et.” şeklinde açıklanmaktadır. Bk.: <https://www.luggat.com/ala%20haza/2/2>
adresinden erişildi. Erişim Tarihi: 04.04.2024.

¹⁶¹ Çevrilemeyen kısım.

¹⁶² Rebîü'l-evvel ayının ilk günü 1229 senesi. Miladi Tarih: 21 Şubat 1814. Bk.:
<https://www.ttk.gov.tr/tarih-cevirme-kilavuzu/> Erişim Tarihi: 17.03.2024.

¹⁶³ “Ve başarım ancak Allah'tandır.” Hûd Suresi 88. ayetten bir parça. Bk.:
<https://www.kuranmeali.com/AyetKarsilastirma.php?sure=11&ayet=88#:~:text=Sizi%20kendisinden%20men%20etti%C4%9Fim%20%C5%9Feyler,ancak%20O'na%20y%C3%B6nelirim.%E2%80%9D>
Erişim Tarihi: 26.03.2024.

Orta Kısım: ¹⁶⁴ عن سلاله حجي بكتاش ولي

Alt Kısım: ¹⁶⁵ عبدھالسيّد محمد حمدالآه

43. Sayfa

Bu kısım boş bir sayfadır.

3. Bölüm

44. Sayfa

رويه عن احاديث النبي صلى الله عليه وسلم

بسم الله الرحمن الرحيم

أحمدلو آهبالآذي واجب علينا مثل بعة الشريعة النبوية المرتضوية والشكر لخالق الذي صير الحمد لو هب زاتهما الشريفة وصفا تعما لمنيفة بكل مدح و نعت حقيقته نور الشمس والقمر بنور هما ألكيت و صلى آله على محمد و آله صلواتا داغمة آلا بديية آما بعده فهذا لكلمات التامات بعض آلا حاديث و صا ياء آلو ا ردت عن رسول آلاه صلى آلاه عليه و سلم الى امير المؤمنين و ايمام المتقين صاحب العلم والحلم والتقى السيف المتقى ابن عم المصطفى ابن الحسين على المرتضى عليه السلام و قد جمعها الفقير ال عفو آلاه المتعال محمد بن تقى ابو المانى مات وصيبة من و صا ياء النبي آلا من و فيها جواهر الكلم ولا لي الحكيم وجعلتها¹⁶⁶

45. Sayfa

وجعلتها تذكرة لمن اراده بسبب عليها ويعلم الانتفاع بها

ان شاء آلاه تعالى ا بعون آلاه الكريم المتعال قال يا على¹⁶⁷

لو كشف الغطاء ما ددت يقينا¹⁶⁸

Sekiz uçmak yedi tamunun ahvalin yakın

Şöyle kim gönül gözüyle gördüm bildim ayân

¹⁶⁴ “An Sülale-i Hacı Bektaş Veli”

¹⁶⁵ “Abdühü 's-Seyyid Muhammed Hamdullah”

¹⁶⁶ “Peygamber'in hadislerinden rivayet edildi. Esirgeyen ve bağışlayan Allah'ın adıyla, Hamd, O'na, yani Allah'a mahsustur. O bize Mustafa şeriatını takip etmeyi zorunlu kılan ve Alevi yolunu uygun bulmayı ve Rıza'ya uygun edep ve davranışları da bize zorunlu kılmıştır. Ve şükürler yalnızca Allah'adır; onların şerefli varlıklarını ve niteliklerini her türlü övgü ve takdirle belirtiriz. Güneşin ve Ay'ın ışığı gibi, onların nuruyla parlayan hakikat. Allah'ın elçisi Muhammed'e ve onun Ehl-i Beyt'ine sonsuz ve daimî salâtlar olsun. Rasûlullah (s.a.v.)'in, müminlerin emiri ilim, hikmet ve takva sahibi, seçilmiş kılıcı, Mustafa'nın Amcasının oğlu, Ebu'l-Hasan Ali el-Mürtaza (a.s.)'a yönelik bazı hadisler ve öğütlerinin bir kısmını, Allah'ın affına ulaşmak isteyen fakir, Muhammed bin Taki, Ebu'l-Maani Mâta topladı. Bu, nebi-i ümmi'nin vasiyetlerinden bir vasiyettir ve içindek sözlerin mücevherleri ve hikmetlerin incileri vardır.”

¹⁶⁷ (Bir önceki metnin devamıdır) “...bilgisinden dolayı onu dilene bir hatırlatma kaldım. İnşallah ondan faydalanılır zira O (Allah), Kerim ve Yüce'dir. Hz. Ali şöyle buyuruyor:”

¹⁶⁸ Eğer örtü kaldırılrsa, yine de daha fazla kesinlik kazanmam

Eğer bu ten hicâbı gide nâgâh aradan
Ol yakın olmaya her giz artık eksik bi-gümân

النَّاسُ نِيَامُ قَازَ اَمَّا تَوَا اِن تَبْهَوَا¹⁶⁹

Ahretten Âdem oğlanları gâfil cümlesi
Sanasın yatıp uyurlar kendülerden yatıp
Çün erişe gâflet kılmaya ma'lum ola
Her ne ki dünyada kesb etmişler idi hayr şer

النَّاسُ زَمَانَهُمْ اَشْبَهَ مِنْهُمْ بَابًا يُهْمُ¹⁷⁰

Alemin halkında her giz ana halkı kılmamış
Gözedir kim zemân nice türlü devr eder
Hoş görürler anı kim devr-i zemâne hoş görür
Cevr ederler ana kim devr-i zemân cevri eder

مَا هَلَكَ اَمْرٌ عَرَفَهُ قَدْرُهُ¹⁷¹

Her kişi kim halk içinde tanıdı miktarını
Her kazalar kim feleklerden iner imendedir (?)
Gussa ve kaygıda olmaz hatırı (?) Her giz melûl
Kısmetidir her ferec kim dünyada mümkündür

قِيَمَتُ كُلِّ اَمْرٍ مَا يَحْسِنُهُ¹⁷²

Bildiğince ilmin artır almak artır Ey Aziz
Ger dilersen halk içinde arta kadr-i kıymetin
Âdemînin ziyneti ilm-i hünerdir belli bil (?)
İzzetin artırmak dilersen ilme sarfet kıymetin

¹⁶⁹ İnsanlar uykudadır, ölünce uyanırlar

¹⁷⁰ İnsanlar, zamanlarında babalarına benzeyenler gibidir

¹⁷¹ Kıymetini bilen bir kimse asla helak olmaz

¹⁷² Herkesin değeri, yaptığı işin güzelliğindedir

46. Sayfa

مَنْ عَرَفَهُ نَفْسَهُ فَقَدْ عَرَفَهُ رَبَّهُ¹⁷³

Hak Teâlâ'nın vücudu çünküm ol varlıktadır
Hüccet u danık senin nefsendir anla o zeki
Nefsini bildinse bildim ki buldun Rabbini
Nefsin üç mesnu' sanı'dan sorarsan Rabbini

المرء والمجو تحت اسانه¹⁷⁴

Er dili altında gizlidir kaçan ebsem durur
Bildirir kend özünü ağaz ederse söze saz
Adı cahildir kılarsa kıl u kalı çok çok
İsm-i akildir olursa sözü sazı avaz

من عذب لسانه كثيرا خوانه¹⁷⁵

Her kişi kim sözü gökçek ola tatlı dili
Halk ana kim karındaş ve kimisi yâr olur
Ekşi yüzlü katı sözlü olma açık yüzlü ol
Yoksa önündeki kullukçu sana ağyâr olur

بالبرء تسعيد الحمرة¹⁷⁶

Yâd ilen biliş ilen sen yahşılık kıl yahşılık
Yahşılık kılan kamu ahvaliden makbul olur
Yahşılıktan dahi yeğrek olmaya âlemde iş
Çok kişi azad iken hem yahşılıktan kul olur

بشرمال البحيل بحادث او وارث¹⁷⁷

Kim ki malın cem kıldı imdi yemedi yedirme
Kısmeti yok zayı' etti ömr-ü malı oldu mâr
Ya cihan afetleri ol malı elinden alur

¹⁷³ Kendini tanıyan, Rabbini tanımıştır

¹⁷⁴ İnsan, kendi dilinin altında saklıdır

¹⁷⁵ Dili tatlı olan kişi, kardeşlerinin sayısını artırır

¹⁷⁶ Masumiyet, özgür olanı mutlu eder

¹⁷⁷ Bir cimrinin malı ya bir felakete ya da mirasçıya müjdeler getirir

Ya kılır hasretde malını bir miras havâr

الجرع عند البلاء تمام المحنت¹⁷⁸

Her kaçan erdik belâya zarilik yoktur reva

Nice kim zari kılarınsın mihnetin tutar kemâl

Hiç

47. Sayfa

Hiç mihnet ana ermez kim kabul olmayasın (?)

Hak sevabından seni mahrum eder mekr u melâl

لا تنظر إلى من قال اونظر والى ماقال¹⁷⁹

Her kim ol bir sözü söyler ger hasis u ger şerîf

Bakma kim kimdir diyen ol sözü manasın gözet

Cehd kıl ta anlıyasın sözü çün tuttuk kulak

Kim dedikim söyleyeni hor gör da'va gözet

لا ظفر مع البغى وقال (?) على¹⁸⁰

Ger dilersin kim sana el vere maksudun senin

Hilm sanat ile yolundan götür cevr ü sitem

Zulümle kimse Muradına muzaffer olmadı

Olduysa âhirü'l-emr ol zafer oldu nedem

لا شناء مع كبر¹⁸¹

Kim ki kibr ü tekebbür-pişe oldu ucb ile

Meclisi mahfilde hayrın söylemezler Şeyh Sab

Her kimin işi tevazu' ola ve hulk-i edeb

Her işe kim dutsa ol yüz ana olur feth-i bâb

¹⁷⁸ Bela gelince, endişe tam bir sıkıntıdır

¹⁷⁹ Kimin söylediğine değil, ne söylediğine bak

¹⁸⁰ Hz. Ali buyurmuştur ki: Zulümle (haksızlıkla) zafer olmaz

¹⁸¹ Kibirle övgü olmaz

لا بُر مع الشَّيخ¹⁸²

Ni'met ıssı çünkü san'at eyledin imsak ve puhl
Emrine mümkün değil kim kimesne mahkûm olur
Ni'met için hizmet ile kemi kem göresin
Ni'mete puhl edene hizmet edesin şûm olur

لاصحة مع النَّهَم ومن كلامه¹⁸³

Çok yiyen Âdem gerek ki sağlığını bulmaya
Sağlığıyla çok yemek bir yerde kaçan ola cem'
Kend özüne az yemek mezheb kıl ey sahib nazar
Ta ki cismin meclisinde can münevver ola şem

لا شرف مع سوء الأدب¹⁸⁴

48. Sayfa

Ermedi hergiz ululuka edebsiz Âdemî
Gerçe atadan anadan ande var aslu neseb
Ger dilersek kim ululuk izzetini bulursan
Ehl-i irfân ile sohbet kıl edeb öğren edeb,

لا اجتأب من محرّم مع حرص¹⁸⁵

Âdemi hırs ve tama'dır kim belaya uğradır
Bahtlu ol kişi kim hırs u tama' terk eyledi
Ger dilersen kim haram düşmeyesin hırsı kov
Hırs terk eden safa bünyâdını berk eyledi

لا راحة مع الحسد¹⁸⁶

Şadılık maksudun ise olmağıl (?) her giz hasud
Kaygılıdır daima her kim hasetle yâr olur

¹⁸² Yaşlıya kerem olmaz

¹⁸³ Açgözlülükle (doyumsuzlukla) sağlık olmaz

¹⁸⁴ Kötü ahlakla (davranışlarla) şeref (onur) olmaz

¹⁸⁵ İstekle (hırsla) bir yasaktan kaçınma yoktur

¹⁸⁶ Hasetle (Kıskançlıkla) rahatlık olmaz

Geç hasetten zayı' etme gussa ile ömrünü
Sanma kim her giz hasetten kimse berhudâr olur

لامحبة مع المرُ وقال على¹⁸⁷

Çün ona kötülük kabul ettin muhabbet kalmadı
Nice ola sana kimse dost çün oldun lecuc
Geç lecacetden lecacet bir derttir çaresiz
Ta muhabbet bendin uzatmaya kaçan vere uc

لا سود مع الانتقام¹⁸⁸

Ululuk kadrin dilersen kin hatırdan gider
Kine dutmak ululuk ikbalini batıl kılur
Kine dutmaktan geçe gör ta sana baht ola yâr
Kine serverlik işin kim âkıbet batıl kılur

لا زیارت مع الذّ عارت¹⁸⁹

Bir azizi hatırın ister ki varıp göresin
Huyunu hoş yüzünü taze tutup artır fereh
Surete hub olmagıl siretde yavuz halkla
Şerbetin ağu durur gösterme altundan kadeh

لا صواب

49. Sayfa

لا صواب مع ترك المشورة¹⁹⁰

Hayrı şerri bilen ile danışıp başla bir iş
Gerçe ol iş olanın meşveret hub olur
Özünü zirek bilip danışmayınca işleme
Meşveretsiz iş egerçe bitse na-mergub olur

¹⁸⁷ Hz. Ali: "Bir kimseyle sevgi olmaz." demiştir.

¹⁸⁸ İntikamla liderlik olmaz.

¹⁸⁹ Aşırıya kaçmadan ziyaret et

¹⁹⁰ Danışma terk edilince doğruluk olmaz.

لَا مَرَوْتَ لِلْكَذُوبِ¹⁹¹

Kim ki yalıdır sözü andan mürüvvet isteme
Gelmeyesidir yalancı Ademîden lütuf cûd
Bir mürüvvetlü kişikim sözü yalan olmaya
Kande ise eşiğinde kırlarlar her dem sücûd

لَا وِفَاءَ أَمْلُوكِ¹⁹²

Kavline ve fiiline yoktur mülukun îtimâd
Sen vefa etme tama' anden kim ol ola müluk
Çün melâletden gönül olmuş ola hatır melûl
Taşa çalar ahdini ve kavlini kılmaz kabul

لَا كَرَمَ اعْزَّ مِنْ النَّقِيِّ¹⁹³

Ger kerem ehlinden isek zühd-ü takva pişe kıl
Kim ki perhiz edendir oldur sahib kerem
Ger direm almayasın ol vechiden ki ola haram
Yeğdir andan kim tasdik edesin her dem be dem

لَا شَرَفَ أَعْلَى مِنَ الْإِسْلَامِ¹⁹⁴

Hiç ululuk yok cihanda ücrek İslamdan
Bulasın izz ü şeref ger sen müselman olasın
Küfr-ü şirk ile geçirdin bilmedin evkatunu
Kaçan ola kim ikilikten pişman olasın

لَا مَعْقِلَ أَحْسَنَ مِنَ الْوَرَعِ¹⁹⁵

Seni afetten sakınmak için istersek penâh
Her hevesten geçin perhizkâr ola ey aziz

¹⁹¹ Yalan söyleyenin itibarı olmaz.

¹⁹² Krallara sadakat yoktur.

¹⁹³ Cömertlikten daha değerli olan, takvadır.

¹⁹⁴ İslam'dan daha yüce şeref yoktur.

¹⁹⁵ Takvadan daha iyi bir kale (sığınak) yoktur

50. Sayfa

Kande kim çekti felek derdi belaların çeri
Zühd ü perhiz-i hısar eden diler ehl-i temiz

لأفيع انحى من التوبت¹⁹⁶

Dünyada hadsiz günâh ettik pişman olmadın
Ussunu cem' eyle vü var suçların endişe kıl
Ger şefaatt dilersin kim suçun bağışlana
Yavuz işten tövbe kıl kendine taat pişe kıl

لا لباس أجمل من المستلامت¹⁹⁷

Âdeme sağlık gibi hilkat durur gökçek libas
Çün selâmetsin donun eski olursa gam değil
Hem kim afetten selâmet ola vü şad olmaya
Gussa ve gam hilatın geysün kim ol Âdem değil

لا داء أعيا من الجهل¹⁹⁸

İlm-i irfân hasıl eyle kim bu dürr kıymetlüdür
Cahil olmak bilmen bir derun-u dermandurur
İm-i irfânlık saadet ehline olur nasib
Cahilin kısmı şekavet hasılı hüsrاندurur

لا مرض اضنى من قلة العقل¹⁹⁹

Akl-ı eksik Âdemin canında var bir sayruluk
Kim anın gönlü perişan ola ve cism-i za'if
Gör ki somurtmayasın aklını artır mudam
Olasın her yerde erbab-ı sa'adetlen harif

لسانك يقتضيك ماعودته²⁰⁰

¹⁹⁶ Tövbeden daha başarılı bir aracı yoktur

¹⁹⁷ Güvenlikten (Selametten) daha güzel bir giysi yoktur

¹⁹⁸ Cehaletten daha yorucu bir hastalık yoktur

¹⁹⁹ Akıl eksikliğinden daha kötü bir hastalık yoktur

²⁰⁰ Dilin, senin alışkanlıklarını yansıtır

Âdem oldur ki sözü yavuz söze harc etmeye (?)
Söyleye gökcek kaçan kim söylenir ağzında dil
Sözünü fikr eyle anden söylemeğe ağzın ac
Halk içinde durur kim Âdemi eyler hacil

المُرْعَدُوّ مَا جِهْلُهُ²⁰¹

Kim ki bir

51. Sayfa

Kim ki bir işi ve bir ilmi bilip anlamadı (?)
Bilmez ol işi ve ol ilmi çün aklı kem durur
İlim ki kıymetli güherdir (gevherdir) halası din için
Nisbet eyler küfre ol nakıs ki namahrem durur

رَحْمَ الْآلَاهِ امْرَأَعْرِفَ قَلَامٍ وَ لَمْ تَعْدَّ طَوْرَهُ²⁰²

Tengrinin bul rahmetinden her giz olmaz bi-nasib
Kim ki bildi kendünün kadrini olmaz bü'l heves
Fikr edip fehm eylemiş haddinin mikdârını
Kadri haddinden kıdem ol taşra kovmaz bir nefes

اعْتَدْتُ الْاِعْتِذَارَ تَذْكَيرَ الذَّنْبِ²⁰³

Kande ise öksüzün her kim ki bir suc eyleye
Ol günâhın özrünü bir kez çü getürdü dile
Bir dahi özrün dilerse özünü eyler hakîr
Eğdirüben taze eyler suçlarını kim bile

الْاِنْتِصَاحُ بَيْنَ الْمَلَاءِ تَقْيِيرُ خ²⁰⁴

Her kime öğüt verirsen lütuf edip halvette ver
Dögmek ola her nasihat kim ola mecliste fâş
Her kim elinden gelir kim gönül suyun nisar

²⁰¹ İnsan, bilmediği şeyin düşmanıdır

²⁰² Allah, değerini bilen ve sınırlarını aşmayan birini merhamet etsin.

²⁰³ Yeniden özür dilemek suçluluk duygusunu hatırlatır

²⁰⁴ Halk arasında yapılan öğüt azardır

Hayf ona kim bi-tavakkuf halk içinde ata taş

إذا تمّ العقل نقص الكلام²⁰⁵

Akil isen söyleme çok söyler isen az az
Kim ki kâmil akl ola söylemez illâ ki az
Her kişi kim sözü anın az ola akli tamam
İzzet et dinle kelâmın işitip deftere yaz

الشفيعُ جَنَاحُ الطَّالِبِ²⁰⁶

Bir murâdı isteyenin kandı olur şefi'
Çün şefaata göre talib tez irer maksuduna
Kim ki bir hacetlüye Şah katına olur şefi'
Haceti olur reva çün arz ede mabuduna

52. Sayfa

نفاق المرء ذلّة²⁰⁷

İki yüzlü Âdemînin kande ise piri yok
Hod münafık olmaz ol illâ ki merdûd-u zelil
Lütf ile söyler sözü gönlü veliken gönlüdür
Pes münafık aynına piri durur çekilse mil

تعمّة الجاهل وضترفي مز بليّة²⁰⁸

Ey hünerlü ademî ger yoksa malın gam değil
Tengriden kılma gile kim nimetin payanı yok
Cahilin nimetlerine bakma kim nimetleri
Ol çiçektir kim biter çöplükte ve miktarı yok

الجزع اتعب من الصبر²⁰⁹

Eksüzün (öksüz) bir mihnete ger uğradıysa sabr kıl

²⁰⁵ Akıl tamamlandığında, sözler eksik kalır (Ne kadar akıllı olursan o kadar az konuşursun)

²⁰⁶ Aracı, öğrencinin kanadıdır

²⁰⁷ Bir insanın iki yüzlülüğü onun aşağılanmasıdır

²⁰⁸ Cahilin nimeti, çöplükte açığa çıkar

²⁰⁹ Panik, sabırdan daha yorucudur

Alama çok zarî kılma Hakka yakındır sabur
Zarî kılmak sabr kılmaktan acıarak gibidir
Mihnete sabr etmeyenin yoktur gözünde nur

المسؤول حرّ حتى يعيده²¹⁰

Her kaçan kim bir kişi diledi senden bir dilek
Etmeyince vadeyi anun ile azadesin
Va'de çün kıldık vefa kıl yohsa vade kılmağıl
Ger hilaf-ı vade kıldın her gönülden yadesin

اكبر الّا عدااء اخفأهم مكيدة²¹¹

Düşmanın yavuzluğu oldur ki ol senin ile
Hayradır zahiri amma batını dopdolu şer
Çün adu zahir ola andan hazer mümkündür
Çare yoktur kim kılasın gizli düşmandan hazer

ظنّاد العاقل كهانة²¹²

Her işaret kim kılur akil anın ardınca ol
Kim anın ekser gümânı âkıbet olur yakîn
Aklın

53. Sayfa

Akılanın zannı işde dek keza olmaz hata
Fal açıcı ve müneccim kişi gibi ey emin

من طلب ما لا يعنيه ما يعنيه²¹³

Her kim ol ibret gözüyle bir işe kıldı nazar
Assısın bildi ziyânın gördü dutdu i'tibar
Faidelü işlere cehd etti buldu faide
Faidesiz işlere kılmadı zayi' rüzgâr

²¹⁰ Sorumlu kişi, bir daha onu tekrarlamasına kadar özgürdür

²¹¹ En büyük düşmanlar, en iyi gizlenenlerdir

²¹² Akıllının düşüncesi kahinlik gibidir

²¹³ Bakıp da anlayan düşünür (ibret alır)

ألعءاءة سهل شاعك²¹⁴

Her kim ol halk ile düşmanlık üzere kıldı iş
Ömrü bi-hâsıl geçer her nesneden ayru düşer
Canla hasret çeker ki gussa hayran olur
Bağrı gâhi gan dolar ki rencden sayru düşer

ألقب اذااكره علي²¹⁵

İlm öğrenmeye cân hürrem gönül açık gerek
Kör olur hâtır eger öğredesin eger ehile
Belli oldu fehm egerçe cevri ile görse sitem
Unudur öğrendiğın her kim dem urur ehle

الأءب صوق ألعقل²¹⁶

Akl isen olmağıl her giz edesiz bir nefes
Kim edebden özge yoktur iyü ad için sebep
Akil oldur kim ola dâim edeble dirliğı
İsteme akl ol kişiden olmaya anda edeb

من طلب ما لا يعنيه ما يعنيه²¹⁷

Her kim ol bir nesneyi ister kim o lazım değıl
Gün geçirir herze ve bi-faide görür emek
Âkıbet ol nesneyi kim işine görklüdür
Hasretiyle çıkarır elden bu söze tutma şek

الذآ مع أطمع²¹⁸

54. Sayfa

Kimsenin malına ve gencine kılmağıl tama'
Kim tama' eden kişinin malına bîmâr olur
Kes tama' fâriğ otur Hak verdiğıne kani' ol

²¹⁴ Düşmanlık yangın gibi yayılır

²¹⁵ Kalp nefret ettiğinde kördür

²¹⁶ Edep (Edebiyat), akıl görüntüsüdür

²¹⁷ Kendini ilgilendirmeyen şeyi isteyen (arayan), kendisini ilgilendiren şeyi kaçıır

²¹⁸ Açgözlülük alçaklıktır

Bilmedi kim tama'lukunda ise hâr olur

الرّاحة مع اليأس²¹⁹

Canına rahat dilersen kes ümidin halktan
Çün umarsan her kişiden nesne rahat isteme
Bağlama her dikenin ihsânına her giz ümid
Hacetin Hak'tan dile gönlün cerahat isteme

أل حرمان مع أل حرص²²⁰

Çün nasibin irişür her nesneye olma haris
Kısmetinden hırsla rızık isteyen mahrum olur
Kıl kana'at az ile hadden aşırma hırsını
Eksik olmaz Âdeme ol nesne kim maksum olur

عبدالرشيد من شهوة اذلّ من عبدالرشيد²²¹

Nefsinin şehvetlerine şahken kul olmağıl
Nefsinin şehvetlerin kov akla uy kanun ile
Kul olan şehvetlere el çektirir eksik gelür
Ol kemine bendeden kim satılır altun ile

الحاسد مفتاظ على من لا زنبله²²²

Bakmaz illâ hışımla ve kahırla daim hasud
Ol kişinin yüzüne kim görmemiş andan günâh
Gözü yoktur halk elinde ta göre ol ni'meti
Kim veribdir kendü kullarına minnetsiz ilâh

كفى بالظفر شفيحاً لمزنب²²³

Suçluya çün elin erdi geç suçundan af kıl
Kudretin bestir şefaateçi çün oldı ol muti'

²¹⁹ Umutsuzlukta rahatlık vardır.

²²⁰ Hırsta yoksunluk vardır

²²¹ Şehvetin kölesi olan kişi, köleden daha aşağılıktır

²²² Kışkanç, suçsuza kızar

²²³ Suçluya şefaatele davranmak zafer olarak yeterlidir

Sen muzaffersin şefa'at ana ihsânın yeter
Senden özge çün bağışladın suçun neyler şefi'

رُبَّ سَاعٍ

55. Sayfa

رُبَّ سَاعٍ فِيمَا بِيَضَّةُ²²⁴

Çok kişi kim bir işe yapuşben nîk cehd eder
Assı yok âkıbet ol iş ana olur ziyan
Sa'-yi külli batıl ü cehd ettiği ve bi-fa'ide
Cümle yarenleri kaygılı hasudi şaduman (?)

لَا نَتَكَلَّ عَلَى الْمَنَى فَأَنْهَى بِضَائِعِ التَّوَكَّى²²⁵

Sanmaki dünyada nesne ki arzu eyler gönüle
Ya gülü ben el verir ya intizar ayırmayası
Arzuya verme dil benden işit kim arzu
Bu kadar nesne meger ahmakların sermayesi

الْبَاسُ حُرٌّ وَالرَّجَاءُ عَبْدٌ²²⁶

Ey sa'adet iyese çün kestin ümidin halktan
Canın oldu gussadan azad ve gönlün oldu şâd
Ger umarsan nesne ve her kimseden tutun ümid
Bende oldun değme göz bağılu işin olmaz küşâd

السَّعِيدُ مَنْ وَعَظَ بِغِيهِ²²⁷

Ey zehi devletlü ol Âdem ki işideceniz
Mana ehlinden nasihat duta olmaya melûl
Belki âdem ana der akl iyese kim gayret içün
Vireler öğüt cemaat kılalar anı kabul

²²⁴ Birçok kişi kendisine zarar verecek şey için çabalar

²²⁵ Umutlara güvenip dayanma, çünkü umutlar geçicidir (?)

²²⁶ Umutsuzluk özgürdür, umut ise bir köle

²²⁷ Mutlu olan, başkalarını nasihat edendir

الحكمة ضاً المؤمن²²⁸

Mü'minin itirdiği hikmettir rahmet nedir
Takatince tanımak her nesne'i şöyle ki var
Çünkü bildin hikmeti mü'min taleb kıl dai'ma
Her ki hikmetle dirilmez ol ne ola bir duvar

الشّرْجاً مع لمساً وي العيوب²²⁹

Kimse ile kılma yavuzluk ki yavuzluk kılan
Din ü ukbada özünü hor ser gerdan kılır

56. Sayfa

Aşikâr eyler cihanda cümle gizli aybını
Bozar ol hayrını ve yahşılığın pinhân kılır

كشف الوفاقنفاق وكشف الخلاف شفاق²³⁰

İttifak etmek bir işde çünke haddinden aşar
İki yüzlülük nişanıdır münafık olmağıl
Kimse ile hem muhalif olma çok zîra hilâf
Küllü düşmanlıktadır sen ana lâyık olmağıl

من اتى فى عجانة قلّ حياءه وبدي لسأم²³¹

Her kim oğlanlık deminde yattı halkın altına
Ol hayasız bir şakidir ka ve lem yüsirdür sa'id
Özü müdbir sözü batıl huyu yavuz gönlü dar
Yüzü katı sözü fahiş hoş fi'li zişt ağzı pelid

ربّ املٍ خائب²³²

Dünyada çok nesne-yi kim arzular olur Âdemi
Hatır-ı verhem olur esdi çün gezmez ala

²²⁸ Bilgi (hikmet) müminin yitik malıdır

²²⁹ Kötülük, kusurları bir araya getirir

²³⁰ Çok fazla uyum ikiyüzlülüğe, çok fazla anlaşmazlık ise ayrılığa neden olur

²³¹ Kim avret yeri ile ilişkide bulunursa, onun iffeti azalır ve dili pis olur

²³² Birçok umut hayal kırıklığıdır

Gök eger bulutludur yağmura bağlama gönül
Dem ola ine havadan dem ola ande kala

رَبِّ رَجَاءٍ يُؤَدِّي أَلِي أَحْرَمَانَ²³³

Vakt olur kim Âdemi bir nesne dutar ümid (?)
Ol ümid anı murada ürküdüb şad eylemez
Pes ümid ü arzuya değmeniz meyl eylemez
Akl olan iş bu iki nesne bünyad eylemez

رَبِّ طَمَعٍ كَأَزْبٍ²³⁴

Her neyi gördü gözün bağlama ana tama'
Çün sana olmaya kısmet ol tama' yalan olur
Ol yemişler kim tama' bağı ağacında biter
Dadı kandan ola lâyük yemeğe kaçan olur

رَبِّ أَرْبَاحٍ يُؤَدِّي أَلِي الْحَسْرَانَ²³⁵

Çok

57. Sayfa

Çok kişiler azı isterler bir işe yapışub
Her kaçan kim cehdle oldu müyesser ana yol
Azı senden çün diler kim ola türlü faide
Vâkıf oldum ola kim sûdu ziyanla kanla bol

أَلْبَغَى سَائِقِ الْحَيْنِ²³⁶

Halkı çok ancak kim hadden aşırmaq şûm olur
Âdemi çeker belâya âkıbet eyler helâk
Çün gönül ayinesi cevr ü sitemden tuta yüz
Olmaya ol ayine illâ ki insafıyla pâk

²³³ Birçok umut, mahrumiyete yol açar

²³⁴ Çoğu zaman, hırs yalandır

²³⁵ Bazı kazançlar, zarara yol açabilir

²³⁶ Haksızlık (zulüm) helaka(zarara) götürür

237 فِي كُلِّ جَرَّةٍ شَرِبْتِ وِ مَعَ كُلِّ أَكْلَةٍ غَفَّتْ

Bir içim su rahat ile kim içibdir dünyada
Kim yedi bir lokma etmek çekmeyince türlü renc
Eyü yavuz tatlu acı birbiriyle dir mudâm
Dikeniyle gül ola hem ola virâneyle genç

238 مِنْ كَثْرِ فَكِهِ فِي الْعَوَاقِبِ لَمْ شَجِعْ

Çok çok endişe kılmak ahrine bir işin
Zehresizlikdendir gönül hemişe korhulu
Bas kadem meydana er gibi eriş maksuduna
Fikrini terk eyle korkak olma ötre hulu (?)

239 إِذَا حَلَّتِ الْغَايِرُ د ضَلَّتِ التَّدَابِيرُ

Hak Teala'nın kazası çün yere gökten iner
İş işler iltifat itmez kulun tedbirine
Görsedir her neyi takdir edibdir perverdigâr
Kimdedir kim razı olmaz Tengrinin takdirine

240 إِذَا دَخَلَ الْقَدْرُ بَطَلَ الْحِذْرُ

Çün kaza ve çün kader indine kılsun bende sabr
Korhu itmez her giz astı çünke güçlüdür kaza
Ephem ol takdir ne sun boynunu ki çalışma hiç
Nesne yoktur faide illâ ki teslim ü rıza

58. Sayfa

241 الْأَحْسَانُ يَقْطَعُ السَّانَ

Her kime kim kılasın sen lütf-u ihsân ü kerem
Ol senin hakkında yavuz söze kılmaz heves
Bir kişi ardınca işittin ki söyler herze söz

237 Her dozda bir yudum ve her lokmada bir sıkıntı vardır

238 Sonuçları düşünen, cesaret edemez

239 Uygunsuzluk arttıkça önlemler kaybolur

240 Kader girince, tedbir sona erer

241 İyilik dili keser

Ey kerem işitilen anın ihsânla kes

ألشربألفضل و ألابد لآ بأ لآ صل و أالنسب²⁴²

Ger saadet istesen fazl ü edeb kesb eylegil
Deme benim gibi yok aslu nesebde bir halef
Neylesün aslu neseb çün olmaya fazl ü edeb
Kov neseb öğren edeb istersin izz ü şeref

أكرم أالنسب حسن ألابد²⁴³

Daima dersen ki kavmim çok aslım yücedür
Geçde gör asl ü nesebden hâsıl et ilm ü edeb
Çün edeb var sende ger aslu neseb olmaya gam değil
Çün edeb yok eylemez aslına aslu neseb

أوحش ألو حشئت ألعجب²⁴⁴

Kend özün gören keş ide tekebbür halkla
Sohbetini istemezler kimse kalur yalnız
Hem gönül gözüne girmez dahi olur özü hür
Hem işe fikri girişmez her giz olmaz öz

أكرم ألابد حسن أالخلق²⁴⁵

Her edebden yenre (?) gider halk içinde yahşı huy
Huy-i yavuz her kime kim uğrasa dirhem kılır
Ger edebden dem urarsan olmağıl yavuz huylu
Halkı gökçek olmaya Âdem edeb hem kim kılır

أغنى أالغنى أالعقل²⁴⁶

Baylık istersen akl ile ululuk daima
İrişe ululuğa her kim yakîni ola bay

²⁴² Sır (gizlilik), fazilet ve nezaketle ilgilidir, kök ve soy bağlarıyla değil

²⁴³ En güzel nesep (soy), güzel ahlaklılıktır

²⁴⁴ En kötü yalnızlık, kibirdir (kendini beğenmişliktir)

²⁴⁵ Güzel edebin en iyisi güzel ahlaklıdır

²⁴⁶ En zengin servet akıldır

Ululuk

59. Sayfa

Ululuk ana ki akılı kemdir la'ik değil
Ululuk baylıktır bil anlasın kıl akl u ray

الطَّامِعِ فِي وَثَا الدَّلِّ²⁴⁷

Bağlama her nesneye zinhâr ey akil tama'
Kes tama rahat dilersen hor ve bimâr olmağıl
Halk içinde kim ki har oldu tama'dan oldu hor
Sen eger izzet dilersen tama' ve hâr olmağıl

اخذِرْ مَا نَفَّارَ النِّعَمِ فَمَا كَلَّ شَارِدِمْرِدِ²⁴⁸

Dürlü ni'metler sana çün kıldı erzânî çalab
Kıymetin bil ni'metin şükr ile ni'met kıymeti
Bundan özge sana her giz ni'meti mümkün değil
Zinhâr ürkütme yavuz fi'le ol ni'meti

من ابدى صفحته للحق ملك ومن اعرض عن الحق هلك²⁴⁹

Hak yolunu koma elden pişe kıl
Batıla salma bizi hıkda erib Rabbenâ
Kim ki yüz döndü Hak dan batıla uzattı el
Çeşmini kıldı helâk canına düşdü fenâ

اکثر ومصارع العقول تحت بر وق ال ما طماع²⁵⁰

Her ne yerde kim uzattı el tama' basıldı akl
Çün tama' güçlü ola a'kluna kılma îtimâd
Akl eger güçlü ola kes tama' zincirini
Kalmışam hayran tama'dan dad elinden dâd dâd

²⁴⁷ Gözü aç kişi, zillet prangasındadır

²⁴⁸ Ahlak ve nimetlerin kaybolmasından sakının, zira her gidenin geri dönmediği unutulmamalıdır

²⁴⁹ Kim doğruluk için sabır gösterirse, onun mükâfatı övünçtür (Kim doğruluktan yüz çevirirse, helak olur)

²⁵⁰ Zihinlerin en büyük mücadelesi, hırsların şimşekleri altında gerçekleşir

إذا تملقتم فتأجر والآه بالصدقته²⁵¹

Çünkü oldun yohsulü malü tavrın kalmadı
Hak yolunda kıl ticaret sadaka ver pişe sen
Gencini ve malı ki ihsânla artura gör
Deme kim ben yohsulum et sadaka (?) pişesin

من لأن عوده كشف اعصانه²⁵²

60. Sayfa

Çaker kullukçu ile olma küstah ey emir
Gussaye? salma kimesne bende (?) için canını
Lütf eger çend yahşıdır lakin siyâset hem gerek
Ger siyâset kılmayasın kem tutar fermânını

قلب إلا حمق في فيه²⁵³

Eblehin gönül ve aklı çün dili ucundadır
Kand ise ağzı hiç andişe kılmaz açılır
Ey yavuz hayr ü şer gönlünde ne gizli ki var
Anlamaz söylediğin da'im dilinden saçılır

لسان العاقل في قلبه²⁵⁴

Her kim ki akl var anun dili gönlündedir
Söylemez andişesiz halk arasında sözünü
Her kelâmın nakdini vaktin görerek harc eder
Kimse bilmez sırrını faş eylemez kend özünü

من جرى في عنان امله عرباً جله²⁵⁵

Her ümid arzusunun ardınca gitmek hoş değil
Nefse ki uyma heves eline verme ihtiyar

²⁵¹ Eğer övmek istiyorsanız, Allah'la sadaka ile alışveriş yapın

²⁵² ?

²⁵³ Ahmağın kalbi ağzındadır

²⁵⁴ Akıllı kişinin dili kalbindedir

²⁵⁵ Umut bulutları içinde koşan, ölümüne aldanmıştır

Çok dahi gitme anın ardınca bir gün ol seni
Uğradur nageh ecel bendine eyler tarumar

إذا وصلت اليكم اطراف النعم فلاتتفرّوا قسماً هأ بقّلت الشكر²⁵⁶

Her yakadan çün erişir türlü nimetler size
Şükr edüb ürkütmenüz ol nimetin bâzarını
Şükr idersek Hak Teala nimetin arturur
İtersin şükürsüz ol nimetin payanını

إذا قدره على عدوك فأ جعل العفو شكر ألقدره عليه²⁵⁷

Çün sana yâr oldu nusret düşmanı kıldın zebûn
Geç suçundan af kılıkim kinin andan alasin
Şükr vâcibdir sana çün eline girdi adû
Rahm kıl sen haşa ki değme günâha kalasin

مأ اضمأر

61. Sayfa

مأ اضمأر حدّ شيئاً إلا ظهر في فلتأت لسانه وصفحات وجهه²⁵⁸

Her kişinin vardır gönlünde çün bir gizli söz
Ger dilersen kim bilesin âkıbet ol razını
Sözünün ma'nisine yüzünün rengine bak
Ta ki sırrın anlayasın çoğunu ve azını

أيأك و مصأحبت الأحمق²⁵⁹

Zinhâr ola ebleh ile hemnişini
Kim kedûretdir işi bulmazsın anden sen vefa
Sohbetinden hayr görmezsin değer şerri sana
Hem huyuna varmağıl perhizkâr ol da'ima

²⁵⁶ Size nimet ulaştığında, bu nimetin değerini az şükürle azaltmayın

²⁵⁷ Düşmanına karşı üstün geldiyse, ona karşı bağışlamayı, üstünlüğün şükür sebebi olacak şekilde yap

²⁵⁸ Kimse bir şey gizlemez ki, diliyle dökülmesin ve yüzünün ifadesiyle belli olmasın

²⁵⁹ Akılsızın dostluğundan sakın

افقر ألقى الحمف²⁶⁰

Aklın ussun varsa yohsul değilsin baysın
Assı etmez baylık çün eyleye ola Âdemi
Kande ise ebleh ahmak kişi yohsul olur
Halk içinde gerçe her giz malını görmez kimi

الاهم اعغفر رمضات الحاظ واسقطات الالفاظ وهقوات اللسان وشهوة الجيسان²⁶¹

Ya ilahi yarlığa kıl lütuf edüb suçlarımız
Biz eger kıldık hata sen rahmetinle af kıl
Her ne geçtiyse gönülden her ne kim kesb etmişiz
Her ne kim çıktı ağızdan her ne kim söyledi dil

Her ki hâned ez berâyi men du'â'

Ya Rabb an-ra haşr gün bâ evliyâ

Fi 6 Rebû'l-evvel sene 1229²⁶²

Ketebehû fakir el hakir Es-Seyyid Seyyid Muhammed Hamdullah

An bende-i Hazret-i Pir

Mühür:

Üst Kısım: وَمَا تَوْفِيقِي إِلَّا بِاللَّهِ²⁶³

Orta Kısım: عن سلاله حجي بكتاش ولي²⁶⁴

Alt Kısım: عبدهالسيّد محمد حمدالاه²⁶⁵

62. Sayfa: Türkçe bir metin (el yazısıyla)

“Fevziya sen söyle sameyle kabul?”²⁶⁶

Selamlar tabidir

“Kimdir bu alemde emvali Allah kul faş geçir”

²⁶⁰ Ahmaklık en büyük fakirliktir

²⁶¹ Allah'ım, bakışların hatalarını, sözlerin yanlışlarını, dilin hatalarını ve bedeninin arzularını affet
²⁶² 26 Şubat 1814. Bk.: <https://www.ttk.gov.tr/tarih-cevirme-kilavuzu/> Erişim Tarihi: 03.12.2023.

²⁶³ “Ve başarım ancak Allah'tandır.” Hûd Suresi 88. ayetten bir parça. Bk: <https://www.kuranmeali.com/AyetKarsilastirma.php?sure=11&ayet=88#:~:text=Sizi%20kendisinden%20men'%20etti%C4%9Fim%20%C5%9Feyler,ancak%20O'na%20y%C3%B6nelirim.%E2%80%9D>
Erişim Tarihi: 26.03.2024.

²⁶⁴ “An Sülale-i Hacı Bektaş Veli”

²⁶⁵ “Abdühü's-Seyyid Muhammed Hamdullah”

²⁶⁶ Şiir olduğu düşünülen ve farklı bir renkle yazılmış yazıdır.

Kitabın bir harfine zerre loksaniyet²⁶⁷ verilecek olursa ebedi tarikat düşkünü olacağa biyan²⁶⁸ olunur.

Koca?²⁶⁹ Baba Köyünden Fevzi ve Alırza ULUSOY

(Alt kısımda bir şiir olduğu düşünülen silik bir yazıyla şiirler devam etmektedir)

Koçak gül balum ola aza

13-4-965

Sevdiğim namerde açma canı ha

Gönül seyir eyledi cümle cihanı

Görmedim bir kimse mert insanı

alur?

63. Sayfa

من خاف الله أخاف الله منه كل شيء، ومن خاف الناس أخافه الله من كل شيء²⁷⁰

Dinle ey mümin muvahhit kim buyurmuştur Resûl

Kim kabul etse bu nutku ola ol makbul kabul

Kim ki Hak'tan korkar ise korkar andan her kişi

Kim ki Hak'tan korkmaz ise her kişiden korkar ol

الجاهل عدو لنفسه فكيف صادق لغيره²⁷¹

Al emanet dostluktan ihtirâz et cahilin

Kendine düşmandır ol gayre nice yâr olur

Küll-i şey'e şey'e el-cahil la şey'

Hemnişin-i cahil olmaklık katı murdar olur

أكثرهم اذا وعدوا اذا قرر عفا²⁷²

Sadıkü'l va'd olmak istersen vefa kıl ahdine

Çün demişdir fahr-i alem es-selatü ves-selam

²⁶⁷ Metnin anlamına bakıldığında “*noksaniyet*” denilmek istenmektedir.

²⁶⁸ Metnin anlamına bakıldığında “*beyân*” denilmek istenmektedir.

²⁶⁹ Koca: Kocu, koçu?

²⁷⁰ Bu hadis: “من خاف الله أخاف الله منه كل شيء، ومن خاف الناس أخافه الله من كل شيء” şeklinde de kaydedilmiştir. Tercümesi: “*Kim Allah'tan korkarsa Allah her şeyi, ondan korkar duruma getirir. Kim insanlardan korkar ise Allah onu bütün her şeyden kokar duruma getirir.*”

²⁷¹ Cahil, kendisinin düşmanıdır; o halde nasıl başkalarına (dürüst) dost olabilir.

²⁷² Cömert kişi söz verdiği zaman yerine getirir ve güç yetirdiği zaman affeder

Af ü cürm et kudretin (?) yahud Hakka sal
İntikam emrine etme ki (?)

نَيْتِ الْمُؤْمِنِ خَيْرٌ مِنْ عَمَلِهِ²⁷³

Ey dil elden geldiğince hayra olsun niyetin
Çün deyibdir niyyetü'l ahyar hayrû'n min 'amel
Niyyeti hayrı şer üzre hele galib eyleyen
Buldu rahmet kurb-i Hak'tan zi saadet zi şeref

شَرُّ النَّاسِ مِنْ أَكْلِ وَحْدِهِ²⁷⁴

(?) (Mizban?) yalnız yeme ta'amın sensen ol
Olmasun dersen eger abdehü'l-batın adın senin
(?) ta'am vahiden yekfik'el esneyn
Ey ahi İşbu kande hatem-i taî olsun üstadın senin

تَفَكَّرْ سَاعَتِ خَيْرٌ مِنْ عِبَادَةِ شَيْنِ سَنَّتِهِ²⁷⁵

Fikr ile fark eylemek bir lahza batıldan hak ı z (?)
Yeg değil midir ibadet eylemekten şest sal

64. Sayfa

Fikri rahmani sıfattır ucüb-ü şeytani cihet
Fikr ile yar ol eger olmak dilersen bi melâl
عَلُوْ اَلْهَمَّتْ مِنْ اِلَا يَمَانِ²⁷⁶
Himmet-i Alîdir imanın nişanı ey aziz (?)
Kadrin alçaksa kırmaz himmetin Alî gerek
Fikr-i ferdadan güzer kıl terk-i tecrid ol bugün
Kase-yi hırsı saymağa istiğna gerek

²⁷³ Müminin niyeti, amelinden daha hayırlıdır

²⁷⁴ İnsanların en kötüsü yalnız yiyendir

²⁷⁵ Bir saat tefekkür etmek (düşünmek), altmış yıl ibadetten daha hayırlıdır

²⁷⁶ Azim yüksek bir inançtan gelir

الشَّهْرَتِ أَفْتِ وَالْحَمُولِ رَاخَةَ²⁷⁷

Şöhret afettir sakıngıl şöhretinden alemin
Rahat istersen tahammül ile bar-i mihnete
Nîk bedden her kişi halkın diline düşmesün
Yohsa anı iki günde uğradırlar afete

اكثر هَادِمِ اللَّذَاتِ وَ مَغْرِ أَلْحَا (?)²⁷⁸

Hademü'l-lez-zat zikret (fenadarende ?) kim
Çün değildir hane-yi ömrün esası üstüvâr
Mazi'-yi müstakbelin nakdi heman emrüzdür
Bu demi hoş gör eger mezday dersen ismikâr

اِذَا رَأَى الْفَقِيرَ فِي بَابِ أَمِيرٍ فَسَدَ الْفَقِيرُ²⁷⁹

Bir fakiri göresen eyleşir der-i şahanede
Azdırur anda pis din-i diyanet az olur
El-emanet ol gedâdan ihtirâz et zinhâr
Ki ol gedâ müfsid olur yahut durur gammaz olur

إِنَّ شَرَّ النَّاسِ عِنْدَ آلَاهِ مَنْ أَذْهَبَ آخِرَتَهُ بِدَمْنَاءِ غَيْرِنَ²⁸⁰

Bil ki şer ün-nas inda'llah ölüdür kimi henüz
Gayri dünyası için öz dininde noksan (?)
Nakes ol nakesdir kim gayrı rızkın gayriden
Sakına yani bununla ana ihsân eyleye

اتَّقُوا الظُّلْمَ فَإِنَّهُ ظُلْمَةٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ²⁸¹

Her ne denli

²⁷⁷ Şöhret zarar, tembellik rahattır

²⁷⁸ Okunamayan kısım

²⁷⁹ Eğer yoksulluğu emirin (kralın) kapısına koyarsanız, yoksulluk bozulur

²⁸⁰ Allah katında insanların en kötüsü, başkasının dünyası için ahiretini harcayan kişidir

²⁸¹ Zulümden sakının, çünkü o, kıyamet günü karanlıktır

65. Sayfa

Her ne denli serbülend olsan tefahürlenme kim
Padişahım padişahlar padişahından sakın
Bir gün ol aza ki berg gibi düşer lerzan edüb
İmdi sen mazlumun ah-ı sub-gâhından sakın

من لا يرحم الناس لا يرحم آله له²⁸²

Ey birader Halık'tan Rahmet istersen eger
Rahmini her şeye eksik eyleme bir anda
Rahm kıl yer üzre yer altında rahmet bulasın
Rahm edersen rahm edem demiş Hüda Kur'an'da

من أتى عليه ار بعين ولم يغلب خطيره على شره ظيئجر النار²⁸³

Kırk yıl içre bir kişinin hayr-ı galib olması
Şerri üzere ol kimesne âkıbet merdûd olur
Ruh-i eşya her ne tenle girse anınla çıkar
Öyle olsa ehl-i şerrin makamı od olur

اطلبوا الحأجت من حسأناً أدجوه²⁸⁴

Hacet istersen eger bir hande-ruden isteğil
Leyk andan (?)
Dest-i nakesdan hariri perniyan-puş olmadan
Bir hasıra hasret olsun merdum-i (?)

دعوت ألفربأءمقر ونت بألا جأبت²⁸⁵

Ey garibi inciden ahından etğil ihtirâz
Çünkü ahı suz-nâkın kurb-ı Hak'ta râhı var
Tutalım kim şehriyarı heft keşversin bugün
Bunda niçün zulm edersin anda Hak dergâhı var

²⁸² İnsanlara merhamet etmeyen kimseye, Allah da merhamet etmez

²⁸³ Kırk yaşına gelip de iyiliği kötülüğünden baskın gelmeyen kimse cehenneme hazırlansın

²⁸⁴ Okunamayan kısım

²⁸⁵ Gariplerin daveti, kabul ile bağlantılıdır

نوم المآلم و خير من عبادة الجاهل²⁸⁶

Server-i alem dimezdi utlübü'l-ilm ey aziz?
Nevm-i alem olmasaydı zühd-ı abid din güzün
İlm inkâr eyleme ey münkir-i nadan ki çün
İlm ile ma'lum olubdur evvelin-i ahirin

66. Sayfa

من سترة عيب مسلم ستر آلاه فى الدنيا وألا خرجت²⁸⁷

Ey birader aybını faş olmasun dersen eger
Sen dahi lütf eyle kimse aybını faş eyleme
Ruteb-i mayis bulduğun söyler ne gelse diline
Kendünü lütf eyle bir yavşağı yoldaş eyleme

التكبر مع المتكبر صدقته²⁸⁸

Kim ki söylemişiz sana ar istikbar eder
Sende istiğna yüzün dut anı Âdemdir dime
Alem-i ma'niye bak ey münkir-i suret perest
Men mükerrem oldum anden benden ol kemdir dime

الدنيا قطرت الاخرة فأ عبروا وألا تعمر فيها²⁸⁹

Mustafa dünyaya köprüdür geçin yapmak dedi
Hiç yel üzre hanın olmaz binası üstüvâr
Her ne denlü hoca-yı Hind u Acem olsak eger
Mala mağrur olma kim dünya değildir ber-karar

الجنة تحت أقدام الأمهات²⁹⁰

Ger riayet kıl hukuk-u valideyne ey aziz
Hâki-pay çünkü cennetten işarettir sana
Pes gam u şadide bunlar havadar gör senin

²⁸⁶ Alimin uykusu, cahilin ibadetinden daha hayırlıdır

²⁸⁷ Kim bir Müslümanın ayıbını örterse, Allah da onu dünyada ve ahirette örter

²⁸⁸ Kibirliyle kibirli olmak sadakadır

²⁸⁹ Dünya, ahirete bir köprüdür, dolayısıyla onun üzerinden geçin ve onu inşa etmeyin

²⁹⁰ Cennet, annelerin ayakları altındadır

Üstüne pervane hem şemi' hidayettir sana

من احبَّ شيئاً اكثرَ ذكره²⁹¹

Bir kişi dünyayı çok zikretse ikrah etmese
Ki an helâkîdır anun gerçeğe izz ü naz eder
Her kabın ne kim içinde var dışına Ol sızar
Dil gönülden gelir andan söze ağaz eder

طعامُ الجوادِ دداءٌ و طعامُ البحيلِ داءٌ²⁹²

Ni'meti derde devadır bir sehavat ehlinin
Pes elemdir bir leyimden yiedigin nan ü nemek
Çek nedenlü

67. Sayfa

Çek nedenlü kim çekersen dünyada renc ü ana
Bir hasis-i nakes-i namerde muhtaç olma tek

القتاعت كز لا يُغنى²⁹³

İhtiyar etse kanaat gencine bir ihtiyar
Alemin sultanıdır ol kenzi lâ yefnâsı var
Şahtan yeğdir huzur-ı hal ile kani' gedâ
Padişahın hod başı üzere nece kavgası var

أل ما نت مجر الرزق والخيانة مجرى الفقير²⁹⁴

Ehl-i akl isen emanette hıyanet eyleme
Bulmadı kimse hıyanet birle berhurdarlık
Yeğ degilmi ma'il olsan istikamet kılmağa
Çünkü olmazmış hıyanetden beter murdarlık

²⁹¹ Kim bir şeyi severse onu çokça anar.

²⁹² Cömert'in yemeği ilaçtır, cimrinin yemeği ise hastalıktır

²⁹³ Kanaat (memnuniyet), tükenmeyen bir hazine gibidir

²⁹⁴ Emânet, rızkın akışığıdır; hıyanet ise yoksulluğun akışığıdır

من حدم قلب ألمو من فكاً نماً هدم ميت ألاه²⁹⁵

Ey sevab-ı hacc-ı ekber isteyen al-i nazar
Gir gönül mülkün tavaf et gör ne Beytullah imiş
Ruh-ı kudsiler tavaf eyler anun her köşesin
Dil nazargâh-ı Hüda'dır hoş (yüce dergâh imiş?)

الفتنة نأ نمت لعن الآه من ايقضا²⁹⁶

Katleden fitne eşedir der Hüda Kur'an'da
La'nete lâyıktır ol kim fitneye ikaz eder
Suret-i insanda bir iblis-i vesvâsıdır
Âdemi iğvâ eder Hak'tan kaçır ağrâz eder

اتقى بث من أحسن إليه²⁹⁷

Hoş ve yahşıdır Ahmed-i Muhtar hayrî'l-mürselin
Kime iyilik eylesen andan sana noksan gelir
Bende ki bendeler geçibdir bu'l temettü kim
Anduğumca gözlerimden yaş yerine kan gelir

اذا اراد آلاه أن يقبض روح عبد جعل فيها جأصته²⁹⁸

68. Sayfa

Çün ele geç gire maksudun perişan olma kim
Ve bertu maksud-u tüb ayet dila aheste baş²⁹⁹
(?) ölmen dirilmen emr-i Hak'tır gerçe kim
Ölmeden maksuda vasl olmağa zehi baş

من احب قومأفهو منهم³⁰⁰

Dinle ey mü'min muciz kim buyurmuştur Resûl
Her ne sevse bir Âdem haşr olunur anunla ol

²⁹⁵ Mümin bir kişinin kalbini yıkan adeta Allah'ın evini yıkmış gibi olur

²⁹⁶ Fitne uykudadır; Allah, onu uyandıranı lanetlesin

²⁹⁷ İyilik yaptığım kişinin kötülüğünden sakın

²⁹⁸ Eğer Allah, bir kulun ruhunu almayı dilerse onun içinde bir ihtiyaç oluşturur

²⁹⁹

³⁰⁰ Kim bir toplumu seviyorsa, o toplumun bir parçasıdır

Her kişi bir söz bulur amma bu budur ben bildiğim
Hakk'ı bulduysan sende bulursan arif ol

ان الاله تعالابن ظر صور كم و لكن ينظر الى قلوبكم³⁰¹
Zahirin ma'mur ederse zahidi suret-perest
Gam değil sen batının pak eyle ey al-i nazar
Ehl-i mana surete kılmaz nazar sen arif ol
Gerçe olur terk içinde sikke suret muteber

من دخل القبر بلا غماً نماد كمب البهر بلد سفينة³⁰²

(Kabre girmek dadsiz?)

Rakibü'l-bahr olmak ister bi-sefine ol seffi
Ey (?) dergâh-ı Hakk'a bi-amel azm-i sefer
Bi zevada kat' olunmaz menzil-i sahra tepe

الموت كل كل ناس شرابت و القبر باب كل لناس دخلة³⁰³

Çün diner el mevt kelser teşribü'l-ervâh-u fi³⁰⁴

Kabir bir bab-ı beladır kim bay u fakir
İş bu çarkı pire zinde bulmazsın sen halâs
Ger sabî-yi şîr-har ol cevân-ı şîr-gir

الدنيا ساعة فأ جعلها ساعة³⁰⁵

Dünya bir saattir ol bir saate taat gerek
Ey eger eylersen ol bir taata sad ma'siyet
Bu fena dünyayı terk etse gedâ-yı natevan
Ol sürer labud beka darında baki saltanat
El sabr ma'sah

³⁰¹ Allah sizin suretlerinize değil, kalplerinize bakar

³⁰² Okunamayan kısım

³⁰³ Ölüm, her insanın içtiği bir kadeh gibidir ve kabir, herkesin gireceği bir kapıdır

³⁰⁴ Bu Farsça metin internette aratılacak.

³⁰⁵ Dünya bir saat gibidir, onu ibadetle geçir

الصبر مفتاح

69. Sayfa

الصبر مفتاح الفرج³⁰⁶

Çün demiştir Mustafa el sabr u miftahü'l-ferec
Sabır kıl her işte sabretmek selâmet gösterir
Hey'eti te'cil bir ayinedir her ayine
Bakar olsan sana her yüzden nedamet gösterir

أصدقى نجى والكذب يهدك³⁰⁷

Çün demiş el hayinu hai'fe habib-i Zü'l-Celâl
İstikamet kıl bunlardan bulmak istersen necat
Pes sevadü'l-vech fi't-darın imiş kezzablık
Cidd u cehd et var ise mahvola sende bu sıfat

ثلث مهلكات بخل عجب هواء³⁰⁸

(?) buyurmuştur sulse muhlikat
Biri buhl biri aceb biri nefsanî heva
Yalnız her çend İslam'ı birisi (?)
Sen bu üçü bir bire cem' ettin amma hayr ola

ارحمرثلث عزيز قوم ذل و غني قوم الفقر³⁰⁹

Erhamu kavmü'n sus çün demiş Şah-ı Resûl
Biri ol müni'm ki dehr ide fakir el hal anı
Birisi ol evvel aziz iken sonra ola zelil
Biri alim ki tahkir ide her cahil anı

من إذا جأه فكاً نما قتل بعين نبياً³¹⁰

Hane hem-sayene etsen eza na-hakk yere

³⁰⁶ Sabır, ferahlığın anahtarıdır

³⁰⁷ Doğruluk kurtarır, yalan mahveder (helak eder)

³⁰⁸ Üç şey helak eder; cimrilik, kibir ve heva (arzular)

³⁰⁹ Üç kişiyi acıyın; kavmin azizi iken zelil olana, kavmin zengini iken fakir olana

³¹⁰ Komşusuna zarar veren kimse adeta yetmiş peygamberi öldürmüş gibidir

Cürm-ü hefdadını katleylemekdir fi'l mesel
Hoş demiştir bu hadisi Ahmed-i Muhtar'a Hak
Sende var ise bu sıfat vaktidir insafa gel

العديد برّ وآلاه يعتدراً³¹¹

Gerçe çok yere (?) talib-i tul-i emel
Ah kim (? tağyir eyledi)

70. Sayfa

Hak olunmaz cehd ile levh-i ezelde anı kim
Katib-i Hakkü'l-kalem cebrinde tahrir eyledi

لا بجمع الشح والا يمان في قلب المؤمن ابدأ³¹²

Mü'minin kalbinde iman buhl ile cem' olmaya
Kim demiştir Mustafa cennet yüzün görmez bahl
Çün kilidi cennetin cömert eli miftahtır
Can feda kıl gel besât-ı kurbe istersen sebil

معادت المر أن يذ كر لسانه الصدّف³¹³

Doğruluk iki cihana yaraşır derler veli
Dinle bu ra'na hadisi benden ey ferhunde-fal
Eğrilikten kizb elinden el ayazu el aman
Rast sözden pek keşide olmaya nîk u hâl

ان الشيطان بجرى من اعضاء ابن بجرى آلاه³¹⁴

Fi sudurinnas (?)
Zahirinde Âdeme igva veren telbis gör
Kangı denden ihdiraz etsin bu miskin Âdemi
Cümle endamında kan gibi gezer iblis gör

³¹¹ Kul planlar, Allah ise takdir eder

³¹² İmanla cimrilik, bir müminin kalbinde asla bir araya gelmez

³¹³ Kişinin mutluluğu, dilinin doğrulukla hatırlanmasıdır

³¹⁴ Şeytan, vücutta kanın dolaştığı gibi dolaşır

من ابيض لحيت في الا سلام كان له نور في الآخق³¹⁵

Her kimin İslam içinde lahyesi ola sefid
Server-i alem demiş ukbada eli nur olur
Zâhirin amma sefid bâtının ola siyah
Ki sakın ol muy-ı ebyez sana murdar olur

من كان له و لدصالح فھر صي لم عبت³¹⁶

Sâkî-yi dest-i ecel çün durdurur peymaneyi
Devlet anun kim kıla sonunda bir salih veled
Men yekün el ibn-i salih fehüve hayyün lem yemid
Ger şaki olsa olur kabrinde mezmum-i ebed

ومن ما تو فھولھم يوم القيمة³¹⁷

Bu his³¹⁸

71. Sayfa

Sahibiyle cennet ortasında hâil din ola
Ey azizim ol eger olursa bir dirhem dahi
Mihnet-i medyunluk dem beste eyler Âdemi
Ger olursa fi'l-mesel? Hızr u Mesihadem dahi

من نهسأیلا یکنه يوم القيمة³¹⁹

Sâili mahrum gönderse katından bir kişi
Rahmeti Hak'tan muhakkak olduğu mahrum olur
Bu mesel meşhurdur varın veren yâd olmamış
İmdi bir var nesneye yoktur diyen mâ'dum olur

مو تو قبل ان تمو تواوحاً بو قبل ان تحأسبوا³²⁰

³¹⁵ İslam'da sakalı ağaran kimse için ahirette bir nur olur

³¹⁶ Salih bir çocuğu olan kimse, ölmemiş yaşayan gibidir

³¹⁷ Ve ölen, kıyamet günü onların yanında olacaktır

³¹⁸ Derkenarda yer alan “Bu his” ifadesi bir sonraki sayfanın da aynı şekilde başlayacağını belirtmek için kullanılmıştır. Fakat bir sonraki sayfa (71. sayfa) başka bir cümleyle başladığı için 70. sayfadan sonra başlaması gereken sayfanın eksik olduğu düşünülmektedir.

³¹⁹ Kim bir isteyeniyi azarlarsa, kıyamet günü melekler de onu azarlarlar

³²⁰ Ölmeden önce ölün, hesap vermeden önce kendinizi hesaba çekin

Hicr ile ölmezden evvel da'va-i aşka yok sübut
Kim denilmiştir cism mutusu kabl ente mutusu (tr yaz)
Mutusu ile hisab-ı nefsinin insafa gel
Var mı gör sende rızai la yemami la yemut
Kim yiğitlik unfuvanında olursa tevbedar
Hakka andan sevgülü alemde bir ferd olmaya
Dest-i tövbe etmede evvel kadem-baş oynayan
Merd-i meydan-ı muhabbet ola namerd olmaya

الموت جسرٌ يصلُ العجيب³²¹

Cisr-i vuslatdır ecel kim ehl-i ehle er görür
Surete eyler delalet gerçe hicr-i hasrete
Cümle eşya eder imiş aslına labüdd rücu'
Can-ı Cenab-ı Kibriya ten turâb-ı vahdete

ان الآله ليلى الظالم فاذا اخذه لم يغلب³²²

Sanma zalim senin zulm üzere yıkılmaz ser-nigün
Gerçe cennettir ana mihnet serây-ı rüzgâr
Sille-yi dest-i felekden şöyle kim bir gün ola
Kargah-i aleme ibret nûma-yi rüzgâr

من سكت سلّمٌ ومن صمت نجات³²³

72. Sayfa

Ümmi mecmu'-i edebdir samit olmak Âdeme
Arif oldunsa dilin tut padişah-ı alem ol
Olduğuna virmeğil [?]
Tane yohsa başını gavgaya virdin ebsem ol

³²¹ Ölüm, sevgiliyi sevgiliye ulaştıran bir köprüdür

³²² Şüphesiz Allah, zalimi (cezalandırmak için) erteleyebilir, fakat bir kez cezasını verdi mi, ondan kurtuluş yoktur

³²³ Kim sessiz kalırsa, selamete erer; kim susarsa, kurtulur

324 الا نَصَافٌ نِصْفُ الدِّينِ

Çünke insaf nisfüddindir demiş Resûl
Kim işitip bunu insaf eylemez insaf ana
Her kim insaf-ı sıfatla ola sâfi muttasil
Dâd Hak'tır bu amel sığmaz güzaf laf ana

325 اذا انكح ابن آدم صَاحَ الشَّيْطَانِ و يَقُولُ اَوْ لَا لِمَنْ عَصِمَ نِصْفَ دِينِهِ

Kim bu kul üzre nikahü'l el-şerh icab eylese
Dininin nısfın ihfaz eyledi şeytandan ol
Server-i alem demiş eşrariküm a'rabiküm
Pes fazilettir nikâh etmek bulursan andan ol

326 حَسَنَ الْمَرْءِ تَرَكَ مَا لَا يَعِينُهُ

Dinle benden bu hadisi kim sahih akvâldir
Terk-i mâlâyâni etmek efzal-i âmâldir
Kim ki beyhude yere beyhudesiz güftâr eder
Ehl-i akla bu katı gayet kabîh efâldir

327 مَا خَلَقَ الْآلِهَ شَيْئًا اشْبَهَ مِنْ آدَمَ

Ma haleka'l-lahu şey'e şebehehu men âdem
Gerçe sonundan yarattı on sekiz bin âlemi
Halk-ı alem Âdemi-zadın elindendir zebûn
Pes eceldendir zebûn illâ ki miskin Âdemi

328 كَلَّمُوا النَّاسَ عَلَى قَدْرِ عَقُولِهِمْ

Çün denibdir kelli mu'l-nas kadrin akl
Cahile irfan sözün dersin perişandır yine
Degme bir hayvan ne bilsun çeşme-yi hayvan nedir
Mantıku't-tayr'ı bilen ancak Süleyman'dır yine

324 Adalet, dinin yarısıdır

325 İnsanoğlu evlendiği zaman, şeytan yüksek sesle bağırır ve der ki: "Dininin yarısını koruyanın vay haline!"

326 Kendisini (doğrudan) ilgilendirmeyen şeyi terk etmesi, kişinin iyi oluşundandır

327 Allah, Adem'den daha benzer bir şey yaratmamıştır

328 İnsanlarla akılları nispetinde konuşun

73. Sayfa

الخمراّمُ الحباّبُ يثُ فَا خذروه³²⁹

Çünkü hamr ümmü'l el-habaisdir gerektir ihtirâz

Gerçe Hakkü'l-lah olanın tövbesi olur mua'f

Tevbesiz sen kıl kabul estağfira'l-lah el-A'zim

Ya Gıyasü'l-müstagisin³³⁰ نجنا مما نحاف

Temmetü'l-kitab-ı ehadis-i şerife ketebehü'l-fakir el-hakir en yed-i

Az'af-i za'if Seyyid Muhammed Hamdullah min evlad-ı Hacı

Bektaş Veli vakefe zaviye-i Koçu Baba

Hasan Tevfik'e

Farsça beyt:

Her ki hâned ez berây-ı men düa

Ya reb an-ra haşr kün ba evliya

Mühür

Üst Kısım: ³³¹ وَمَا تَوْفِيقِي إِلَّا بِاللَّهِ

Orta Kısım: ³³² عن سلاله حجبى بكتاش ولى

Alt Kısım: ³³³ عبدهالسنيد محمد حمدالاه

74. Sayfa

Seracı için üç katı yeşil dört katı beyaz ola ya da kaç aded ise bu ayet kerimeyi birer

kere okuyup ve bir düğüm döke noksan okumaya ziyade ziyan etmaz ol atın boynuna

bağlaya şifa bula بين الّلاه الرّحمن الرّحيم وبا الحقّ أنزلناه و بالحقّ نزلّ وبحقّ الاسم الا عظم من آي شئى

خالقه من نطقه خالقه

davar buzağı ve ağrısı çün ve [g l....?] için kırk şeir alub her bir şeire bir ihlas kıra'at

idüb badehu kefenleyib tavarın yatağına sabah gün doğmadan göme ve ihlasın

sevabını Hazret-i Musa a.m. ruhu şeriflerine hediye iedesin ve üç ihlas okuyup

³²⁹ Alkol (şarap), kötülüklerin annesidir; ondan sakının

³³⁰ Metinde “نجنا مما نحاف” böyle geçmekte olabilir. “Bizi korkulardan kurtar.”

³³¹ “Ve başarım ancak Allah'tandır.” Hûd Suresi 88. ayetten bir parça. Bk: <https://www.kuranmeali.com/AyetKarsilastirma.php?sure=11&ayet=88#:~:text=Sizi%20kendisinden%20men%20etti%C4%9Fim%20%C5%9Feyler.ancak%20O'na%20y%C3%B6nelirim.%E2%80%9D>

Erişim Tarihi: 26.03.2024.

³³² “An Sülale-i Hacı Bektaş Veli”

³³³ “Abdühü's-Seyyid Muhammed Hamdullah”

ağzına su alub duz üzerine koyub karışdura ve ashabü'l kehf ismini üç nüsha edüb birin davarın birinin boğazına taka ve birin yine yatağına göme ve birin bir az su içine koya davarın üzerine saça şifa bula

2.2. Günümüz Türkçesine Aktarılmış Hali

Birinci Bölüm

1. Sayfa:

Şeriat³³⁴, tarikat, marifet, hakikat Allah'ın selamı onun üzerine olsun dedi ki: “eş-şeri'at-ı akvâli, ve't-tarikat-ı ef'âli, ve'l ma'rifet-ü hâlî, ve'l hakikat-ü vaslehü ilâ visâli³³⁵” yani buyurmuş ki şeriat, benim söylediğimdir. Tarikat, benim yaptığım. Marifet, benim halimdir. Ve hakikat, benim kemal sahibi cemalime varmaktır. Ey talip, bil ki Hazret bir sözü demiştir: Şeriat onun söyledikleridir. Tarikat onun yaptığı işlerdir. Marifet onun gördükleridir. Hakikat onun bildikleridir. Bu sayılan dört makam kimde varsa onun dört kapısı kamildir. Bunlardan üçüne sahip olan yoldadır ve bunlardan ikisine sahip olan taliptir ve bunlardan birine sahip olan eksiktir (tam değildir). Bir kişi sorsa ki tarikatın aslı kaçtır? Cevap şöyledir: Ondur. İlki Hakk'ı istemek. İkinci; bir mürşit (mürebbi)³³⁶ eteğini tutsun ki rehbersiz yola girmek uygun değildir. Hazreti Resul³³⁷ الرفيق شمال الطريق

³³⁴ Bu risalede birinci bölüm “şeri'at” kelimesiyle başlamaktadır.

³³⁵ رسول الله صلى الله عليه وآله: الشريعة أقوالی، والطريقة أفعالی، والحقیقة أحوالی، والمعرفة رأس مالي، والعقل أصل ديني، “وَالْحُبُّ أَسَاسِي، وَالشُّوقُ مَرْكَبِي، وَالْخَوْفُ مَرْكَبِي، وَالشُّوقُ مَرْكَبِي، وَالْخَوْفُ مَرْكَبِي” şeklinde geçmektedir. Bk.: http://shiaonlinelibrary.com/%D8%A7%D9%84%D9%83%D8%AA%D8%A8/1693_%D9%85%D9%8A%D8%B2%D8%A7%D9%86-%D8%A7%D9%84%D8%AD%D9%83%D9%85%D8%A9-%D9%85%D8%AD%D9%85%D8%AF-%D8%A7%D9%84%D8%B1%D9%8A%D8%B4%D9%87%D8%B1%D9%8A-%D8%AC-%D9%A2/%D8%A7%D9%84%D8%B5%D9%81%D8%AD%D8%A9_516#:~:text=%5B1979%5D%20%D8%A7%D9%84%D8%B4%D8%B1%D9%8A%D8%B9%D8%A9%20%D9%88%D8%A7%D9%84%D8%B7%D8%B1%D9%8A%D9%82%D8%A9%20%D8%B1%D8%B3%D9%88%D9%84,%D9%81%D8%AE%D8%B1%D9%8A%20%D9%88%D8%A8%D9%87%20%D8%A3%D9%81%D8%AA%D8%AE%D8%B1%20%D8%B9%D9%84%D9%89%20%D8%B3%D8%A7%D8%A6%D8%B1 Erişim Tarihi: 25.03.2024.

Şeriat, tarikat, marifet, hakikat yani şöyle dedi: “Şeriat, sözlerimdir; tarikat, amellerimdir; marifet, halimdir; hakikat ise vuslatıma ulaşmaktır” الشريعة أقوالی والطريقة أفعالی، والحقیقة أحوالی والمعرفة رأس مالي، والعقل أصل ديني، “وَالْحُبُّ أَسَاسِي، وَالشُّوقُ مَرْكَبِي، وَالْخَوْفُ مَرْكَبِي، وَالشُّوقُ مَرْكَبِي، وَالْخَوْفُ مَرْكَبِي” şeklinde geçmektedir. Bk.: <https://serverkursu.com/uploads/ilim-yolunda-olmanin-mukafati.pdf> Erişim Tarihi: 14.01.2024. Okunuşu: “Er-Refik, sümme't-tarik” Anlamı: “Önce yoldaş, sonra yol” olarak geçmektedir (Gencer, 2018, s. 97).

³³⁶ Asıl metinde “Mürebbi” olarak belirtilen ifade; rehberden farklı olmakla birlikte onun bir alt kademesi olarak ve belirli sayıda yetiştireceği taliplerle bilinmektedir (Akın, 2020b, s. 96-97). Biz daha anlaşılır olması bakımından “öğretici” ifadesiyle ekledik. İmam Cafer-i Sadık Buyruğu olarak bilinen ve Alevi Bektaşî inanç sisteminde önemli bir kaynak kabul edilen Buyruk'ta yedi farzdan birincisi Mürebbisine düşmek ve ikincisi müşahip olmak anlatımında bildirilir (Aytekin, 1958, s. 114).

³³⁷ الرفيق شمال الطريق olarak yazıldığı bilinmektedir. Bk.: <https://serverkursu.com/uploads/ilim-yolunda-olmanin-mukafati.pdf> Erişim Tarihi: 14.01.2024. Okunuşu: “Er-Refik, sümme't-tarik” Anlamı: “Önce yoldaş, sonra yol” olarak geçmektedir (Gencer, 2018, s. 97).

buyurur. Yani “Önce yoldaş bul,³³⁸ ondan sonra yola gir” der. Üçüncü; kalben rıza gerektir ki sufi³³⁹ yaptığı her iş için pirinden izin almalıdır.³⁴⁰

2. Sayfa

Ondan sonra o işi yapmalıdır. Dördüncü; bütün sözleri ve eylemleri ile pirine uyması gerekmektedir. Beşinci; pirinin yapmasını istemediği işleri terk etmelidir. Altıncı; bir talip gerektiğinde başını vermelidir ama sır vermemelidir. Yedinci; lakırdı ve boş sözler söylememelidir. Zira ki Hazreti Resul (Allah’ın selamı onun üzerine olsun) مَنْ اِكْتَسَبَ الْعِلْمَ بِغَيْرِ رِزَاةٍ اِكْتَسَبَ الْوَيْلَ مِنْ اِيْمَانِ الْعَالَمِ اِنْ اِيْمَانِ الْعَالَمِ a

buyurmuştur. Yani “Uyku ölümün kardeşidir, yatan ölü ile birdir.” Hakikatın talibinin gündüzü kesrette,³⁴³ gecesi vahdette³⁴⁴ olur. Yani gündüzü halk ile olmalıdır, gece ise Allah ile olmalıdır. Dokuzuncu; Sakınmaktır. Sırrını her münafık insanlardan saklamalıdır ve sırrını söylememelidir.

³³⁸ Bu önermenin Alevi-Bektaşî inanç sistemine bağlamında özellikle Kızılbaşların verdiği ikrar için musâhiple (yol kardeşiyle) birlikte yola girmenin önemini vurguladığını düşünmekteyiz. Bu literatürde ise Cemlere “görgü cemi, ikrar cemi” denilmesinin yanı sıra “musahip cemi” de denilmiştir. Hz. Ali ile Hz. Muhammed, Hünkâr Hacı Bektaş Veli ile Bozatalı Hızır musahip olarak belirtilmektedir. Musahipliğin temeli, Hz. Muhammed ve Hz. Ali’nin bir kuşakla karşılıklı olarak bellerini bağladıkları bilgisiyse Buyruk’tan da aktarılar gelmiştir (Akın, 2020b, s. 251-252-253). Anlatıya göre Cebrail (a.s.), Adem Peygamberin belini bağlayarak birbirlerine kardeşliğe kabul ettikleri açıklanmıştır (Aytekin, 1958, s. 86). Buyruk’ta anlatılan bilgilerden Hazreti Muhammed “Hakikat, Şahî Merdan Ali hakkında geldi varın Ali’ye iradet getirin.” diye buyurunca biat etmeye gelmiş olan sahabeler Ali’ye talip olarak rıza göstermelerinin ardından Hz. Muhammed “İki adam birbirleriyle musahip olmalı” dedikten sonra Hz. Muhammed’in Şahî Merdan Ali ile musahip ve kardeşlik göstererek birlik anlamında bir özdeşliği ve İkisinin de bir gömlekte iki baş göstermesinin ardından Hz. Muhammed’in Hz. Ali için söylediği “Lahmike lahmi, demmike demmi, ruhike ruhi, cismike cismi” ifadeleri aktarılmıştır (Aytekin, 1958, s. 10-11).

³³⁹ Tasavvufu yaşamında uygulayarak Allah’ın rızasını ve ona yakın olmayı isteyen kimse olarak belirtilebilir. Ayrıca nefsi mücadeleyi tamamlayıp olgunluğa ulaşan ve tasavvuf ehli anlamında da tanımlanmış bir ifadedir (Öngören, 2009, s. 471).

³⁴⁰ Metnin devamı ikinci sayfadadır. El yazmasında yer alan sayfalara sadık kalarak çevirisinde ve günümüz Türkçesine aktarımında aynı yolu izlemiş bulunmaktayız.

³⁴¹ “Kim sessiz kalırsa kurtulur”

³⁴² Kesret: <https://ferkous.com/home/?q=nabawiya-1-19> Erişim Tarihi: 14.01.2024.

³⁴³ Kesret: Öncelikle metafizikte kullanıldığı belirtilirken “çokluk” anlamına geldiği ayrıca felsefe ve tasavvuf gibi konularda da geçtiği ve “vahdet” kelimesinin karşıt anlamı olarak belirtilmektedir (Durusoy, 2022, s. 310-311).

³⁴⁴ Vahdet: Birlik anlamına geldiği ve tasavvufta daha çok Tanrının birliği olarak geçmektedir. Ayrıca “varlığa bir (vâhid) adını vermeyi sağlayan mâna” şeklinde de anlam bulduğu açıklanmaktadır. Her ne kadar kesretin karşıt anlamı olarak belirtilse de bunun tam karşılamayacağı vurgulanmaktadır. Çokluğun (kesretin) karşıtının “azlık” olduğu şeklinde açıklamaktadırlar (Durusoy, 2012, s. 430-431).

Bölüm: Hakikat ise on tanedir. İlki korkudur. İkinci; barıştır. Sufinin bütün kötü sözlere tahammül etmesi gerekir. Eğer birisi onu döverse, onun eline ve ayağına kapanmalıdır. Helâllik dilemelidir. Üçüncü

3. Sayfa

Şefkattir yani konu komşu olmak üzere kafir ve Müslümanın iyiliğini istemelidir. Hiç kimse için kötülük istememelidir. Dördüncü; barışsever birisi olmalıdır. Sufi bütün taliplerin ayağına yüz sürmelidir. Beşinci; alçakgönüllülüktür. Yani eziyet edene dahi “Eyvallah” demelidir. Altıncı; rıza ve teslimdir. Yani Sufi gerektir ki gelen belalara hoşnut olsun. Başına her ne gelirse kendinden bilsin. Ve teslim olmak o dur ki canını, malını ve hane halkını mürşit mürebbinin m ş m h b-ne m m m h k³⁴⁵ icazetiyle teslim etsin. Bütün varını yoluna harcamalıdır. Yedinci; kulağını sağır etsin, duyduğunu kimseye söylemesin. Sekizinci; dili dilsiz olsun, asla kötü bir söz söylemesin. Eğer kötü (olumsuz) işitirse iyi söylesin. Dokuzuncu; gözü kör olsun, gördüğü ayıpları ortaya dökmesin. Onuncu; Sırrını saklasın şöyle ki zahit³⁴⁶ imanını şeytandan sakladığı gibi sufi de sırrını zahitten öyle saklamalıdır. Güruhu naciyeden³⁴⁷ olmayı iddia eden birisi bu söylediklerimizi bilmelidir. Eğer bunlardan birini bilmezse Muhammed-Ali³⁴⁸ lokmasını yemek ve yedirmek ona haramdır. Bilmediğinden yola çıkarak bir işe başvurursa dünyadan ahirete

4. Sayfa

Ahirete imansız gider ve Muhammed-Ali onun davacısı olur.

³⁴⁵ Hurûflilik etkisinde yazılmış olduğu ve batınî bir mana barındırıyor olabileceği düşünülmektedir.

³⁴⁶ Zahit (Zâhid): Züht ve takva ile ilgilenecek ibadet eden kişi olarak açıklanmaktadır (Sami, 2018, s. 533). Ayrıca dinle ilgilendiği halde manevi tecrübeden uzak olan kişilere de denilmektedir. “Kaba sofî” olarak da ifade edilmiştir (Soyyer, 2019, s. 465). Genellikle Alevi-Bektaşî nefes ve deyişlerinde geçmektedir. Örneğin Nesimi’ye ait bir şiir:

“...Hacc-ı ekber kılmak istersen gel ey zahid berü
Aşkın kalbi içinde sen bu beytullahı gör (Özmen, 1998, s. 256).”

³⁴⁷ Gürüh-ı Naci: Kurtuluşa eren topluluk, cemaat olarak açıklayabilmekteyiz. Hz. Muhammed’in “Ümmetim yetmiş iki fırkaya ayrılacaktır, onlardan sadece biri kurtuluş ehlidir.” hadisinden rivayetle ifade edilmektedir. Kurtuluşa ermek durumu üzerine “sadece biri” ifadesine uygunluğunu savunan cemaatlerin bulunduğu anlatılmaktadır. Alevi-Bektaşî inanç sistemi içerisinde ise bu inanca bağlı topluluğun kendilerinin gürüh-ı naci olduklarını kabul ettikleri belirtilmektedir (Soyyer, 2019, s. 191).

³⁴⁸ Muhammed-Ali Sırrı: Alevi-Bektaşî inanç sistemindeki batınî anlatımda “Muhammed-Ali” ifadesi, Hz. Muhammed ile Hz. Ali’nin Hakk’ın birliğine varan özdeşlikte bir nurdan yaratılmalarının temsilidir. Günümüze kadar anlatıla gelen “Miraçta, Kırklar Meclisi’nde, bir gömlekten iki baş çıkmasında, vahyi getiren elin yeşil olmasının yorumlanmasında” bu sır ve özdeşliğe bir vurgu olduğu belirtilmektedir (Soyyer, 2019, s. 301-302).

Bölüm: Eğer bir talip: “*Fakrın başlangıcı ve sonu nedir? Kemberbendi³⁴⁹ nedir? Dini nedir? Merkebi (bineği) nedir? Hazinesi nedir? Piri nedir? Yolu nedir? Aslı nedir? Yolluğu nedir? Gitmeği nedir? Nuru nedir? Kuvveti nedir? Tamamı (tamamlayanı) nedir?*” diye sorarsa cevabı şöyledir: “*Başlangıcı kanaattir. Sonu bekadır. Evi cemiyettir. Kilidi gönülden talep etmektir. Lokması sabırdır. Tacı tevekkül etmektir. Kemberbendi hizmet etmektir. Dini sevgidir. Bineği aşktır. Piri miskinliktir.³⁵⁰ Yolu kanaattir. Aslı rıza ve teslim olmaktır. Nuru korkudur. Kuvveti minnettir(şükür). Gitmeği pirlere yoludur. Tamamlayanı yok olup Hakk’la baki olmaktır. Hazreti Resul (Allah’ın selamı onun üzerine olsun) ³⁵¹تم الفقر هو آله”*

buyurmuştur. Fakrın tamam olduğu yerde Hakk’a kavuşulur. Eğer bir kişi yine “Bir dervişin derviş olmak için kaç menzile varması gerekmektedir?” diye sorarsa ilk aşamada benliğini terk etmelidir. Yeryüzünde benlik davasını eden şeytan idi. Bu sebepten İzzeti yüce olan Allah’ın merhametinden pay alamadı. İkinci menzil toprak olmaktır.

5. Sayfa

Olmaktır. Zira insanın aslı ateş, yel, su ve topraktır. Ateş, her neye değse yakar. Ve su, uğradığı yeri yıkar ve yel ulaştığı yeri harap eder. Bu halde lazımdır ki dervişlik davasında olan kimse ateşi, yeli ve suyu gidersin; toprak olsun. Zira ki bütün tahıl ve mücevher çeşitleri toprakta oluşur. Üçüncü; yalandan sakınmalıdır. Hazreti Resul (Allah’ın selamı onun üzerine olsun) ³⁵²المؤمن لا يكذب buyurur. Yani mümin olan asla yalan söylemeyendir. Dördüncü; Müslümanlara dilinden ve elinden bir zarar

³⁴⁹ Kemer-bend: Kemer bağı olarak da tanımlanmaktadır (Sami, 2018, s. 913). Kemer-beste olarak da anlatılmaktadır. Alevi-Bektaşî inanç sisteminde Allah’ın izniyle ve Cebrail’in aracılığıyla gelen vahiyyle, Hz. Muhammed’in muhabbeti ve Hz. Ali sözüne bağlılığıyla Hz. Hasan, Hz. Hüseyin’de dahil olmak üzere Ashab-ı Suffa’dan on dört kişinin belini bağlamıştır. Bu durum inançtaki “on yedi kemer-beste” kavramıyla ifade edilmektedir. Yine isimleri Şeyh Safî Buyruğu’nda belirtilmektedir. Ayrıca bu kemer-besteler ruhların yaratılıp Allah’la sözleştikleri “*Elest*” zamanında verdikleri ikrarda olduğu gibi Hz. Muhammed’e ve onun evlatlarına biat ederek ikrar verip sözlerini tuttukları anlatılmıştır. Bu şartın tarikat ehli olmalarını sağladığı da açıklanmıştır. Bk.: (Yaman, 2000, s. 52). “*On yedi kemerbest (Aytekin, 1958, s. 12).*”

³⁵⁰ Fakirlik; az da olsa bir şeye sahip olma vasfıyla aktarılmış olup miskinlik hakkında ise hiçbir şeye sahip olmamak ve kişideki ihtiyaçların sükûnet bulduğu ihtiyaçsızlık halinden bahsedilmektedir (Erginli, 2006, s. 226-678-679). Fakr makamını; dervişlik makamlarından ve dünya ihtiyaçlarından sıyrılıp manevi zenginliğe yönelmek olarak düşündüğümüzde miskinlik için de dervişlik makamları arasındadır diyebilmekteyiz. Burada özünü dünyalıktan temizlemek derin bir anlam kazanmıştır.

³⁵¹ “*İzâ temme ‘l-fakru fe-hüvallâh*”: “*Fakr tamam olduğunda artık o Allah’tır.*” şeklinde tasavvuf kaynaklarında geçtiği belirtilmektedir (Tan, 2019, s. 131).

³⁵² *El mü’min lâ yekzib* olarak yazılmaktadır. “*El mü’min lâ yekzib*” yani “*Mümin yalan söylemesin.*” Anlamına gelmektedir (Yaqoob, 2018, s. 212).

değmemesi için uğraşmalıdır. Hazreti Resul (Allah'ın selamı onun üzerine olsun) ³⁵³ *المسلم من سلم المسلمون من يده ولسانه*

buyurur. Yani Müslüman odur ki Müslümanlar elinin ve dilinin şerrinden güvende olsun. Kötülüğünden ve dilinin kötülüğünden güvende olsun. Beşinci menzil şöyledir; eğer bir talibin lokmasını yese ya da bir talip onun için bir iyilik yapsa ölünceye kadar onu unutmasın. Çünkü Hazreti Resul (Allah'ın selamı onun üzerine olsun) ³⁵⁴ *من لم شكر الناس لم يشكر آله*

buyurmuştur. Yani her kimse ki

6. Sayfa

İnsanlara teşekkür edemeyen bir kişi, Hakk Teala'ya da şükredemez. Zira Hakk Teala'nın şükürü sonsuzdur³⁵⁵ (yani o kadar çok nimet vermiştir ki sen bu şükürünü yapamazsın). Altıncı menzili; merhamettir. Derviş için gerekli olan kendine zarar istesin, bir karıncaya zarar istemesin. Hazreti Resul (Allah'ın selamı onun üzerine olsun)

³⁵⁶ *buyurmuştur. Yani yeryüzünde olanlara merhamet edin ki Tanrı da size merhamet etsin. Yedinci menzili doğruları söylemektir. Zira Resul (Allah'ın selamı onun üzerine olsun) ³⁵⁷ *قولوا الحق ولو على انفسكم** buyurmuştur. Yani hak (doğru, gerçek) sözden şaşmayın, eğer o sözden canınıza veya malınıza bir zarar gelse dahi! Üstat buyurmuş ki:

Beyit: ³⁵⁸

“Doğruluk et doğruluk ey nîk-ray³⁵⁹

Doğruda aç görmedim eğride pay

Doğrulukdan varır ok menzile

Eğriliğinden kalur yerinde yay” ³⁶⁰

³⁵³ *المسلم من سلم المسلمون من يده ولسانه* Bu hadisin geçtiği kaynakta tercümesi: “*Hakikâtte müslim o kimsedir ki, onun dilinden ve elinden sair müslimin emin ve salim bulunurlar.*” şeklinde belirtilmektedir. “*El-müslimü men selime'l-müslimüne min lisânihî ve yedihi*” (İnce, 200.?, s. 53).

³⁵⁴ “*İnsanlara teşekkür etmeyen, Allah'a da şükretmemiştir*”

³⁵⁵ “*Yani Hakk Teala o kadar çok nimet vermiştir ki sen bu şükürünü yapamazsın.*” anlamına da gelmektedir.

³⁵⁶ “*Yeryüzündekilere merhamet edin ki, gökteki de size merhamet etsin*”

³⁵⁷ “*Hakikati söyleyin, kendi aleyhinize olsa bile*”

³⁵⁸ Beyt: İki mısralık şiir kısmı (Sami, 2018, s. 257).

³⁵⁹ Nîk-ray: İyi niyetli olan, doğru düşünen (Sami, 2018, s. 514-1145).

³⁶⁰ Bir araştırmada bu beytin İbn-i Kemal'e ait olduğu belirtilmekte ve

“*Doğruluk kıl doğruluk ey nîk-rey*

Doğruda aç görmedim eğride bay

Sekizinci menzil odur ki derviş olan kendi nefsinin bilsin. Çünkü kendini bilmeyen Hakk'ı bilmez. Allah'ın selamı onun üzerine olsun ³⁶¹ نَبِيَّتْ مِّنْ عَرَفَهُ نَفْسَهُ فَقَدْ عَرَفَهُ رَبَّهُ dedi. Yani kendi nefsinin bilen, Hakk'ı da bilir.

7. Sayfa

Hakk'ı da bilir. Nefsinin bilmeyen Rabbini bilmemiş olur. Dokuzuncu menzil odur ki derviş olanın niyeti daima iyilik olmalıdır. نَبِيَّتْ الْمُؤْمِنِ خَيْرٌ مِنْ عَمَلِهِ وَ نَبِيَّتْ الْمُنَافِقِ شَرٌّ مِنْ عَمَلِهِ ³⁶² يَفِي

Müminin niyeti amelinin sevabını artırır ve münafığın niyeti amelinin günahını artırır. Onuncu menzil, cömertliktir. Derviş olan bir hak kardeşini görünce canını ve başını ona kurban etmeye çalışmalıdır. Zira Murtaza Ali soru soran birisinin cevabında kendini günde yetmiş kere sattı. On birinci menzil, muhabbetir (sevgi), talip o kadar pirini sevmelidir ki bir nefes pirsiz kalamayacak kadar pirini sevmelidir. Tıpkı balığın susuz yaşayamayacağı gibi. Nebi (Allah'ın selamı onun üzerine olsun): مَنْ جَلَسَ مَعَ آلِ صَالِحٍ فَكَأَنَّ جُلُوسَهُ مَعَ آلِ

buyurdu. Yani her kim bir salih kimse ile otursa benimle oturmuş gibidir. On ikinci menzil, teslim olmaktır. Talip şöyle teslim olmalıdır ki eğer mürşidi onu boğazlasa bile bir kılı kıpırdamasın. Zira Hazreti İsmail canı gönülden Hakk

8. Sayfa

Yoluna canını ve başını koyup teslim oldu ve bunun sonucunda ölmekten kurtuldu. Bu halde şimdi mürşitlik eden kimsenin bu on iki menzili bilip yerine getirmesi lazımdır ki eğer bu menzilleri bilmeyip mürşitlik ederse Muhammed-Ali ve melekler ona lanet ederler. Onun alınına “Yalancı” yazılır ve Hakk'ın divanında yüzü kara olur.

Bölüm: Bil ki Hakk Teala Adem'i dört unsurdan yarattı. Ateş, yel, su ve toprak. Sana altı yön verdi. Sağ ve sol, ön ve arka, yukarı ve aşağı. Ve içinde beş gizli hissiyat

Doğruluğundan varır menzile ok

Eğriliğinden kalur yerinde yay” şeklinde iki ayrı beyit halinde yazıldığı görülmektedir (Uysal, 2021, s. 105). İbn-i Kemal (Şemseddin Ahmed/1469-1534), Osmanlı Sultanlarından Beyazıt (II)'a lalalık yapan Kemal Paşa'nın torunu olması dolayısıyla “İbn Kemâl, Kemalpaşaoğlu, Kemalpaşazâde” olarak adlandırıldığı bilinmektedir (Turan, 2022, s. 238).

³⁶¹ “Nefsini bilen, Rabbi'ni bilir”

³⁶² “Müminin niyeti, amelinden daha hayırlıdır. Münafığın niyeti ise, amelinden daha kötüdür”

³⁶³ “İyi kişiyle (salih kişiyle) oturan, benimle oturmuş gibidir”

yerleştirdi. İlk akıl, aşk, sevgi, ruh ve nefis.³⁶⁴ Ama nefis dört kısımdır.³⁶⁵ Nefs-i Emmâre³⁶⁶ ateştir. Nefs-i Levvâme³⁶⁷ yeldir. Nefs-i Mülhime³⁶⁸ sudur. Nefs-i Mutma'inne³⁶⁹ topraktır. Ve dört uzuv verdi. Kemik; toprak. Nefes; hava. Ateş; kan. İdrak; su. Yel; ruha aittir. Ateş; üzüntüye aittir. Su; aşka aittir. Toprak; sevgiye

9. Sayfa

Sevgiye aittir. Ve Hak Teala alemde her ne yarattı ise insanda mevcuttur. Koç; baş, Boğa; boyun, İkizler; el, Yengeç; meme, Aslan; göğüs, Başak; bağırsak, Terazî; göbek, Akrep; cinsel organ, Yay; uyluk, Oğlak; baldır, Kova; diz, Balık; ayaklar. Yani bu on iki burç nefsinizde vardır. Ve yedi gezegen şunlardan ibarettir. Güneş; gönül, Zühre;³⁷⁰ ciğer, Ay; akciğer, Mars; safra, Satürn; dalak, Merkür; böbrek, Jüpiter; kalptir. Bunlara ilaveten dünya yedi iklimden ibarettir ve bunların hepsi insanda mevcuttur. Kemik; dağ, kıl; ağaçlar, yüzün; imaret, sırtın harabe, bilmek gündüz, cahillik gecedir. Dünyada dört mevsimden işaret insanda vardır. Çocukluk; ilkbahar ve gençlik; yaz, olgunluk; sonbahar, yaşlılık; kıştır. Ve her uzuv bir yerden su içer. Ve kulak safradan su içer balgamîdir. Ve akıl beyinde, hayal gözde, idrak kulakta, ilim göğüste olur. Ey talip bilmelisin ki mürşitlik davası peşinde olan aşığa on yedi gün çile çekmek, her gün Murtaza Ali'nin bir oğlunun virdini okumak lazımdır.

10. Sayfa

Her gün Murtaza Ali'nin bir oğlunun virdini okumak lazımdır. Zira Hazreti Murtaza Ali'nin on yedi oğlu vardı. Onların hepsi Kemerbest³⁷¹ idiler. Hz. Ali ne zaman ki

³⁶⁴ İnsanın beden ve nefsin birleşiminden oluşan bir canlı olduğu; üç, dört veya beş nefsinin olabileceği ve bazı görüşlere göre ise nefsin bir bütün olarak bölünemeyeceği belirtilmektedir (Uludağ, 2006, s. 526).

³⁶⁵ Anâsır-ı Erbaa/Çehârgâne olarak da geçmektedir. Nefsin dört mertebesi olarak bilinmektedir. Bunlar; toprak, hava, su ve ateşle temsil edilmekte ve Nefs-i Emmâre: Ateş, Nefs-i Levvâme: Hava, Nefs-i Mülhime: Su, Nefs-i Mutmaine: Toprak olarak belirtilmiştir (Soyyer, 2019, s. 51).

³⁶⁶ Nefs-i Emmâre: İnsanı kötülüğe sevkeden şehvet (Sami, 2018, s. 1135).

³⁶⁷ Nefs-i Levvâme: “Sürekli kendini kötileyen nefis” anlamında kullanılmaktadır. Bk.: <https://www.luggat.com/index.php#ceviri> Erişim Tarihi: 25.03.2024.

³⁶⁸ Nefs-i Mülhime: Kişi yaptığı zikir ve ibadetten memnuniyetle birlikte kalbinde ilahi aşkı hissederek tüm azalarında da bu zikri hissedip bütün varlıkların Allah'ı andığının farkına varması olarak yorumlanmaktadır (Türer, 2020, s. 124-125).

³⁶⁹ Nefs-i Mutmaine: “Kendini terbiye etmiş nefis. İslâmiyet'in emirlerini yapıp, yasaklarından kaçınarak ve Allahü Teâlâ'yı zikrederek itminana huzur ve sükûna kavuşan, şüphe ve tereddütlerden kurtulan nefis.” Bk.: <https://www.luggat.com/index.php#ceviri> Erişim Tarihi: 25.03.2024.

³⁷⁰ Zühre: Venüs gezegeni olarak da bilinmektedir.

³⁷¹ Kemerbest: Hizmet etmek için görevine bağlı olmak anlamına gelen kemer bağlamayı işaret eden bir tanımlama uygun görülmektedir (Sami, 2018, s. 913).

gazaya gitse mübarek eli ile on yedisinin de silahını kuşatıp öyle giderdi. Ve her birine bir virt okuturdu. Şimdi de Hz. Ali'nin on yedi evladının isimlerini ve virtlerini öğrenmelisin. Hasan ve Hüseyin ve Hadi Ekber, Abdülvahit, Ömer, Osman, Ebu Bekir.³⁷² Ömer'in lakabı Tayyip idi. Osman'ın lakabı Türap idi. Ebu Bekir'in lakabı Tahir idi. Hz. Ali'nin bu yedi oğlu Hz. Fatıma'dan dünyaya gelmişlerdi. Muhammet Hanife, Ali Ekber, Abdür-rauf ve Abdülvahap. Bunların dördü Rum İmparatorunun kızı Hanife'den dünyaya gelmişti. Abdülcelil, Abdullah, Abdürrahim ve Abdülmuin Habeş'in kızı Sanura'dan³⁷³ dünyaya gelmişti. Abdülkerim ve Abdüssamet Fatıma'nın cariyesi Rahime'den dünyaya gelmişti. Ey talip virtlerinin ne olduğunu öğrenmelisin. Hasan'ın virdi Ya Allah, Hüseyin'in virdi Ya Rahman, Muhammet Hanife'nin virdi Ya Rahim. Hadi Ekber 'in

11. Sayfa

Virdi Ya Settar, Abdür-rauf'un virdi Ya Şekur, Abdülcelil'in virdi Ya Kayyum, Abdürrahim'in virdi Ya Halim, Abdülmuin'in virdi Ya Sabur, Abdullah'ın virdi Ya Gafur, Abdülvahit'in virdi Ya Semi, Abdülkerim'in virdi Ya Cebbar, Abdüssamet'in virdi Ya Latif, Ali Ekber'in virdi Ya Afüv, Abdülvahap'ın virdi Ya Vedud, Tayyip'in virdi Ya Nafi, Turap'ın virdi Ya Mümit, Tahir'in virdi Ya Tahir'di. Şimdi bu on yedi kemerbestin adını ve virdlerini bilmeseydi ve mürşitlik davası etseydi yüce divanda yüzü karadır. Yediği ve yedirdiği lokma İmam Hasan'ın ve İmam Hüseyin'in etinden daha ağırdır. Ey talip bilmelisin ki: Hakk Teala Nefs-i Emmâre'ye on mertebe verdi ki ateştir. Şöyle anlatalım: Cehalet, öfke, buğz, kahır, kibir, kin, kıskançlık, cimrilik, küfür (şirk) ve nifak (fitnecilik). On mertebe de Nefs-i Levvâme'ye verdi ki yeldir. Yüce Allah

³⁷⁴ فَلَا أُقْسِمُ بِالنَّفْسِ الْوَالِئَةِ أَمَةٍ 374 buyurmuştur. Züht, takva, Allah korkusu, namaz, zekât, hac, oruç, fitre, umre ve gazâdır.³⁷⁵ On

³⁷² “Ömer, Osman, Ebu Bekir” isimlerinin takiyeden dolayı belirtildiği düşünülmektedir.

³⁷³ Bir kaynaktan bu isim “Satı” olarak belirtilmektedir (Soyyer, 2019, s. 38).

³⁷⁴ “Ve la uksimu bin nefsil levvameh” Kıyamet suresinin ikinci ayetinde bu şekilde geçmektedir. Bk.: <https://acikkuran.com/75/2> Erişim Tarihi: 13.12.2023.

³⁷⁵ Gazâ: Din uğruna olunan harp ve kazanılan galibiyet (Sami, 2018, s. 750).

12. Sayfa

On mertebe ise Nefs-i Mülhime'ye vermiştir, sudur: Akıl, hikmet, bilgi, vahiy, ilham, sabır, hal, fazl, ihsan ve cömertlik. On mertebe de Nefs-i Mutmainne'ye vermiştir, topraktır. Yüce Allah ³⁷⁶ يا أَيُّهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ ارْجِعِي إِلَىٰ رَبِّكِ رَاضِيَةً مَّرْضِيَّةً فَادْخُلِي فِي عِبَادِي وَادْخُلِي جَنَّاتِي buyurmuştur. Ve bir yerde dahi ³⁷⁷ وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا buyurmuştur. Yani cümle isimleri Adem'e öğrettim ve gösterdim. Maksat evliyanın kendisidir. Ebedi ve ezeli kemalat (güzel huylar) topraktan ortaya çıkar. Fakr, sabır, adl, insaf, ilim, rıza, tahkik, hilim, ahd ve vefa. Şimdi her mürşit olan nefsinin mutmainne mertebesine getirmese ve sıfatlarıyla sıfatlanmazsa ona mürşitlik davası etmek haramdır. Eğer bir talip “*Tarikat ahkamı kaçtır?*” diye sorarsa cevap; altıdır. Önce marifet, cömertlik, yakîn, sıdk, tevekkül ve tefekkür. Eğer bir kişi tarikatın erkanının kaç olduğunu sorarsa cevabı altıdır. Önce ilim, hilim, muhabbet, şevk, vefa, altıncısı ise teslim olmaktır. Eğer, “*Tarikatta vacip olanlar kaçtır?*” diye sorarlarsa

13. Sayfa

“*Vacip olanlar kaçtır?*” diye sorarlarsa cevap; altıdır. Önce güzel ahlak, yani yüzü gülsün. Dövene ve sövene “*Hakk*” desin. Kafire ve Müslümana küsüp kin tutmasın. İkinci ihsan; yani çalışsın, bir üzüm tanesi dahi olsa birkaç kimseyle yesin. Kafir ve Müslüman ayırt etmeden ne verirse Hakk aşkına versin. Üçüncü; dünyayı terk etsin, yaramazlıktan el çeksin. Dördüncü; ahireti terk etsin. Beşinci; halis ve samimi, Hakk yoluna canını ve başını versin. Altıncı; öyle davranmalıdır ki kimse onunla ilgili kötü söylemesin. Yani münafıka taş atırmamasın (inanmayan kimsenin eline bahane vermemeli). Güruhu naciyeden olduğunu iddia eden insan eğer bu yolun hükümleri ve yerine getirilmesi gerekli olan erkanından haberi olmazsa mahşer günü Hakk'ın karşısında yüzü kara olur. Erenlerin nazarından mahrum olsun. Yer gök ehli ona lanet etsin. Hazreti İmam Cafer Sadık'tan Ebu Hafız Hucendi³⁷⁸ sual etti ki: “*Ya İmam tasavvuf nedir?*” Hazreti İmam Cafer Sadık a.s.m.³⁷⁹ buyurur ki: “*Muhammed-Ali*

³⁷⁶ Feer suresi 27. ayetten itibaren 30. ayeti de kapsayan kısımda: يا أَيُّهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ ارْجِعِي إِلَىٰ رَبِّكِ رَاضِيَةً مَّرْضِيَّةً فَادْخُلِي فِي عِبَادِي وَادْخُلِي جَنَّاتِي şeklinde yazılmış olup “*Ey mutmain nefsi! Rızasını kazanarak, razi olarak Rabb'ine dön. Kullarına katıl; cennetime gir.*” anlamına gelmektedir. Bk.: <https://acikkuran.com/89> Erişim Tarihi: 25.03.2024.

³⁷⁷ Bakara suresi 31. ayette: وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا şeklinde yazılmış olup “*Ve Adem'e bütün isimleri öğretti.*” anlamına gelmektedir. Bk.: <https://acikkuran.com/2/31> Erişim Tarihi: 25.03.2024.

³⁷⁸ Ebu Hafız Hucendi?

³⁷⁹ A.s.m.: Aleyhisselâm. Allah'ın selamı onun üzerine olsun.

yoludur. Sufi o insandır ki Allah'tan başka her şeyden el çekmiştir, o insana sufi demek layıktır. Tasavvuf ise odur ki Allah'tan başka her şeyden el çekmektir.

14. Sayfa

Hakk ile Hakk olmaktır.” Zira Müminlerin Emiri Hazreti Aliyyü'l-Murtaza (Murtaza Ali) “*Alemin ilmi bendedir. Benim ilmim sufilerin ilmine yetmedi.*” buyurmuştur. Ve Hazreti Resul Aleyhisselam ³⁸⁰ رَأَيْتُ رَبِّي بَعَيْنِ رَبِّي buyurmuştur. Yani “*Gördüm Hakk'ı Hakk'ın gözüyle*” ve ayrıca ³⁸¹ عَرَفْتُ رَبِّي بِرَبِّي diye buyurmuştur. Yani “*Hakk'ı bildim Hakk ile*”. Bil ki bir yıl üç yüz altmış altı gündür ve göğün burçlarında dahi üç yüz altmış altı derece vardır. Ama insan uzuvlarında beş kere üç yüz altmış altı derece vardır. Üç yüz altmış altı parça kemik, üç yüz altmış altı parça damar, üç yüz altmış altı parça sinir, üç yüz altmış altı parça asıl kıl kökü; görünürde olan kıllar ise asıl değildir. Üç yüz altmış altı parça deri vardır. Bu halde malum oldu ki insan yerden ve gökten üstün olup göğün ulusu ve alem-i kübradır. Zira bunlarda bir olan insanda beş bulunur. Şimdi her kim ki bu nesnelere haberi olmasa mürşit olmaya layık değildir ve insan değildir. Konuşan hayvandır. Yüce Allah

أُولَئِكَ كَا

15. Sayfa

³⁸² أُولَئِكَ كَالْأَنْعَامِ buyurmuştur. Yani “*Her kim ki benim emrimleri yerine getirmese ve Resulümün sözüne uymazsa arzularının kötü isteklerine ve şeytan işine uymuş olur.*” Onlar şeksiz ve şüphesiz ³⁸³ كَالْأَنْعَامِ yani eşek, öküz, köpek ve domuz amelindedir. Bu zikredilen bütün şeyler ağlayıp şöyle söylediler: “*İlahî, sana aşıkardır ki bize emredileni, gücümüzün yettiği miktarı yerine getirmeye çabalarız. Ne sebepten bizi isyancılara ve günahkârlara yani Muhammed-Ali ailesinin yolundan gitmeyenlere benzetirsiniz.*” Yüce Allah onlara gönül tesellisi için ³⁸⁴ بَلْ هُمْ أَضَلُّ

³⁸⁰ “Rabbimi, Rabbimin gözüyle gördüm”

³⁸¹ “Rabbimi Rabbimle tanıdım”

³⁸² “Onlar hayvan gibidir.” Araf Suresi 179. ayette geçmektedir. Bk.: <https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/A'r%C3%A2f-suresi/1133/179-ayet-tefsiri> Erişim Tarihi: 09.04.2023.

³⁸³ “Hayvanlar gibidir”

³⁸⁴ “Hatta daha da şakındırlar.” Araf Suresi 179. ayette geçmektedir. Bk.: <https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/A'r%C3%A2f-suresi/1133/179-ayet-tefsiri> Erişim Tarihi: 09.04.2023.

“Hatta daha da aşağılıktır.” benzeri çeviriler de bulunmaktadır. Bk.: <https://www.kuranmeali.com/AyetKarsilastirma.php?sure=7&ayet=179> Bk.: <https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/A'r%C3%A2f-suresi/1133/179-ayet-tefsiri> Erişim Tarihi: 09.04.2023.

buyurur. Yani bu mertebede olanlar sizden kimlerdir? Zira ki size azap ve ceza yoktur. Ama onlara azap vardır. Sonsuz cehennemde kalmalıdır. Eğer bir kişi “*Şeriat nedir? Tarikat nedir? Marifet nedir? Hakikat nedir?*” diye sorarsa cevap şöyledir: Şeriat; denizdir. Tarikat; gemidir. Marifet; gemicidir. Hakikat; sağ salim esenliğe çıkıp kurtulmaktır. Bu, İmam Cafer sözüdür. Ama Hazreti Şeyh Sâfi buyurmuş ki: “*Şeriat; çerağdır. Tarikat; yağdır. Marifet; fitildir. Hakikat; ışıktır.*” Eğer soru soran birisi

16. Sayfa

“*Allah’ın sırrının sırrı nedir?*” diye sorarsa cevap şöyle: Vahdeti kabul etmektir. ³⁸⁵ موتوا قبل أن تموتوا makamına erişmektir ki daha önce bu konuyu açıklamıştık. Hazreti Resul (Allah’ın selamı onun üzerine olsun) “*Ölmeden evvel ölünüz.*” buyurmuştur. Her talip gözünün gördüğünü ve kulağının işittiğini kimseye söylememeli ve kimseye zarar vermemeli. Erenler yolunda adımlarını sağlam atmalı. Hak olmayan yola girmemeli. Zira ki ölü ne görür ne işitir ne alır ve ne de gider. Bu makama varmış olan bir insan, Allah sırrının neşesine erişmiş olur. Eğer bir kişi “*Muhammed ve Ali sırrı nedir?*” diye sorarsa cevap şöyle: Hazreti İmam Cafer Sadık “*Muhammed ve Ali sırrı; ayıpları örtüp ortaya dökmemektir.*” buyurur ve Hazreti Şeyh Safi “*Ne zaman bir âşık, bir neşe görse evliya sırrından onu açıklamaz.*” buyurur. Ve Şeyh Sadrettin³⁸⁶ “*Hazreti Resul ve Aliyyü’l Murtaza’yı birbirinden ayrı görmeyip ikisini bir bilmek; Muhammed ve Ali sırrıdır.*” buyurmuştur. Ve Hazreti Resul a.s.m. لَخْ مَكَ لَحْمِي دَمًا ”.ridneb ed ilA ev miy’ilA neB“ inaY .rutşumruyub ³⁸⁷ دَمِي beyan etmesinler. Ve Şeyh

17. Sayfa

Ve Şeyh Hasan Basri buyurmuş ki: “*Seni dövdü, sen elini öpüp helal edesin ve çabalayasın. Gönlünü ve gözünü saklayasın ki maksuda (isteğine) varasın.*” Rivayet olunur ki: Hazreti Resul Aleyhisselam, bir gün Fatıma evine geldi. Fatıma’yı gamlı (mahzun) gördü. “*Aslı nedir ve bu hüznü niçin?*” dedi. Fatıma dedi ki: “*Ey baba! Bugün yedi gündür Hasan ve Hüseyin yemek yemedi.*” Hazreti Resul mübarek eliyle

³⁸⁵ “*Ölmeden önce ölün*”

³⁸⁶ Şeyh Sadrettin (Şeyh Sadrettin Musa), Şeyh Safiyüddin Erdebilî’nin (Şeyh Safi) oğludur (Baharlu, 2021a, s. 173-177).

³⁸⁷ “*Etin etim, kanın kanım*”

bir taşı sıvazladı. O taş, inci oldu. Kambere³⁸⁸ verdi. “*Ey kamber! Bununla yemek al.*” dedi. Kamber pazara götürüp kafir olan bir ekmekçi vardı, o kafir alıp on akçe ekmek verdi. Kamber getirip şehzadeler onu yediler, keyiflendiler. Hazar’ın Ali’si Hazar Gazası’ndan³⁸⁹ geldi o kafire dedi: “*Aldığın inciyi gördüm.*” Ekmekçi verdi. Ali mübarek eliyle sıvazladı. Yine bir taş oldu. O kafir görüp Müslüman oldu. Diğer kafirler ona: “*Ali seni büyü ile Müslüman etti.*” dediler. Ekmekçi dedi: “*Öyle demeyin. Ben bu olayı gerçekten gördüm. Resul taşı inci etti, Ali inciyi yine taş etti.*” Bu sırrı anlamaya çalış ancak onların sırrına akıl sır ermez. Ey talip!

18. Sayfa

Ey talip! Muhammed ve Ali’nin dininin erkânının her biri kimden kalmıştır? Bunu bil. İmam Hasan tarikçiydi. İmam Hüseyin ferraştı. Abdüssamed zakirdi. Abdülvahit sofracıydı. Abdülmuin hizmetkârdı. Abdülkerim gözcüydü. Abdullah pervaneydi. Hadi Ekber çerağcıydı. Abdülcelil kapıcıydı. Doğrusunu Allah daha iyi bilir. Dönüş ve sığınma O’nadır. Bu kitap Hacı Bektaş Veli’nin (yüce sırrı kutsal olsun) evladından Seyit Şeyh Feyzullah’ın oğlu zayıfların zayıfı, fakirlerin hizmetçisi Seyit Muhammed Hamdullah tarafından bitirilmiştir. Kitap hayırların sahibi Seyit Muhammed Hamdullah’ın hatırası Koçu Baba (kıymetli sırrı kutsal olsun) Tekkesine vakfedilmiştir.

Ya Rabbi kim benim için dua okursa sen onu evliya ile haşr eyle.

Bin sekiz yüz on dört yılı on bir şubat (11 Şubat 1814)³⁹⁰

Mühür: (Mührün baskı açısından silik bulunmasıyla okunamamaktadır. Yazmanın 42. sayfasındaki mühürle aynı bilgilerin yer aldığı düşünülmektedir).

Üst Kısım: ³⁹¹ وَمَا تَوْفِيقِي إِلَّا بِاللَّهِ

Orta Kısım: ³⁹² عن سلاله حجي بكتاش ولي

Alt Kısım: ³⁹³ عبدهالسنيد محمد حمدالاه

³⁸⁸ Kamber: Arapça “*Kanber*”. Sadık köle. Bk.: <https://sozluk.gov.tr/> Erişim Tarihi: 23.04.2023.

³⁸⁹ Bazı kaynaklarda “*Hazzâz, Hazzâr, Hazâr ve Hezâz*” olarak geçtiğini bu kullanımın yanlış olduğunu ama doğrusunun “*Harrâr*” yani “*Harrâr Seferi*” olduğu belirtilmektedir (Sarıçam, 1997, s. 242).

³⁹⁰ H 20 Sâfer 1229/M 11 Şubat 1814. Bk.: <https://www.ttk.gov.tr/tarih-cevirme-kilavuzu/> Erişim Tarihi: 18.01.2024.

³⁹¹ “*Ve başarım ancak Allah’tandır.*” Hûd Suresi 88. ayetten bir parça. Bk.: <https://www.kuranmeali.com/AyetKarsilastirma.php?sure=11&ayet=88#:~:text=Sizi%20kendisinden%20men%20etti%C4%9Fim%20%C5%9Feyler.ancak%20O'na%20y%C3%B6nelirim.%E2%80%9D> Erişim Tarihi: 26.03.2024.

³⁹² “*An Sülale-i Hacı Bektaş Veli*”

³⁹³ “*Abdühü’s-Seyyid Muhammed Hamdullah*”

İkinci Bölüm

19. Sayfa

Şemhâlcî³⁹⁴ İmam Hanife. Halife İmam Muhammet Mehdi zamanın sahibi, devranın kutbu gözcünün görevi Cemi gözetmektir. Zakirin görevi zikretmektir. Tarikçinin görevi tarik çalmaktır. Halifenin görevi hizmet etmektir. Eğer sorarlarsa: “*Hizmetçilik kimden kaldı?*”. De ki: “*Muhammet Mustafa’ya geldi.*” Hazreti Muhammed Mustafa, Selman’a³⁹⁵ verdi. Sofrayı Hâlîlü’r-Rahman (Hz. İbrahim)³⁹⁶ saldı. Selman götürdü. Sofranın yüzü nedir? Astarı nedir? Yüzü: Bismillah. Astarı: Elhamdülillah. Hizmetçinin duası: “*Sofra-yı Halil (Dostun sofrası, Halil olan İbrahim Peygamber sofrası), nemek-i³⁹⁷ Celil, mana-yı Merdan,³⁹⁸ şîr-i Yezdan,³⁹⁹ dem-i duazdeh İmam Mehdi’nin zuhuruna, Zülfikar’ın keskinliğine, kurbanın kabulüne pirlerin deminden tekbir, diye!*” Ey talip! Hazreti Resul (Allah’ın selamı onun üzerine olsun) buyurur ki: “*İzzeti Yüce Allah’ın insanı yüz yirmi beş kısımdan yarattığını bilmelisin. Yüz kısmı Yecüc-Mecüc’dür ve yirmi dört kısmı kafirler, münafıklar ve inkâr edenlerdir. Bir kısım kaldı; o bir kısmı dahi yetmiş üç kısım haline getirdi. Yetmiş ikisi hâricîlerdir⁴⁰⁰ ve bir diğer kısım ise güruhu naciye*”

20. Sayfa

Etti.” Hazreti Ali der ki: “*Ya Resulallah! Güruhu naciye kimdir?*” ve Hazreti Resul *مُوتُوا قَبْلَ أَنْ تَمُوتُوا* buyurdu. Yani “*O kimseler ki onlar ölmeden önce ölenlerdir.*” Hazreti Ali (Allah’ın selamı onun üzerine olsun) dedi ki: “*O ölüm, nasıl ölümdür? Anlatın.*” Hazreti Risalet buyurdu ki: “*Ey Ali, talip olan kimsede on yedi şart gerektir ki o talip ölü hükmünde olsun. Evvel şartı şöyledir; talip, evliya yoluna mertçe adım atsın ki*

³⁹⁴ Bu risalede ikinci bölüm “*şemhalci*” kelimesiyle başlamaktadır. Fakat metnin akışına ve bağlamına bakılınca bu metnin önceki sayfalarının kaybolduğu ihtimali göze çarpmaktadır. Bu risalede ikinci bölüm “*şemhalci*” kelimesiyle başlamaktadır. Şemhalci: Alevi Cemlerindeki hizmetten biri olan çerağcı ile aynı hizmet anlamına gelmektedir. Bu bilgi Doç. Dr. İlgar Baharlı tarafından bizimle paylaşılmıştır.

³⁹⁵ Selmân-ı Fârisî.

³⁹⁶ Hâlîlü’r-Rahman: Allah’ın dostu. Hz. İbrahim Peygamberin lakabı olarak bilinmektedir. Bk.: <http://imla.kabikavseyin.com/?kelime=HAL%C4%B0L%C3%99CRAHMAN&kaynak=browser&sadecchattikuran=False&filtre=-&manadaara=False> Erişim Tarihi: 25.04.2023

³⁹⁷ Nemek: Tuz, milh (Samî, 2018, s. 1140).

³⁹⁸ Şahî Merdan olarak da bilinen Hazreti Aliyyü’l Murtaza’dır. Metinde “*mertlerin manası (özü)*” olarak anlatılmaktadır.

³⁹⁹ Şîr: Arslan, esed. Allah’ın Arslanı: Hazreti Aliyyü’l Murtaza’nın lakaplarından (Samî, 2018, s. 621).

⁴⁰⁰ Hâricî: Hz. Ali’ye karşı isyan edenler olarak mezhep halini aldığı belirtilmektedir (Samî, 2018, s. 445).

nefsi Hakk'ın kudretine dek olsun.” Ali “Evliya kimdir?” dedi. Hazreti Resul cevap verdi: “Ey Ali, Hakk Teala'nın yeryüzünde üç yüz kulu vardır. Kalpleri Âdem Peygamber kalbine benzer ve yetmiş kulu dahi vardır. Kalpleri İsmail Peygamber kalbine benzer ve kırk kulu dahi vardır. Kalpleri Musa Peygamber kalbine benzer ve yedi kulu dahi vardır. Kalpleri İbrahim Peygamber kalbine benzer ve beş kulu dahi vardır. Kalpleri Cebrail a.s.m. (Allah'ın selamı onun üzerine olsun) kalbine benzer ve dahi üçler bizim sırrımızdır. Ama bir kulu dahi vardır. Kalbi Azrail'dir ve o üç yüzlere⁴⁰¹

Üçüncü Bölüm (Risale)

21. Sayfa

...Kamil⁴⁰² terbiyesiyle olmasın. Zira ki irfan talibi olan insan bütün vakitlerini İlahî Eflatun gibi ibadet, riyazet,⁴⁰³ mücahede⁴⁰⁴ ile ahlakını değiştirmeli ve mükâşefatın⁴⁰⁵ keşfinin mertebelerini gözle görecektir seviyeye ulaşır. Lakin bu mertebeye ulaşmak kendiliğinden mümkün değildir. Bu mertebeye gelmek için mürşit lazımdır. Ve hakikat makamında murat (hedef) ahlakı değiştirmektir. ⁴⁰⁶تخلّفوا باخلاق آلآه ile hareket etmelidir. Beşerî vasıfları aşmak gerekir. Beşerî vasıflar olan heva ve heves katmanlarından geçmediyse ve bu özellikler hala içinde bulunursa Hak ile bir olmak mümkün değildir. Bu sebeptendir ki gülşen sahibi buyurmuştur. Beyit:

Beşer sıfâtından ol bil ki sâfi

Ki Hak evsâfınıdır bu hilâfi

Keşifle ilgili makulâtın külli sırları salık için aşikâr olmaktır. Sahih hadiste vardır:

⁴⁰⁷أيّ آلآه سبعين الف حجّاب من نورٍ و ظلمةٍ yani Hak Teala için nurdan ve karanlıktan yetmiş bin hicap (örtü) vardır. Bu şu anlama gelmektedir. Bu örtülerden her biri hakikatin yüzünün görünmesine engel olur. Her bir örtü aradan kalkınca ve yedi gaflet yok

⁴⁰¹ Bu metin, metnin gidişatına ve bağlamına göre burada kesilmiştir. Kelimenin sol alt köşesinde “derdgâh” kelimesi bir sonraki sayfanın bu kelimeyle başlaması gerektiğini göstermektedir. Fakat bir sonraki sayfaya bakılınca bu metnin bir önceki metne uymadığı görülmektedir.

⁴⁰² “Mürşid-i kâmil (kâmil mürşit)” tamlamasının yer aldığı düşünülmektedir. Önceki sayfanın eksik olduğu düşünülmektedir.

⁴⁰³ Nefse hâkim olmak, nefsi istekleri sınırlandırmak (Sami, 2018, s. 530).

⁴⁰⁴ Nefis ile mücadele etmek. Hazreti Muhammed'in bir savaş dönüsünde söylediği düşünülen “Küçük cihaddan (savaş), büyük cihada (nefisle mücahede) döndük.” sözünün tasavvufta önem verilen bir mana barındırdığı bilinmektedir (Özel, 1993, s. 528).

⁴⁰⁵ Mükâşefât: Mükâşefe'nin çoğul hali olarak “Keşf ile öğrenilen gizli ilim”ler şeklinde açıklanmaktadır (Uludağ, 2022, s. 315).

⁴⁰⁶ “Ölmeden önce ölmek” تخلّف بأخلاق آلآه Bk.: <https://salafcenter.org/6974/> Erişim Tarihi: 20.01.2024.

⁴⁰⁷ “Allah'ın yetmiş bin perdesi vardır; nur ve karanlıktan”

olunca bir alem keşf (aşikâr) olur. Dolayısıyla yetmiş bin alem bütünüyle onun içinde mevcuttur. Zira örtülenin var olması hasebiyle (sebebiyle) mevcuttur. Her bir insanın içinde bu alemde her birini görmek için bir göz vardır. Var olan bu göz aracılığıyla söz konusu o alem keşfedilebilir.

22. Sayfa

Ne zaman ki sadık olan mürit iradetine cezbeleriyle cehennemden marifetin cennetine doğru hareket etse ve sadakat adımlarıyla tarikat yoluna riyazet ve mücahedeler ile adım atsa o örtülerden birer birer geçmeye başlar. Hazreti Hakk yüce ve celal sahibi o makama uygun ibret alan bir göz bağışlaya. Bu noktada akıl gözüne bir katmanın örtüleri aradan kalkar ve safa aynası keşf⁴⁰⁸ olduğu sırları ona gösterir. Ona “*Keşf-i Nazarî*”⁴⁰⁹ derler. Nitekim riyazet çeken alim ve felsefecilerin bu makamda kaldıkları söylenmiştir. Onlar bu makamdayken son noktaya vardıklarını düşündüler. Ancak ciddiyet ve müdavemet ile nefsi terbiye eden nazarî keşiflere varıp kalbî keşiflere “*Keşf-i Şuhudî*”⁴¹⁰ derler. Bu makamda muhtelif nurlar görünür ve sır içeren mükâşefeler aşikâr olur. Buna ise “*Keşf-i İlhamî*”⁴¹¹ derler. Bu makamda yaratılışın sırrı ve her nesnenin yaratılışının hikmeti ve hakikati aşikâr olur. Bu merhaleden sonra ise ruhî mükâşefeler başlar. Buna “*Keşf-i Ruhani*”⁴¹² derler. Bu halin başlangıcı yükselişin, cennetin, cehennemin ve meleklerin ahvalinin keşfidir.

⁴⁰⁸ Keşf: Keşf tanım olarak; “*perde arkasında ve aklın ötesinde olduğu için gaib olan bazı şeyleri bilme*” ve “*Allah’ın tecellilerini temaşa etme*” şeklinde belirtilmektedir. Nitekim “*üstü kapalı olan şeyin açılması ve gözle görülür hale gelmesi*” olarak da açıklanmaktadır. Bu ikisinin ancak “*perdenin kalkması veya aralanması*” sonucunda gerçekleştiği belirtilerek ilk Sufilerle birlikte keşfin “*firâset, feth, inkişaf, müşâhede, muhâdara, muâyene, yakîn ve ilham*” şeklinde belirtilen kavramlar olarak da kullanıldığı belirtilmektedir. Nitekim Muhyiddin İbnü’l Arabî’nin keşf ile ilgili kapsamlı düşüncelerine dikkat çekilirken tasavvufu “*keşf yoluyla edilen bilgi anlamına gelen marifet*” olarak esas aldığı vurgulanmaktadır (Uludağ, 2022, s. 315-316).

⁴⁰⁹ *Keşf-i Nazarî*: “*Nazarî keşf*” veya “*aklî keşf*” olarak belirtilerek akılla algılananlardan “*perde*”nin (örtünün) kalkmasıyla yaratılmış olanların sırlarının açılması şeklinde bildirilmektedir (Uludağ, 2022, s. 315).

⁴¹⁰ *Keşf-i Şuhudî*: “*Kalbî keşf ile müşâhedeyle has çeşitli nurların üzerindeki perdeler kalkar*” şeklinde açıklanan kısmın yukarıda verilen metindeki anlatımından yola çıkarak ve araştırmadaki sıralamadan dolayı tespitini yapmaktayız (Uludağ, 2022, s. 315).

⁴¹¹ *Keşf-i İlhamî*: Keşiflerin sırları sonucunda yaratılanların “*sırlar*”ıyla “*yaratılış hikmetleri*”nin açığa çıkması olarak açıklanmaktadır.

⁴¹² *Keşf-i Ruhani*: “*Ruhî keşf*” sonucunda “*cennet ve cehennemin görüntüsü ile melekler*”in görüldüğü belirtilmektedir. Ruhun pak olduğunda “*zaman ve mekan perdesi*”nin kalkması sonucu “*geçmiş ve gelecekle ilgili olayların bilgisi*”nin açığa çıktığı açıklanmaktadır (Uludağ, 2022, s. 315-316).

23. Sayfa

Bu makam zahirde kolay görünür ama ruh tamamıyla saf olunca ve cismani kirliliklerden arınınca bu sonsuz alemler keşf olur. Keşf ve keramet bu makamda ortaya çıkar.

Mükaşafenin Yolu Beyanında

Ey talip! Bu mücahedelerden sonra murat (maksat) hasıl olunca hedefin murat olmak ise mürşid-i kamilin (kamil olan mürşit) eline kendini teslim etmelisin. Bir tedbir sahibi yani işi bilen birinin emrinde olman gerekir. Zira mürşit nefsin celladıdır. Ve laf dinlemeyen çocuğun eğiticisidir. Sakın ve sakın ey kardeş! Mürşid-i kamilden gafil olma. Ve gerçek mürşit, alemleri yaratan Allah'tır ve O'ndan fazlası yoktur. Kimilerini bir aracı ile terbiye ederler. Ve kimilerini meczup salıklar gibi aracısız terbiye ederler. Meczup olmayan salıklar için her halükârda bir mürşit gerekmektedir. Meczup olan salıklere dahi mürşidin gerekmediği söylenemez. Belki zahir ve batınlarının bir olması için bu makamda onların dahi bir mürşide ihtiyaçları vardır. Zira meczuplar zatın tecellisinin mekânı olurlar. Bu halde ne alim vardır ve ne de ilim var. Ne suret vardır ve ne mana vardır. Ve ne hakk var ve ne de batıl.

24. Sayfa

Ve ne küfür vardır ne iman. Ne vasıf vardır ve ne nişane. Sanki bir avuç toprak gibidir. Ters rüzgâr esti, savruldu ve gitti. Bütün varlığı silindi. Varlık tozundan hiç eser kalmadı. Ancak Hakk onu mutlak kıldı. Gerçi bu makamın ilmi olmaz. Alemin kendisidir ki alemin olmadığı bu anlama gelir. İlim için alim gerekir. Ve bunun için malum gerekir. Vücut ortadan kalkınca ne ilim ve ne malum kalır. Eğer Hakk'ın eseri tecelli ederse veya sûri⁴¹³ tecelli gerçekleşirse marifet bu tecellide zahir olur. Zira bunca ilahi nurlar ki ortaya çıkar. Nihayetsiz marifete sonuçlanır. Dolayısıyla her bir tecellinin anlamının bilinmesi gerekmektedir. Ve bunları bildirmek için mürşide ihtiyaç vardır. İster meczup olsun ister olmasın her halükârda bir salike bir mürşit gereklidir. Sonuç olarak ey kardeş! Arınmış her bir nefis, iki cihana yüz çevirenler baki olan mülkün sultanlarıdır. Onlara mürşit lazım olacaktır. Muhabbet meclisi gibi kanatsız uçar. Kanadı olmayan, kemalatı tamamlanmayan, dünya meşgalesinden kurtulmayan, günah zincirleri ayağında olan tabiatın zindanında tutsak olanlar için bir

⁴¹³ Sûri: Sûriye. Süret-i zâhirede olan, hakîkî ve derûnî olmayıp yalnız hâriçten olan (Sami, 2018, s. 654).

mürşidin varlığı kesin ve zaruridir. Sonuç olarak ey arif! Bu kelamın başında zikrettik ki bütün eşyanın yaratılışının amacı; bilmek. Hakk'ı bilmek

25. Sayfa

Hakk'ı bilmek nefse saadettir. Bu sebeptendir ki ⁴¹⁴ من عرفه نفسه فقد عرفه ربه⁴¹⁴ buyurulmuştur. Men arefe (nefsini bilmek) sırrı başka alemdir. Her kim kavuşursa Ademoğlu'dur. Mümin olan birine Allah'ın ilmi lazımdır. Kayıtlarda ondan cümle cümle mutlak vücut ile tabir ederler. Uzak değildir, temizlenmiş olsun. سبحانه و تعالى عما يقول الظالمون علواً كبيراً⁴¹⁵

Şimdi bu tekliğin vecdi tamamlanmışların vasıflarına bağlı olarak çok görünür. Gerçekten tek olan zat, nimetleri kabul eden değildir. Eşi ve ortağı yoktur, benzeri ve zıttı yoktur. Zira zıt olan Adem'in vücududur. Eşi yoktur. Bu manaya göre bütün isimler ve bütün sıfatlar mutlak varlıktı. Başka olması imkansızdır. Ve sıfatların özü denilir. Mesela görünürde zamandır. Varlığın görünmesi ve sıfatların belirlenmesi zatıyladır. Yine sonuç olarak cansız ten vücut bulmaz. Elbette tenin vücut bulması için can gerektir. Bu durumda görüne gizli ve gizliye görünen gerektir. İlke son; sona da ilk gerektir. Surete mana gerektir. Suret ve mana birdir. Bu halde can ve ten birdir. Nasıl ki incelendiğinde ten ve can iki tanedir ancak esasen birdir. Vücutlar ve varlık hakikat açısından

26. Sayfa

Tekse ama aynadan dolayı çoktur. Varlık, bütün sıfatların isimleri ile birdir. Ama aynadan dolayı her biri bir isim bulur. Mesela gizli dolayısıyla gizlidir ve ortaya çıktığı değerde görünürdür, deriz. Her ne kadar batında değerli mertebelerin şeyhleri, yalın sayılmaktadır ve yorumdur. Çünkü batın saf bir nur olup vücutsuz, renksiz, sonsuz ve nişansızdır (işaretsizdir).

⁴¹⁶ نُورٌ أَلَا نُورٌ لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ⁴¹⁶

⁴¹⁴ “Kendini bilen, Rabbini bilmiş olur”

⁴¹⁵ “Yüce ve büyük olan (Allah), zalimlerin söylediklerinden uzaktır”

⁴¹⁶ “La tudrikuhul ebsaru”; “O’nu gözler algılamaz” olarak Enam Suresi 103. ayet de geçmektedir. Bk.: <https://acikkuran.com/6/103> Erişim Tarihi: 14.12.2023. “Nûru’l envâr: Nurların nuru” anlamına gelmektedir.

demmiştir. Zaman ondandır, o zamandan değildir ve mekân ondandır, o mekândan değildir.⁴¹⁷ Bu halde dil sözle anılır. Sıfattan, isimlerden ve şekillerden uzaktır. Bu mertebede derecelerinin değeri emirden dolayıdır, hakikat değildir. Ve nitelik (sıfat) niteliğe mümkün değildir. Bütün suret çokluğun kaynağının başlangıcıdır. Çünkü gizli alemde ve gizlenen sürede olan sırları ortaya çıkaran dildi. Birlikten birlik göründü ki o kararlaştırılan makamı ilk ceberut alemi, yüce deniz, ezelin ezeli, kapsayan varlık, bütün akıl ve gerçek Muhammet'in hakikatine gerçek Adem derler. Bu halde saygın kişiler bu alemden haber vermişlerdir.⁴¹⁸ *وَأَوَّلَ مَا خَلَقَ الْإِلَهَ رُوحِي* ve Yücelerin Yücesi bunlar hakkında:⁴¹⁹ *لَوْلَاكَ لَوْ لَأَكْ لَوْ لَأَكْ لَمْ خَلَقْتُ الْإِفْلَاقَ*⁴¹⁹ buyurmuştur. Çünkü kaynağı alemin varlığıdır. Yüce varlıktır. Bütün nefisler burçların varlığı ve ruhlar alemi

27. Sayfa

Ruhlar (...ruhlar alemi) gerçek Tanrı ve aşikâr göz saniye (tarih) derler. Bundan sonra cansız varlıklar, gök, su ve Hakk *وَمِنَ السَّمَاءِ إِلَى السَّمَاءِ*⁴²⁰ bunca hikmet meydana geldi. Şimdi ey Hakk'ın talibi ve ey mutlak hayat sahibini arayan sonsuz inan! Fikir görüşünde bulunursan gerçek anlaşılın. Bunca ortaya çıkan budur ve tecelli eden ilk insandır. Görünür olmak için indi ve o öldü. Cehennemde son olduğu için sondur. Öyle ise gizli ve görünenden murat olan insanın hakikati ki *مَنْ عَرَفَهُ نَفْسَهُ فَقَدْ عَرَفَهُ رَبَّهُ*⁴²¹ anlamından ve Hazreti Mevlana buyurur (beyit):

*“Ayn-ı zâtem ayn-ı zâtem ayn-ı zât
Benden ol mustecme-i zât-ı sıfât”*

Ve Velilerin Efendisi Hazreti Ali buyurur ki *وَ أَنَا أَعْلَىٰ وَ أَنَا أَعْلَىٰ*⁴²³ dedi ve Bayezid Bistâmî

*لَيْتَ فِيهِ حَتَّىٰ سَوِيَ الْإِلَهَ*⁴²⁴ dedi ve saçtığı şevk saf olduğu için varlığını sıfat isimlerini birleştiren olarak gördü *أَنَا الْحَقُّ*⁴²⁵ dedi ve de kemal sahibi veliler, çok olgun ve

⁴¹⁷ Yarattığı her şeyin ondan olduğu ve ancak Tanrının yarattıklarından uzak yani onlara ihtiyacı olmayan kudrete sahip olduğu belirtilmektedir.

⁴¹⁸ “Allah'ın yarattığı ilk şey ruhumdu”

⁴¹⁹ “Eğer sen olmasaydın âlemleri yaratmazdım”

⁴²⁰ “Balıktan balıkçıya kadar”

⁴²¹ “Kendini bilen, Rabbini bilmiş olur”

⁴²² “Ve ben eşyaları senin için yarattım, seni de benim için yarattım”

⁴²³ “Ben Allah'ım, ben Ali'yim ve ben en yüceyim”

⁴²⁴ “...Hatta Allah dışında”

⁴²⁵ Ene'l-Hakk, “Ene'l-Hak”: “Ben Hakk'ım.” “Tek gerçeklik olan Tanrı bende tecelli etti. (Soyyer, 2019, s.164; Türer, 2020, s. 234).”

mükemmel bilen nefiste çok sözler söylediler. Türlü türlü işaretler yaptılar. Bütün kelimeleri birbirine uymaktadır. Uymayan sözler de zarar vermez. Asla karşıtlık yoktur. Öyle ise sebepler alemi insan vücuduymuş. Sonuç olarak şeftali çekirdeğini diksek, ilk adı çekirdektir.

28. Sayfa

Ve yeşerdiği vakit tomurcuk derler. Budaklansa budaklı dersin. Yapraklanınca yapraklı dersin. Çiçeklense çiçekli dersin ve ham haline çağla dersin. Olgunluğa erince olmuş dersin. Her derecede bir isim verirsin. Ama esasen bir çekirdektir. Öyle ise bahçıvan “*Ey şeftali! Dileğim sensin.*” derse “*Eğer sen olmasan ben bu ağacı dikmezdim ve bu zahmeti çekmezdim.*” olacaktır. Çünkü ağaçtan dilek, meyvedir öyle ki bu alemin de çekirdeği, aslı, kökü; Muhammet’in gerçekliği ve de Adem’in yaratılışından dilek, Muhammet’in gerçekliğidir. O sebepten ⁴²⁶ لَوْ لَأَكْ لَوْ لَأَكْ buyurmuştur. Kaldı ki şu şeftali ham olsa yenilmez. Hora geçmez. Ağaç ve yaprak ondan daha iyidir. Çünkü sebep meyvedir ama ham olan budağından tahıl ve yaprakları dökülmüş olsa bu durumda ölümlüdür, nesne meydana gelmez. Vücudundan kimse nasiplenmez. Eğer insan da ihmalkâr olup cehennemde kalsa cennet yurdu ki esas makamdır. Geri dönmese ve yüce ruhu tabiat karanlığından ve mutsuzluk kuyusundan kurtulmasa dört ayaklı hayvanlardandır. ⁴²⁷ بلهم اضل olur. Hem insan vücudunda gizlenen insan ruhu ki kutsal ruh (rûhulkudüs) derler. İnsan tabiatında kudret alemi derecesindedir. Hoş bir cevherdir ki sözün kaynağı ve anlayış olup imkân mertebesi ve ahlak derecesinden⁴²⁸

29. Sayfa

Hissetmekten uzaktır. Belki Melekler alemi, ilâhlık aleminden (yüce alemden) ve kudretten insan ruhu da derler. Çünkü Adem evladı olan bu şerefli ruhun terbiye ve imdadıyla hayvan topluluğundan üstün olur. Bütün hakimler (bilginler) ve ukala inanç sahipleridir. Bu ruh bedenin dahilinde değildir. Sonunda bedenin nabzı eğitmenidir. Bedenin hükümdarıdır. Bazı hizmetkarları vardır. Bazılarına kuvvetli, bazılarına melekler derler. Mesela idrak kuvveti, akıllı, ilham kuvveti ve vahiy kuvveti ki o

⁴²⁶ “*Sen olmasaydın, sen olmasaydın (Soyyer, 2019, s. 277).*”

⁴²⁷ “*تَبْنُ هُمْ أَضَلُّ*” şeklinde Araf suresinde geçmektedir. Anlamı: “*Hatta onlar daha da şaşkındırlar.*” Bk.: <https://www.kuranmeali.com/Sayfalar.php?sayfa=173&meal=diyanetvakfi> Erişim Tarihi: 23.12.2023.

⁴²⁸ Sayfanın altında yazan kelime “*ahlaktan*” bir sonraki sayfanın başlayacağı kelimedir. Ancak 29. sayfaya baktığımızda bu kelime ile başlamamakta ve bir önceki sayfayla uyumamaktadır.

peygamberlerde bulunmaktadır. Çünkü vahiy peygamberlik ilhamı yoluyla düşendir ve vahiy kuvvetinden dilek, Cebrail'dir. Ve mucize kuvvetinden dilek Azraildir. Bunlardan başkası da on duyudur insan ruhu hüdamendendir (?). Beşi bellidir ve beşi gizli duyulardır ki alimlerin bazıları Hakk'a boyun eğmiş değillerdir ve boyun eğenin sözü üzerine üç akıl bağışlanmıştır. Önce ve orta ve sonradır. Önce akıl yerinde yerleştirilmiştir. Onda bir kuvvet vardır ki ortak histir. Özelliği; alemde her ne varsa anlaşılması durumudur. Arar, bulur, anlar ve orta kısımdır ki hayal yerinde tahmindir (zan). Bunların kaydına teslim eder. Öyle ise hayal de idrak

30. Sayfa

Olanı hayale getirip tahmine verir. Tahmin de sonraki kısımda yer alan ki hafıza kuvvetidir, hatırlama (ezber) kuvvetine teslim eder. Hafıza kuvveti de o anlaşılan ne ise iyi ve kötü ezberler. Hatırlama kuvveti saklanan idrakta anılırsa hatırlanır. Yani andırır. Öyle ise ortak his, hayal hissi, hatıra hissi, hafıza hissi ve ezber hissi beş olup akılda yer aldığı kararlaştırılmıştır. Beş tanesinin görünen his olduğu kararlaştırılmıştır. Önce işitmek, görmek, koklamak, tatmak ve dokunmaktır. Bunlar bilinmektedir. İnsan bedeninde ikinci ruh ki hayvan ruhudur. Bunun yeri bedende gönül dedikleri lahm-i senuberidir⁴²⁹ bunun bedende özelliği dirilik muhafazasıdır. O zamana dek Hakk'ın emri ile kesilen hayatlardır. Ve üçüncü nefse ait ruhtur. Bunun yeri akıldır ve nefse ait ruhun özelliği odur ki gaflet aleminde aklı anlayış idaresindedir. Ruhun özelliği bir nesne bilinmeye mümkün olduğunda akıl kuvveti nedeniyle onu insana bildirir ve gafletten men eder. Aklın yoluna işaret eder. Dördüncü ruh tabiatıdır.

Bunun yeri

31. Sayfa

Yeri ciğerdir. Bunun özelliği gıdayı ayırmaktır. yapar. Kalını inceden, iyiyi kötüden ayırıp bedene uygun olmayanı, zararlı olanı uzaklaştırır. Öyle ise şimdi ey birader (kardeş)! Eğer insansak kendi özünde gizlenen insan ruhundaki parlaklığı anlayıp

⁴²⁹ Lahm: Et anlamına geldiği belirtilmektedir. Bk.: <https://www.luggat.com/index.php#ceviri> Erişim Tarihi: 10.04.2024. Senuberi kelimesi; “*Sanavber, Sanavberî*” olarak da geçmektedir. Sanavber kelimesi; “*çam fıstığı ağacı, çam fıstığı kozalağı, sevgilinin boyu*” anlamlarına geldiği belirtilirken sanavberî kelimesi; “*çam fıstığı kozalağı biçiminde olan.*”, “*Çam fıstığı renginde.*” şeklinde tanımlanmaktadır. Bk.: <https://www.lugatim.com/s/SANAVBER> Erişim Tarihi: 10.04.2024.

nefsini hayvanlıktan kurtar ve Hakk sıfatları ile sıfatlan, insan bilgisiyle tanın. Bu bölümde Kâinatın Efendisi: ⁴³⁰تَخْلُقُوا بِاخْلَاقِ آيَاهُ buyurdu. Bu da bilinir ki alemin yaratılışından dilek insan vücududur. Maksat Hakk'ın varlığının görünmesi ve sıfatlarının ortaya çıkmasıdır. Çünkü insan Hakk'ın güveni ve hüzünlü hazinesi, mutlak hazinesidir. Kıymetli maden saklı hazinedir ve gizli saray insanın kalp hazinesinde saklanmış ve defnedilmiştir. ⁴³¹أَنَا وَحِينَا الْإِمَانَتِ

bu açıklanmış bir manadır. Kıymetli taş dediğin Hüda'nın (Yaradan'ın) sıfatıdır ve insan bilendir ve sıfat da iki kısımdır. Hoş vasıflar ve kahreden vasıflardır. Bu iki vasıf parçayla müminde lazımdır. Övünç yerine harcansa göze lütuftur. Sonuç olarak Hazreti Mevlâna buyurur: *“Nefsini bilene atası kanı helal ve eğer kendi özünü bilme anasının sütü haramdır.”* Çünkü kişi şeriatın emri ile kaynak etse helaldir. Eğer kendi özünü bilme içtiği su ki uygundur, haram olsun. Anasının sütü haram olur denildi. Bu manadır ki

32. Sayfa

Kişinin anasının sütünü emmekten maksat; kendi vücudunu iyileştirip akıl vasıflarıyla vasıflanmaktır. Eğer etmese anası sütü ve hepsini yediği haramdır. Çünkü helal yiyeceğinden ve yapılandan dilek, hak olan sıfatları bilmektir. Vesile Hakk'ın varlığıdır. Öyle ise bilindi ki bir kişi konuşan konuşan nefsin marifetini uygulamasa alemin vücuduna geldiğinden beri yediği saçma ve haramdır. Ve ettiği iş iki yüzlülüktür. Taklit iş, kendi azabının kaynağıdır. Veylün Cehennemi bundan yorumlanır. Helal lokma ve kalp huzuruyla iş yapmak sebep kalp temizliği ve nurlanmış ahlakın düzeltilmesi sebebi aynadır. Yasaklanan emirlerin adağı bu sığınaktır. Çünkü Yaratan Hakk için ehlidir. Hangi lokmadan ayıklayıp temizleme meydana gelir? Alimdir ve bütün kalp hastalıklarına uygun şerbet ne ise bağışlamıştır. Her güçlü gazez sahibine gazezsiz bir doktor, yola gelmiş dilek taraf sahibine doktor tarafsız ki iyileştirme dileği (fuvuddur?) Onun buyurduğu şerbeti içip ve aykırı gıdadan perhiz edip doktor emri ile uygularsa her durumda sıhhat bulur. Meğer ki ölüm hastalığı olsa veya işinin ehli doktor görevini yapmış olsun. Hazreti Resul (Allah'ın selamı onun üzerine olsun) *“Her kim kırk sabah tamamen saf bir niyetle Hakk'a ibadet etse, hikmet kaynaklarıdır ve kalbinden diline aksın”* buyurmuştur..

⁴³⁰ “Allah'ın ahlakıyla ahlaklanmak (Beken, 2020, s. 273).”

⁴³¹ “Emaneti vahyettik”

33. Sayfa

Kerem Sahibi Şeyhler (sırrı kutsal olsun) hem kırk günlük çile çekmelerinin hikmeti budur. Çünkü hayır sahibi kadınların yaptığıdır ve kötülük vasıflarından sakınmalıdır. Mizacından dolayı nefisten gelen hastalıklara zayıf olur. Hastalıklarını gidermek için kamil mürşit derece derece olayların azını bilmelidir. Hemen varlıksız (benlikten uzak) şerbetten içer ve insanlık sıfatlarından geçer. Hakk sıfatları ile sıfatlanır. O fazilet ve ilim sahibi Kemal Paşazade (Paşa oğlu) şerefli risalelerinde: *“İnsan ruhuyla ortaya çıkan ceset bedendir. Aralarında hoş denizler vardır. Zikredilen ruh ile beden ortasında bağıdır ve hayvan ruhu dedikleri, anılan hoş denizlerdir.”* buyurmuşlardır. Mademki zikredilen denizlerin bağ olmaya yetkisi olsun, hayvan bakidir. Şu zamanda yetki son bulsun, ruh bedenden ayrılıp bağın kesilmesi ile çıkış kararlaştırılmıştır. Bu çıkışa zorunlu çıkış derler. Zaman olur ki henüz bağ bakiyken de kesilir ki *“sufiliğe soyunması”* derler ve çıkış isteğe bağlı derler. Alemin efendisi: ⁴³² *مُ تُوَا قَبْلَ أَنْ تَمُوتُوا* bu anlama şart olarak buyurmuştur. Bedenin hastalıkları gibi kalbin hastalıkları da sonsuzdur. Kamil mürşitten başka bir kimse kalp hastalıkları ne çeşit idiyse ve ne hastalığıdır.

34. Sayfa

İlacı ne ise bilmez. Öyle ise kurtulmak isteyen için kamil mürşitten başka çare bulunmaz ten hastalıkları ten ile son bulur. Can hastalıkları can ile bakidir. Ama hastalık sonsuzdur. Fakat araştıran bilginler: *“Yedidir”* demişlerdir. Bu halde cehennem yedi kapıdır. Şeyhlerin tabirleri o yedi sığata *“ateşten”* derler. Kibir, kendini beğenme, kin, şehvet, gazap, hırs, haset (kıskançlık) hepsinin aslı dünya sevgisidir. Buna göre ⁴³³ *حُبُّ الدُّنْيَا رَأْسُ كُلِّ حُطِيئَةٍ*

buyurulmuştur. Öyle ise akıl sahibi mert ve iş yapan insana dünya sevgisi ve hevesli nefsinin arzusu kendilerini helak için uygun değildir. Her suretle işe engeldir. Ne zaman ki bir yüce himmet; gönül denizi katında gümüş malın altın derecesini çevirsin. O şerefli vücut için dünya ne kadar el verse ve fazla olsa zarar etmez. Bu halde bedenin mutsuzluk sureti ezeli saadete engel değildir. Her durumda ezeli saadet, Adem'in

⁴³² “Ölmeden önce ölü”

⁴³³ “Dünya sevgisi, bütün hataların (günahların) başıdır”

içidir. Maneviyat da saklıdır. Ortaya çıkması gerektir. Mutsuzlukta bu makamdır. Kâinatın efendisi⁴³⁴ *بطن أمه والشفقى شقى فى بطن أمه* buyurmuştur. Görünürde mutlu, mutludur. Maneviyat kaynağının içinde yine öyledir, şikayetçi şikayetçidir. Maneviyat kaynağı içinde mutlu şikayetçi olur, demek doğru olmaz. Bu yerde hadisin (Peygamberin sözünün) anlamını araştıran ve uygulayan bilginler:

“Başlangıcı olmayan zamanların öncesizliğinde

35. Sayfa

Başlangıcı olmayan zamanların öncesizliğinde (ezellerin ezeline) “Elestü bi Rabbiküm” sözünün Yücelerin Yücesi Allah’tan ruhların ortaya çıkışında “Hidayetullah (Allah’ın doğru yolu)” ismine sahip oldular. Onlar ilk seslenişte “Belâ (Evet)!” ve “Neâm (Evet, olur).” ile cevap verdiler. Onlar ki ⁴³⁵ثالثاً و ثانياً و ثالثاً جواب ما صدقت ثانياً و ثالثاً cevap verdiler, asilerden (haydutlardan) oldular. İnançlarında fayda gözetmediler ve faydalı da olmadılar.” buyurmuşlardır. Şeyh-i Ekber Hazretleri bu makamda *انّ آله تعالى. ما خلقت زريت آدم من طهره ظهر لكم قال ألسنت بر بكم قال ابلى لكن لم ينفع ايمان الأشقاء لأنهم لم يؤمنوا قبل ما حلط السعيد والشقى ولم يفرق منها فى هذه العالم تم انكم إذا انزل فى بطون امهات غير السعيد من الشقى والشقى من السعيد*⁴³⁶ buyurmuştur.

Allah’ın selamı onun üzerine olsun⁴³⁷ *انّه و نصرانه ويمجسانه* gibidir. Sözün özü Peygamberimizin sözüdür. Bu söz, önceleri saadet ve mutsuzluk üzerine olduğundan derece derece ezeli saadette saklıdır. İrşat yoluna vardığında yıldızı isteklendirip mutsuzluk saadete

36. sayfa

Dönüşmüştür ve nice nefisler başlangıcı olmayan zamanda mutsuzluğa ulaşır. Lakin suret alemine geldiğinde çeşitli saadet üzerine olur. Allah korusun, daha sonra uzun bir süre o mutsuzluğa dönüştürülür. Kısacası benlik şarabından geçmeye, ledün ilmi içmeye kâmil mürşit gereklidir. Madem ki madde giysisini yırtıp esniniyyet (?)

⁴³⁴ “Mutlu, annesinin karnında mutludur; mutsuz, annesinin karnında mutsuzdur”

⁴³⁵ “İkinci ve üçüncüyü kastettiğin şeyin cevabı”

⁴³⁶ Allah, Adem soyunu sırtından çıkardığında size, “Ben Rabbiniz değil miyim?” dedi. “Evet, öylesin” dediler. Ancak, sırf mutlu ve mutsuzları birbirine karıştırmadan önce mutsuzlar inanmadığı için imanları onlara bir fayda sağlamadı. Dünyada bu farkı yapmadılar. Sonra, sizler, mutsuzlardan ve mutlu olanlardan, fark etmeden annelerin karnına indirildiniz.

⁴³⁷ “Her doğan, İslam’ın fitratı üzere doğar. Sonra onun ebeveynleri, onu Yahudileştirir, Hristiyanlaştırır veya Mecusileştirir”

kokusundan kurtuluş bulmasın. Birlik makamı nasip olmayınca olmaz. Ve Şeyh-i Ekber Hazretleri⁴³⁸ bu makamda “*Pek çok arifler buna uymuşlardır ki kişinin var olması için kendi vücudunu yok etmesi gerektir ki hakiki kulluk derecesi nasip olsun. Eğer ki bu yolda giden olmuşlardır. Ancak hata etmişlerdir.*” diye buyurmuşlardır. Çünkü vücudu yok etmenin vücudun gerçekleşmesinden sonra olması gerektir. Öyle ise sen ki maneviyat yolcususun (talipsin); vücuda sahip olduk. Eğer kötü niyet edersen buna istinaden Alemin Efendisi ⁴³⁹عَرَفَهُ فَقَدْ عَرَفَهُ رَبَّهُ⁴⁴⁰ buyurmuştur. ⁴⁴⁰من عرفه نفسه فقد عرفه ربه demedi. Öyle ise nefis vücudu vücudun gözü Hakk’mış ki: “*Nefsini bilen Yaradan’ını bilir.*” “*Nefsini yok eden Yaradan’ını bilir*” demedi. Belki birlik o anda eşyada (varlıklarda) görünen Hakk’ın vücududur. Diğeri şöyle ki ya nefsten ya eşyadan falanın vücudu yok diye inanasın, şıktır.

Hakk’ın vücududur

37. Sayfa

Hakk’ın kimse ile ortaklığı yoktur. Beyit:

“*Var odur bil ki nefste o hemân*”⁴⁴¹

Bu yoksa mülk-i Âdemdedir bu cihân”

Bütün birlik makamı ve birlik ilmi başka makamdır ve bu şerefli ilimden ruhani zevk alınmasına Kerem Sahibi Şeyhlerin hizmeti lazımdır. Kerem Sahibi Şeyhlerden Bahaeddinzade “*Vücut Risâle*”lerinde⁴⁴² “*Ey kardeş! Neylersen eyle sadece şeyhler hizmetini özüne gerekli gör. Eğer şeyhlerin hizmetine erişmezsen hiç olmazsa; evvel canıgönülden bu kişilere dost ol. Muhabbet et. Onların muhabbeti seni ıssızda koymaz ve daima yüce kişilerin risalelerini okuyup incele. Allah dostu bu hazretlerin hallerini tetkik etmeli ve onların ruhlarından ilahi yardım istemelisin. Yani bu velilerdeki adap ve ahlak ile ahlaklanmalısın. Onların ilahi lütuf dolu ruhlarıyla görüşerek kendi kendinden sıyrılıp buluşmaya varmalısın. Zamansız eşyanın hakikatlerinin görünmesi,*

⁴³⁸ Şeyh-i Ekber olarak bilinen daha önceki konularda da belirttiğimiz; Muhyiddin İbn Arabî olarak bilinmektedir.

⁴³⁹ “*Kendini bilen, Rabbini bilmiş olur*”

⁴⁴⁰ “*Kendini tüketen, Rabbini tanımıştır*”

⁴⁴¹ Hemân: 1. Ânide, derh, çabucacık. 2. Az evvel. 3. Dâimâ, mütemediyen, bilâ fâsıl, arasız. 4. Takrîben, sanki, gibi. 5. Az kaldı. 6. Yalnız, ancak, tek (Sami, 2018, s. 1169).

⁴⁴² Ceyhan, S. (2012). Bayrâmiyye Meşâyihinden Bahâeddinzâde Muhyiddin Mehmed Efendi ve Vahdet-i Vücûd Risâlesi. *Uluslararası Hacı Bayrâm-ı Velî Sempozyumu*, 283-304. Ankara. Bk.: <https://avesis.marmara.edu.tr/yayin/ab411041-b7d7-4263-9879-8d0bc4445396/bayramiyye-mesayihinden-bahaeddinzade-muhyiddin-mehmed-efendi-ve-vahdet-i-vucud-risalesi> bk.: https://isamveri.org/pdfdrq/D233844/2012/2012_CEHANS.pdf Erişim Tarihi: 22.03.2024

fillerin (?) tecellisi, sıfat ve Rabbani inişler, ilahi feyzlerin inmesi, sonsuz ilahi sırlar keşf-i şühûd (nurların gözlendiği makam)⁴⁴³ kalbine insin. Çünkü yakınlık ortaya çıksın ve kâmil bir ihlasla varış sabit olsun. Bunların aynasında muradın yüzü ve niyet yüz gösterip bütün varlıklar şayet bahtiyar şayet bedbahttır. Merhamet görüşü ve şefkat gözü

38. Sayfa

İle bakılan dünya saadeti ve ahiret mutluluğunu Hakk'tan dilersen kin ve haset hastalıklarından arınarak bütün nefsenden hoş bakasın. Yüce ve Ulu Hakk Hazretleri bütün taliplere tevhit makamı ve tevhit yolunu kolaylaştırıp kâmil mürşit terbiyesiyle ganimet nasip etsin. Perdenin örtüsünden yüzünü (ilahi güzelliğini) gösterebilirsin.” buyurdular. Tasavvuf beyanında: Bu ibaret ki Yüce Hakk; insanı ateşten, havadan, sudan ve topraktan yarattı. Her birinin çok tesiri vardır. Ama ateş sıcak ve kurudur. Hava sıcak ve yaşıdır. Su soğuk ve yaşıdır. Toprak soğuk ve kurudur. Ateşin iç yüzü; aşk renginde, havanın iç yüzü; ruh renginde ve suyun iç yüzü; akıl renginde ve toprağın iç yüzü; nefis renginde gelir. Ve bu dört unsurun tersi yine dört nefse benzetilmiştir. Ve Yüce Allah her birine ikişer özellik verdi. Ateşe emmâre, havaya levvâme, suya mülhime, toprağa mutmainne diye isim verdi. Ve her birinin bir çeşit hisleri vardır ve onların her birisi on mertebedir. Nefs-i Emmâre on mertebe, Nefs-i Levvâme on mertebe, Nefs-i Mülhime on mertebe ve Nefs-i Mutmainne on mertebedir. Hepsini kırk

39. Sayfa

Mertebe olur ve bu Nefs-i Emmârede zalimdir. Arifler bunu ateşe benzetmişlerdir ve zikredilen on mertebenin ilki ilimsizlik (cahillik), hiddet, nefret, kahır, kibir, kin, haset, cimrilik, küfür ve nifaktır. Ancak bu sıfat ile sıfatlanırsa şeriat ehlidir. Ve Nefs-i Levvâmeye verilen on mertebe: Perhizkârlık, Allah korkusu, haramdan sakınmak, kulluk, Salat (dua, namaz), oruç, hacc, zekât, umre ve gazâdır. Ancak bu sıfat ile sıfatlanırsa tarikat ehlidir. Nefs-i Mülhimeye verilen on mertebe: Akıl, hikmet, ilim, paklık, hayâ (utanmak, edep), hayır (iyilik), kerem, fazıl, güzellik ve ahlaktır. Ancak bu sıfat ile sıfatlanırsa marifet ehlidir. Nefsi Mutmainneye verilen on mertebe: Fakr, sabır, adalet, insaf, rıza, tahkik (doğruyu arayıp bulmak), merhamet, yakınlık, ahd (söz

⁴⁴³ Önceki kısımlarda açıklanmıştır. Bk.: 22. sayfa (Yazmanın çeviri sayfalarında yer almaktadır).

vermek) ve vefa (sözünde durmak). Ancak bu sıfatlarla sıfatlanırsa o zaman hakikat ehli olur.

Beyan edilen: His (duyu). His ondur. Beşi görünür ve beşi gizlidir. Görünen beş his bunlardır: İşitmek, görmek, koklamak, tatmak ve dokunmak. Gizli beş his bunlardır: Ortak his, hayal, vehim (kuruntu), hafıza ve tasarruf etmek (idare etmek). Şimdi hayal; ortak hissin hazine görevlisidir ve hafıza; vehmin hazine görevlisidir ve bu ortak his ve hayal; aklın (bilinç, şuur) öncesindedir ve hafıza; aklın gerisindedir.

40. Sayfa

Ve bu tasarruf etmek dediğimiz özel suretler ve gizli şeyler (ledün ilmi, ilahi sırlar) idrak edilir. Her ne ki insanın içinde ve görüneninde gizli hisler vardır, ariflere malumdur. Diğer mertebeler derler. Mertebelerinden biri yırtıcı hayvanlar, biri dört ayaklı hayvanlar, biri melekler ve biri insan mertebesidir. Şimdi öfkeyi terk ve uykuyu terkle yırtıcı hayvanlıktan geçer. Az yemek ve yemeği terk etmekle hayvanlıktan geçer. Yumuşak huy ve haya ile mülk sahibi olmaktan geçer. Ondan sonra kendine ve başkasına faydası olsun; insanlık mertebesidir. Ruh beştir. Biri bitkisel, biri hayvani, biri revanî (giden), biri nefsanî ve biri insanidir. İnsani ruha; göreceli ruh da derler. Yüce Hakk kendine bağlanan kalbe ⁴⁴⁴ فَازَ أَسْتَوِيَّتُهُ وَ نَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي buyurmuştur. Bir yol talibi, bölünmüş ahlak mertebelerini kat etsin ve güzel ahlakla süslensin. Kabiliyet kazanıp bağlanan ruh ile zinde olmuş olur. Ve üflediği ruha dediği ruhun kabulünden ibarettir. Bu ruh ile zinde olub hayat bulmak iki şart üzerinedir. İlki insanlık mertebesini kazanmaktır. İkincisi kabiliyet ortaya çıkarmaktır. Temiz kalp isteyen Bâtın ismiyle meşgul olsun. Beyanda hakikat yerinin sırlarını bilmelisin ki kıyamet yeri

41. Sayfa

Bir yerden ibarettir ve halk onda bütün olarak toplanmış olsun. Nitekim Kuran'da ⁴⁴⁵ يَوْمِيَجْعَكُم لِيَوْمِ الْجَمْعِ

⁴⁴⁴ Hicr Suresi 29. Ayette geçmektedir. “Onun şeklini tamamladığım ve ona ruhumdan üflediğim vakit...” Bk.: <https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/Hicr-suresi/1831/29-35-ayet-tefsiri> Erişim Tarihi: 27.06.2023

⁴⁴⁵ Kırmızı renkle yazılmış olan bu kısmın üstü çizilmiş olup metnin yazarı tarafından düzeltilmek amacıyla yeni ifadesi üstü çizilen kısmın altına eklenmiş olduğu görülmektedir. “Toplantı gününde sizi bir araya getirecektir” Bk.: <https://www.kuranvemeali.com/tegabun-suresi/9-ayeti-meali> Erişim Tarihi: 18.03.2023.

Buyurur. o yer, insan vücududur. Onun için bütün varlıklarda başka hiçbir yerde ayağa kalkmak mümkün değildir. Muhakkak bu yer, insan vücudunda mümkündür. Bu “kıyamet günü” insan vücududur ve alemdeki halkın buldukları hiçbir yer gizli değildir. Mutlaka başka insan vücudunda saklıdır. Bu halde toplanma günü olur ve Hakk, batıldan hiçbir yerde ayrılmaz. Muhakkak yerden başka insan vücudunda ayrılır; “ayrılma günü” olur ve sırlardan sır bir yerde açık olmaz. Yerden başka insan vücudunda olur; “sırlar günü” olur ve hiçbir yerde kimsenin herhangi bir kimseye kabahati erişemez, mutlaka burada erişir bu halde “din günü (kıyamet günü)” olur ve ⁴⁴⁶شَخْ عَلَى هَذَا دَر. Bitti. İnsan-ı kâmil (olgun insan) tarifi: İnsan bir kitabın aslıdır; yolu, şanı itibariyle ilahi metinlerden Kuran hali olup başka ilahi metinlerden toplanmış ve doğru yolda olmasıyla da on sekiz bin alem meydana gelmiştir. Ve yine bilinmek için birçok açıklamaya muhtaçtır. Ancak bilgi sahibi kalbin talebi, türlü ihsan (lütuf) sahibiyle izah izah: ⁴⁴⁷شَخْ أَلَا هُ صُنْدَرَةٌ

ye ulaşarak sırdan ilimleri,

42. Sayfa

Başını ve sonunu idrak edip görünüşün astarı ile kendini örtüp ilahi tılsımlardan pay alıp eşyanın hakikatleri yüzünden meydana çıkar ve ispatlanır. Fe efheme (?) aleme yemin olsun ki kitabın yazarı değersiz fakir, o zayıfların zayıfının eli fakirlerin hizmetkârı Seyit Muhammet Hamdullah Seyit Şeyh Feyzullah’ın oğlu Hacı Bektaş Veli’nin (yüce sırrı kutsal olsun) evladı.

Farsça beyt:

Ya Rabbi kim benim için dua okursa sen onu evliya ile haşr eyle.

Bin sekiz yüz on dört yılı yirmi bir şubat (21 Şubat1814)⁴⁴⁸

⁴⁴⁶ “Bunun üzerine kıyas et.” şeklinde açıklanmaktadır. Bk.: <https://www.luggat.com/ala%20haza/2/2>
Erişim Tarihi: 04.04.2024.

⁴⁴⁷ Çevrilemeyen kısım.

⁴⁴⁸ H: Gurre Rebiü’l-evvel 1229/M: 21 Şubat 1814. Bk.: <https://www.ttk.gov.tr/tarih-cevirme-kilavuzu/>
Erişim Tarihi: 17.03.2024.

Seyit Muhammet Hamdullah sahip ve malik (mülk sahibi) hatırası Koçu Baba (kıymetli sırrı kutsal olsun) Tekkesine vakfedilmiştir. Koçu Baba (kıymetli sırrı kutsal olsun) evladı Seyit Şeyh Abdülkadir.

Tamamlandı.

Sahip ve Malik

Mühür:

Üst Kısım: ⁴⁴⁹ وَمَا تَوْفِيقِي إِلَّا بِاللَّهِ

Orta Kısım: ⁴⁵⁰ عن سلاله حجي بكتاش ولي

Alt Kısım: ⁴⁵¹ عبدهالسنيد محمد حمدالاه

43. Sayfa: Bu kısım boş bir sayfadır.

3. Bölüm

Bölüm, 44. sayfadan başlayarak 73. sayfa dahil olmak üzere risalenin son bölümünü oluşturmaktadır. Bu bölümde Arapça bir cümle halinde hadis özelliği gösteren metinlerin altında beyitler halinde şiirler yer almaktadır. Şiirlerin sanatsal yapısı ve kullanılan kelimelerin anlaşılır olmasından dolayı 73. ve 74. sayfalardan önceki kısımlar günümüz Türkçesine çevrilmemiştir.

73. Sayfa

Kitap tamamlandı. Şerefli hadisler ve kitabın yazarı değersiz fakir o zayıfların zayıfının eli Seyit Muhammet Hamdullah Hacı Bektaş Veli'nin evladı tarafından Koçu Baba Hasan Tevfik'e vakfedilmiştir.

Farsça beyt:

Ya Rabbi kim benim için dua okursa sen onu evliya ile haşr eyle.

Mühür

⁴⁴⁹ “*Ve başarım ancak Allah'tandır.*” Hûd Suresi 88. ayetten bir parça. Bk: <https://www.kuranmeali.com/AyetKarsilastirma.php?sure=11&ayet=88#:~:text=Sizi%20kendisinden%20men%20etti%C4%9Fim%20%C5%9Feyler.ancak%20O'na%20y%C3%B6nelirim.%E2%80%9D>

Erişim Tarihi: 26.03.2024.

⁴⁵⁰ “*An Sülale-i Hacı Bektaş Veli*”

⁴⁵¹ “*Abdühü's-Seyyid Muhammed Hamdullah*”

Üst Kısım: ⁴⁵² وَمَا تَوْفِيقِي إِلَّا بِاللَّهِ

Orta Kısım: ⁴⁵³ عن سلاله حجي بكتاش ولي

Alt Kısım: ⁴⁵⁴ عبدھالسيّد محمد حمدآله

74. Sayfa

Seracı (?) için üç katı yeşil, dört katı beyaz olsun ya da kaç adet ise bu ayet-i kerimeyi birer kere okuyup ve bir düğüm döksün. Noksan okumasın fazlası zarar etmez o atın boynuna bağlasın, şifa bulsun. بين اللّٰه الرّٰحمٰن الرّٰحيم وبا الحقّ أنزلناه و بالحقّ نزل وبحقّ الاسم الا عظم من آي شي خلقه من نطقه خلقه

Davar buzağı ve ağrısı için ve [g l....?] için kırk arpa alıp her bir arpaya bir ihlas okuyup daha sonra kefenleyip davarın yatağına sabah gün doğmadan gömsün ve ihlasın sevabını Hazreti Musa (Allah'ın selamı onun üzerine olsun) şerefli ruhuna hediye eylesin ve üç ihlas okuyup ağzına su alıp tuz üzerine koyup karıştırın ve Ashab-ı Kehf (Yedi Uyurlar) ismini üç dualı kağıt yapıp birini davarın birinin boğazına taka ve birini yine yatağına gömsün ve birini bir az su içine koysun, davarın üzerine saçsın şifa bulsun.

⁴⁵² “*Ve başarım ancak Allah'tandır.*” Hûd Suresi 88. ayetten bir parça. Bk: <https://www.kuranmeali.com/AyetKarsilastirma.php?sure=11&ayet=88#:~:text=Sizi%20kendisinden%20men%20etti%C4%9Fim%20%C5%9Feyler.ancak%20O'na%20y%C3%B6nelirim.%E2%80%9D>

Erişim Tarihi: 26.03.2024.

⁴⁵³ “*An Sülale-i Hacı Bektaş Veli*”

⁴⁵⁴ “*Abdühü's-Seyyid Muhammed Hamdullah*”

SONUÇ

Alevi-Bektaşî inanç sisteminde yer alan ocaklar teşkilatlanmış yapısıyla önemli bir yere sahiptir. Bu ocakların birçoğu Hacı Bektaş Veli Dergâhına bağlı olmakla birlikte günümüzde de inançsal özelliklerini ve ibadetleriyle ritüellerini sürdürmektedir. Koçu Baba Ocağı da bu ocak yapılanmasında yer alan ve geçmişten günümüze inançlarını; Cem adı verilen ibadetleriyle devam ettirmektedir. Koçu Baba Ocağı diğer ocaklarda olduğu gibi bir velî kültüne bağlıdır. Ocağın adını aldığı Koçu Baba, Seyit Hasan Gazi olarak da tanındığı belirtilen ve 13. yüzyılda tarihî Horasan'dan geldiği kabul edilen Horasan Erenlerinden biri kabul edilmektedir. Koçu Baba hakkında birçok bilgi aktarılmaktadır. Tarihsel yakınlık bakımından Hünkâr Hacı Bektaş Veli'nin amcası Seyit Haydar (Ata) Gazi'nin oğlu olduğu, Abdal Musa Sultan ile Mehmed Abdal'ın babası olduğu ve soyunun Hz. Hüseyin'e bağlanarak seyit kabul edildiği; Hz. Ali ile Hz. Fatıma aracılığıyla Hz. Muhammed'in torunlarından olduğu bilgiler arasındadır.

Kırıkkale ilinin Balışeyh ilçesine bağlı Koçubaba Köyünde yer alan Koçu Baba Türbesi yapı itibarıyla günümüzde de ziyaret ve çeşitli törenlerin yapıldığı anıtsal bir kompleks alana sahip olarak bilinmektedir. Soyundan gelenlerin Alevi-Bektaşî inanç sisteminde postnişin olarak "Dede" ünvanıyla Cemleri yürüttükleri ve Türkiye'nin çeşitli yerlerinde talip topluluklarının yer aldığı bir ocak yapısı göstermektedir. Çalışmamız, Koçu Baba evlatlarına emanet olarak bırakılan Osmanlı Türkçesi ile yazılmış bir el yazmasıyla ilgilidir. 1814 yılında Hacı Bektaş Veli evlatlarından Muhammed Hamdullah Çelebi tarafından yazılan ve Koçu Baba ocağına hediye edilen el yazması, Alevi-Bektaşî inancının temel esaslarını anlatmaktadır. Risale bölümleriyle birlikte çeşitli konuların öğretici bir üslupla anlatıldığı bilinen üç bölüme ayırdığımız eserde; tasavvufî manaların, tarihsel olayların, astronomiyle birlikte astrolojik konuların, bir tedavi yönteminin ve inancın yapısında önemli kabul edilen kişilerin sözleri hadis niteliğinde yer almaktadır. Üçüncü bölüm olarak kabul ettiğimiz kısımda ise Hamdullah Çelebi'nin üslubuyla yazıldığını düşündüğümüz beyitler halinde şiirler görülmektedir. Nitekim Hamdullah Çelebiyle ilgili yapılmış araştırmalarda "Hasretî, Hamdi, Hamdiyâ, Hamdullah" mahlaslarıyla şiirleri olduğunu görmekteyiz.

Hamdullah Çelebi tarafından 1814 yılında istinsah edilmiş el yazmasında tarihî bilgilerin, dönemin üslubuna göre alıntı yaptığı kişilerin ve kısmen de olsa alıntılanan eserlerin bilgisine rastlanılmaktadır. Eserin çift sayılı sayfalarının derkenar kısımlarında yer alan kelime ve kelime grupları, bir sonraki sayfanın başındaki kelimelerin belirteci durumunda olduğu için korunagelen kısımları ve eksik sayfaları belirlemede yardımcı olmaktadır. Sayfalarda yer alan kişi ve mühür bilgilerini tarihî verilerle karşılaştırarak tespitini yapmaktayız. Muhammed Hamdullah Çelebi'ye ait olan mühürlerin o dönemde henüz postnişinlik yapmasa dahi bir Çelebinin toplumsal konumunu ifade etmesi bakımından önem arz etmektedir. Tarihsel verilerin analizinin ötesinde yazar tarafından eserin kanıtlanabilir bilgi ve belgelerle desteklendiğini görmekteyiz. Bunun yanı sıra öğretici üslubunu eserin bütününde hatta şiirlerinde dahi yansıtması liderlik vasfına sahip biri olduğuna bir örnek teşkil etmektedir. Eserin muhtevasına baktığımızda; buyruk metinlerinde yer alan emir ve yasakların ayet ve hadislerle kanıtlandığı tefsir ve meal özelliklerine sahip bir eser bulmaktayız.

Risalede kullanılan anlatımla; Alevi-Bektaşî inancında kutsal ve önemli kabul edilen esasların (Muhammed-Ali lokmasını yemenin şartları, Güruhu Nacîlik iddiası gibi) ve kişilerin (Hz. Muhammed, Hz. Ali, Hz. Fatıma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin, Kamber, İmam Cafer Sadık, Şeyh Safiyüddin Erdebilî) örnek olarak gösterildiği metinler dikkat çekicidir. Tasavvufî bir yorum yapıldığında yazarın eğitici üslubunda batın ile zahirin karşılaştırmalı anlatımıyla okuyan kişiye mana sunmanın kolaylaştırıldığı metinlerle karşılaşmaktayız. Nitekim hurufîlik etkisiyle gizli manaların Alevilikteki sır diline değinmeden edemeyiz. Çözülmesi sadece mananın ulaştığı kişide kalacak olan ve yolun temel esasında da sır etmenin önemine vurgu yapan metinlerde bu durum doğaldır. Bu manaya saygı duyduğumuz için ve belki bu konuyla ilgili bir araştırmaya materyal olması bakımından olduğu haliyle bıraktığımız anlatımlar yer almaktadır. Bunun yanında takiye özelliğinin hissedildiği metinleri de açıklamış bulunmaktayız. Bu bilgilerden yola çıkarak dönem hakkında yorum yapmak ve zaten bilinen tarihî konularında ışığı altında bir sonuca ulaşmak mümkün görünmektedir. Anladığımız kadarıyla yazar, gerçeklik kabul edilen bir dünya hayatının ötesinde bir alemin varlığını, yine yaşanan dünyadaki karşılığını; anlaşılır öğreti ve hislerle ifade ederek hem akla hem ruha ve hem de kalbe kanıtlanmış bilgilerin aktarımının talibe teslimiyet ve rızanın (gönülden murat etmek) önemini hissettirerek işlemektedir. Bu üslubun

tarihsel ve mekânsal anlatımlardaki seyahati, konuların da çok yönlü olmasıyla desteklenmektedir.

Alevi-Bektaşî inanç sistemindeki hiyerarşik teşkilatçı yapının günümüze kadar devam etmekte olan ocak sisteminden kaynaklanan özelliklerin eserlerde görülmesi alışlagelmiş bir durumdur. Sufî ile sual eden kişi; mürşit ile talip (dede ile talip) ilişkisi günümüz öğretmen öğrenci ilişkilerindeki öğreticilik ve yol göstericiliğin teorik ve pratik yanlarına bir örnek teşkil etmektedir. Verilen eğitim ve öğretimin uygulamaya dönük olması o ilmin hâl edilmesiyle bir mertebeye ulaşmak konusunu yansıtmaktadır. Yolun esaslarına aykırılığın büyük bir mahrumiyetle sonuçlanacağı söz konusuysen kişinin “lanetlenmesi”nin kendi özünde de eksikliklere neden olacağı ve sonrasında yaşayacağı olumsuz durumlarda ortaya çıkan özel yaptırımların sonucu belli bir yenilgiyi kabullenmek üzerine bir eksikliği anlatmaktadır. Yolda gidene ise yani teslim olmuş ve yola razı olmuş kişiye ulaşacağı her mertebenin özünde yaratacağı bir manaya yolculuk etmiş olacağı ve yolculuğun sonunda sonsuzluk kabul edilen Tanrıya kavuşmayla nasip alacağı vurgulanmaktadır. Akışla beraber akmak, kabulleniş ve başa gelen her durumda özünü yoklayarak içinde nefsanî duygulardan arınmanın huzuruna davet eden bir anlatımla karşılaştık.

Yazar tarafından metinlerde cümle ve kelime dönüşlerinin yapılarak düzeltme sağlandığı sonradan düzeltilen kısımlardan da anlaşılmaktadır. Keskin ifadelerle netlik kazandırılmış anlatımın örneklerle desteklenmesi konuya anlaşılır bir ifade kazandırmıştır. Tespitlerle birlikte yazarın genel kültürü hakkında kayda değer bir yapıcılığa sahip olduğu ve karizmatik bir lider olma vasfı gösterdiği söylenebilir. Aynı zamanda bu durum, babadan oğula devam eden bir yapı olan postnişinin (seccadenişin, dedelik) belirlenmesi muhtemel liyakat özellikleri bu açıdan belli bir seçilimin ön koşulu ve gerekeni olarak bilinmektedir. Şeyh Feyzullah Efendi'nin oğlu Muhammed Hamdullah Çelebi'nin Hacı Bektaş Veli Ocağı'nda postnişin olarak temsil edeceği mürşitliğinin öncesinde kaleme aldığı bir eserin günümüze birçok anlam barındıracağı araştırmaların bir kısmına değinmiş bulunmaktayız. Eserdeki eksik ve merak edilen sayfaların; tarihin merak uyandıran bir anısı olarak bulunmasını belki de gelecek çalışmalarda karşımıza çıkma şansını umut etmekteyiz. 19. Yüzyılda Bektaşî tekkelerindeki eserlerin yakılarak yok edilmeye çalışıldığı belirtilirken o döneme ait

bir eseri çevirmiş olmak hatıraların korunmuş olmasına güzel bir örnektir. Alevi-Bektaşî Arkeolojisi çalışmalarını kapsayan bir bölümün açılmasını ve bu alanda eksikliği hissedilen araştırmaların yapılmasını temenni etmekteyiz. Nitekim çalışmamızın amaç, süreç, kapsam ve niteliklerinin unutulmaması adına; gelecek araştırmalara kaynaklık etmesini ve Koçu Baba'nın hatırasının yaşatılması adına çalışmamızı bu noktada tamamlamaktayız.

KAYNAKÇA

- Aday, E. (2018). Kütahya İli Türbe ve Yatırları Etrafındaki İnanış ve Uygulamaların Halk Bilimi Açısından İncelenmesi II. *Alevilik Araştırmaları Dergisi*, (15), 137-151.
- Akın, B. (2014). Alevi Ocakları ile İlgili Tespit Edilebilen En Eski Tarihli Belge: Ağuiçen Ocağı Şeceresi. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, (70), 15-38.
- Aday, E. (2018). Kütahya İli Türbe ve Yatırları Etrafındaki İnanış ve Uygulamaların Halk Bilimi Açısından İncelenmesi II. *Alevilik Araştırmaları Dergisi*, (15), 137-151.
- Akın, B. (2017). Alevilikte “Ocak”: Kavramsal Çerçeveye ve Tarihi Arka Planına Yeni Bir Bakış. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 17 (2), 239-264.
- Akın, B. (2020a). Mitten Tasavvufa Alevi Ritüellerinin Sır Dili: Kırklar. Kitabevi Yayınları.
- Akın, B. (2020b). Kızılbaş Oğuzlar ve Şah İsmail’in Anayurdu Diyarbakır: Tarih, İnanç, Kimlik, Ocaklar ve Ritüeller, Kitabevi Yayınları, İstanbul.
- Akın, B. (2020c). Alevi-Bektaşî inancında “Taş/Kaya/Duvar Yürütme” keramet motifi etrafında oluşan anlatılar üzerine bir anlam çözümlemesi. Ritüelleri ve Anlatılarıyla Kutsal Mekânlar (Güneydoğu Anadolu Bölgesi Örneği)-1. (Ed. Bülent Akın). Paradigma Akademi Yayınları, 187- 224.
- Akın, B. Baharlı, İ. (2022). Erbâbü’t-Tarîk: XVII. Yüzyıl’a Ait Bir Kalenderi Erkânâme (Çeviri-Tıpkıbasım-İnceleme). Paradigma Akademi Yayınları.
- Akın, E. (2018). Kültürel Bellek Aktarımında Sosyal Örgütlenme ve Kontrol Mekanizması İlişkisi: Musahiplik Kurumu Örneği. *Alevilik-Bektaşîlik Araştırmaları Dergisi*, (18), 295-318.
- Akın, E. (2020d). Alevi ve Sünnî İnanç Dairelerinde Kültürel Süreklilik Bağlamında Sosyal Kontrolün Sağlanması: Siirt ve Muş Menkıbelerinin Karşılaştırmalı İncelenmesi. B. Akın. (Editör). *Ritüelleri ve Anlatılarıyla Kutsal Mekânlar (Güneydoğu Anadolu Bölgesi Örneği) – 1*. (1. Baskı). Paradigma Akademi.

- Akın, E. (2021a). İnançsal Yapıların Yeme-İçme Kültürü Oluşumundaki Rolü: Siirt, Diyarbakır ve Mardin’de Ziyaret Fenomeni. R. Karakaş. (Editör). *Ritüelleri ve Anlatularıyla Kutsal Mekânlar (Güneydoğu Anadolu Bölgesi Örneği) – 2*. (1. Baskı). Paradigma Akademi Yayınları.
- Akın, E. (2021b). Sanal Ortamda Veli Kültürünün Yeniden İnşası: Hacı Bektaş Veli Örneği. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi, Hacı Bektaş Veli Özel Sayısı*, 118-134.
- Akın, E. (2022a). “Kutsal”dan “Kurgu”ya: Alevi-Bektaşî Ziyaret Kültürünün Apaydın Romanlarına Yansıması.” *Alevilik-Bektaşîlik Araştırmaları Dergisi*, 26, 106-134.
- Akın, E. (2022b). Halk Dini Dindarlığı Olgusunun Ziyaret Fenomeni Bağlamında Alevilik, Sünnilik, Süryanilik İnançları Açısından Halkbilimsel İncelenmesi: Diyarbakır, Siirt, Mardin Örneği (Tez No. 767698) [Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi.
- Akın, E. (2023). Uygulamalı Halk Bilimi Bağlamında Bir İhtisaslaşma ve Kültürel Miras Alanı Olarak Hacı Bektaş Veli ve Söz Hazinesi. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi, İhtisaslaşma Özel Sayısı*, 213-231.
- Aktaş, M. (2019). Erken Lydia Dönemi Tarihi ve Arkeolojisi (Tez No. 591883) [Yüksek Lisans Tezi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi.
- Aksüt, H. (2020). Aleviler Türkiye-İran-İrak-Suriye-Bulgaristan. Ankara: Yurt Kitap Yayın.
- Alkan, M. (2011). Hacı Bektaş-ı Velî Tekkesine Nakşibendî Bir Şeyhin Tayini: Merkezî Bir Dayatma ve Sosyal Bir Tepki. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, (57), 213-223.
- Alşan, M. H. (2012). Horasan Erenleri, Melâmetîler, Ahîler, Bacılar, Gazîler, Abdallar. Kurtuba Kitap.
- Altınok, B. Y. (2012). Alevîlik Hacı Bektaş Velî – Bektaşîlik. Ahi Yayıncılık.

- Artan, M. (2019). Osmanlı Arşiv Kaynakları Çerçevesinde Şahkulu Ayaklanması'nın Sebepleri. *Alevilik-Bektaşilik Araştırmaları Dergisi*, (19), 285-312. Malberg-Hausen (Wied)/Almanya. <https://abked.de/index.php/abked/article/view/245/214> Erişim Tarihi: 16.03.2024.
- Arabî, İ. Güngör, E. (Ed.) Gençosman, M. N. (Çev.). (2022). *Fusûsu'l-Hikem* (7. Baskı). Ataç Yayınları.
- Artan, M. (2023). Horasan Erenleri'nden Hacı Bektaş Veli'nin insan sevgisi ve fütuhât anlayışı. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi İhtisaslaşma Özel Sayısı*, 200-212.
- Artan Ok, M. (2024). *Mehdilik ve Şahkulu Ayaklanması*. Alfa Yayınları.
- Aytekin, S. (1958). *Buyruk*. Emek Basım - Yayımevi. Ankara.
- Baharlı, İ. (2020). Tasavvuf Klasikleri Eşliğinde Safevîler Öncesinde Sema (Semah). *Alevilik Bektaşilik Araştırmaları Dergisi*, (22), 179-198.
- Baharlı, İ. (2021a). Safevi Tarikatının Kurucusu Safiyüddîn Erdebîlî'nin Zuhuru ile İlgili Deliller. *SADAB 8th International Online Conference on Social Researches and Behavioral Sciences*. SADAB Conference. Proceeding Book. Prof. Dr. V. Modebadze (Ed.). 173-185.
- Baharlı, İ. (2021b). Şah'ın Bahçesinde Şah İsmail Öncesi ve Sonrası Kızılbaşlık. *Kitabevi Yayınları*.
- Baharlı, İ. (2022a). Birincil Bir Safevi Kaynağı Olan Safvetü's-Safâ'da Ahiler. *Geçmişten Geleceğe Köprü Ahilik ve Ahi Evran Kitabı*. Türk Ocakları Eskişehir Şubesi Yayını, 115-124.
- Baharlı İ. (2022b). "Şah İsmail Safevi'den Dulkadiroğulları'na İki Mektup", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, (101), 37-62.
- Baharlı, İ. (2022c). Türkistan Nefesi Hoca Ahmet Yesevi'den Hacı Bektaş Veli'ye Horasan Tasavvufu. *Anıtı Koruyan İnsanlar: Sürdürülebilir Turizm, Hac ve Kutsal Miras Uluslararası Konferans Materyalleri*. Türkistan Bölgesi Turizm Dairesi Başkanlığı, 50-56.

- Barkan, Ö. L. (1942). Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler I, İstila Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zaviyeler. *Vakıflar Dergisi*, (2), 279-386.
- Beken, A. (2020). Ahlâkî Bir Alan Olarak Tasavvufun Eğitimle/Din Eğitimiyle İlişkisi. *ANTAKİYAT/Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (2) (C. 3), 256-278. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1380929> Erişim Tarihi: 17.04.2024.
- Bezgin, Y. K. (2019). Erzincan İli ve Çevresinde Bulunan Ziyaret Yerleri Etrafında Oluşan Halk İnanmaları. (Tez No. 552899) [Yüksek Lisans Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi.
- Ceylan, Ö. Ersal, M. (2018). Topuz Baba'dan Ali Koç Baba'ya Alvanlar Köyündeki Alevilik Üzerine Yeni Belge ve Bilgiler. *Alevilik-Bektaşılık Araştırmaları Dergisi*, (18), 39-134.
- Ceyhan, A. Özdemir, M. (2013). Hz. Ali'ye Ait Yüz Sözün Manzum Bir Tercümesi. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 10 (10), 229-274. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/53682> Erişim Tarihi: 12.03.2024.
- Ceyhan, S. (2012). Bayrâmiyye Meşâyihinden Bahâeddinzâde Muhyiddin Mehmed Efendi ve Vahdet-i Vücûd Risâlesi. *Uluslararası Hacı Bayrâm-ı Velî Sempozyumu*, 283-304. Ankara. <https://avesis.marmara.edu.tr/yayin/ab411041-b7d7-4263-9879-8d0bc4445396/bayramiyye-mesayihinden-bahaeddinzade-muhyiddin-mehmed-efendi-ve-vahdet-i-vucud-risalesi> ve https://isamveri.org/pdfrg/D233844/2012/2012_CEHANS.pdf Erişim Tarihi: 22.03.2024.
- Çetin, O. (1998). Horasan. *TDV İslâm Ansiklopedisi*, (C. 18) (ss. 234-241). <https://cdn2.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/18/C18006037.pdf> Erişim Tarihi: 07.01.2024.
- Demir, O. (2013). Yakîn. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 43) (ss. 271-273). <https://cdn2.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/43/C43013983.pdf> Erişim Tarihi: 09.04.2024.

- Deniz, Dr. A. Ç. (Çev.), Koçak, Y. (Kaynak), Aydın, R., Şimşek, A. (Haz.) (2021). Serçeşme'nin Savunması: "Zalimin Zulmünden Yıkıldı Cihan" Pir Hamdullah Çelebi. Dorlion Yayınları.
- Durusoy, A. (2012). Vahdet. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 42) (ss. 430-431). <https://cdn2.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/42/C42013757.pdf> Erişim Tarihi: 15.01.2024.
- Durusoy, A. (2022). Kesret. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 25) (ss. 310-311). <https://cdn2.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/25/C25008253.pdf> Erişim Tarihi: 15.01.2024.
- Erdem, M. (2018). Alevi-Bektaşî Menâkıbnamelerine Göre Alevilik. (Tez No. 510236) [Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi.
- Erdugan, S. (2018). Hamdullah Çelebi Hasretî (Tez No. 501966) [Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi.
- Erginli Z. (2006). Metinlerle Tasavvuf Terimleri Sözlüğü. Kalem Yayınevi. İstanbul.
- Ergun, M. (1997). Türk Dünyası Efsanelerinde Değişme Motifi I-II. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Eröz, M. (1990). Türkiye'de Alevilik Bektaşilik. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Ersal, Dr. M. (2016). Alevilik: Kavramlar ve Ocak Sistemi Çubuk Havzası Örneği. Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi Yayınları.
- Fığlalı, E. R. (2009). Alevî-Bektaşî Teolojisinin Temel Taşı: Alevî-Bektaşî İnançlarında Hz. Ali. Ocak, A. Y. (Ed.). *Geçmişten Günümüze Alevî-Bektaşî Kültürü*. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Gencer, Prof. Dr. B. (2018). Tasavvufun Cemaat İnşası. *AKADEMİAR Akademik İslam Araştırmaları Dergisi*, (4), 85-144.
- Gezik, E. (2020). Bu "Yol" Nereden Gelir? Anadolu Aleviliğinin Başlangıcını Aramak. İ. Gürtaş, Y. Çakmak (Derleyenler). *Kızılbaşlık, Alevilik, Bektaşilik Tarih-Kimlik-İnanç-Ritüel*. (3. Baskı). İletişim Yayınları.

- Kardaş, S. (2018). Ali Nihanî'nin Manzum Hacı Baktaş-ı Veli Velayetnamesi (İnceleme-Metin-Sadeleştirme-Dizin). Grafiker Yayınları.
- Konur, H. (2005). Horasan'ın İslam Ve Tasavvuf Tarihine Katkısı (H. I-V. Asırlar). Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (21), s. 3-27.
- Kurtuluş, R. (1998). Hucend. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (C. 18) (ss. 272-273). <https://cdn2.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/18/C18006067.pdf> Erişim Tarihi: 17.03.2024.
- Küçük, M. A. (2020). Orta Asya'dan Anadolu'ya Türk Geleneğinde 'Don Değiştirme'. *Bilig*, (94), 97-122. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1214368> Erişim Tarihi: 16.03.2024.
- Maden, F. (2020). En Uzun Yüzyılında Bektaşilik ve Bektaşiler. İ. Gürtaş, Y. Çakmak (Derleyenler). *Kızılbaşlık, Alevilik, Bektaşilik Tarih-Kimlik-İnanç-Ritüel* (3. Baskı) İletişim Yayınları.
- Noyan, B. Dede Baba. (1995). Bektaşilik Alevilik Nedir? (3. Baskı). Ant Yayınları/ Can Yayınları.
- Ocak, A. Y. (1989). Alevî. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 2) (ss. 368-369). <https://cdn2.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/2/C02000896.pdf> Erişim Tarihi: 06.03.2024.
- Ocak, A. Y. (1992). Bektaşilik. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 5) (ss. 373-379). <https://cdn2.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/5/C05002033.pdf> Erişim Tarihi: 09.03.2024.
- Ocak, A.Y. (2009). Tarihsel Terminoloji (Bektaşilik, Kızılbaşlık, Alevilik). Ocak, A. Y. (Ed.). *Geçmişten Günümüze Alevî-Bektaşî Kültürü*. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Ocak, A.Y. (2020). Alevî ve Bektaşî İnançlarının İslam Öncesi Temelleri (14. Baskı). İletişim Yayınları.
- Öngören, R. (2009). Sûfi. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. (C. 37) (ss. 471-472). <https://cdn2.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/37/C37012337.pdf> Erişim Tarihi: 25.03.2024.

- Öz, M. (2007). Râfizîler. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. (C. 34) (ss. 396-397). <https://cdn2.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/34/C34011234.pdf> Erişim Tarihi: 14.03.2024.
- Özel, A. (1993). Cihad. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. (C. 7) (ss. 527-531). <https://cdn2.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/7/C07016388.pdf> Erişim Tarihi: 26.03.2024.
- Özgür, D. (2018). Balıseyh Koçubaba Türbesi. *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (13) (C. 5), 228-243.
- Özlu, Z. (2015). Osmanlı Döneminde Hacı Bektaş Veli Sülalesi: Çelebiler. *Bellekten-Türk Tarih Kurumu*, (285) (C. 79) (ss. 501-530). <https://belleten.gov.tr/tam-metin/228/tur> Erişim Tarihi: 06.01.2024.
- Özmen, İ. (1998). Alevi-Bektaşî Şiirleri Antolojisi Cilt: 1 (13. Yüzyıldan 16. Yüzyıla kadar). T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları. Ankara.
- Sakarlı, N. (2022). Koçu Baba Ocağı'na Ait Bir İcâzetnâme. *Alevilik-Bektaşîlik Araştırmaları Dergisi*, (26), 229-246. Malberg-Hausen (Wied)/Almanya. <https://abked.de/index.php/abked/article/view/394/306> Erişim Tarihi: 11.01.2024.
- Sami, Ş. (2018). Kâmûs-ı Türkî: (Latin Harfleriyle). Yrd. Doç. Dr. R. Gündoğdu, Yrd. Doç. Dr. N. Adıgüzel, E. F. Önal (Haz.). İdeal Kültür Yayıncılık.
- Sarıçam, İ. (1997). Harrâr Seferi. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 16) (ss. 242-243). <https://cdn2.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/16/C16005560.pdf> Erişim Tarihi: 13.01.2024.
- Savaş, S. (2020). XVI. Asırda Anadolu'da Alevilik. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Sevmezler, S. (2017). Uhud Savaşı (H.3/M.625) (Tez No. 481152) [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi.
- Soyyer, A. Y. (2019). Hünkâr Ansiklopedik Bektaşîlik Sözlüğü. Post Yayın Dağıtım.

Sümer, F. (2007). Oğuzlar. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 33) (ss. 325-330).
<https://cdn2.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/33/C33010931.pdf> Erişim Tarihi:
24.01.2024.

Tan, T. (2019). Hâkim Mehmed Efendi'nin Lemeât ve Istilâhât-ı Sûfiyye Tercümelere (Tez No. 568795) [Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi.

Tekel, F. (2021). Kırıkkale Halk Hekimliğinde Ocaklar ve Türbeler (Tez No. 704509) [Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi.

Tekin, N. (2011). Türklük ve Alevîlik-Bektaşîlik. İlgî Kültür Sanat Yayıncılık.

Tiryaki, Y. (1989). Kırıkkale'deki Koçu Baba Türbesi Hakkında Birkaç Not. *Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi*, (5) (C. 2), 15-16.
https://isamveri.org/pdfdrq/D00109/1989_5/1989_5_TIRYAKIY.pdf Erişim Tarihi: 11.01.2024.

Turan, Ş. (2022). Kemalpaşazâde. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 25) (ss. 238-240).
<https://cdn2.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/25/C25023482.pdf> Erişim Tarihi: 10.01.2024.

Türer, Prof. Dr. O. (2020). Ana Hatlarıyla Tasavvuf Tarihi. (7. Baskı). Ataç Yayınları. İstanbul.

Türk Dil Kurumu Sözlükleri:

<https://sozluk.gov.tr/> Erişim Tarihi: 24.11.2021.

<https://sozluk.gov.tr/> Erişim Tarihi: 16.03.2022.

“Heterodoks” kelimesi için <https://sozluk.gov.tr/> Erişim Tarihi: 11.03.2024.

“Eklektik” kelimesi için <https://sozluk.gov.tr/> Erişim Tarihi: 11.03.2024.

“Senkretizm” kelimesi için <https://sozluk.gov.tr/> Erişim Tarihi: 11.03.2024.

<https://sozluk.gov.tr/> Erişim Tarihi: 12.03.2024.

Uçakçı, İ. (2015). Oğuz Boyları Aşiret, Oymak, Cemaatler II Üçoklar. Bilgeoğuz Yayınları.

- Uludağ, S. (1989). Âl-i Abâ. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 2) (ss. 306-307).
<https://cdn2.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/2/C02000834.pdf> Erişim Tarihi:
11.01.2024.
- Uludağ, S. (1993). Câmiyye. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 7) (ss. 136-137).
<https://cdn2.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/7/C07002603.pdf> Erişim Tarihi:
12.03.2024.
- Uludağ, S. (2009). Sefer. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 36) (ss. 298-299).
<https://cdn2.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/36/C36011918.pdf> Erişim Tarihi:
24.01.2024.
- Uludağ, S. (2022). Keşf. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 25) (ss. 315-317).
<https://cdn2.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/25/C25008259.pdf> Erişim Tarihi:
09.04.2024.
- Ulusoy, A. C. (1986). Hünkâr Hacı Bektaş Veli ve Alevî-Bektaşî Yolu. (2. Baskı).
Yaymevi ?
- Ulusoy, M. (2002). Koçu Baba Anadolu ve Avrupa'da Türk Damgası-1. Pozitif
Matbaacılık Ltd. Şti.
- Uzun, M. İ. (2008). Risâle. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 35) (ss. 114-116).
<https://cdn2.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/35/C35016064.pdf> Erişim Tarihi:
16.04.2024
- Uysal, A. (Haz.) (2021) Vak'anâme-i Ca'fer Paşa Koca Cafer Paşa'nın Serhad Yılları
(1688-1697) Mühürdâr Ali Efendi. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı
Yayımları: 190.
- Üçer, Cenksu. (2019). Anadolu'da Alevî Ocakları ve Grupları. Ankara Okulu
Yayımları.
- Üzüm, İ. (2022). Kızılbaş. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 25) (ss. 546-557).
<https://cdn2.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/25/C25008360.pdf> Erişim Tarihi:
10.03.2024
- Yaman, M. (2000). Buyruk: Alevi İnanç-İbâdet ve Ahlâk İlkeleri. Mannheim Alevi
Kültür Merkezi (AKM) Dedeler Kurulu Yayınları. Mannheim/Almanya.

- Yaman, Doç. Dr. A. (2007). Alevilik ve Kızılbaşlığın Gizli Tarihi. Kalipso Yayınları.
- Yaman, A. (2011). Alevilikte Ocak Kavramı: Anlam ve Tarihsel Arka Plan. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, (60), 43-64.
- Yaçoob, L. H. (2018). Arapça'da "Lâ" Edatının Çeşitleri: Bakara Suresi Örneği. *Diyanet İlmî Dergi*, (3), (C. 54). 209-224.
- Yazıcı, M. (2011). *Aleviliği Anlamanın İmkânı: Alevi Deyişlerinin ve Gülbanglarının Kavalcık Köyü Örneğinde Sosyolojik Analizi*. (Tez No. 296446) [Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi.
- Yazıcı, N. (2018). İlk Türk İslam Tarihi Devletleri. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Yıldırım, R. (2020). Bektaşî Kime Derler?: "Bektaşî" Kavramının Kapsamı ve Sınırları Üzerine Tarihsel Bir Analiz Denemesi. İ. Gürtaş, Y. Çakmak (Derleyenler). *Kızılbaşlık, Alevilik, Bektaşilik Tarih-Kimlik-İnanç-Ritüel*. (3. Baskı). İletişim Yayınları.
- Yıldırım, R. (2021). Geleneksel Alevilik: İnanç, İbadet, Kurumlar, Toplumsal Yapı, Kolektif Bellek. (4. Baskı). İletişim Yayınları.
- Yiğit, İ. (2008). Ribât. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C.35) (ss. 76-79).
<https://www.kuranvemeali.com/tegabun-suresi/9-ayeti-meali> Erişim Tarihi: 18.03.2023.
- <https://sozluk.gov.tr/> Erişim Tarihi: 24.11.2021
- <https://kuran.diyamet.gov.tr/tefsir/A'r%C3%A2f-suresi/1133/179-ayet-tefsiri> Erişim Tarihi: 09.04.2023.
- <https://kuran.diyamet.gov.tr/tefsir/A'r%C3%A2f-suresi/1133/179-ayet-tefsiri> Erişim Tarihi: 09.04.2023
- <https://www.kuranmeali.com/AyetKarsilastirma.php?sure=7&ayet=179> Erişim Tarihi: 09.04.2023.
- <https://sozluk.gov.tr/> Erişim Tarihi: 23.04.2023.
- <https://aregem.ktb.gov.tr/TR-12615/duaz-duez--duvaz.html> Erişim Tarihi: 25.04.2023

<http://imla.kabikavseyn.com/?kelime=HAL%C4%B0L%C3%9CRRAHMAN&kaynak=browser&sadecehattikuran=False&filtre=-&manadaara=False> Erişim Tarihi: 25.04.2023

<https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/Hicr-suresi/1831/29-35-ayet-tefsiri> Erişim Tarihi: 27.06.2023.

<https://www.ttk.gov.tr/tarih-cevirme-kilavuzu/> Erişim Tarihi: 03.12.2023.

<https://www.ttk.gov.tr/tarih-cevirme-kilavuzu/> Erişim Tarihi: 03.12.2023.

<https://acikkuran.com/75/2> Erişim adresi: 13.12.2023.

<https://acikkuran.com/6/103> Erişim Tarihi: 14.12.2023.

<https://sozluk.gov.tr/> Erişim Tarihi: 19.12.2023.

<https://www.kuranmeali.com/Sayfalar.php?sayfa=173&meal=diyanetvakfi> Erişim Tarihi: 23.12.2023.

<https://www.luggat.com/index.php#ceviri> Erişim Tarihi: 24.12.2023.

<http://imla.kabikavseyn.com/?kelime=hankah&kaynak=browser&sadecehattikuran=False&filtre=-&manadaara=False> Erişim Tarihi: 10.01.2024.

<https://www.luggat.com/index.php#ceviri> Erişim Tarihi: 10.01.2024.

<http://imla.kabikavseyn.com/?kelime=hankah&kaynak=browser&sadecehattikuran=False&filtre=-&manadaara=False> Erişim Tarihi: 10.01.2024.

<https://www.luggat.com/index.php#ceviri> Erişim Tarihi: 10.01.2024.

<https://abked.de/index.php/abked/article/view/394/306> Erişim Tarihi: 11.01.2024.

Gopuh Uçurtma. (11 Mayıs 2022). Yağmur Duası [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=6zKszyQtOIg> Erişim Tarihi: 11.01.2024.

Gopuh Uçurtma. (28 Nisan 2022). Koçubaba'da Yağmur Duası... [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=LrzpgiCFz8E> Erişim Tarihi: 11.01.2024

<https://serverkursu.com/uploads/ilim-yolunda-olmanin-mukafati.pdf> Erişim Tarihi: 14.01.2024.

<https://ferkous.com/home/?q=nabawiya-1-19> Erişim Tarihi: 14.01.2024.

<https://ferkous.com/home/?q=nabawiya-1-19> Erişim Tarihi: 14.01.2024.

<https://www.ttk.gov.tr/tarih-cevirme-kilavuzu/> Erişim Tarihi: 18.01.2024.

<https://salafcenter.org/6974/> Erişim Tarihi: 20.01.2024.

<https://salafcenter.org/6974/> Erişim Tarihi: 20.01.2024.

<https://www.ttk.gov.tr/tarih-cevirme-kilavuzu/> Erişim Tarihi: 5.02.2024.

<https://www.ttk.gov.tr/tarih-cevirme-kilavuzu/> Erişim Tarihi: 5.02.2024.

<https://sozluk.gov.tr/> Erişim Tarihi: 11.03.2024.

<https://sozluk.gov.tr/> Erişim Tarihi: 11.03.2024.

<https://sozluk.gov.tr/> Erişim Tarihi: 11.03.2024.

<http://sozluk.beycan.net/239/eydur-ne-demek.html> Erişim Tarihi:

05.02.2023. <https://sozluk.gov.tr/> Erişim Tarihi: 12.03.2024.

<https://sozluk.gov.tr/> Erişim Tarihi: 13.03.2024.

<https://www.ttk.gov.tr/tarih-cevirme-kilavuzu/> Erişim Tarihi: 16.03.2024.

<https://www.ttk.gov.tr/tarih-cevirme-kilavuzu/> Erişim Tarihi: 16.03.2024.

<https://www.ttk.gov.tr/tarih-cevirme-kilavuzu/> Erişim Tarihi: 17.03.2024.

<https://www.ttk.gov.tr/tarih-cevirme-kilavuzu/> Erişim Tarihi: 17.03.2024.

<https://www.luggat.com/index.php#cevir> Erişim Tarihi: 25.03.2024.

<https://acikkuran.com/89> Erişim Tarihi: 25.03.2024.

<https://acikkuran.com/2/31> Erişim Tarihi: 25.03.2024.

<http://shiaonlinelibrary.com/%D8%A7%D9%84%D9%83%D8%AA%D8%A8/1693>

[%D9%85%D9%8A%D8%B2%D8%A7%D9%86-](#)

[%D8%A7%D9%84%D8%AD%D9%83%D9%85%D8%A9-](#)

[%D9%85%D8%AD%D9%85%D8%AF-](#)

[%D8%A7%D9%84%D8%B1%D9%8A%D8%B4%D9%87%D8%B1%D9%8](#)

KAYNAK KİŞİLER

Ulusoy, B. (22 Kasım 2021). Kişisel Görüşme.

Ulusoy, K. (22 Kasım 2021). Kişisel Görüşme.

FOTOĞRAFLAR

Fotoğraf 1

Fotoğraf 2

Fotoğraf 3 (Sakarlı, 2022, s. 244)

Fotoğraf 4

Fotoğraf 5

Fotoğraf 6a

6b

Fotoğraf 7a

7b

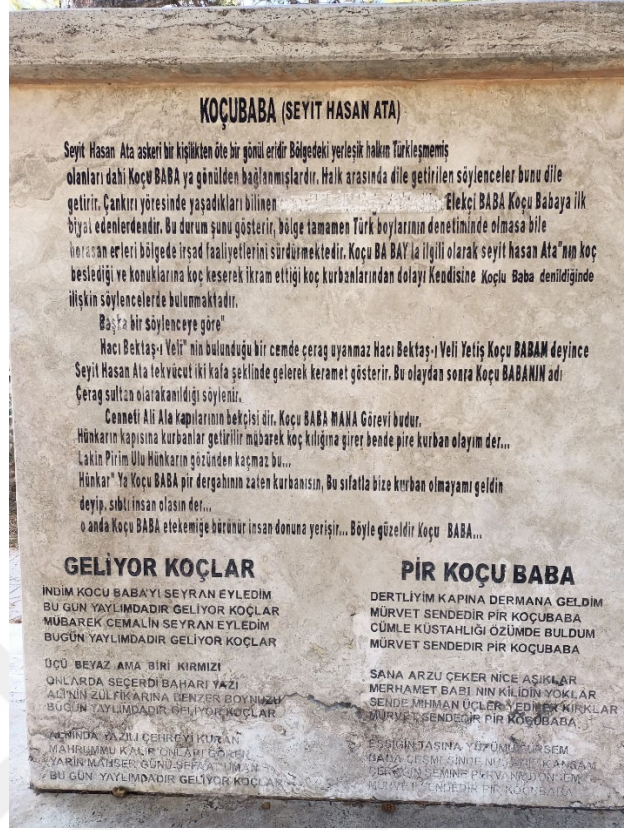
Fotoğraf 8

Fotoğraf 9 (Sakarlı, 2022, s. 244)

Fotoğraf 10 (Sakarlı, 2022, s. 245)

Fotoğraf 11

Fotoğraf 12

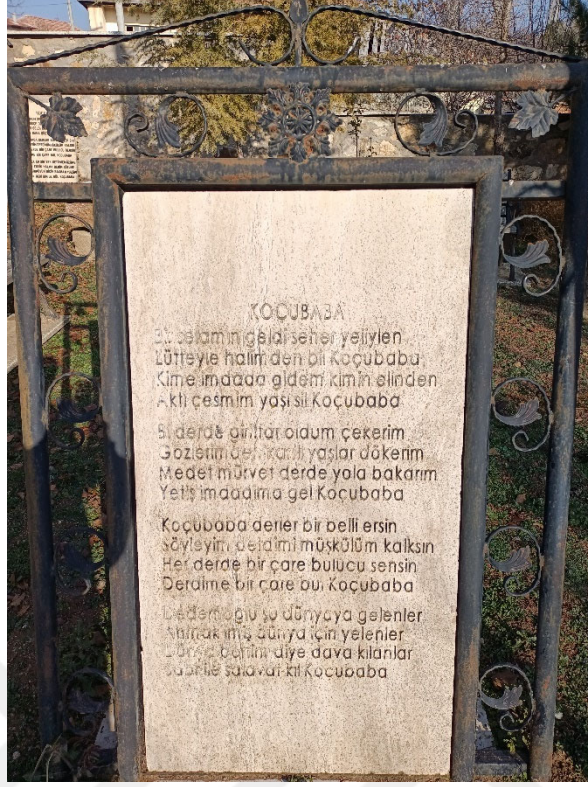
Fotoğraf 13a

13b

Fotoğraf 14

Fotoğraf 15

Fotoğraf 16

Fotoğraf 17a

17b

Fotoğraf 18

Fotoğraf 19

(“Fatıma Ana Dâri”na durmaktayız. Dâra durmak demek; “özünü yoklamak, özünü Hakk’a teslim etmek” manalarına gelmektedir)

Fotoğraf 20

Fotoğraf 21

Fotoğraf 22

Fotoğraf 23

Fotoğraf 24

Fotoğraf 25

Fotoğraf 26

Fotoğraf 27

Fotoğraf 28

Fotoğraf 29

Fotoğraf 30

Fotoğraf 31

Fotoğraf 32

Fotoğraf 33

Fotoğraf 34

Fotoğraf 35

Fotoğraf 36

EKLER

EK 1: Koçubaba Belediyesi Broşürü

EK 2: Eser İzin Belgesi

İşbu akit metniyle, Hünkâr Hacı Bektaş veli evladından Şeyh Feyzullah Efendi'nin oğlu Seyit Muhammed Hamdullah Efendi tarafından h. 1229/m.1814 senesinde Koçubaba evladından Seyit Şeyh Abdulkadir'e hediye edilen ve dolayısıyla Koçubaba Ocağına ait olan eserin Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi öğretim üyesi olan Dr. Öğr. Üyesi İlgar Baharlu danışmanlığında Alevi Bektaşî İlmi kaynakları Ana Bilim dalı öğrencisi Nazmiye Sakarlı tarafından yüksek lisans tezi kapsamında çalışmasına izin verilmiştir.

11.Ekim.2022

Veliyettin Ulusoy Efendi

Hacı Bektaş Veli Dergahı Postnişini

Besim Ulusoy

Koçubaba Ocağı Postnişini

Dr. Öğr. Üyesi İlgar Baharlu

ORIJINAL NÜSHA

Yesil Huzel

شبهت . طریقت معرفت حقیقت قال عدیل دوم
 النفس بینه احوالی والطریقت افعال والمعرفت طایفه
 والمعرفت وصول الی ذوالی بن بورد مشکله معرفت بمعنی
 مدد طریقت بمعنی مدد معرفت بمعنی عالم مدد و حقیقت
 بمعنی لقاء جمال یا عالم مدد ای طالب بیک معرفت بر سر
 دست معرفت اولدس و بر علیکا تمسک طریقت
 اولدس و معرفت که کور مشددر معرفت اولدس و معرفت
 که نامشکله حقیقت اولدس هر کده کی دور دی
 ایسه انوک دوره فیوضی کاهلدر و هر کده اوچی وار
 ایسه بولده در و هر کده ایکی و اربابه طایفه
 و هر کده بری و اربابه ناقصده بر سائل سئوال
 اشک طریقت اصلی فاجده جواب اولدس اولدس
 طلب انک ایکنج بر معرفت انکته یا پیشکته دلیل بر
 بولده کنک جائز و ککدر معرفت سر کول بوردک
 الزیفی طریقت یعنی اول بولدس
 بولدا ندنک بولده کیت دیر اوچی ارادته کور
 کد که صوفی هرايش که اید پیر نون اطاعت الة

1 1

ایذن صکره اول ایشنه یا پیشه دور دخی کر کدکم
 جمیع افعال و اقوال پیر نه اویه بشی هرايش که
 پیر استمیز شکر ایدر نتیج کدر کسر دارا اولدکن
 و بره بر طالب سزین فاش اتمیه بدیج هر نه و
 در هات سوز سولیکه حضرت رسول عم بورد
 من صمت نجات هر کیک کد بون و مالایع سوزین
 دلین صاقلدی ایکنجهان بکندن نجات بولدی
 زیرا که انسان باشنه هر نه بلا کور و بلندن در
 سکن بیج چوق یا تمیه حضرت رسول علیه السلام
 بورد در التوراح الموت یعنی او یخو اولدکن فیرا
 شهیدر بنات الوابل بر دور طالب حقیقت اولدک
 کوند وزی کتر کتر کبیرسی وحدت اوله یعنی کوند
 زی هلق بورد بینه کوره کبیرسی الله طقوز بیج هیز
 و تشره متا فعدن سزین انبار اتمیه فصلک
 حقیقت اولدس اولدس کور در ایکنج صلح در صو
 کور کج جمیع کور سوز لوه تحمل ایدر اکبر کسزانی
 دو کس الله و یا غنه و کسزاندن هلاق دلیله اؤه

شفقت 2

شفقدر یعنی کافر و سلمان قون و قونش جمله
 نک خیرین استیمه هیچ کسب خیر استیمه و در بیج
 مسکین کدر صوفی کر کد که یوزین قامو طایفه یا
 غنه سوره بشی نواضع در یعنی درد وینه جان
 دیر نتیج رضا و تسلیم در یعنی صوفی سر کد کلن
 بلالره راضی اولد باشنه غنه کورسه کند بیدن بلایه
 و تسلیم اولد که جانی و مالی و اهل و عیال
 مرتی م ص ح ب ن م م ح ق اجازت تسلیم ایدر کل
 وارین بولده قوبه بدیج قولانین صاغرا ایلدکن
 کسب سولایم سکنجی دل لال اولر اصلا کور کون سوز
 سولایم اگر کورق اشهدکس ایسولیه طقوز بیج
 کوزی کور اوله اهلا کور کج عیلمری فاشن تمیه
 اونوی سزین صافیه شوبلک زاهد ایمان شطارت
 نجه صغیر صوفی سزین زاهدین اولدس اولدس
 بوسرو صی نایهلق و کسزین ایدر کس لار قدر کور بورد
 کلریمزی بولر اگر سزین بلر سزین علی عیلمری کیمک
 ویدر کیمک آکا همد ب بلدین علی ایدر کسزین دیا دن

3 2

آخزته ایکنجه کدر و محمد علی دعوی اولور **فصل**
 اکبر بر طالب سئوال اشته فترک اولدس
 و اهری ندر کمر بندگی ندر و بیج ندر مریک ندر
 خیزنیمی ندر بیکن ندر بولده ندر اصل ندر تو
 شه سبی ندر کیمی ندر نوز کدر قوفی ندر
 تمامی ندر الجواب اولد فاعل ندر افرق بقا در
 اوی جمعیت در کجید به اذ ندر انعامی صبر در
 ناج بولدر کمر بندی خدمت ایلدکدر و بیج بخند در
 مریک عشق در بیری بیسکیندک بولده قاعته در
 اصل رضا و تسلیم اولدس بوزی قوقور قوقی منته
 کمنج بولدر بولدر تمامی فانی اولوب هلق با اولدس
 حضرت رسول علیه السلام بورد مشکله بر الفقه هو الله
 فیکره فترت قاهر اولدب حقه واصل اولوب اگر بر مال
 سئوال ایسه که در ویشک بی منزلی و ایلکن کور
 در کور اوله اولد بولک ترک ایدر اول کسکد بریو
 زنده بولک دعولسین ابتدای سبیلان ایدر جناب
 عزت رحمتدن با بی کسدی ایکنجه منزلت تراب
 اولدس 4

انتشاق شکرین برینه بیوز من حق تعالی شکرین
آهک برینه بیوز من ذیراکه حق تعالی شکرین
یتدک طشردره الشی منزی دهمد ککرکه
در ویشک شول مرتبه دهم او لکر کند دبه ضرر
استیه بر فرجه ظر استیمه حضرت رسول علیه
السلام بیوز مشکه از صوامن فی الارض بر حکم
من فی السماء ککله یعنی دهم ایدک بر بیوزنده
اولدوره ناکه نکره دهم ایدک سزه بدی منزی
کرهک سو بکد ککرکه رسول علیه السلام بیوز
قولو الحق ولو علی انفسکم یعنی حق سوزند
شاشک اکرا اول سوزون نفسکوزه و یا مالکوه
بر ضرر دکر سیه استا دهمد مشکه بیست
دو غریزین دکر پانچ ککلی، دو غریزه آج کور و کور
دو غریزین وار ساوق منزله، اکر بکندن فلوزین پای
سکر منزی اولدوره در خوش اولد کند و فین
بله بر آکندن بلین حق بلین قال علیه السلام در من
عرق نفسه فقد عرق دبه یعنی هر کس که در نفسین

تدبیر

6

اولقدر ذیراکه انسانک اصالی تش و بل و صوم
و طبراقدر آتش هرینه دکره بقار و صومغرا
دخی بری بقر و بل وارن بری و برک ایدر پس
لازمدر دروش کک دعو سبن ایدن کسبه کس
ویلی و صومی کدره طبرق فلوزیکه جمع دور و صوم
و جواهر طبرقون حاصل اولوره اوجی بلانند اغیر
ایده که حضرت رسول علیه السلام بیوز که المؤمن
لا یکنب یعنی مؤمن اولدوره اصلا بلان
دریمه و در دخی جهد اید مسلمانله و بلان
و الذین بر ضرره ذکیمه حضرت رسول علیه السلام
بیوزر المسکر من سکر المسکون من به و لسانه
یعنی مسلمان اولدوره که مسلمانله لی مشنون
و در دخی مشنون ایدن اوله بشی منزل اولدوره
اکر بر طالبک لقه سبن سیه با بر طالب اولد
حفته بر املک ایلسه نا اولدوخه آبی اویوشیه
ذیرا حضرت رسول علیه السلام بیوز مشکه
من لم یشکر الناس لم یشکر الله یعنی هر کس که

5

3

پولنده جان باش قیوب تسلیم اولدی اولد اولدکن
فور تولدی پس ایدی مرشدک ایدن کسنه
لازمدرک جو اون ایدی منزل بلوب برینه کتوره
اکر بیوز مغرب بلوب مرشدک ایدر
اکا محمد علیعت ایدر و ملاک لرا کلفت ایدن
کتابلر دیو آذینه یا دیورس یوزی فر اولور
دیوان عقده و صکی بکله که حق تعالی دیو
عناصردن یار تدبیر آتش و بل و صوم و طبر
وسکا القی بان و بردی، صالح، و صوم، آتش
و آرد، بوغاری، و اشغی، و بشننه هواس
باطنه و ردی، اول عقل، و شنی، و محبت
در و و نفس، اما نفس دوه قسمدر
نفس اتاره آشددر و نفس لوامه بلدر و نفس
بالمه صودر و نفس مطمننه طور اقد
و دوه اعضا بردی، کبک طویلی، و نفس بل
و آتش قان، فخر صوم، بل روجه تعالی ایدر
آتش قهره تعالی ایدر، صومعنه تعالی ایدر، طبر

محبته

8

بلدی حق بلدی نفسین بلین ریت سن بلین اولور
طفوزنخی منزل اولدوره دروش اولدک دایم
نیتی خبر اوله قال اننی علیه السلام نیت المؤمن
غیر من عمله و نیت المنافق شکر من عمله
مؤمنک نیت عملک نوابن آرتور و منافقک
نیت عملک کوهن آرتور او نیتی منزل چور
کدر دروش اولان جهد اید برحق قرینشین
کور و بجه جان باشین اکا قوبان ایدر و بر اعلی
المرقی برائل ایچون بر کونده کفینه بخت کور
صا تدبیر اون بری منزل مجتدر طالبشول
دکلی محب ککله بر نفس بیز در لیمه شو
صوم اولاد و می قال اننی علیه السلام من طس
مع الصالح نکاغا جلس معی یعنی هر کس بر صالح کسه
او تور بر بمن اولدور مش کیدر اون ایکی منزل
شیر اولقدر طالب شو بل تسلیم کر کدر که اکر
مرفق کمله اکر مرفق مرشد بر بوغن لیس برقی
دبرغین ذیرا حضرت اسماعیل جان کولارن حق

7

جلوب هر کون مرتضیٰ علیک بر او علونک و سرحدین
 او قویه ذیله هر زین مرتضیٰ علیک اون بدو اولو
 وار ایوی کتبت ایوی فین عزایه کتسه ساکت
 الهایین اون بدی سنک دهنی صلحن قوشادب
 کیدردی و هر بریه برورد او خود ایوی ایوی
 لازمه که اون بدی اولاد علیک اسمعین بله
 و در در او قویه حسن و حسین و هادی اکبر
 و عبد الوهید و عمر و عثمان و یونکی عمریک لقی
 طیب ایوی عنانک لقی ترم ایوی ابوبکرک
 لقی طاهر ایوی بونک بدسی ظاهر دن ایوی محمد
 حنیفه و علی اکبر و عبد الرؤف و عبد الوهاب
 بونک و بردی فیض روره نزی حنیفه دن ایوی
 عبد الجبار و عبد الله و علی الزهیر و عبد المعین
 حبش نزی صا نور دن ایوی عبد الکریم و عبد
 انصاری فاطمه تک جامع هر چه دن ایوی بلکلاهی
 طالب و بردی ن ایوی حسن و بردی بال الله حسین
 و بردی با رحمن محمد حنیف و بردی یار حیم هادی اکبر
 و بردی

حنیفه نعلق ایوی و حق نقالی عالمه هر نه که بار تری
 ایست انسانه موجود در هر جمل باش نور یوی
 جوزال سلطان ایوی اسکا کویس و سلب ایوی
 میزان کویک عقرب زکر قوس یوط و هر باله
 دلجو دیز هوت ایقلر یعنی بواون ایکی بوج نفس
 کزده وار در وسیفه ستیاره بیان اولنه شمس
 کویک زهر جگر قر او کین منج او در زخا طرا
 عطار و بکرک مشتی یورک و دخی دنیا بی
 اقلیم در انسانه موجود در کیک طایغ قبل
 انجلی یوزک عمارت آردیک و بر الله علیک
 کوندوز جهنک کویه دیناره دوره فصلانک
 نشانه انسانه وار در طفلیت بهار و کیک ای
 کوهلک کوز قو جان فیش و هر ایز بر درت
 صوابی قولته او در ک صوابی بلغم بدر و عمل
 دنا غده مبال کوزده فیض قولا قدم علم کوز
 اولور و بیک ای طالب که کتسه ک دعوا اسپن
 ایکن عاشقه لازمه که اون بدی کتیه یار حیم

مرتبه دخی نفس منزه به و بر دیگر صدور عقل حکم
 دانش و حی الرها و صبر و حال فضل احسان
 سخا و اون مرتبه دخی نفس مطمئنه به و بر کت
 طیرا قدر قولته نقالی با ایها النفس المطمئنه ادر
 جی الی ربک راضیه مرضیه فا دخل فی عبادتی
 و اذخلی جنتی و بر روره دخی بیور مشک و عطر
 آدم الا شعرا و کتسا یعنی جمالی سما و آدم نعلم ایوی
 کوستر در مراد نفس اولی ادر کماله ایکی ازلی
 طیرا قدر حاصل اولور فقره صبر عدله انصاف
 علمه رضا تحقیق حکم عهد وفا ایوی
 هر مشد اولان نفسی مطمئنه مرتبه سنه بیور
 و صفا تدریب صفا نامسه اکا دعوی مرشد کتیه
 اکبر طالب سئوال استه طریقت احکا و فیه الجواب
 التیدر اول معرفت سخاوت یقین صدق
 توکل تفکر اکبر سائل سئوال طریقتک کتیه
 الجواب التیدر اول علم حلیه محبت شوق وفا
 نتیج تسلیم اولمقدر اکوستر اما تسلیم طریقتک
 و لقی

و بردی با ستار عبد الرؤف و بر یاشکور عبد الجلیل
 و بردی یا قیوم عبد الکریم و بردی با حاتم عبد
 المعین و بردی با صبور عبد الله و بر یحیی یعقوب
 عبد الوهید و بردی با سمیع عبد الکریم و بردی
 با حیات عبد الصمد و بردی بالطیف علی اکبر و
 یا عفو عبد الوهاب و بردی یا ودود طیرا قدر
 بانافغ تراب و بر کتیا حیات طاهر و بر کتیا طاهر
 ایوی ایچک بواون بدی کتیه آدین و بر کتیه
 بله مشد کتیه و کتیه است اولور بواون بوز
 قرادر بدوی و بر دخی لغه امام حسنک و امام
 حسنک اتندن استدر و دخی بلکلاهی طالب
 که حق نقالی نفسا خاریه اون مرتبه و بردی کتیه
 بیان ایدر لومر جهل هشتم بفض قهر تکبیر
 کین کبر حسودلی بحیل لقی کتیه نقاف اون
 مرتبه دخی نفس لومر و بردی کتیه اولور
 فلا اشمس بالنفس الوامه زهد تقوی و بر
 نماز زکون حج اورع فطام عمره عز اولور

خدا بر حق اولی ذکر که حضرت امیرالمؤمنین علیه السلام بر حق
 بیورد مشکه عالمک علمی بنده در بی علم صوفیان
 علمیه بتدی و حضرت رسول علیالتحیه بیورد مشکه
 دانست تکی تعین تکی بعضی کوردم حق حقیق کور
 باه و برود حق بیورد مشکه عرفت تکی بر تکی بعضی
 بدم حق ایمن بلکه برمل او بیورد التشن التی کور
 وفیک ابر وجهه دخی او بیورد التشن التی دره جه
 واردر اقا اعضا و انسا نده بتکره او حیون
 التشن التی درجه واردر او بیورد التشن التی باره
 کک او بیورد التشن التی باره طهار او بیورد التشن
 التی باره عصب او بیورد التشن التی باره اصل
 ظاهره اولان فیلت فرور او بیورد التشن التی باره
 در پی واردر لب معلوم اولیک انسان یردن و کولیک
 افضل اولوب فک المفلح و کالیک در ذریه اولوب
 بر اولان انسانه نشن بولونید ایدی هر کم بوس
 لردن خبری اولاسه مشکه کک حقیقین اولیغه
 لائق و کلمه وانسان و کلمه حیوان نا طقدر قور
 اولیک

واهی قاجدر الجواب التبدد اول خلق یعنی یوزی
 کوله دولته و سوزکه حق دبه کافره و مسلما نه
 کوسوب بفضن دو تمیه ابغی احسان یعنی جریه
 اید براوزم دانین اولسه برج کسبیه بیکه کافر
 و مسلمان دمیوب هر نه و برسه حق عشقند و بره
 او بیورد دنیایک اید بر از لغندن الچکه در دخی
 آخرت ترک اید خالص بخالص حق بولنه جان
 باش قویه التی بر عمل اید که خلق التی مساوی اید
 سولشمیه یعنی منافقه و انش آید ر میه اید و هر
 کور کوری ناهیان دعوی ایدوب بوظیفه تکلیف
 و احکام ارکان و اجابتند خبری اولیه مختصه
 دیوان حقه یوزی قره واردر اندر نظردن بر اولوب
 له بیک کف اهل آکالت اید حضرت امام جعفر
 دقدن ابو حافظ خمندی شول ایدیکه امام
 تصوف ندر حقیقت امام جعفر صادق عم بیورد
 محمد علی تولد بهر کم ما سولدن الچکه صوفی
 دیکه لا یقدر تصوف اولد که جمع ما سولدن الچکه

سست سست آنه ندر الجواب و هرت اخبار اقلدر
 موثرا قبل ان موثرا مقامه ایشیکه ذکر اولدی
 حضرت رسول علیه السلام بیورد مشکه اولمدن اول اول
 سیز هر طالب کور ذی کور دکی انشی و قولای نشن و ک
 سوزی کسه اظهار ایلیمه و التی بک برضه کسبه
 دیکه و ادنار بولونده ایاغین بکریا صه نامق بولوب
 صوغیم ذکر اولوب نه کور و نه اشیدر و اولوب
 و بجه کیدر بومر قیده اولان کسینه سست
 نشن سنه ایشتمش اولوب اگر سائل سولاسته
 سست محمد و علی نید الجواب حضرت امام جعفر صادق
 بیورد که سست محمد و علی عیسی او یعوب فاشنا تمکد
 و حضرت شیخ صافی بیورد که فین بر خانی نیشنه
 کوره سست اولادن التی فاشن اینه مکد و شیخ
 صمدی الدین بیورد مشکه حضرت رسول و علی الرضا
 بر بر نین آبر کور عیب ایکین بر بلکه محو علی
 و حضرت موسوم بیورد مشکه کک حقیق دخی
 یعنی تعلیم علی بنده بوسری خالصر بانده نیا قید
 و شیخ

اولیک کالانعام یعنی هر کم بزم امر می و نغز و کور
 سوزینه عمل اید و نفس کولند و شیطان فعلدن اویش
 اولوب انوشکس و شیکس کالانعام مر یعنی استک و او
 کوز و ایت و هنز بر عملنده در بود ک اولان اشیا اولد
 زاده ایدوب ایدر لیر التی حضرت کعبه ندر که بر امر اولان
 فی قادیان اولدغیت مقدر بزم بیکه کور مک جهلیدر نه
 سبیدن بزمی عامه و محرم اولوب ارکان الچکه
 بولنه کعبینه تشبیه ایدر سین حق تعالی اکثره سائل
 خاطر بچون بیورد که بلغم افضل یعنی بومرینه ده اولان
 سزدن مکد ذکر ایدر سه عذاب و عقاب بوقدر انا اولوب
 عذاب واردر ایدر اولدیر طاموده فالسیر ککر کدر کرسا
 بل سسوال استک سست یعنی ندره طیف ندره موث
 ندره حقیقت ندره الجواب سست یعنی و یاردر طریف
 کیدر ره معرفت کبیرده حقیقت صلیح و سالی سولسته
 بیغوب حلال اولدور بوقول امام جعفر صادق
 شیخ صافی بیورد که سست یعنی هر کدر طریف با کور
 معرفت فنلدر حقیقت استیقدر کرسال سولاسته

بل کله آيين محمد و عليه اولاد اركان هر بركي كند
 فديج امام حسن طريغ ايدى . ابا محمد حسين فرانس
 ايدى . عبد الصمد ذاكر ايدى . عبد الوارث صفه ايدى
 عبد المعين خادم ايدى . عبد الكريم كوزجى ايدى . عبد
 پروانه ايدى . هادي الكبرجاني ايدى . عجليل
 قيوحه ايدى . والله اعلم بالصواب واليه مرجع
 والالم . تمت الكتاب عن يد ضعف ضعيف خادم
 الفقير السيد محمد مرقه ابن السيد محمد مرقه
 من اولاد حاج بكاش و قفس
 ستره اعالى و ايلي . صاحب خيرات ياركار
 التمسك بدين و حق قولي با اقدس
 ستره آلمر ستره فاعله
 قفسر ۲۰ ص
 بابت تامل و تامل
 ۱۴۴۹
 ۷۱
 ۱۱۰۰
 ۷۲
 ۱۸
 ۷۱
 ۷۲
 ۱۴۴۹
 ۷۱
 ۱۱۰۰
 ۷۲

9
 و شيخ حسن بصري بيور مشك سني و كذا ابر او بوپ
 حلال ايدى سين و سوي ايدى سين و كوزي صقليله
 سين كه مقصوده ايدى سين و ايت اولور كه حضرت
 رسول عليه السلام ركون فاطمه جازسه كان فاطمه
 عم ناك كوردي اصله ندر و بوختر بيون ديري فاطمه
 ايتدي يا بابا بوكون ايدى كوز حسن و حسن ايتدي
 عدي حضرت رسول مبارك اليه برقا شيخ صفاديه اول
 داش ايتدي اولدي قنبره و بردي يا قنبره بوف طعاه و بردي
 قنبره باز كه التوب برانجي كافر وار ايدى اول كافر اولدي
 اون ايتدي ايتدي دردي قنبره كوز سين ستره ايدى
 ايدى . علي هظن هظن غزا سندن كرك اول كازره
 ايتدي ايدى ايتدي ايتدي ايتدي ايتدي ايتدي ايتدي
 اليه صفادي بناطاش اولدي اول كافر كوز سين
 اولدي سائر كافر ايتدي سيني سيني ايتدي سيني ايتدي
 ديد بلكر ايتدي ايتدي ايتدي ايتدي ايتدي ايتدي ايتدي
 رسول طاشي ايتدي ايتدي ايتدي ايتدي ايتدي ايتدي ايتدي
 نه ستره ايتدي ستره عقل ايتدي ايتدي ايتدي ايتدي ايتدي ايتدي

20
 ايتدي حضرت علي ايدى يا رسول الله ناهي كروى كرد
 و حضرت رسول بيور نيكه مو قولي ان مو قولي ايتدي
 اول كوردي اولور دن اول اولور حضرت علي
 ايتدي اول اولور همه بيان بيور ك
 حضرت رسالت بيور نيكه با علي . طالب اولان
 كسره اون ايتدي شرط كرك اول طالب اولور كوز
 اوله اول شرط بيور كرك طالب اولور بولنه قديم مردان
 بيه تا نفسى قدرتي حق اوله علي ايتدي اوليا
 كوردي ايتدي حضرت رسول ايتدي با علي حق تعالى
 نك بر بيور دن اوچ بوز قولي وارد در قلبه
 ادم بيقهر قلبه بيز و بيش قولي دفر وار در
 قلبه اسماعيل بيقهر قلبه بيز و فرق قولي
 دفر وار در قلبه موي بيقهر قلبه بيز
 و بوز قولي دفر وار در قلبه ايتدي ايتدي بيقهر قلبه
 بيز و بيش قولي دفر وار در قلبه بيز ايتدي ايتدي
 قلبه بيز و دفر وار در قلبه بيز ستره ايتدي ايتدي
 قولي دفر وار در قلبه بيز ايتدي اول او ايتدي

19
 شيخ ابي التمام حنيفه خلفه امام محمد مهدي صاحب
 الامعات قطب ابد و مران كوز حيفك شرط هم كوز
 نكردن ذاكره شرط ذكر ايتدي شرط بيقهر قلبه
 جاهل حيفك شرط خدمت الملك كوز صبر و صبر
 و ملق كوز قولي ايتدي غير المصطفى ايتدي حضرت
 محمد المصطفى سلمانه و بردي صفدي قنبره ايتدي
 صالح ايتدي سلمان كوز دي صفاديك بوز ندر و
 اصداري ندر بوزي بسره ايتدي اصداري ايتدي
 دعاء خادم صفه قنبره نك جليل معني مردان
 شير بزدان دم و و آرده ايتدي مهدي ظهر بوز
 ذوالفقار كسكون كونه قول قربان بيقهر قلبه ايتدي
 بيزان . بلكل ايتدي طالبه حضرت رسول عليه السلام
 بيور كرك طالب حضرت ايتدي بوز بيز و بيش
 بيز و بيش بوز قولي با صبح ما صبح دور و بيز و
 دور قسي كافر و منافق و ايتدي ايتدي ايتدي
 قولي اول بزي دفر و بيش اوچ قسم ايتدي ايتدي
 ايتدي حو ايتدي و اول بر قسمن ناهي كروى

چنانچه سیراید چون مرید صادق جزیه اراده نم اسفلنا
فلین دن اعلا علیین معرفته متوجه اوله و قدر صدقه
چاؤی طریقه قانون ریاضت و مجاهدت کبریا اولی
مجاہدین مرور و عبور انکار تسلیم اول مقام تکلیف حق جل
وعلی ایا چشم عبرت یکن با غنبله اول درجه عفت
زینم برداشته نیک مجاہدی زائل اولدومن و ملت صفا
حاصل اندوکی مفدا دی اسلر معقول کشف اولور و بوکا
کشف نظری دیرلر تکرار اولمشد اکثر حکماء کلامیه
صاحب ریاضت اولدور بو مقامه قالدیلر بو مقصد اقصایم
قصوب و حصول صالده بلر چون قدر جده اجتهاد ایلدیه
نفس اذیاد کشف نظری بولوب مکاشفات ظنیه
کشف شهودی دیرلر اول مقادیر انوار متکلم مشاهده اولور
کوک اندکمه مکاشفات سرئی عیان اولسه کک در
اکا کشف الهامی دیرلر اول مقادیر اسلر افرینش و
سندک وجود تک حکمی و حقیقی کشف اولس کک
اندکمه مکاشفات روحی ظهور اسلر کک در کاشف
دیرلر ابتدا هالده کشف معارج و عرض جان مجسم و کشف
ملاکوت

کامل ترینه تسلیم اولما یزیر کمال عرفان اولدنا ساجله و قبا
تند عبادت و ریاضت و مجاهدت افلاطون الکی تبدیل
اخلاق ایلسه و مراتب کشف مکاشفات نظریه ایشتر اولور
لکن کند و کند و کندن ممکن دکلمر کیمک برشد لازمدر و
تبدیل اخلاق قدر مراد محتاقا با اخلاق الله الیه عمل ایدر
انصاف او صاف بشریت کنز ایلکدر مادامک او صاف
بشریت عالم و هو او مش مناسبتی سکندره قائل اولور
اکا صفات حق ایل انصاف بیشتر دکلمر تکر کلشن صاحب
بیتوشدر **بیت** بشر صفتدن اول بلک صافی کیم او صاف کک
بو خلاقی کشف نظریه مذکور اسلر معقول کلمه ساک کشف
اولقد و حدیث صحیده و ایدر **انفس معین** **انفس حجاب**
من نوب وظله یعنی حق تعالی اچون بشریتک مختار اولور
نوردن وظلمتدن بملک اولور هر هر بر مجاہدک مانع اولور
وجه حقیقه هر بر مجاہدک کشفند و بیری خطتک دفعند
بر عالم کشف اولس کک در پست بشریتک عالم مجاہد
موجود در ذریع حجاب مجرب اعتبار ایلور انسانک نماید
هر عالم کوره بر کوزی وارد اولور کوز ایله اوله کشف
21 71

و نه کن و نه ایمان و نه وصف و نه نشانده کانه براج بلقی
ایدی با و صبر صبر مجله مقابل و خدی صاور لکی کشف
جهل و جووی مجاوردی عبارتی نشان اولدی ایتی
حق مطابق قلدی کیم بو مقامک علم اولور عیب عاکد
عالم اولدوخی بو معنی در که علم عالم کک و معلوم
وجود مجاورت نه علم و نه معلوم قلدی کیم حق اولور
تجلی ایلله و با تجلی و صوری واقع اولس معرفت اول
تجدیه ایلدیر ذریع بویجه انوار ایلر کواقع اولور معرفت
بله نهای حاصل اولور بس هر تجلی جهد و مناسبت
نذر بلغم و ندر مکله مرشد ککدر مجزوب ساک و غیری
ساکله هر حال مرشد لا بد در پس ای برادر تر نفوس
نفسیه کیم جهات شفا جو زوب ملک غنائک عالم کشفنا
نک سلطان ندر ایلره مرشد لازم اولیجین بزم متالی
دی بر و یا لوروزی ناقص کال اولوب قیودان و نبویه ایلر
مقید و سکلصل اعلا معصیت ایلر ذندان طبیعتده مجزوب
و مؤید اولدور فرض عین و عین فرض در پس ای عارف
اوائل کلامه ذکر اولمشد که اشیا نیک اجماد نیش مراد معرفت
حدیث

ملائی کیم بو ناکمل کمال ظاهر اولسور در انا چرکه روح با
انکلی صفا حاصل ایلد و کدورت جسم ایلدن باک اولدنا ساجله
هی عالمی کشف اولس ککدر حورق ذات و کشف کرامت
بو مقادیر ظهور ایلر **درد بیان طریق کاشف**
و بعد ایلر هادی طالب مراد حاصل اولوب مفضو اولق
ایس مرشد کامل و سنه کدوی جان دلت تسلیم ایلد
بر صاحب تدبیرک امرین مأمور اولور ککدر ذریع مرشد
نفسک جلدی و اول طفل نا هملرک استادی صاحب
سدا و بدد زنیهار و زنیهار اجماد کشف کالک عاقل
اولم و مرشد حقیقی رب العالمین در دخی مرشد بوق و دخی
لره کویله ایلر تریه ایلدر و بقصیده بلا کویله تریه ایلر
مجزوب ساک ککدر کیم شول نفوسک مجزوب ساک دکلمر
حال مرشده احتیاج لا بد در و مجزوب ساک دکلمر
احتیاجی اولما و خسی علی الاطلاق دکلمر بلک باطلای و قبا
هر لری تطبیق و بو مقادیر تحقیق انکرم دخی مرشد احتیاج
وارد دیرلر مجزوب بین تجلی ذات مظهر اولور اوله هالده
نظری وار و نه علم وار و نه معرفت و نه حق و نه باطل
23 72

اگر چه واحد در اثبات محسبات و الاعتبارات که تصور ذات احد
 اسما صفات امله رود اما بحسب قرأت هر چه برآید
 بود و مثلا باطن اولی در اعتبار علم باطنی و ظهور اولی در
 اعتبار علم ظهوری درین که هر دو طبع متضاد است
 محذرا اعتبار ظهوری و ظهوری در باطن نور محض و ظهوری
 بی رنگ و بی پایان و بی نشأ نعم **نور اولی نورانی است که در**
 در زمان آن اولی زمانند و کلید و مکان آن اولی کلید
 کلید بود و کلید لسان فاله مرکز بود صفات و اسماء بود
 سوخته منزه بود و جوهری بود اعتباری است اسما اعتباری
 حقیقت کلید و وصف و صف قابل کلید هر چه صورت است
 مبداء منشدید بود که علاوه بر صفات و وقت اخفا در اولی
 اسما در ظاهر و بدی اهد بنده بود حکمی اهل که اولی اعتباری
 تعیین اولی و عالی بود و بحر اعظم و اولی آنکه ذات محیط
 و عقلی و حقیقت محمیه آدم حقیقت درین که سبب است
 بو عالمی خبر و بر شل در **اول ما خلق الله روحی و جعل**
علی یونس نسیانه اولی که لولاک لنا خلق الله اولی بود
 ذی منش و جوهری است که در نفس کل ذاتی است و علم

13
حقیقت حقیقت معرفت حق نفس مستطرد نکند یونانی
من عرف نفسه فقد عرف ربه من عرف سره او زک عالمی
 هر که و اصلید ابن آدمی مؤمن اولی علم حلال بود
 اندک وجود مطلق امله تغییر ایدر جمله جراتی و از نه متی
 بود و معنی اولی **سبحان و تعالی عما یقول الظالمین علما**
کبیرا بعدی بود و اولی که شول اضافة اضافات است
 بیتم جوهری بود حقیقت ذات واحد در عالمی است
 خلقی و شریکی بود نذی و ضدی بود ذی را ضد و جوی بود
 خلقی بود و معنی به که جمله اسماء و صفاتی جامع وجود
 مطلق ابدی غیری اولی و مطلق متعدد ذات صفات مطلق
 اولی ظهوری بود مثلا ما ندر ذات ظهوری و صفات
 تعیینی ذاتی در کلید نکند جمله سبب وجود بود اولی
 بن وجود بود و معنی جان کرد و جانی وجود بود که اولی
 انوار آنکه در کلید اولی است ظاهر باطن و باطن ظاهر
 کرد و اولی آخره در کلید اولی که در صورتی بود که
 صورتی بود و معنی بود نکند جان و بن بود تن و جانی
 رده اکیدر اثنای حقیقت بود و وجود ذاتی حقیقت

هر دو که وقت جوهری بود بر بود اولی بود اولی درین
 یعنی بر آید برین جوهری است و هر که درین
 درین که اولی است برین هر چه درین بود و برین
 آنکه حقیقتی بر جوهری است با عنوان است اولی که
 نور است درین که اولی است بن بود آنچه درین بود
 چنان در هر زمانه اولی بود درین که اولی بود
 حاصل بود حقیقت محمیه در روحی خلقت اولی در
 حقیقت محمیه در اولی است **اولی که اولی بود**
 شتت اولی که اولی بود اولی بود اولی بود
 یکدیگر سبب بود در انا خا اولی بود اولی بود
 واقع اولی است اولی بود اولی بود اولی بود
 بره بود اولی است اولی بود اولی بود اولی بود
 جنت اولی است اولی بود اولی بود اولی بود
 نازت طبعی است و چاه شفا و نذت خلاص است برین
 اضل اولی بود اولی است نهان اولی بود اولی بود
 آفتاب درین است اولی است اولی است اولی است
 لطیف در مبداء خلق و اولی است اولی است اولی است

74
 ا و آح حقیقتی و عین عیان تا نیم درین بود و نسیانه
 فلك و آب و مالک و من استمک الجاستمک بویچه حکم بود
 کلیدی ابدی ای طالب حق و ای جوینده حق مطلق بدان و
 استسجه حقیقت مظهر اول بود که بویچه ظهوری است
 اولی است استمک بویچه مطلق چون تنزل ابدی اولی است
 استمک بویچه در آخر اولی است بویچه استمک بویچه
 مراد اولی حقیقت استمک بویچه **عرف نفی حقیقتی**
 ظاهر در **و خلقت الاشياء لاجلک و خلقتک لاجلک**
 و حضرت مولانا بود **سبحان** عین ذات عین ذات
 بند اولی استمک ذات صفات استمک نقیض استمک
انا الله وانا اعلى وانا اعلى ویدی و باید برین است
حق سوی الله ویدی و منصور هر ذات صافی اولی است
 صفات جامع بود **انا حق** ویدی و دینی اولی است
 و کل معرفت نفس بود سوزن سوزن بود و کل اولی است
 ابدی بود و کل کلای بر سر نه موافق را فقط معنی است
 برین معنی است صلا محال بود بود پس عالم سبب وجود
 است استمک استمک استمک استمک استمک استمک

اولی که بکمال ابد و هم در دمی جزو مؤخره می
اولاً که قوت حافظه در قوت ذکر است پس ایدر قوت
حافظه دمی او مددک نه ایست نیک و بد حفظ ابرق
ذکر اولد که اول مددک محفوظ یاد اولد اولد
مذکر اولد یعنی اذ و در پس **حس** **حس** **حس** **حس**
وحس **وحس** **وحس** **وحس** **وحس** **وحس** **وحس** **وحس**
موضع اولد یعنی مقر در و بشر دمی ظاهر اولد
مقر در اول سماع و با صره **وحس** **وحس** **وحس**
ولامه در بونام معلوم در بونام انسانه **روح**
که روح حیوانیست بونک محلی بدنه کوهل و دیگر
لمه فنیو بر بد بونک بدنه حافظه زنده کانی
اولد دمی ذکر امر حق با حیوت مقطع اولد **روح**
تجدد بونک محلی **وحس** **وحس** **وحس** **وحس**
نی نیک خویشی اولد که عالم عقلمه ادراک معقولاته
متصرف بر نفس بونک قابل اولد بوردنک نشانی اولد
قوت عقلی بی ایق انسانه بلدر عقلت مع ایله
ماه عقله دلالت ایدر **روح** **روح** **روح** **روح**
طبیعتیست بونک

احساسدن مترتبه بلک عالم ملکوت و عالم الوهیتند و قد
تدک روح انسانی دمی در ل ذری آدمی ذره اولد بوی
شریفک سربیه و امداد بل ذره حیواندن ممتاز اولد
حکما و عقلا معتقد لدر که بوی روح داخل بدن دکدر نهایت
مرقی بعضی بدند که باک شاهد بعضی حدیثیاری
وارد بعضیله قوی و بعضیله ملائک در ل قوت خرم و
زیریک و قیو الهام و قوت و حکم اولد بفرموده موجود در
ذی روحی الهام رسالت طریقیه ساقطدر قوت و حیوانه
جهان اولد و قوت **وحس** **وحس** **وحس** **وحس**
فاحسی دمی خویشیست در روح انسان حدیثیست
زاویه در روحی حیوان با طندر که علمایک بعضیله حق
قابل دکلد در و قابل اولد که قوی او زیرین دماغی اوج
بخش استند در مقدم و اوسط و معلا فرود **روح**
مقدم دماغ مجتمعه موصود اند بر قوت وارد که هست
مشکل که عالمی اولد که عالمه کنی اولد اولد نشانی
در آرد بولور ادرک ایدر **وحس** **وحس** **وحس** **وحس**
در بونیک فبطنه تسلیم ایدر **روح** **روح** **روح** **روح**
حیوانه دمی او در

کشی اناسی بودی ام کلون غرض کند و وجود اصل ایدر
او صاف عقله موصوف اولقد اگر انسه اناسی سوکی و مجری
بودی علمدر ذریاطون حلالدن و امر اکمل مراد و صافی
بلکه در کسینه ذات عقولست معقول اولد که کجی معرفت
نفسی فقه انسه وجود عالمه کلان بودی کسین و حلالدر
ایش و اندوی عمل را پیشین عمل نقلد حور عمیه عذابه در و بل
ظاکری بونیک مقبر در لقه حلال و حضور قلب اکر کسین
نصیقه قلب و باحت نقد بپ اطلاق منور هر اندر و نذر
او امر ناهی بوکر بناهد در ذریحق ربه خاد قدر قتی لقر دن
تقیه حاصل اولور عالمدر و جهل امراض قلبه مناسب شریعت
بذات است باغش شریعت در هیچ صاحب غرضک طیب فی فخرک
مرادی اصلاح فؤد در انوک بیور دمی شریعتی اچوب
و خدای محالقدن بر همین ایدر و ب امر حکم او زیرین عمل ایست
بهر حال صحت بولور مکرکه مریض موت اولد و یا طیب
خادق عدلن انجمن اولد حضرت رسول علیه السلام بود
هر کفر قق صباغ عالمک و محلمک فقه عیاضت ایست
منابع حکمدر و در و نندک دلین جاری اولد مناج

محلی بکرد بونک نشانی بود که عذابه تعریف ایدر غلط کس
کشت خدن نیک بدن ابر و ب اولکم لایق بدن دکلمه
آقی دفع ایدر پس ایدر ای بر لزر اکر انسان ایست کند
ذکره نهان اولد روح انسانیه نورانیست فخر ایدر و ب
نفسکی حیوانیست نوران و اوصاف حق ایله موصوف ایله
و معرفت انسان ایله معرفت ایله بویا بر کسین کاشانی
تخلیق با خلاق **الله** بیور دمی بودی معلومدر که خلقت عالم
مراد وجود انسانیست غرض ظهور ذات حقدر و ظهور صفا حقدر
زیرا انسا امین حق و حازن عزیمت کج مطلقدر جوهرکین خفدر
و سرب محفی انسا نیک قلبی خیر کسین و مدونان **روح**
الانسان بو معنائی مصرحدر جوهره بدیکم اوصاف حدادر
و انشای انادرت و صفات دمی ایکی قسمی اولد اوصاف لطیفه و اول
قریه در ابرو ایکی وصف انسانیه مؤمنه که کدر فخر محکم صری
اوست علیه عقلمدر نیک حضرت مولانا بیور نفسیه بلین اناسی
قانی حلا و اگر کسین ابرین بلسمه اناسی سوکی حلالدر ذریکشی
امر شرع قان کسین حلالدر اکر کسین افریه بلسمه حلالدر سوکی
بناهد حرام اولد اناسی سوکی حلالدر و لدر بنای بو معنائی

علامه نه ایدون بکن بسین خلاصه مراد ایدت عرشه کا علامه نه
چاره بولون اراض تن تن ایلد خان اولور اروض جان خان
اید ایدر انا ارض تن نه ایه در انا اهل تحقیق بدیدر عرشه
نکم مینم بوی با بدو اصطلاح مناسج اول بوی صفت ناریه
در برلو کیره عجب مکن شهوت غضب حرص حسد
بجهنمک اصله هیت دنیار نکم بیور عرشه خلدنیا ازل ایلد
بس مر عاقل و انسان عامل لائق دکله که هیت دنیا و آرزوی
نفس هوی بکند ولین هلاک ایدر لهر و هر دو مانع عملت ناکم
بر اهلا هیت مجرد ل فائده مناع کسیم ذر مرتبه سنک مدوده
اول اول و چون کسینه دنیا نهدرال و برسه و زیاده اوسه ضرر افز
نکم شقاوت صوره بدینیه سعادت ازل لینه مانع دکله برسه
حال سعادت ازل که بطول امدد معنونه نه ایدر ظهور
اشک کدر شقاوت نه حال بومقامه میند کاشک عرشه
آنکه سعادت فی بطن اینه و الشقی شقی فی بطن اینه بویور
فاهر اسعید سعید بطن اتم معنونه کذا لک شقی شقی در
بطن اتم معنونه اول اول اسعید شقی اولور در کاشک عرشه
بو کله هیتک شوا سیمه تحقیق و تطبیق تحقیق بیور عرشه

کرار قدس ستر هم اربعین ازل کونیم حکمت بود ازل اکره
صالحه ایله و اوصاف ذمیم دن اجتناب ایله هر اجتناب
امراض نفسیه ضعف اولور چون عرشه کامل ندرجه ندرجه
دن معلوم ایدر عرشه لینی کدر عرشه هات کدر اول کدر
شرف بق ایزر او اوصاف بشره ندر که عرشه اوصاف حق ایزر
بوصوف اولور دخی اول فاضل و عاکمال پاشا آذره رساله
شرف ندرده بیور مشاکره روح انسا ندرجه کشف کشف کشف
مایه لیزه بحار لطیف و ادر مذکور روح ایلد اکره
علاقه در و روح حیوانی دیکله کدی و کوا و لنان بحار لطیف در
ما اکره مذکور بحار یک علاقته اولطم صلاحیت اول حیوان
با قدر شوق و فکر صلاحیت ذلک اول روح بدن معاشق
ایدوب قطع علاقته ایلد خروج معتر در بوض و هم خروج
اضطرابی در بر وقت اولور که هنوز علاقته باقی اکره دخی
قطع اولور که صوفیه اصلاحی در برلو و خروج اهتیاره دیک
سید عالم **موتوا قبل ان تموتوا** بیور دخی بومقامه
رندو اراض بدینیه کبی اراض قلبیت دخی نه ایدر عرشه
کا ملک تیری برکته اراض قلبیه نه معنونه ایدون و ندر

بهدل اولور و بجهنموس اولور که ازل اکره عرشه مظهر اولور
لکن عالم صورته کله که نفع سعادت اوزرینه اولور بویور
معنیته مدیره غفور بانه اول شقاوت بهدل اولور اقصه
نکله شریفه کله علم لقی ایلد عرشه کامل ایدر ما دیکله
عنصر کبلیس جاک ایدوب انقیادت ایلد عرشه خلاصه
دریمیه مقام توحید برسر اولینیا اولور عرشه کبر عرشه
بو مقامه بیور مشاکره اکره عرشه بویور که ذاهل اکره
کشی و ارا و لغت کندی وجودی افا کدر که بقا با ایزر اولور
اگر بو طریق ذاهب اولمشور لکن عطا اشدن در بویور
مشاور در ا افنای وجود وجود کوشور دن صکره اکره
بصنک ساکن سن وجوده مالک اولور که فنا فصل کبیره
بویور بناه در که سید عالم بویور عرشه **موتوا قبل ان تموتوا**
دوب بویور که مر افشافت شقی عرشه در عرشه بویور
نفس عین وجود حق ایشک نفسین بلن عرشه بلور ایزر
ایدن عرشه بلور دمدی بلکه توحید عرشه ایزر ایزر
وجود همدرد غیر شویور که یا نفسک یا اشتیاق ایزر ایزر
فلانک وجودی بوق دیوا عطا ایدر بویور عرشه

ازل اکره اللست بیک معانک جناب هدی دعا ایدن صورت
اواحد شونکر که هدیه الله اسمنه مظهر اولور اکره
بده بل و نعم ایلد جواب و بر دیکر اکره جواب ما صدمت نانی
ذنا لک جواب و بر دیکر استغیا دن اولدیلر ایا ندر عرشه
مشاهده ایدیلر و نافع دخی اولور اکره عرشه کبر عرشه
بو مقامه بیور ان اتمه تعالی ما خلقت زینت آدمی اولور
نظره که قال لست برکته ایلد ایل لکن لیمفع امان انفسیه
لانفسه لیموتوا قبل ما خلقت لست عرشه و انفسیه
منها فی هذه العالیم عرشه انکم اذا انزل فی بطن اکره عرشه
اشهد من ان لا اله الا الله انزل فی بطن اکره عرشه
ما من مولود الا ورت یولد علی فطرت الا اسلام
یسوق ذاته و یضمره و یمنع منه خلاصه مقال حدیث شریف
بودر که حدیث اولور سعادت ندر شقاوت دن موا ازل اکره
و حدیث نایله عالم صورته اولور شقاوت ندرجه اولور
بطن اتم معنونه سید قید اولور ایزر عالم صورته ندر
شقاوت اوزره اولور اکره سعادت ازل اکره کبیه اکره
طریق اکره آذره اکره شوق ایدب شقاوت سعادت

ایله نظر اولوب سادات دنیوییه و دولت الخیرییه محققند
 دیکیمک امریعه همدردن باک اولوب جمل نفسکدن
 نیک نظر ایدریم. حق جل و علی حضرت نبری جمع طایفه مقام
 موصیهد و طریق توحید آسان ایدوب شمس کامل تریه سینه
 اغشا و مستر ایلیم و پیرده استار دن دیدلرین مشاهد
 اندوره **در بیان تصوف** بو عیار نکر حق تعالی
 انشائی • او ذوت • و بلدن • و صودن • و طبر قدر مغان
 اندیب هر برینک اکثر حاصلیتی وارد اما اوداشی و قوی
 برده • بل انسی و یکشدر • صوصوق و یکشدر • طبرق صوق
 و قور برده • اوردک باطن عشق رنگنده • و سلک باطنی برده
 و صوبونک باطنی عقل رنگنده • و طبر غورک باطنی نفس رنگنده
 کلوره و بودوخ عناصر ضدی بی دورغ نفس تشبیه انشور
 و انشالی هر برین یکشدر خاصه و بری است آقا ره •
 بل لوانه • صوب ملهم • طبرق مطهریه • دیواد و بریدی و حی
 برینک برده و رولو خاصه و واردر و انگریک هر برین اون
 مرتبه صا جدید نفس آقا ره اون مرتبه نفس لوانه اون مرتبه
 نفس ملهم اون مرتبه نفس مطهریه اون مرتبه جلم سی مرتبه

مینه اولور

19
 چکدر کت ایله تحلیقی بودور **است** واردر و کلام اولور
 یوشه سلاک عیدیه در بوجمان • بالجم مقام و حق صوم علم
 توحید اوزک مقام مدد و بو علم ششیر یون خط اولوب ذوق
 روحانی تحصیلنه مشایخ کلام خدمتی لازمه در مشایخ کلام
 بهاء الدین زاوه وجود رساله لایحه یور دیکر که ای قزلباش
 بندرسک ایله تک مشایخ خدمتیه اوزک لازم عمل کر مشایخ
 خدمتیه اکثر سزاسک باری مانودلن بوندیه بحس اولوبت ایله
 انگریک مجتبی سنی بیاندی قوماز و طایفا اکابر سزاسک لایحه معاصم
 ایله اهله خدمتیه لایحه اهلین تشیع ایله و انگریک اهلین
 استمداد اوزره اولوب یعنی بوندیه آداب و اخلاق اهل تحلیق
 ایکیسین انگریک ارواح برقیق ایله ملاقات برله کنده
 کدن مشایخ اولوب واروب یوکش سینه تاکه ظهور حقایق
 انشیاء و مجلیات فعل و صفات و منزلات ربانی و تزلزل
 فیض الهی و معارف نامتناهی کشف شود قلبیک زبولایلم
 چون توحیه حاصل اوله و کالی اهل صله حاله وارشت ثابت
 اوله بوندریک آینه سزده جره مراد و مقصود بقی نما اولوب
 جمله موجودات اگر سید اگر شقید ز نظر محبت و دریده شفقت

25 73

و متصرفه دیدیم صور محسوسات و معنیات مدبر کده
 نکر انسانک باطنده و ظاهره واردر و حواس باطن عارف
 معلوم در عبود مرتبه در مرتبه انشور بری کسایج بری
 بهایندر بری فلا کدر و بری مرتبه انسانند اعدی
 ترک غضب و ترک نوس با عیندن کچر قلک طعام ترک
 طعام علیه یولاندن کچر و حاصل حیا ایله ملکیت دن کچر بعد
 کدوم و غیره نفع اوله مرتبه انسانیت در روح برتر
 بری بنای بری حیوانی بری روحانی بری نفسانی بری
 انسانیت در روح انسانیه روح انسانی فی در برلر و جهونک
 حق تعالی کندوم معنای قلب بیور کده **فاد استویته**
فیه من روحی براسک قطع ملتب اغلاق حیده و اخلاق
 لطیفه برله مزین اوله استعداد کسایج و بر روح اضافیل
 زنده اولمش اولور و نیت روحی دیورک روحمه تزلزل
 جادتر و بودوخ ایله زنده حیوانی بولمق ایکن شطرا و زیندر
 اولکس انسانیت شریسیم تحصیل قلمدر ایکن استیوان
 حاصل قلمدر قلب صافی کسین باطن کسینه مشغول
اوله در بیان اسرار ذمیر حقیقت بلکه که زمیه قیامت
 برده یون

برده یون

20
 مرتبه اولور و یون نفس آقا ره عالمدر عارف بونی است تشبیه
 ایلمشدر و مذکورده اون مرتبه نیک اولکس جهونده حسنه
 بفضله قهر کبره کین حسنه بخله کده نفاق اکبر بونیت
 متصف اوله اهل شریعتد • نفس لوانه و حق اون مرتبه توف
 لدی • زهد • تقوی • و روح • قولی • نماز • اوج • حج • کوی
 عمر • نماز • اکبر بوضف ایله متصف اولور اهل طایفه کده
 نفس ملهمیه دهنه ایله متصف اولور • عقل • حکمت • علم • باطنک
 جیه خیره کرمه فضل • حسن • خلق • اکبر بوضف ایله متصف
 اولور اهل معرفتد • نفس مطهریه • دهنه اون مرتبه توف اولور
 فقر • صبر • عدل • انصاف • رضا • تحقیق • محبت • بقیه
 عهد • وفا • اکبر بوضف ایله متصف اولور اولرمان اهل
 حقیقت اولور **در بیان جوان** جوان اولور و نیت باطن
 در کسین باطنده در ظاهرده اولان حواس محبت ظاهرده
 سبع • بصیرت • ششم • ذوق • لیس • فرانس • باطن بولدر حس
 مشرک و حیال • و حجب • حافظه • متصرفه • بده هالک
 مشرکک خرنیدار برره • حافظه • حجاب • خرنیدار برره • حجب
 و خیال • دماغک اولنده دره • حافظه • دماغک مؤخر دره

27 74

21

اولين واخرين فخير الله رب استار ظاهره ابل كندي
 ستر ايدوب طلسمات الهية ون بره الوب حقايق
 اشيا بوزندن ظهوري نبوت بولور فافهم والله اعلم
 كتبه الفقير الحقير عن برداضع ضيف خادم الفقير
 السيد محمد هداية ابن الشيخ زين الله جلاد
 الحاج بياش ولي قدس سره العالي
 ١٩٢٩
 قريه بايريه

وقفه
 قوجه بابا قدس سره الميرزا داود الميرزا
 صاحب ومانع الشيخ عبد القدير مولود
 قوجه بابا الميرزا الهندي
 صاحب مالک

29 75

22

بر زمين دن عبار ندرکه خلق عمل جمع اولمش اوله نکر
 فزنده بيورد يوم **يوم الجمع** اول زمين وجود نکر
 ايوکونک جمع موجود نکر هيج برغيري برده قيام کونک
 الا زمين وجود نکر نکر يوم القیعت وجود
 اولور وفاق عالم هيج بر زمين ده حافظ اولين مستور
 الا زمين وجود نکر مستور در بس يوم جمع
 اولور وحق باطلن هيج بر زمين ده اوله الا زمين نکر
 انسانه آيريلور يوم القیعت اولور واسرار دن هيج
 سر بر زمين ده آشکار اولمز الا زمين وجود نکر
 اولور يوم القیعت اولور و هيج بر زمين ده هر کسک
 هر کسبه مژاسی بر شمن الایونده ايرشور بس يوم اولين
 اولور وحق هذا در **تتمت** تعريف انسان کامل انسان
 بر مشن در مشون الهیه دن قرآن حالی اولوب راجی شایع
 سار مشون الهیه جامع وهادي اولمقلق ایلرون سکز
 بیگ عالم واقع اولشدر وبنه بکنک بجه شرمه مناجد
 لکن قلب فارغ طلبده انواع محسن ایلر کم شرمه
 شرح الله قدره به مظهر دوشوب راز دن علم بر

31 76

27

روي عن الأحاديث والروايات التي تعلقت به

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله الذي اوجبت علينا متابعة الشريعة النبوية
 المصطفوية والزم علينا موافقة الطريقة العلووية والادب
 المرتضوية والشكر لخالق الذي صبر ذاتها الشريفة وصفا
 نهارا لمنيفة بكل مدح ونعت حقيقته نور الشمس والقمر
 بنورهما الزكية وصلى الله على محمد وآله صلوات الله
 أما بعد فهذه الكلمات التي تأمات بعض الأحاديث وقضاياها
 ردت عن رسول الله صلى الله عليه وآله إلى أمير المؤمنين وإمام
 الأنبياء صاحب العلم والحلم والحق السيد النبي بن محمد
 أبي الحسين علي المرتضى عليه السلام وقد جمعها الفقير
 إلى عضواته السعال محمد بن فخر أبو العباس مات وصية
 من وصايا النبي الأم وفيها جواهر الكلام والأي الحكيم

32

31

32

من عرف نفسه فقد عرف ربه
 حق تعالی که وجود خود را در حق تعالی و دانستن آنکه او کبریایی
 نفسی است بدست آوردیم بدینکه نفسی او منزه است از هر چه
المرء والمجموع تحت لسانه
 اردی الله که در کتب قدسیه در بلاد که در آن آغاز آید
 آدی جاهل که در کتب قدسیه استغفار اولی که در کتب قدسیه استغفار
من عذب لسانه کفر اهلونه
 هر که در کتب قدسیه که در کتب قدسیه که در کتب قدسیه که در کتب قدسیه
 که در کتب قدسیه که در کتب قدسیه که در کتب قدسیه که در کتب قدسیه
بالبروت عذب الله
 با برکت که در کتب قدسیه که در کتب قدسیه که در کتب قدسیه که در کتب قدسیه
بمال الجبل بما اودعها
 که در کتب قدسیه که در کتب قدسیه که در کتب قدسیه که در کتب قدسیه
الجحیم عند الله علم الحمت
 هر چه از کتب قدسیه که در کتب قدسیه که در کتب قدسیه که در کتب قدسیه

23
 وجهها تذکره لمن اراده بسبب علمها و معارفها لا تتفاح بها
 ان شاء الله تعالی بعون الله اکرم المستعان اطفال باعلی
لو كفت الغطاء ما زورت بقینا
 سکر او جناب بدی طاعتی که در کتب قدسیه که در کتب قدسیه که در کتب قدسیه
 کم اگر بون همیا بی کینه ناکاه آردن • اول بقین اولی که در کتب قدسیه
الناس نیام فاذا ماتوا ان یهوا
 آخرین آدم او غلامی که در کتب قدسیه که در کتب قدسیه که در کتب قدسیه
 چنانچه در کتب قدسیه که در کتب قدسیه که در کتب قدسیه که در کتب قدسیه
انسان ما زورت بقینا
 عالمی که در کتب قدسیه که در کتب قدسیه که در کتب قدسیه که در کتب قدسیه
ما هلك امرء عرف قدره
 هر که در کتب قدسیه که در کتب قدسیه که در کتب قدسیه که در کتب قدسیه
قیمت كل امرء بما حسنه
 بدینکه در کتب قدسیه که در کتب قدسیه که در کتب قدسیه که در کتب قدسیه
 آدمی که در کتب قدسیه که در کتب قدسیه که در کتب قدسیه که در کتب قدسیه

ابرمدی هر که در کتب قدسیه که در کتب قدسیه که در کتب قدسیه که در کتب قدسیه
 که در کتب قدسیه که در کتب قدسیه که در کتب قدسیه که در کتب قدسیه
لا اجتناب محرم مع حرمین
 آدی که در کتب قدسیه که در کتب قدسیه که در کتب قدسیه که در کتب قدسیه
لا لرجه مع الحسد
 شادی که در کتب قدسیه که در کتب قدسیه که در کتب قدسیه که در کتب قدسیه
لا خبیة مع الذم و فاعل
 چنانچه در کتب قدسیه که در کتب قدسیه که در کتب قدسیه که در کتب قدسیه
لا سود مع الانتقام
 اولی که در کتب قدسیه که در کتب قدسیه که در کتب قدسیه که در کتب قدسیه
لا زینة مع العزلة
 برین که در کتب قدسیه که در کتب قدسیه که در کتب قدسیه که در کتب قدسیه
لا شرف مع سوء الادب
 هر که در کتب قدسیه که در کتب قدسیه که در کتب قدسیه که در کتب قدسیه

24
 هیچ سخن که در کتب قدسیه که در کتب قدسیه که در کتب قدسیه که در کتب قدسیه
لا تقبل من قال و نظیرها الی علی
 هر که در کتب قدسیه که در کتب قدسیه که در کتب قدسیه که در کتب قدسیه
لا تفسد مع السوء و قال علی
 کردی که در کتب قدسیه که در کتب قدسیه که در کتب قدسیه که در کتب قدسیه
لا تشاء مع صبر
 یکم که در کتب قدسیه که در کتب قدسیه که در کتب قدسیه که در کتب قدسیه
لا تبر مع الشح
 نوبت که در کتب قدسیه که در کتب قدسیه که در کتب قدسیه که در کتب قدسیه
لا خبیة مع التمسر و من علامه
 چنانچه در کتب قدسیه که در کتب قدسیه که در کتب قدسیه که در کتب قدسیه
لا شرف مع سوء الادب
 هر که در کتب قدسیه که در کتب قدسیه که در کتب قدسیه که در کتب قدسیه

فقه که چو کبری فلک در کلا برین جوی زهد و بهر حصا زین برین اهل غیر
الاشعاع الخ من التوب
 و بنا بر حکم کلاه انکبشمان اولک اوصی جمع البر و اوصی جمل انکبش
 کشفاعت و لیسک صوچک باغشله باوراشک توبه یکنکد و کما یستقبل
لا یسجل من التوب
 آدمه غافل بخلت در رکوعک باس جوسک لاسین بنیونک اسکا و توبه
 حرکتان سلامت اولو نسا اولیه غصه و غفلتین کیستوک اولدم
آداء اغیار من اکل
 عیار فان حاصلت ایاکم بود فیه توبه در جاه اولوق بلیدک بر و ندره راد
 علم فانای سعادت اهلته اولوت جاه اولوق شفا و حاصلت اولوت
لا مرض اضی من توبه العقل
 عقلا اسک آد ملک جانته و اولوت کلا کک کک بریشان اولوت و ضعف
 کورکس برین عقلی ان توبه مدام اولسین هر روزه ارباب عالین حریف
لسانک بقصه کما عودت
 آدم اولک کسوزی باه روز و توبه سولیک کجلی کسوزی باه روز اول
 سولیک کجلی کسوزی باه روز اول خلق اچینه در کما اولوت بر اچیل
لمر عذق ما جاله
 کک

25
الاصوات مع ترک التوبة
 خدی زنی بیلن اولدم انکبش اولوت کور اولوت اولوت اولوت اولوت اولوت
 اورک ذک باب و انشمینی ثله مشورت سزاینا اچینه بدنه غریب
لا مروت للکذب
 کما یالتسونه انما متواستقه کلیمس در بلا نجا آدمه لطف وجود
 بر توبه نکوشیم سوزی باه اولوت فذله لیسک کده قیاسهم سجود
لا وفاء لما اولک
 قوله و فعلیه یوقد کورک انما سن و فاعله طم اندک اولوت اولوت
 جوسک اولوت کورک اولوت اولوت اولوت اولوت اولوت اولوت اولوت
لا صوم امر التقی
 کورم اهلته اسک و توبه توبه توبه کورک برین اولوت اولوت اولوت اولوت
 کورم الما کس اولوت اولوت اولوت اولوت اولوت اولوت اولوت اولوت
لا شرفا من الاصلوم
 هر اولوت اولوت اولوت اولوت اولوت اولوت اولوت اولوت اولوت
 کفرت کورک اولوت اولوت اولوت اولوت اولوت اولوت اولوت اولوت
لا عقلا احسن من التوب
 سنه اقله صفتو اچینه اسک سزاینا هر کس کسوزی باه روز اولوت اولوت

نفاق له ذله
 اکیه بود اولوت اسک فقه اسی توبه خود منافی اولوت اولوت اولوت اولوت
 لطف سول سوزی کورک اولوت اولوت اولوت اولوت اولوت اولوت اولوت
توبه احوال و صفتی من توبه
 ای هنر اولوت کورک اولوت اولوت اولوت اولوت اولوت اولوت اولوت
 جاهک فیه توبه بقیه کما توبه اولوت اولوت اولوت اولوت اولوت اولوت
اجزاء انقب من التوب
 اسکوزین رحمتیه کورک اولوت اولوت اولوت اولوت اولوت اولوت اولوت
 زلی تلق صبر فذک اچینه کسوزی باه روز اولوت اولوت اولوت اولوت
السنو حرجی بعبه
 هر کس کسوزی باه روز اولوت اولوت اولوت اولوت اولوت اولوت اولوت
 و عد جوسک اولوت اولوت اولوت اولوت اولوت اولوت اولوت اولوت
اکبر الاعداء اخفاهم مکیده
 دشمنک باور لطف اولوت اولوت اولوت اولوت اولوت اولوت اولوت اولوت
 چون ظاهر اولوت اولوت اولوت اولوت اولوت اولوت اولوت اولوت
قل انما قال کما تراه
 هر اشارت کما قال کما تراه کیم انک کما قال کما تراه اولوت اولوت

26
 کورک برین و بر علی اولوت اولوت اولوت اولوت اولوت اولوت اولوت
 علم فیه توبه کورک اولوت اولوت اولوت اولوت اولوت اولوت اولوت
حکما الله امرنا عوقدهم و لم یعتقد طوره
 کورک اولوت اولوت اولوت اولوت اولوت اولوت اولوت اولوت
 فکر اولوت اولوت اولوت اولوت اولوت اولوت اولوت اولوت
اعادوا العتذار تکلم بالذنب
 فقه ایس اسکوزین هر کس کسوزی باه روز اولوت اولوت اولوت اولوت
 بر دخی عذیرین دیکر اولوت اولوت اولوت اولوت اولوت اولوت اولوت
التوب بین الملک و التوب
 هر کس اولوت اولوت اولوت اولوت اولوت اولوت اولوت اولوت
 هر کس اولوت اولوت اولوت اولوت اولوت اولوت اولوت اولوت
ادامه العقل بقصر الکلام
 عاقبت اسک سوزی باه روز اولوت اولوت اولوت اولوت اولوت اولوت
 حرکتی کیم سوزی باه روز اولوت اولوت اولوت اولوت اولوت اولوت
التشقیع جناح الطائف
 بر هر کس اولوت اولوت اولوت اولوت اولوت اولوت اولوت اولوت
 کیم هر حاجت کورک اولوت اولوت اولوت اولوت اولوت اولوت اولوت

كسك ما ينيه ويخيه به طالع كسك ما ينيه كسك ما ينيه
 كسك ما ينيه ويخيه به طالع كسك ما ينيه كسك ما ينيه
 كسك ما ينيه ويخيه به طالع كسك ما ينيه كسك ما ينيه
الزاحه مع العايب
 جانك رخت داسك كسك ما ينيه كسك ما ينيه
 بفره ديكك احسانه هرزه اميد جانك خفتك ديك كوكاك جرحت
الحوان مع العايب
 بفره ديكك احسانه هرزه اميد جانك خفتك ديك كوكاك جرحت
عند الشهوة اذل من عبد الرق
 قول اولين شهره اميد كسك ما ينيه كسك ما ينيه
الحاسد مفتاح من دنياه
 بفره ديكك احسانه هرزه اميد جانك خفتك ديك كوكاك جرحت
كفي القدر شفايع الذنوب
 قول اولين شهره اميد كسك ما ينيه كسك ما ينيه
 سن مطهرين شفايع الذنوب كسك ما ينيه كسك ما ينيه

عاقلا نكظن انسه ولكم او لخطا قال لحي وبنم كسك ما ينيه
من نظر اعتبروا
 هر كم اوله كسك ما ينيه كسك ما ينيه
العداوة شمل شاعك
 هر كم اوله كسك ما ينيه كسك ما ينيه
القلب اذا كره عبي
 علم اوله كسك ما ينيه كسك ما ينيه
الاصوة العقل
 عاقلا نكظن انسه ولكم او لخطا قال لحي وبنم كسك ما ينيه
من طلب اليعنه فانته ما يعنه
 هر كم اوله كسك ما ينيه كسك ما ينيه
الذل مع الطمع

اشكاك بالجهان نه هر كسك ما ينيه بوز اوله خيره
كثرة الوفاق كثره الشقاق
 اففاق املك لشده كسك ما ينيه كسك ما ينيه
من اتقى عاقبه قاجباهه وبعطسه
 هر كم اوله كسك ما ينيه كسك ما ينيه
ربنا ما خايب
 دينه جوف سنه كسك ما ينيه كسك ما ينيه
من ستر جوفه وذي الحمان
 وقت اوله كسك ما ينيه كسك ما ينيه
رب طبع كاذب
 هر كم اوله كسك ما ينيه كسك ما ينيه
ربنا ما خايب

جوف كسك ما ينيه كسك ما ينيه
لا تنكح على الخافها مضاع النوك
 هر كم اوله كسك ما ينيه كسك ما ينيه
الاسحر والرجاء عبد
 هر كم اوله كسك ما ينيه كسك ما ينيه
التعبد من وعظ فغيره
 هر كم اوله كسك ما ينيه كسك ما ينيه
الحكمة ضا المؤمن
 هر كم اوله كسك ما ينيه كسك ما ينيه
الشرع معسوا ويا لعين

29

جو کشتی را صفی سوزان ریشه بایستی هر چه جمده اوله سینه کله بود
 امی سینه جو کرم اوله لوفایه واضه اوله اوله کیم سوخته با لوفایه

الفی سابق الحارین

خلط جوفی بخرم حدیثه اشرفی نوم اوله او میجو کله عادت البرهلاک
 جو کرم کله آینه سحر و سینه طوطه یون اوله اوله آینه آکا انصافیه آکا

فی تجویف شربه و مع کلک بر غصه

برایم صول حنجره کم اجبه دیناوه کم بوی بر لقه افک جکلی در لیسج
 ایویا ونظاواجی بریل در ولیم دیکنیل کلا اوله حواله و لیل کخ

من کفر فکرم فی العواقب لیسج

جوفی اندیشه طلق اخریه لیسج زهره سوزن قدره کله کله کله کله
 باس قدم سیدانه او کله برین غصه کله کله کله کله کله کله کله

اذا خلعت المغائر صلت التداوی

حق تعالی کله تصاویر کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله
 کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله

اذا دخل التمدد بطل الحذف

جوفی صفا و کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله
 اسلام تصدیق کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله

53 27

54

احسان بقطر اللسان

هر که کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله
 برکتی او کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله

الشراب الفحل والادب الایه صلا والشب

کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله
 نیشوا صلا و شرب اوله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله

اکرم الشرحین لادب

دفا کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله
 جواد کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله

اوصف الیوسف الحبيب

کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله
 کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله

اکرم الیوسف الحبيب

هر که کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله
 کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله

اغنی العنی العقل

بایضا سینه کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله

اولون کله 54

30

اولون کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله
 کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله

الطامع فی نفاق النمل

نمله هر سینه زلفا و عاقل کله کله کله کله کله کله کله کله کله
 حلق ایچره کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله

احذوا انظار العواظ طمان و محمود

در لوفایه کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله
 بوند کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله

من ابغی صفة النبی صلا و من ابغی صفة صلا

حق بولایه کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله
 کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله

الزوم صاع العقول تحت روق الاطباع

هر که کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله
 عقلا کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله

اذا تاملت فواجب الله بالصدق

جوفی کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله
 کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله

من لان عوده کشف اعصابه

کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله

55 28

56

چاکر کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله
 لطف کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله

فلس الاخوان فی فیه

ایچره کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله
 ایویا کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله

لسان العاقل فی قلبه

هر که کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله
 هر کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله

من جری فی غمان املی با حلو

هر که کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله
 جوفی کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله

اذا وصل الیک طرف الی غم فتر شرفه واقضاها اعتقاد

هر که کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله
 کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله

اذا فهدت فاجعل العفو منک القدرة علی

جوفی کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله
 کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله کله

ما انجود 56

الحمام الجبائت فاخذوه

جو که خزان الحیات در کمر اهتزاز
 کرم حقیق است اولاد که تو بی اولاد
 تیریز سن قبول استغفر العظیم یا غیاث المستغین یا غیاث
 تحت کتاب احوث الشریفه تبت الفقیر الفقیر
 اصعق ضعیف تبت محمد مراد ساولاد و علی
 کرم خزان الحیات و تقوی و تقوی و تقوی
 کرم خزان الحیات و تقوی و تقوی
 کرم خزان الحیات و تقوی و تقوی

69 35

صلح ایچون بنی ایلکن یس ایلدلیت الیه اوج قاق رشل دوریه قاق
 بیاض اوله یاره قاق علد ایس بوایت کیرعه برار کیر یاره اوقیه
 و بر دیکوم دوک نغشا اوقیه زیاده دیا امان اول اکت بوینه بدینغا اول
 هم انه الرحمن الرحیم وبالحق انزلناه و بالحق نزل و بحق الاسم الاعظم
 من ائی شیخ خلقه من نطفه خلقه

طولد بوزجه ای و اعشچون و کول ایچون قره شیب الویه هر شیره
 بر اخلاص قرئت ایدوب بون کفله طوادت بتاغذ صایه کون
 طوغذلا کوه و اخلاص قرئت ایدوب بون کفله طوادت بتاغذ صایه کون
 هسیه ایدوسک و اوج اخلاص اوقیه اوج کوه الویه طوز
 او زوبه قوب قرندره و احوث الکرم یعنی اوج سحر ایدوب
 برین طوادت برینش بوغانه طوادت و برین بتاغذ کوه و برین برین
 صولجه قوب طوادت او زوبه صایه غفا بول

عاقه ایچون مرصه یاغنی قیون اودی طلود
 یاغنی عاقه حلط ایدوب کسنه ناک قول کسنه
 طوادت کوه هیلادن هیلادن هیلادن
 ایچون ایچون ایچون ایچون ایچون ایچون
 ایچون ایچون ایچون ایچون ایچون ایچون

ایچون ایچون ایچون ایچون ایچون ایچون
 ایچون ایچون ایچون ایچون ایچون ایچون
 ایچون ایچون ایچون ایچون ایچون ایچون
 ایچون ایچون ایچون ایچون ایچون ایچون